ISSN 1302 - 6938 67

GÜNEY

67

ocak · şubat · mart'14
çile · sibat · adar'14

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

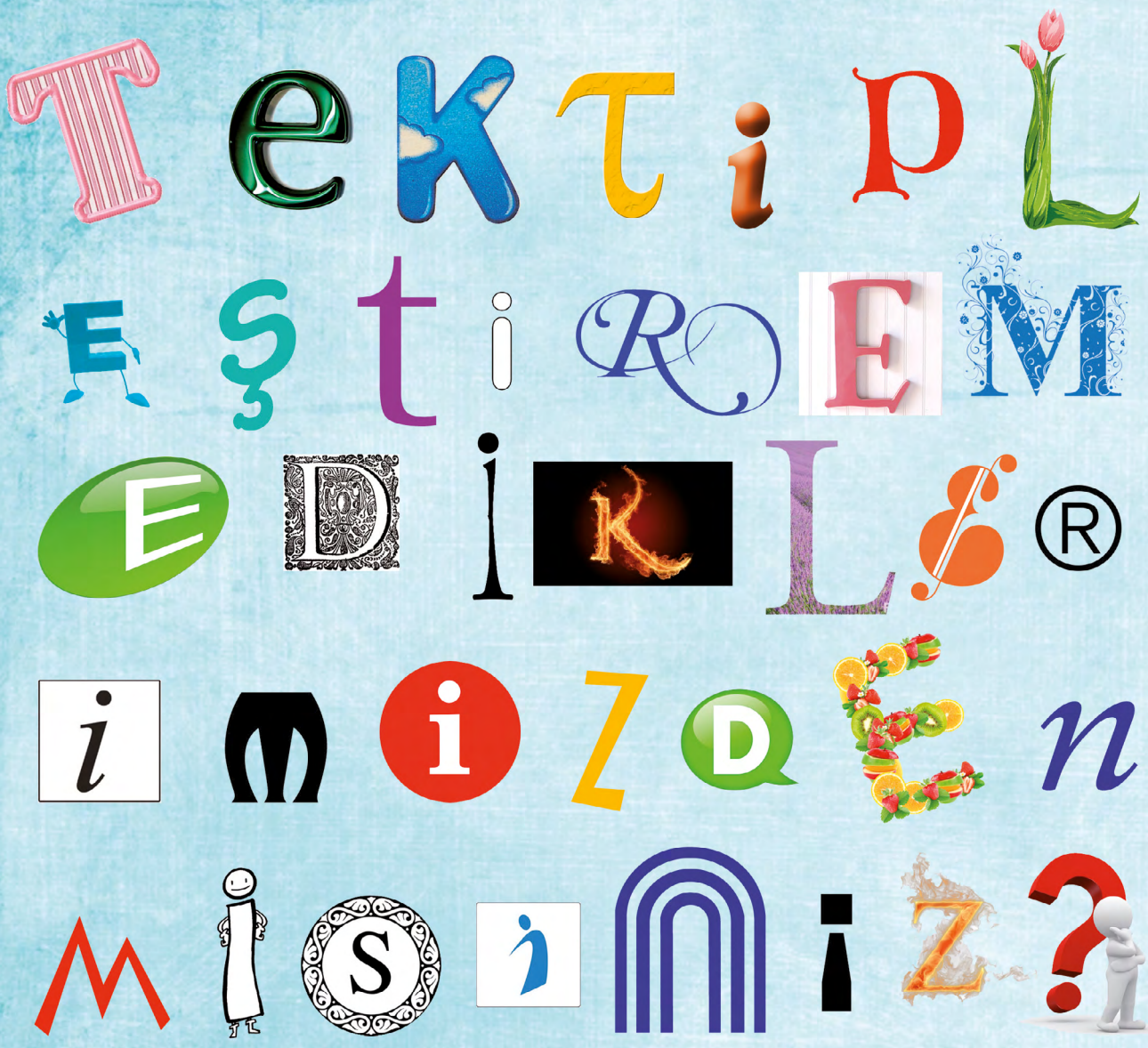

| Dershaneler kamulaştırılmalıdır
| Sanat Fuarı ve sanata müdahale | Faşizan bir uygulama: "Andımız"
| Yazın ve sanat üzerine | Köy Enstitüleri gerçeği – Marksist eleştiri
| Milliyetçilik: Ayrımcılık ve Düşmanlık | Sinema Notları

Mukavemet

İsmail Güney YILMAZ

gün, güneşe kessin
söz çeliğe
silâh, şiire...

ışıkları yansın gecekondu mahallelerinin
bataklı damlar aydınlansın
ezelî bir uğultu,
ara sokaklardan
ana caddelere aksın...

aksın ki...

boşa ölmedi o titremeyen namlular
tohuma su vermiş
fideye güneş olmuş gibi
kitaplarımızın kenar notlarındalar.

sesine sindiler,
toprağı sarsan her adımın.
kokusuna karıştılar,
kalabalık her sofrada
paylaşılan ekmeğin.
eriştiler
göğün gülen rengine.

duruyorlar ânımızda ve düşümüzde
bir burcu
dimdik
ayakta tutan
temel taşlar gibi.

diyebilelim ki...

gün, güneşe kessin
söz çeliğe
silâh, şiire...

şiir, sevince...

67. sayımızla karşınızdayız...

Dergimiz yine dolu dolu.

Bu sayımızda sizlerden gelen ürünlere ağırlık vermeye çalıştık, bundan böyle de sizlerden gelecek ürünleri daha fazla yayınlama gayreti içinde olacağız. Ürünlerinizi bekliyoruz.

Ancak bir notumuz var: Dergimize ürün gönderen yazar, şair arkadaşlarımızın gönderdikleri ürünlerin başka yerlerde yayınlanmamış olmasına dikkat etmelerini rica ediyoruz. GÜNEY Dergisi başka yerlerde yayınlanmamış ürünler için bir kürsüdür, siz yaratıcıların okurla buluşma kürsüsüdür. Bu kürsüyü başka yerlerde yayınlanmamış yeni ürünlerin okurlarla buluşması için kullanalım. Başka alanlarda özellikle internet ortamında yayınlanmış ürünleri Güney'e göndermeyelim...

Bir başka notumuz da Levent Uğur'un geçen sayıda iç kapakta yayınlanan 'Düş Ağırlığı' isimli şiiriyle ilgili... Teknik bir neden ve bir dikkatsizlik sonucu şiir eksik çıkmış. Bu şiiri bir kez daha yayınlıyor, şair arkadaşımızdan ve okurlarımızdan özür diliyoruz...

Son bir not daha: Dinini ve kitabını İYİ TANI! başlıklı yazı dizisine bu sayılık ara veriyoruz.

Dergiye katkıda bulunan, gönüllü dağıtımını yapan, ürün gönderen tüm Güney dostlarının yeni yılını en içten dileklerimizle kutluyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere!

GÜNEY

DUYURU

Güney Dergisi olarak Yılmaz Güney'in ölümünün 30 yılı dolayısıyla siyasi yönünü ele alan bir belgesel çalışması yapıyoruz. Yılmaz Güney ile anısı olan, birlikte cezaevinde kalmış, aynı sette çalışmış kişilerin bizimle irtibata geçmelerini talep ediyoruz. Tarihe olan sorumluluğumuzu yerine getirip Yılmaz Güney'i "Yılmaz Güney" yapan siyasal yanını işleyeceğimiz belgesel çalışmamızda destek bekliyoruz.

İletişime geçmek isteyenler dergimizin künyesinde bulunan adres, telefonlar üzerinden bizlere ulaşabilecekleri gibi elektronik posta adresimiz üzerinden de bize ulaşabilirler: ***mail@guneydergisi.com***

GÜNEY
KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGISI

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Metin Yoksu

Yayın Koordinatörü:
İlyas Emir

Yönetim Yeri ve Adresi:
Fatih Mah. Bahçeyolu Cad. Ülbeği İş Merkezi
No: 9 Kat: 4 Esenyurt / İstanbul
Tel/Faks: 0212 - 620 67 57

www.guneydergisi.com
e-mail: mail@guneydergisi.com

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok
No: 215-216-239 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 613 11 12

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Metin Yoksu
İş Bankası İstanbul/Bahçelievler Soğanlı Şubesi
Hesap No: 1262 87638
IBAN No: TR8 8000 6400 0001 1262 0087 638
AVRO Hesabı İçin:
Metin Yoksu
İş Bankası İstanbul/Bahçelievler Soğanlı Şubesi
Hesap No: 1262 0024009
IBAN No: TR66 0006 4000 0021 2620 0240 09
Posta Çeki:
Metin Yoksu • Hesap No: 10340420

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 25 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 20 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, daha sonra da web sitemizde bulunan Talep Formunun doldurulması ve bize ulaştırılması gerekmektedir.

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000.- TL
1/2 sayfa: 1.000.- TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500.- TL
1/4 sayfa: 250.- TL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği
Alleestr. 32 • 42853 Remscheid
Tel.: 02191 / 404 01 • 02191 / 694 64 80
Faks: 02191 / 460 15 20 • Cep: 0177 / 522 40 28

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 • BLZ: 340 500 00

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar mailimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

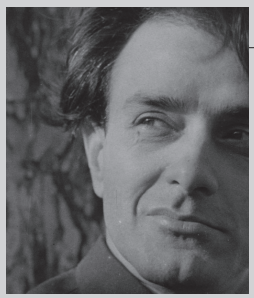

şiir	**2**	Mukavemet	*İ. Güney YILMAZ*
	3	Güney'den	*GÜNEY*
güncel	**5**	Tektipleştiremediklerimizden misiniz?	*Derya GÜMÜŞ*
güncel	**8**	Dershaneler kamulaştırılmalıdır	*Adil OKAY*
şiir	**11**	Düş ağırlığı	*Levent UĞUR*
güncel	**12**	Sanat Fuarı, sanata müdahale ve proleter sanatçının görevi	*Raif KIZILDERYA*
deneme	**14**	Faşizan bir uygulama: "Andımız"	*M. Utku ŞENTÜRK*
şiir	**15**	Kırmızı bulutlar	*Devrim GÜR*
anı	**16**	Mahpushanelerde kurşun gibi ağırdır geceler	*Mahmut ALINAK*
şiir	**17**	Aşk'tır bu!..	*İlhan ULUDAĞ*
güncel	**18**	Onlarla buradayız; onlarla dünyayı değiştireceğiz	*Temel DEMİRER*
şiir	**21**	Hasan Ferit'e	*Celal Abbas NAS*
anı	**23**	Bir fotoğraf ve bir mektup...	*Yalçın ÖZCAN*
söyleşi	**24**	İmgeli sözcüklerin yıldızı Amedli Yıldız	*Birsen İNAL*
şiir	**29**	Roboskî	*Ahmet BAYGÜMÜŞ*
dosya	**30**	Barış: Uzak diyarların türküsü - II	*Tarkan DURGUN*
şiir	**34**	Barışa kıyam	*Haşem BAYGÜMÜŞ*
şiir	**35**	Qıyama aşîtîyê	*Haşem BAYGÜMÜŞ*
röportaj	**36**	Karikatürist Mehmet Boğatekin'le yapılan röportaj	*GÜNEY*
öykü	**39**	İki bin yirmi üç	*Osman AKYOL*
şiir	**40**	Baharıdır şiirin	*Mehmet YÜKSEL*
dosya	**42**	Köy Enstitüleri – Marksist eleştiri	*Yavuz AKÖZEL*
deneme	**51**	Milliyetçilik: Ayrımcılık ve Düşmanlık	*Çetin VEYSAL*
şiir	**53**	Sosyalist Ağıt	*Ümit ESEN*
şiir	**54**	Aşk'a Geldin, Hoş Geldin!...	*Vildan SEVİL*
deneme	**56**	Yazın ve sanat üzerine	*Mehmet Özgür ERSAN*
şiir	**66**	Şubat notu	*Rıdvan SESLİ*
öykü	**68**	Fotoğraf	*Cengiz GÜMÜŞ*
şiir	**70**	Haymatlos üçlemesi	*Hasan ERKUL*
kıtap	**70**	Kitap tanıtımları	
şiir	**73**	içinden tren geçen şiir	*İnci DERİNDE*
deneme	**78**	Günümüz sol sanatı	*İnan YEŞİL*
şiir	**80**	Leleh Leleh Turna Sesi Yerlice	*Orhan BAHÇIVAN*
öykü	**81**	Hayal seferi	*Gökhan GÖREN*
şiir	**80**	Elmalı Dağları	*Hasan VAROL*
sinema	**84**	Sinema notları	*Anuş PAZARCIYAN*
şiir	**93**	Gecenin mavisindeyim	*Levent UĞUR*
çeviri	**94**	Terapi koltuğunda "Mafya Babası"	*Martin WOLF*
karikatür	**98**	Karikatür	*Meray ÜLGEN*
şiir	**99**	Kimsesiz akşamdı	*A. KARABAĞ*

Tektipleştiremediklerimizden misiniz?

Derya GÜMÜŞ

Bugün Tamer Kırbaç kimdir diye sorsanız hatırlayanınız çıkmayacaktır... Ama "erkek öğrenciler ile kız öğrenciler aynı binada altlı üstlü kalıyor. Aynı merdivenleri kullanarak uyumaya gitmeleri inanın beni iki yıldır rahatsız ediyor ve diken üstünde oturmama sebep oluyor" diyenin kim olduğu sorulsa birilerimiz yine bu zatın kim olduğunu hatırlayamayız. Belki bazılarımız böyle bir sözün bundan birkaç ay önce söylenmiş olduğunu, bunu söyleyenin belki bir 'meczup' ya da 'gerici bir yobaz' olduğunu hatırlayacak, belki tekrar öfkelenecek, belki 21. yüzyılda hâlâ böyle işlerle uğraşanların olmasına anlam veremeyecek...

Belki tekil bir olay deyip geçiştirecekti birileri...

Ama bunu yapabilmesi için gerçekten olayın tekil olması gerekirdi.

Oysa son aylarda bu tür müdahalelerde artma olmuştu. Örneğin Kırklareli'nde haremlik-selamlık yemekhane skandalı belki olayın tekil olmasını 'önleyebilirdi'(!), ancak pek bir yerel kaldığından olsa gerek fazlaca üzerinde durulmadı.

Bu ve benzeri olayların öncesi vardı: "Dindar gençlik" özleminin açıkça dillendirilmesi, alkol yasağı ve bunun saldırgan bir şekilde savunulması / uygulanması devletin günlük hayatı istediği biçimde düzenlemek istemesinin sadece öne çıkan iki örneğiydi. Ardından kimi okullarda kızların etek giymesi yasaklandı. Böylece "kızlar daha rahat hareket edecekler"di! Öyle ya, kimin nasıl rahat edeceğini devlet kızlardan daha iyi bilirdi!

Tıpkı kimin kaç çocuk yapması gerektiğini bildiği gibi! "En az üç çocuk" diyordu Başbakan, "beş çocuk" diyordu... Yurdum kadınından çocuk istiyordu ama hamile kaldıklarında kadınlar evden dışarıya çıkmamalıydılar. Ayıptı! Hamile kadının sokakta gezmesi terbiyesizlikti! Bunu da biliyordu Başbakanın düşüncesinde olan "tasavvuf uzmanları"!!!

Aile hayatını böyle düzenlemeye çalışan hükümet dini hayatı da düzenlemeye el atıyor, Aleviliğin din olmadığını, cemevlerinin ibadet yeri olmadığını belirliyordu. Gerçi çeşitli kereler "tekçi" Başbakan "tek dil, tek vatan, tek bayrak" açıklamasını yapmıştı, ona alışkındık ama bu "tek" zincirine "tek din"i de eklemesi yeniydi ve tepki topladı. Ardından çark geldi: Başbakanın dili sürçmüştü!!! Dil diyeceğine din demişti!

Sanat alanında da devlet kendi belirlediği kıstaslar temelinde sanata izin verdiğini defalarca göstermişti: Heykellerin sanat değerini Başbakan belirliyor, beğenmediği yıkılıyordu! Türkiye'ye bale gerekli değildi! Tiyatroların hangi oyunu oynayıp oynamayacaklarına devlet karar veriyordu, tiyatrolara verilen "Kültür Bakanlığı Destek Fonu" sadece "ahlaklı oyunlar" oynama kriterine bağlanıyordu! Neyin "ahlaklı", neyin "ahlaksız" olduğunu devlet iyi biliyordu!!! Sergilerden dizilere kadar her alana el atıyordu devlet! Kimi diziler "ecdadı kötülediği" için "tu kaka" ilan ediliyordu örneğin...

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın "Kız-erkek öğrenci aynı evde kalamaz. Muhafazakâr demokrat yapımıza bu ters. Talimatını verdik, denetimi yapılacak" sözleri toplumu biçimlendirmede gelinen en son noktadır. Talimat verilmiş, valiler gereğini yapacaktı; yaptılar da! Komşu ihbarlarında artışlar oldu, evler basıldı, cezalar kesildi. Uygulamalar devam ediyor...

Tüm bu ve benzeri müdahale örneklerini çoğaltmak mümkün...

Aslında iktidar, toplumu kendi yaptığı kalıplara sokmak istiyor. Toplumu tek tipleştirmek istiyor! Öyle ki, hayatın her alanını kendi değerleri, kendi ölçüleri, kendi istekleri temelinde düzenlemeye çalışıyorlar. Yer yer tersini söylese de bugünkü iktidar toplumu tek tipleştirmeye karşı bir iktidar değil... Tam tersine kendinden önceki Kemalist iktidarlar gibi bu iktidar da tek tipçi bir iktidar. Dünün "homo kemalistus"un yerine kendi tek tipini "homo akp-islamicus"unu geçirmek istiyor iktidar. Bu bağlamda Kemalistlerle AKP iktidarı arasında özde zihniyet farkı yoktur!

Böyle bir fark yoktur, çünkü Türkiye'de demokrasi yoktur!

Demokrasi ve tek tip birbirini dışlayan şeylerdir gerçekte...

#direnhamile *Kadın; hamile çıkarsa terbiyesiz, kısa etekle çıkarsa afüşte, başı açık olunca yollu.. Kadınlığı komple kapatsınlar veya yıkıp AVM yapsınlar*

#direnhamile
Kahrolsun hamileler, yaşasın leylekler!

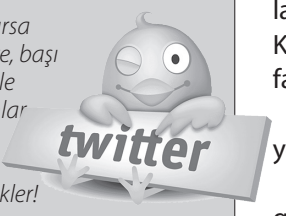

"Birey insan" mı, "kütle" mi?

Recep Tayyip Erdoğan (RTE) önderliğindeki AKP iktidarının en büyük iddiası Türkiye'de rejimi demokratikleştirme iddiasıydı / iddiasıdır.

Devletin özel hayatlardan elini çekmesi, bireylerin hayatlarını nasıl düzenleyeceklerine karışmaması demokratikleşmenin en önemli göstergelerinden birisidir. Bir ülkede demokrasinin gelişmişlik düzeyine mi bakmak istiyorsunuz? O halde "birey insan"ın özgürlüğüne ne kadar değer verildiğine bakacaksınız. Çünkü en önemli kıstaslardan birisi budur. Gerçek demokraside, "birey insan" özgürdür ve o "birey insan" başka birey insanların özgürlüklerine müdahale etmediği, onların özgürlük alanlarına girmediği sürece sınırsız özgürlüğe sahip olmalıdır. Bireyin özgürlüğü bağlamında konuşulduğunda gelişmiş demokrasi, gerçek demokrasi budur.

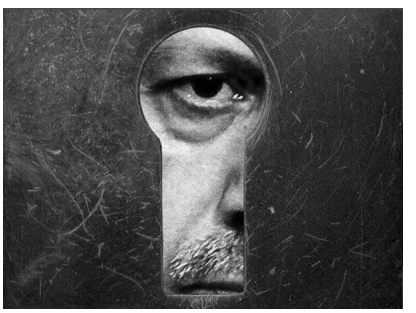

Ancak Türkiye'de demokrasi bu söylediklerimizden biraz farklıdır.

Farklılık öncelikle neyin temel alındığı noktasındadır: "Birey insan" mı, "kütle" mi temel alınmıştır? Türkiye'de bugüne kadar siyaset "birey" insanı değil, tek tipleştirdiği "kütle"yi temel almıştır.

Öyle ya, tek tek bireylerle kim uğraşacak; tek bir kalemde, al toplumu zapturapt altına, durumu istediğin biçimde kökten düzelt! Demokrasiyle, bireylerin hakkıyla, hukukuyla, özgürlüğüyle kim uğraşacak?!!

Bu mantıkla yaklaşıldı bugüne dek. Durum böyle olunca da siyasi iktidar kimin elinde ise, o kesim kendi doğru bulduğu hayat tarzını "öteki"lere dayatmıştır. Devlet sürekli olarak bireylerin özgürlüklerini devlet –yani onu kullanan, onun adına hareket eden egemenler– lehine sürekli ve olağanüstü kısıtlamış, belirlemiştir.

2000'li yıllara kadar siyasette kesin egemen olan kesim, Kemalist asker-sivil-bürokrat bir elitti. Bunlar kendilerini içini "batılılaşma" olarak doldurdukları "modernleşme"nin, "demokratikleşme"nin taşıyıcıları, gerçek laiklikle ilgisi olmayan "laikçi" hayat tarzının temsilcileri, ülkenin gerçek efendileri olarak görüyor, öyle de davranıyorlardı. Bunlar bütün toplumu da bir kalıba döküp kendilerine benzetmeye çalışıyorlardı. Bunların tek tip insanı "homo kemalistus"tu. Ana okullarından başlayarak okunan "Ant" bu insan tipinin beyinlere kazınmasının aracı idi. Tabii ki bunun gerçek anlamda demokrasi ile bir ilgisi yoktu. Siyasi sistem gerçekte üzeri kaba bir parlamenter demokrasi maskesi ile örtülmüş askeri faşist bir diktatörlük idi.

"Rabbena hep bana" demokrasisi...

RTE önderliğinde AKP, işte bu "homo kemalistus"a alternatif olmak, onu yıkmak, demokrasiyi, hayır, "ileri demokrasiyi" getirmek iddiasıyla iktidara geldi. Kemalist iktidarın seçim sisteminin de yardımıyla kazandığı çoğunlukla, adım adım var olan askeri-sivil bürokrat elitin iktidarını geriletmeye başladı. Bir dizi reform adımı (AB'nin de dayattığı uyum yasaları üzerinden) atıldı. Bunun sonucunda asker-sivil bürokrasinin egemenliği geriletildi. Atılan adımlar, yasalar düzleminde askeri faşist diktatörlükten, gerici burjuva demokrasisine geçiş yönünde adımlardı. Fakat bu adımları atanların kendileri de aslında –burjuva anlamda da alındığında– demokrat bir zihniyete sahip değillerdi, değiller. Bunlar için de, aynı öncüllerinde olduğu gibi, demokrasi "Rabbena hep bana" demokrasisidir. Demokratik adımlar, kendi iktidarlarını kurmak ve sağlamlaştırmak için gerekli ve zorunlu olduğu ölçüde iyidir. Bunun için atılır ve kullanılırlar. Fakat iktidara yerleştikleri ölçüde, demokrasi giderek kendilerinin iktidarını tehdit etmeye başlar. O zaman, kendilerinden olmayanlar "ötekileştirilir", düşman ilan edilir. Geçmişte karşı çıkar göründükleri "tek tipleştirme" işine bu kez kendileri girişirler. RTE'ın istediği demokrasi "homo kemalistus"un yerine bir başka tek tip insanın, "homo akp-islamicus"un geçtiği bir "demokrasi"dir. En ileri noktasında bu demokrasinin varabileceği yer, zaten gericileşmiş olan burjuva demokrasisinin de en gerici olanı, burjuva demokrasisinin yerleşik bir düzen olarak yüzyılı aşkın süredir yaşadığı ülkelerdekinden çok daha geri ve gerici olanı, faşist tedbir ve saldırıların çok daha yoğun yaşandığı bir biçimi olacaktır.

Gezi eylemleri sırasında RTE ve onun şakşakçılarının takındığı tavırlar bunu gösteriyor.

En son olarak RTE'nin başlattığı "öğrenci evlerinde kızlı erkekli kalma" tartışması bunu gösteriyor.

RTE kendilerinin "muhafazakâr demokrat" olarak, genç kızların ve erkeklerin aynı evde kalma-

larına göz yummayacaklarını söylüyor. Aynı onun öncülü Kemalistlerin, örneğin türbana kamuda göz yummayacaklarını söylemelerinin bir başka çeşidi bu. Yetişkin kişilerin özel hayat alanını tek tipleştirmeye çalışma, bunun için devlet iktidarını kullanma...

Zihniyet aynı zihniyet!

Yoktur birbirlerinden farkları!

Bu bağlamda, yoktur birbirlerinden özde farkları. Birincilerle azınlık olarak çoğunluğa kendi hayat tarzlarını dayatıyorlardı, ikinciler bunu çoğunluk adına yapmaya çalışıyor. Her ikisi de kendinden olmayanın özel hayatına devlet müdahalesini gayet normal ve doğru buluyor. Tabii bu müdahaleyi kendisi yaparsa!

Demokratlık bu bağlamda kimden gelirse gelsin, bireysel haklara, özgürlüklere, özel hayata devletin müdahalesine karşı çıkmakla belirlenir.

Herkes tabii ki, kendi doğru bildiği hayat tarzında yaşama özgürlüğüne, evet, o hayat tarzında yaşamaya çağrı yapma hakkına sahiptir. Fakat hiç kimsenin, başkasının hayat tarzını devlet üzerinden düzenlemeye kalkma hakkı yoktur, olamaz! "Demokratikleşmenin" ustası RTE ise tam da bunu yapmaktadır.

"Gündem belirleme" konusunda gerçekten usta olan RTE'nin başlattığı bu yeni tartışmadan özel kişilere ait konutlara genel devlet müdahalesi çıkmasa ve bu tartışma bir seçim taktiğinin parçası olarak gündeme getirilmiş olsa bile, bu tartışmanın kendisi bir zihniyeti göstermesi açısından önemlidir.

#direnayakkabikutusu *onlar yargı, yasama ve yürütmeyi böyle "anlamışlar!"*
#ayakkabikutusu
Milyonları evlerinde böyle zor tutuyorlarmış!

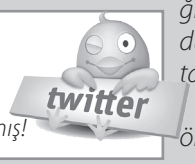

Biz bu zihniyete karşıyız. Tıpkı geçmişte "homo kemalistus" zihniyetindeki tek tipçiliğe karşı olduğumuz gibi "homo akp-islamicus"un tek tipçiliğine de karşıyız.

Tektipleştirme burjuvazinin kültürüdür!

Bunun karşısına biz her türlü baskı ve sömürüden kurtuluşu, gerçek anlamda özgürleşmeyi koyuyoruz. İnsanın insan üzerindeki sömürüsünün sona ereceği, kadın-erkek-yaşlı-çocuk, engelli... vs. toplumun bütün bireylerinin en büyük özgürlük içinde kendilerini geliştirebilecekleri bir toplumun ve onun kültürünün mücadelesini sahipleniyoruz.✎

Onların kültürü

Türkiye'de siyaseti izlemek dizi film izlemek gibi bir şey. Her şey var. Mesela bugünlerde bakan çocuklarının rüşvet operasyonu çerçevesinde gözaltına alınmaları ve mahkemece tutuklanmaları haberleri var...

Bunun ama öncesi var:

Her şey RTE başkanlığındaki hükümetin dershaneleri "dönüştürmek" (siz kapatmak olarak okuyun!) istemesi üzerine başladı. AKP hükümetinin önemli destekçilerinden birisi olan Gülen Cemaati bu "dönüştürme" işine karşı çıktı. Hükümeti darbecilikle, insafsızlıkla, izansızlıkla suçladı. Fakat orta yol bulunamadı. Ve savaş başladı.

Öyle bir savaş ki, her şey mubah!

Rüşvetten seks kasetlerine varana kadar her silah kullanılıyor.

Tam kendilerine uygun bir savaş!

Derdim Cemaat–AKP savaşının detayına girmek değil!

Hayır, derdim onlar arasında yürüyen savaşta sergilenen tavırlara, kullandıkları yöntemlere dikkat çekmek... Bir anlamda onların kültürlerinin kimi yanlarına bir işaret çakmak.

Hemen belirteyim, onlar derken bir bütün olarak egemenleri, onların siyasetçilerini, cemaat gibi yapılanmalarını... hepsini kastediyorum. Yani çizginin diğer tarafında kalanları...

Gerçi bunların bugüne kadar yaptıklarını göz önüne getirdiğimizde belirli bir resim elde edebiliriz.

Örneğin bunların çalma, çırpma, rüşvet konusunda, yani akçeli işler konusunda ne kadar "mahir" oldukları... Bu ülkede çalmadan, rüşvet almadan, dolandırmadan, vs. vb. siyaset yapmak ayıp sanki!!! "Genlerinde var!", kültürlerinde var! "Bal tutan parmağını yalar!", "Su akarken testini dolduracaksın!" gibi "özlü sözler" onların talan kültürlerinin parçalarıdır.

Şantaj da bunların kültürlerinin en önemli unsurlarından birisi. Birbirlerine şantaj yoluyla geri adım attırmak konusunda bayağı ileriler. Son günlerde birbirlerini seks kasetleriyle vurmaya çalışanlar tam da kültürlerine uygun davranıyorlar!

Bunların kültürlerinde çifte standardın da özel bir yeri var. Örneğin tutuklu milletvekilleri konusunda... Kimileri bırakılır, iş Kürt milletvekillerine gelince "yargının bağımsızlığından" dem vurulur!

Bunların kültüründeki en önemli şeylerden birisi olan entrikanın "ecdat"tan devralındığını biliyoruz. Bu konuda da ecdatlarına layık işler yapmışlardır, yapmaya devam etmektedirler.

Yalanı, dolanı, dolandırıcılığı saymadık mı? Unuttuk mu? Hayır, unutmadık. Onların sıradan işleri diye "önemsemedik!".

Neyi unuttuk? Aslında unuttuğumuz bir şey yok! Hatamız; bunların kültürlerinde olanları teker teker yazmaya çalışmak... Şöyle demeliydik: Ne kadar kötülük varsa bunların kültüründe, düzeninde, sisteminde! Onları büyüten, besleyen nemalandıkları bu kapitalist sistemdir! Ve bu sistem devam ettiği sürece kültürlerinde değişen bir şey olmayacaktır!

21. 12. 2013 ✎

Dershaneler kamulaştırılmalıdır

Adil OKAY
okayadil@hotmail.com

Bizim zamanımızda dershane falan yoktu. Hele hele böyle sigortasız, çok az maaşla yarı köle-yarı öğretmen çalıştıran, Türkiye genelinde toplam ciroları milyar dolarları bulan sektör olarak dershaneler hayal bile edilemezdi. Öğretmen okulunu bitiren kamuda işe başlardı. Sorunlarına rağmen öğretmenlik saygıdeğer bir meslekti. Öğretmenler de daha duyarlıydı.

Çok örnek alınan Avrupa'da da yok bu sektör. Çocuklara zayıf dersleri için özel ders aldıran aileler var tabii. O özel ders de cep harçlığı için çalışan üniversite öğrencileri tarafından evlerde verilir. Öyle kentlerde gözünüze dershane ilişmez. Ne de reklamları.

12 Eylül darbesinden sonra "öğretmenler" ilk darbeyi yediler. Bırakınız sendikalaşma hakkını, dernekleri bile kapatıldı. YÖK gibi baskıcı kurumlar üniversiteleri kışlalara – liselere dönüştürdü, Milli Eğitim Bakanlığı da süreç içinde ırkçı ve şeriatçı kadrolarla doldu. Yani sadece AKP hükümeti değil, selefleri de bu konuda sabıkalıdır. AKP hükümeti, öncellerinden aldığı zulmün mührünü fütursuzca kullanmaya devam etti. YÖK'e hayır diyerek iktidara geldi, YÖK'ü ele geçirince sözünü "yedi" ve "demokrat" maskesi, birçok konuda olduğu gibi eğitimde de çamura düştü. Sonuç ortada: 1980'den bu yana iktidara gelen tüm hükümetler eliyle, test manyağı olan, sorgulamayan, ezberlenmiş sözlerle konuşan, bir konuda kompozisyon yazamayan, dünyadan bihaber öğrenciler ile tüccar ruhlu öğretmenler, köle arayan dershaneler ve diplomalı işsizler ordusu türedi.

Öyle bir zaman geldi ki, milli eğitime ayrılan bütçe azaldı ve atama bekleyen öğretmen sayısı (ve devlet okullarında öğretmen açığı) yüzbinlerle ifade edilmeye başlandı. Ne açık kapatıldı, ne de işsiz öğretmenler atandı.

Bu arada KPSS icat oldu, öğretmen adaylarının da çoğu açlığa dayanamayıp dershanelerde yarı köle gibi çalışmaya razı oldular. Örgütlenme - mücadele zaten ülke genelinde zayıflamıştı. Bir zamanlar saygı gören öğretmenlerin büyük çoğunluğu da sürüye katıldılar. Okullarda verdikleri dersleri ciddiye almayıp öğrencileri özel ders almaya teşvik eden, okul çıkışı ya özel ders vermeye ya da okey - batak oynamaya koşan öğretmenlerin sayısı giderek arttı. Sorunlarının çözümü için kolektif mücadele, sendikalara üye olmak, mitinglere katılmak yerine oyun salonları onlara daha cazip gelmeye başladı.

Öğrenciler gibi öğretmenlerin de büyük çoğunluğu tek tipleşti. Düzeyleri düştü.

Bu olumsuz gelişmelere direnen öğretmenler de azınlık olarak itilip, kakıldı. Fişlendi. Sürüldü.

Anne-babalar da dershane yollarında 'at'laşıyorlar

Dershanelerde çocukların "yarış atı" haline geldiğinden şikâyet ediyor ana babalar. Ama;

1- Kendilerinin de onlarla birlikte 'at'laştıklarını fark edemiyorlar.

2- Hem kızıp, hem düzene itaat ediyorlar. Milli eğitime ve dershanelere karşı hiçbir eylem yapmıyorlar.

3- Ve en kötüsü çocuklarının geleceğini düşündüğünü söyleyen ana babaların birçoğu ikiyüzlü. Çocukları sınavı kazanamazsa el âlem ne der diye kaygılanıyorlar. Çocukları sınavı kazanan akrabalar, komşular, arkadaşlar karşısında küçük düşme kaygısıyla kendi egolarını tatmin için uğraşıyorlar. Çocuklarından kapasitelerinden fazla başarı bekleyip onların kişiliklerinde yaralar açıyorlar.

Savunu aynı: 'Başka çare mi var, mecburuz, sistem böyle, herkes aynı şeyi yapıyor, çocukların geleceği için, v.s' .

Tabii başka çare de aramıyor, sormuyor, sorgulamıyorlar.

Bu ülkede milyonlarca çocuk zorunlu ilköğretim-

den sonra okuyamıyor. Milyonlarca aile dershane parası bulamıyor. Kapitalizmin 'eğitim ve fırsat eşitliği' sahte. Sadece Türkiye'de değil, Avrupa'da da istatistiklere göre, bir işçi çocuğunun taşradan büyük kente gelip ciddi üniversitelere gitmesi çok zor. Şırnak lisesi ile Ankara lisesi mezunları arasındaki farkı - haksızlığı düşünün.

Paris'in varoşlarında oturan bir arkadaşım, çocuğu kent merkezinde daha iyi bir liseye gitsin diye evini Paris'e taşımıştı. Hadi o patrondu. Ya işçi çocukları. Yani Avrupa'da yaşayan mültecilerin veya göçmen işçilerin, hatta Avrupalı işçilerin -öyle bilmeden, araştırıp karşılaştırmadan iddia ettiği gibituzu kuru değil. Bir işçi ailesi, değil bizim küçük patronlar gibi haftada birkaç kez lokantaya gitmek, çocuklarıyla birlikte ayda bir kez lokantaya zor gidebiliyor. Dışarıda kahvaltıya gitmek ise sadece hayal. Öyle sıfır kilometre arabaları, villaları falan da yok. Kent merkezlerinde yaşayan iki çocuklu bir aile 60 metre karelik bir evde oturabiliyorsa şanslı sayılıyor, çocukları da, Türkiye'de yaşayan bir bürokrat ya da küçük patron çocuğundan daha şanssız-kötü koşullarda yaşıyor. Avrupa ülkeleri son on beş yıldır ciddi bir ekonomik krizin pençesinde. Refah on yıllar öncesinde kaldı. Krizin faturası önce işçilere, memurlara ve işsizlere kesiliyor. Sosyal haklar her geçen gün daha da budanıyor.

Çocuklar isyan edin!

Konuyla ilgili tartışma açtığım bir ortamda, bir arkadaşım dershaneleri savunurken "İyi ama orada kumar oynanmıyor, uyuşturucu satılmıyor, eğitim veriliyor" neden kapatılsın ki demişti. Ben de aksini savunmadım ki. Dershanelerdeki test ve ezber yarışına karşı çıkmakla birlikte, çok iyi eğitim veren özel okulların - dershanelerin varlığını biliyorum. Ama kime hizmet ediyorlar? Bu olanak yani "iyi eğitim", sadece parası olana veriliyor. Arada "muhtaç aile" çocuklarına burs veriliyormuş, onlardan da arada "kaynayan" oluyormuş. İyi de çok başarılı bir fukara çocuğu neden 'zenginlerin' himmetine sığınsın. Merhamet dilensin. Devletin görevi nedir? Sadece silah satın almak mı, savaş açmak mı, hapishane yapmak mı? Neden bir zengin, sözüm ona bağış verip havalara girsin, sonra da o bağışı da vergiden düşsün? Kimin parasını kime veriyorsunuz? Artık bunları yüksek sesle sorma zamanı geldi.

Çocuklar isyan edin. Yarış atı olmayın. Çocukluğunuzu ve gençliğinizi sistemin ve ebeveynlerinizin çalmalarına (boş zamanlarınızın oyun, eğlence, spor, müzik, kitap okuma v.b. yerine dershanelerde geçmesine) izin vermeyin. Tabii internet salağı da olmayın, meslek öğrenin. İlla mühendis veya doktor olmak gerekmiyor 'adam gibi adam' veya 'kadın gibi kadın' olmak için.

Eğitimin Emek Piyasasında Köleleştirilmesi

"Eğitimin emek piyasasında köleleştirilmesi... Esnetilip mevsimlik işçileştirilmesi, ameleleştirilmesi." Basit ve bayağı bir sistem… demiş Umur Talu, 18 Eylül 2008 tarihli bir makalesinde. Doğru söylemiş. "Kadrolu öğretmen sayısını nispi olarak azaltıp boşlukları "sözleşmeli" ve "ücretli" öğretmenle doldurmak, yani idare etmek. Büyük bir "aday ordusu"nu da bekleterek, sözleşmeli ve ücretliye, her işe, geçiciliğe ve esnemeye razı kılmak. "Masrafları epey azaltan" bir sistem. IMF'nin dayattığı, küresel ve yerli (İstanbullu, Anadolulu) sermayenin hep terennüm ettiği "bütçe disiplini".

Kendine, geleceğine, eğitimine, mesleğine güvensiz; her an işsiz kalmaktan korkan; kolayca boyun eğen; razı olan, rıza gösteren, o haline bile şükreden; amirinden, müdüründen ürken; kaderi iki dudak arasında; bağımlı; dayatılanı kabullenen; eleştirel düşünce öğretmek bir yana kendisi eleştiriden men edilen; oradan oraya sürüklenen; geçici, uçucu; ayakta durabilmek için torpil ve "hatırlı kişi" peşinde koşan; parti ve bürokrasi kapıları aşındıran; birbiriyle dayanışmadan ziyade meslektaşını rakip ve hasım belleyen; dershanelere ve özel okullara ucuzlamış emek halinde boca edilen "öğretmen…"

Peki, ne yapmalı?

Yapılacak ilk iş dershaneleri kamulaştırmak ve orta öğretimde de eğitimin çıtasını yükseltmektir. Bu gün AKP ile Fethullah cemaati arasında "dershaneler" üzerinden bir kavga var diye değil, doğrusu bu olduğu için dershaneler kamulaştırılmalı ve Ortaöğretimin kalitesi yükseltilmelidir. Sonuç itibariyle şu anda var olan hiçbir dershane (bazı belediyelerin eğitim destek evlerini saymazsak) "bağış – inayet - kamu hizmeti" amaçlı değildir…

Eğitim tüccarlara ve tabii sözüm ona "hayır" için dershane açan şeriatçı cemaatlere bırakılmayacak kadar ciddi bir konudur…

19 Kasım 2013

Not: Aşağıda konuyla bağlantılı genç bir öğretmenden gelen mektubu paylaşıyorum. (A. O.)

Adil amca;

Biliyorsun ben Anadolu lisesini kazandım. Eee, iş bununla bitmiyordu tabii. Önümde bir de ÖSS vardı. Neyse ki ne ben yarış atıydım, ne de ailem beni izlemeye gelen holigandı. Aynı hareketlilikle bu dönemi de atlattım. Yeri geldi dernek çalışmalarında aktif yerimi aldım, halk oyunlarından koroya kadar çalışmalara katıldım, dernek olarak defalarca etkinlikler düzenledik, üzerime düşeni yaptım. Senin kitaplarını, babamın yazılarını, dedemin kitaplarını okudum, okutturdum, sadece edebiyat değil araştırma kitapları okumaya zorla da olsa zaman ayırdım. 1 Mayıslarda, 12 Eylül protestolarında, savaşa karşı mitinglerde sesimizi milyonların sesine kattık, yeri geldi özgürlük için konserlerde sahne aldık, insanlarla bir olduk, sisteme kafa tuttuk. İşte bu heyecanla ÖSS'yi de kazandım. Kimilerince, üniversiteye kapak attın mı iş biterdi, ancak yine bitmedi. Bu dershaneler yine beyin yiyorlardı. ALES, DGS, KPSS, KPDS ve daha birçok harfin yan yana gelerek oluşturduğu sınav. Bunları geçmek için dershanelere gitmek gerekiyormuş. Yani devlet, verdiği üniversite eğitiminden bile emin değil resmen kendini sınava sokuyor bu durumda.

Aslında sistem çarkını öyle sinsice yerleştirmiş ki, hepsi birbirine çamur atıyor gözükse de, aslında, birbirlerinin ekmeğine yağ sürüyorlar. Devletin verdiği yırtık sökük eğitime dershaneler de yama yapıyor. Bu bir devlet politikası yani. Şu yönden de devletin işine geliyor: Her sene binlerce genç öğretmen mezun oluyor. E bunların hepsini kadrosuna almak da işine gelmez. Cebine attığı paradan eksilir sonra. En iyisi bu hayat eşittir dershane olsun ki öğretmenlere iş kapısı açılsın. Ne kadar iyimser(!) dediği gibi de oluyor, dershaneler aldı başını gidiyor.

Evet, öğretmen de alıyorlar ama nasıl? Hemen geçen sene başıma gelen bir olayla anlatayım amcacığım! Acilen bir Türkçe öğretmeni stajyeri arıyordu dershanenin biri. Bana da bir tanıdık söyledi gidip görüşeyim diye. Gittim. Önce bana bir cv doldurttular. Ardından müdürün odasına götürüldüm. Cv'me baktı ve çok başarılı buldu. Çünkü hem üniversitemin adı vardı hem ortalamam çok iyiydi hem de iki bölüm birden okuyordum. Müdür bakmaya devam etti. O sene ikinci sınıf öğrencisi olduğum kâğıtta yazılıydı. Bunu onaylatıp bana ne kadar deneyimim olduğunu sordu. Ben de, ben ikinci sınıf öğrencisiyim bu mesleğin eğitimini alıyorum deneyimimi nasıl olabilir, dedim. Ardından "talep ettiğiniz fiyat" kısmına baktı ve kaşlarını çattı. Ben haftada üç gün çalışacağımı düşünerek 300ytl yazmıştım. Tanıdık kişi o miktarda yazmamı söylemişti. Müdür hemen şöyle dedi: " Buraya talebinizi yazmışsınız, bize gelen öğrenciler genelde hiçbir şey talep etmezler onlara deneyim kazandırıyoruz, onlar için yeterli oluyor, dedi. Daha ilk iş görüşmemde şok olmuştum. Bu nasıl bir rezil sistem. Şu cevabı verdim: Ben sizden bir şey talep etmiyorum. Olması gerekeni emeğimin karşılığını istiyorum. Daha sonra duydum ki oraya birkaç öğrenci almışlar. Azıcık bir para veriyorlarmış ve haftanın beş günü öğretmen(!) olarak çalıştırıyorlarmış. Buradan da onlar için başarının bir önemi olmadığı ortaya çıkmış oluyor. Devlete alınmayan öğretmenler köle pazarında satışa sunuluyor.

Amcacığım bu sene ALES'e giriyorum. Seneye de KPSS'ye ama sen merak etme, gözün arkada olmasın. Ben onlar gibi örümcek kafalı olmadım, olmayacağım.

Sevgiyle...

Ezgi

Adil Okay'ın notu: Ezgi şimdi öğretmen.

Düş ağırlığı

Levent UĞUR

yağmur yersiz düşerse kötü
siperden taarruza geçen bir kış geliyor demektir
gök gürültüsü de ne
bir patlamaya görsün tabiatın apandisi
vurulmuş bir canda yok olur zaman
vazgeçilmeyen en ince duygularla

ben de ikna ettim düşlerimin Azrail'ini
alıngan bir ışığın gecesinde
bir bıçak gibi keserken soğuk

geride kalan düş ağırlığında duydum hemen
aklın bataklığında ödü kopmuş
acemi bir firavun gölgesinde

siz duymadınız mı yoksa
hissetmediniz mi gidişini
beyaz yol alalı çok oldu
iz ve ses bıraktı giderken
farkına varılmış
geçiyordu o ara denizin üstünden sonbahar kokusu
koklamıştık
aranıp soran renklerin tanıklığında

hatırlayın
terk edilmiş yüzyılların telaşında
eskiyen sözler
ıslak çelişkiler alışkanlığındaydı
o zamanlar koşar adım kavuşturan tapınaklar
gözdağı vermişti aklın esirliğinde
örtbas edilen kabahatler işlenmişti
üzgün köşesinde meydanların kavgayla
doluydu hayat

evraksız bir acının izlerini taşıyordu
alçak gönüllü bir arzuyla
sunulmuş bir armağan gibi

bir zamanlar ben de
içine çeken bir rüzgarın
lirik sesiyle düşündüm
ne kaldı şunun şurasında ortak mevsim
yaratmaya
İsa görevini tamamladı nasıl olsa
1 Mayıs yılbaşıdır desek ne olur ki
ve doğum günüdür dünyanın

bir taşla duygudaşlık kurmuştum epey zaman önce
ardından kırmızı esen bir rüzgar gördüm
rüzgârda kırmızımı olur demeyin
oldu
kendi içinde sus pusa döndü canlılar ormanı
yapraklar ve dallar üşüdü
bencil bir sadakat geçti boşluğun altından
bencilliğini bırakarak
odur budur söylenirim
dağların dağlara yoldaş olduğunu
dalı kırık bir ağaçtan öğrendim

Sanat Fuarı, sanata müdahale ve proleter sanatçının görevi

Raif KIZILDERYA

32. İstanbul Kitap Fuarı ve 23. Sanat Fuarı 10 Kasım 2013'te sona erdi. Sanat fuarında "Müdahale Var mı?" adını taşıyan sergi bu yıl en ilgi çekici sergilerden biriydi. Temel sebebi ise arka planında işlenen konunun Taksim Gezi Parkı Direnişi olmasıydı. Sergiye müdahale edilerek adının değiştirilmesiyle de tarihe geçti. Müdahale ile birlikte adı "Kesin Bilgi Müdahale Var" oldu.

Sanat fuarında sanata müdahale tartışılır iken **sanatın metalaştırılması ise hemen hemen hiç konuşulmadı. İşte bu görev de proleter sanatçının görevidir.**

Sergide ne oldu?

Sanat fuarı kapsamında olan "Müdahale Var mı?" sergisinde Nova Kozmikova'nın "Akıyordu!" adlı kolaj (kes-yap yöntemi) çalışması **"duyarlı"** bir vatandaşın "Başbakan'a hakaret edildiği düşüncesiyle" savcılığa şikayet edildi. Şikâyetin ardından serginin küratörü(*) Ali Şimşek'in ifadesi alındı.

Yeni Akit gazetesi bu süreç içinde ise üzerine düşeni de layıkıyla yerine getirerek sürekli olarak sergi hakkında kışkırtıcı haber yaptı.

Yaşananları protesto etmek isteyen sanatçılar ise sergilenen eserlerin üzerine siyah bant çekerek durumu protesto etti**. "Müdahale Var mı?" adlı serginin önce adı değiştirilip "Kesin Bilgi Müdahale Var" adını aldı; devamında ise tüm eserlere siyah poşetler geçirilerek sanata yapılan müdahale protesto edildi.**

Tablo neyi anlatıyordu?

Nova Kozmikova'nın "Akıyordu!" adlı kolaj çalışması RTE'nin fotoğrafında gözlerinden, kulaklarından, burnundan petrol akıtarak bir eleştiride bulunuluyordu. Kısacası sanat yoluyla bir eleştiri ve hesap sorma vardı. ODTÜ ormanında bulunulan ağaçların kesimi, Taksim Gezi Parkının yıkılmak istenip yerine AVM yapılması, üçüncü köprü inşaatı için kesilen binlerce ağacın sanat yoluyla eleştirisi yapılıyordu.

Nova Kozmikova, "Akıyordu!", Kolaj
(Fotoğraf sanatatak.com'dan alınmıştır.)

Sanata müdahalenin devamı gelir mi?

İnsanın öncelikle umutlu olması gerekiyor ama yaşananlar maalesef pek iç açıcı değil. Ve önümüzdeki süreçlerde de sanata müdahale olacağı görüntüsü veriyor. Elbette yaşanan bu hadise ilk değildir. Burjuvazinin sistemi devam ettiği sürece sansürler, müdahaleler, engellemeler her zaman olacaktır. Bu bilinçte tutulmalıdır.

Tam anlamıyla benzemese de çeşitli biçimlerde sanata müdahalelerde bulunulmuştu. Heykeltıraş Mehmet Aksoy'un Kars'ta yapılan eserine "ucube" deyip sonra da yıktırılması, şu veya bu biçimde sinemada, edebiyatta çeşitli biçimlerde sansür uygulanması, Grup Yorum konserlerine keyfi uy-

gulamalar ile iptal ettirmek. Keyfi uygulamalarla sanatın önüne set çekilmesi ve engellenmesi, işte bunların hepsi müdahalenin örnekleridir. Aslında kendilerinin ilgilerini çekmediği her şey onlar için "ucube"dir. Bir yandan "ileri demokrasiden" bahsedip bir yandan da bunların yapılması tam bir sahtekârlıktır!

İşte sansüre uğrayan eserler ve son olarak müdahale edilerek adı değiştirilen bir sergi. İlk açılışında "Müdahale Var mı?" adına sahip olan sergi müdahale ile birlikte adı değiştirilip "Kesin Bilgi Müdahale Var" adını aldı.

Arka planında Gezi Direnişini konu alıp açılan bu serginin önemli bir yanı da şudur ve ders de çıkartmak gerekiyor. Sanatın ne kadar etkili bir silah olduğu ve **biz devrimciler açısından ise bu alanın daha iyi kullanılması gerektiğini bilince çıkarılmalı ve güçlü sanat mevzileri oluşturulmalıdır.**

Müdahaleler önceden yok muydu?

Müdahaleler eskiden yok muydu? Elbette vardı hatta bugünkünden daha da fazlaydı diyebiliriz. Bugün farklı olan nedir? Öncelikle 70-80'li yıllarda veya T.C. kuruluşundan bu yana sanatçılar üzerinden büyük baskı vardı. Faşizmin en katı olduğu dönemlerde baskı daha da fazlaydı. Bugün ise faşizmin çözümle dönemindeyiz. Baskı eskiye nazaran daha az ama şu veya bu biçimde sanata müdahaleler olmaktadır.

Müdahale nereye kadar devam eder?

Gezi Direnişi sanata çeşitli biçimlerde yansıdı. İlk ve en hızlı yansımalarını fotoğraf sanatında ve kimi kısa filmlerde gördük. Elbette Gezi Direnişinin sanata daha çok fazla yansıması olacak ama biraz demlenmeye ve zamana ihtiyacı olduğu aşikâr.

AKP'nin ve onun temsil ettiği sınıf, devlet içinde iktidarını sağlamlaştırdıkça her şeye olduğu gibi sanata da çeşitli biçimlerde müdahalelerde bulunmaya devam edecektir. Sanatçının görevi ise bu politikaları teşhir etmek olmalıdır.

Sanata yapılan bu müdahaleleri, sanatçılar teşhir etmeli demek gene aynı şekilde biz proleter sanatçılar açısından eksik değerlendirme olacaktır. Çünkü bugün AKP ve onun politikalarına sırf onlar yapıyor diye karşı duruş vardır. İşte tam da burada proleter sanatçılar tahlili iyi yapmalı ve Kemalistlerin veya burjuva sanatçıların yedeğine düşmeden bir teşhir yapmalıdır. Bu somut durumda proleter sanatçının görevi sansüre karşı durmalıdır. Ama bunu yaparken de bir kesimin yedeğine düşmeden bunu yapmalıdır.

Sanat Fuarındaki sansüre karşı proleter sanatçı gözüyle bakmak ne demek?

"Müdahale Var mı?" sergisinde muhalif bir biçimde iktidarı eleştirmelerinin olumlu yanını ortaya çıkarmak, bu sanata da müdahale edilmesine karşı durmak proleter bir sanatçının ve kendine proleter sanatçıyım diyenlerin görevi olmalıdır.

Neden görev olmalıdır? Çünkü muhalif sanata bir engel vardır. Bu engel ile birlikte halkında kısmi anlamda da olsa dikkati sanata yönelmiş ve destek bulmuştur. Aynı zamanda sanatçılar için özgür ortamın olmadığı, sanatçılara anlatılmalı ve gerçek özgürlüğün sosyalizmde olduğu propaganda edilmelidir.

Ama bu destek proleter bir sanatçının görevidir derken kesinlikle kuyrukçuluk biçiminde olmamalıdır. Teşhir yapılırken net yapılmalıdır. Örneğin sanat fuarında birçok sanatçı durumu protesto ederken eserlerinin satılması için de göstermelik bir protesto yapanlar da olmuştur.

Sanat fuarı ve halktan kopukluğunu proleter sanatçıların teşhir etmesi gerekir. Sanat fuarının hemen yanı başında bir kitap fuarı var ve bundan kaynaklı sanat ve halk birbirine çok "yakınlaşmıştır"! **Bu yakınlaşmayı ele alıp aynı zamanda birbirine uzaklığını da teşhir etmek gerekiyor.**

Ülkelerimizde asgari ücretin açlık sınırının altında iken sanat fuarında sergilenen birçok eserin binlerce liradan satılması ele alınmalıdır. Elbette iki durum aynı kefede ele alınacak şeyler değil. Ama bir yönü ile teşhir edilmesi gerekir.

Burjuva sanatçılarından farklı bir şey bekleyemeyiz. Elbette onların kendi üretimlerini satmak gibi bir **dertleri de** var. Düşünün halk o tablolarının etrafından sadece geçebiliyor, onun dışında bir şey yapamıyor! Yapılan sanat metalaşmış ve parasal değeri ile ölçülür hale gelmiş. İşte bu durum proleter sanatçı tarafından teşhir edilmesi gereken bir durumdur.

Sonuç olarak sanata müdahale edilmemelidir. Bir yandan "ileri demokrasi" nidaları atıp diğer yandan eleştiriye açık olmamak sahtekârlıktır. Sanatta sansüre karşı durmalı ve savaşmalıyız. Proleter sanatçı ise bu somut olayda hem destek vermeli, sansüre, müdahaleye karşı durmalıdır. Ama aynı zamanda aynı sergide yer alan binlerce liraya satılan, **metalaştırılan sanata da karşı durmalı ve teşhir etmelidir.**

16.11.2013 ✎

(*) Bir sergiyi başından sonuna kadar takip eden, düzenleyen kişi

Faşizan bir uygulama: "Andımız"

M. Utku ŞENTÜRK
m.utkusenturk@gmail.com

İlköğretim öğrencilerine sabah törenlerinde ettirilen "Andımız" adlı yeminin kaldırılması son günlerin önemli bir tartışma konusu. Andın kaldırılmasından yana olanlarla, devamından yana olanlar birbirinden farklı görüşler ortaya koyuyorlar. Peki, "Andımız" nedir? Ne zamandan beri okutulmaktadır? Okutulmasındaki amaç nedir? Gelin bu soruların cevaplarını birlikte bulmaya çalışalım.

1933 YILINDA ORTAYA ÇIKTI

Afet İnan'ın anlattığına göre, 1933 yılında Milli Eğitim Bakanı olan Dr. Reşit Galip 23 Nisan sabahı çocukları ile bayramlaşırken onlara birkaç cümle söylemiş ve bu şekilde Ant meydana gelmişti. Reşit Galip heyecanla Çankaya köşküne çıkmış, Atatürk ile bayramlaştıktan sonra bir kâğıda yazdığı bu Ant'ı Afet İnan'a vermiş. Atatürk'ün de onayı alındıktan sonra bu Ant 1933 yılının 10 Mayıs'ından itibaren sabah törenlerinde ilköğretim öğrencilerine okutulmaya başlandı.

TOTALİTER REJİMLERİN ÜRÜNÜ

Türk eğitim sisteminin içine dâhil olan bu yemin (Ant) aslında o tarihlerde Avrupa'da yaygınlaşmaya başlayan ideolojik devletlerin yaptığı bir uygulamaydı. Devlete, rejime, lidere bağlılık yemini o tarihlerde özellikle tek partili ideolojik devletlerde yaygınlaşmaya başlıyordu. 1930'lu yıllar ideolojik devletlerin altın çağını yaşadığı tarihlerdi. Almanya'da, İtalya'da, İspanya'da devletlere ideolojiler hâkimdi. Bu rejimlerin hepsinde devlete, rejime, lidere bağlılık en önemli konuların başında gelmekteydi. Devlete, rejime, lidere bağlılığı artırmada en önemli araç ise eğitimdi. Bu sebeple ilköğretim okullarından üniversitelere kadar tüm eğitim sistemi devletin ideolojisine göre biçimlendirildi. Eğitimin temel amacı rejime sadık insanlar yetiştirmek olmaya başladı. Okullardaki eğitimin dışında yaygın eğitime önem verildi. İlköğretim çağından liselere kadar öğrenci örgütlenmeleri, kampları kuruldu.

FAŞİZMİN ALAMET-İ FAHRİKASI

Eğitim faaliyetlerinde bekli de en başarılı olanlar Hitler ve Musssolini oldu. İlköğretim öğrencilerine aşılanması gereken en önemli duygu Hitler'e bağlılığın ne kadar kutsal bir şey olduğuydu. Bu öğretmenlerin de zorunlu bir göreviydi. Okulda her gün yaklaşık on dakika süreyle Hitlerin resmi önünde selamlamada bulunulurdu. Hitler okul dışında yaygın eğitime de önem vermekteydi. Okul dışındaki vakitler için kurulmuş olan öğrenci kampları yaygınlaştırılıyordu. Hitler 6-18 yaş arası çocukları kurduğu gençlik gruplarında yetiştirerek onlara Nasyonal Sosyalizmi, Führer'i ve Yahudi düşmanlığını aşılıyordu. İlk zamanlar gönüllü bir organizasyon olan bu gençlik grupları 1936 yılından itibaren çocuklar için zorunlu tutulmaya başlandı. İdeolojik eğitimin ve beden eğitiminin verildiği gençlik kamplarında çocuklara şöyle yemin ettiriliyordu: **"Führer'e adanmış kanımın her damlasıyla; ben tüm enerjimi ve gücümü Adolf Hitler'e ve ülkeme adayacağıma yemin ediyorum. Onun için, sahip olduklarımdan hatta hayatımdan bile vazgeçeceğime söz veriyorum ve bunun için Tanrıdan yardım diliyorum."**

Almanya'daki bu pratiklerin benzeri İtalya'da da yaşanıyordu. İtalya'da Duçe lakaplı Mussolini de çocukların gençlerin rejime bağlı bir şekilde eğitilmesine önem vermişti. İlköğretimden itibaren faşist ideoloji çerçevesinde yetiştirilen çocuklara ve gençlere şöyle bir yemin ettiriliyordu: **"Tanrının adıyla ben liderimin bütün emirlerini yerine getireceğime, gerekirse bu uğurda kanımın son damlasına kadar mücadele edeceğime yemin ederim, yaşasın faşist devrim."**

Almanya ve İtalya'daki pratiklerden de görüldüğü gibi ideolojik devletler lidere, rejime bağlı insanlar yetiştirmek için eğitimi bir araç olarak kullandılar. Bu konuda başarılı da oldular. Ancak bu rejimler yalnızca kendi ülkelerine değil etraflarına da zarar vermeye başladılar. II. Dünya savaşı bu rejimlerin ortaya çıkardığı bir savaştı ve bu savaş insanoğlunun o zamana dek gördüğü en kanlı savaş olarak tarihe geçti. Savaş sonu ise kaybeden faşist diktatörlükler oldu ve bu rejimler yıkılarak insanla-

rın hatırlamak istemediği bir hatıra olarak tarihteki yerini aldı.

1930'lu yıllar Türkiye'de de ideolojik bir yapılanmanın gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir dönemdi. Osmanlı devleti yıkılmış yerine Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuştu. Birçok devrim yapılmıştı. Avrupa'da demokrasilerin gözden düştüğü bu dönemde Türkiye'de tek partili bir yönetim tarzı uygulanmaya başlanmıştı. Bu dönemde Türkiye'de, gerçekleştirilmiş olan devrimleri bir bütünlük içinde ideolojiye çevirmek isteyen birçok aydın ve yazar çıktı. Bir "Kemalizm" ortaya çıkarılmaya çalışılıyordu. Falih Rıfkı Atay, faşizmin beden terbiyesini, gençlik örgütlenmelerini Türkiye'ye örnek gösterirken, Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, İstanbul Üniversitesinde verdiği İnkılâp Tarihi derslerinde faşizmi, ırkçılık anlayışını dışarıda bırakarak, Kemalizm'in bir kopyası olduğunu ifade ediyordu. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Atatürk ve İnönü'nden sonra üçüncü adam konumundaki Recep Peker 1937 yılında TBMM'nin üstünde faşist ülkelerdeki bir konseyin kurulmasını Atatürk'e teklif ediyordu. Bu tekliflerin bir kısmı Atatürk'ün onayıyla kabul edilirken bazı teklifler ise Atatürk'ün sert tepkisi sonucu askıya alınıyordu, - örneğin faşist konsey gibi -. Aslında ne Atatürk bir Führer, bir Duçe'ydi, ne de Türkiye'nin rejimi İtalya ve Almanya'daki kadar kanlı bir diktatörlüktü. Fakat sonuç olarak 1930'lu yıllar Avrupa'daki faşizm rüzgârının Türkiye'yi etkilediği yıllar oldu. Rejimi oturtma, reformları güçlendirme amacı, disiplinli yurttaş oluşturma idealiyle Ant Türk eğitim sistemine dâhil edildi.

II. Dünya savaşı sonrasında tek partili faşist rejimler yerlerini demokratik rejimlere bırakırken Türkiye'de de rejim bir nebze olsun normalleşmeye başlamıştı. Türkiye çok partili siyasi yapıya geçmişti ancak tam anlamıyla demokratik olmadığı / olamadığı için Ant ve benzeri faşizan uygulamalar Türkiye'de varlığını günümüze kadar sürdürdü. Ne var ki 'andımızın' kaldırılmış olması demokrasi adına bir kazanım olsa da AKP'nin baskıcı ve anti demokratik politikalarının da gösterdiği gibi 12 Eylül rejimi hâlâ sürüyor. AKP eli ile sürdürülmekte olan faşizan 12 Eylül rejiminin tüm kurumları ve uygulamaları tamamen ortadan kaldırılmadıkça da "Andımız" gibi saçmalıkların kaldırılması sadece kozmetik bir uygulama olacaktır. ✎

Kırmızı bulutlar

Devrim GÜR

Kırmızı bulutlar içinde
Bir gökyüzü
Kırmızı bulutlar içinde
Tanklar…
Tankları sordum
Gökyüzüne sürmüş çocuklar
Yasaklı…
Kovulmuş
Sevgiliyi yakasından tutan o barbar
Kovulmuş;
Kalbini uyutan cellât sokaklar ıslak
Kan kokuyor teriniz
Göçmek yerine hep
Birlikte Ölmeyi seçmiş kuşlar
Gökyüzü ki,
Gaz bulutu içinde
Kaybetmiş yüzünü.
Gaz bulutu içinde
Kaybolmuş aşka,
Aşka çıkan yeryüzü…
Kırmızı bulutlar içinde
Kayıtları yok kaybolanların
Kalbimizde
Bir yasağı yok sevgimizin
Seviyoruz işte…
Bir yasağı yok ölmenin
Bir yasağı yok
Öldürmenin
Katillerin de
Güldüğü
Acıları seviyoruz
Kırmızı bulutlar içinde
Bir gökyüzü;
Kaybolmuş
Kaybolmuş çocukları arıyoruz ✎

Mahpushanelerde kurşun gibi ağırdır geceler

Mahmut Alınak hapishanelerdeki tecriti protesto etmek amacıyla Kandıra Cezaevi önünde ÇIPLAK ARAMAYA VE KUYU SİSTEMİNDEN BAHÇE SİSTEMİNE GEÇİLMESİ talebiyle üç gün İNSAN HAKLARI NÖBETİ EYLEMİ gerçekleştirdi. Eylem zamanında tutsaklara bu mektubu yollamıştır. — GÜNEY

Mahmut ALINAK
alinakmahmut@hotmail.com

Sabahın saat sekizi. Hücrelerinizde kurşun gibi ağır bir geceyi daha bıraktınız geride. Yeni bir gün başlayacak hiç sönmeyen ışıl ışıl ümitlerle. Her sabah olduğu gibi yine anons yapılıyor, "Tüm koğuşlar hazır olsun, sayım yapılacak, " diye. Yataklarınızdan kalkarken gece gördüğünüz rüyaların etkisindesiniz hâlâ. Sevdiklerinizin yüzleri canlanıyor bir bir gözünüzde. Bir hasret ateşi ya-

lıyor göğüs kafesinizi. Görüş gününüze kaç gün kaldığını düşünürken hücre arkadaşınızın sesini duyuyorsunuz yanı başınızda; "rojbaş- günaydın," diyor size. Siz de aynı sözlerle karşılık veriyorsunuz, nasıl bir gece geçirdiğini anlamak için arkadaşınızın yüzünü yoklarken.

Kendinizi uzay boşluğundaymışsınız gibi hissettiren hücrenizin demir kapısı, sizi gömdükleri deliksiz sessizliği silkeleyen bir cayırtıyla açılıyor. Uyku yorgunu çatık kaşlı gardiyanlar doluşuyor içeriye. Etrafı delici bakışlarla kolaçan ettikten sonra, hücrenizin önündeki kuyunun kilitli demir kapısını açıp sizi gün boyu sürecek o boğucu yalnızlığınızla baş başa bırakarak kapıyı tekrar kilitliyorlar üstünüze. Hücreniz kasvetli sessizliğine dönerken siz de kahvaltı hazırlığına başlıyorsunuz.

Bense hapishanenin önünde geceyi geçirdiğim çadırımdan sadece çatılarını görebildiğim hücrelerinize bakıyorum kahreden bir hüzünle. İnsan haysiyetini ayaklar altına alan çıplak aramaya ve tecrit uygulamasından bahçe sistemine geçişin gereğine dikkat çekmek için Kandıra cezaevinin önünde başlattığım insan hakları nöbetinin üçüncü günündeyim.

Bağırsam sesimi duyacağınız kadar yakınınızdayım. Ah, ne var ki aramızdaki ses geçirmez beton duvarlar, demir kapılar ve dikenli teller boğuyor sesimi. Kahvaltıdan sonra sadece bir iki kulaçlık gökyüzünü görebildiğiniz avluda voltaya çıkıyorsunuz nice hayaller arasında. Ben de Kandıra ayazının gece boyu kamçılayıp durduğu çadırımdan çıkıp sizlerle uzun bir voltaya çıkıyorum. Voltamızda omuzlarında topuklarına kadar inen uzun paltoları içinde Seyit Rıza, Sokrat, Şeyh Sait, Kemal Tahir, Nazım Hikmet, Yılmaz Güney, İsrail hapishanelerinde tutulan Filistinli lider Mervan Barguti ve yeşil kırmızı sarı çiçekli entarisi içinde bir masal kızı kadar güzel Leyla Qasım eşlik ediyor bize. Sonra da nasıl olduysa dünyanın her renkten ve dilden mahpuslarıyla bir anda yüz binleri buluyor sayımız.

Yeryüzündeki bütün hapishanelerin beton duvarları, demir kapıları ve dikenli telleri devrilip kül ufak oluyor bu insan deryası önünde. Yer gök özgürlük şarkılarıyla yankılanıyor. Küçük bir çocuğun sesi duyuluyor bu mahşeri mahpus kalabalığının göğünde: "Sizler bizim için çok ağır bedeller ödediniz; biz çocuklar ana baba ayrı öz kardeşler gibi yaşadığımız bu mutlu, bu savaşsız dünyayı size borçluyuz, minnettarız hepinize,' diyor çocuk.

Genç yaşlı, kadın erkek tüm mahpuslar yüzlerinde ışıldayan zafer dolu bir gülümsemeyle başlarını kaldırıp sesin geldiği lekesiz maviliğe bakıyorlar.

Siyah benekli beyaz bir kartal insanlığın aydınlık geleceğini müjdelercesine çığlık çığlığa kanat çırpıp tur atıyor bu özgür insan denizinin üstünde.

Aşk'tır bu!..

İlhan ULUDAĞ

ve tohum düşerken toprağa
ve açarken ömür…
gülüşleriniz gibi…
günler içinde günler
ve geceler içinde
şavkı serin bir ay…

bir yanımız dağ yeli bizim
bir yanımız kuytu bahar…
görecek çokça ömür var…
görecek
çokça düş!

Dersim'i dumanlar sarar bu vakit!..
yıkılası bir kahır yürekte..
Munzur'dan beter gözler..
analar!
düşerken analar
dizler üstüne…
analar!
derin derin
Sakine kokar…

toz barutudur
ateştir bu…
analar!
soğuk bir kış gecesinin bağrında
fidan fidan
dağ gülleri açar…
bir ninni tadında
körpe bir baharda
kışta,
kıyamet hani!
yazı baharı yıkılmış ömürlerin!

Avrupa görmüş cellatlarımız var bizim!..
Avrupa görmüş katillerimiz!..
kara çarşaflı namlular!
takkeli ordular!
cami avlularında!
cami avlularında
ferman yazan kullar!
Tanrılarını inciten!

bu karartılar?..
bu kurşunlar?..
kanadı kırık bu bahar!
Leylası vurulmuş!
sevdası kırılmış dalından…
Devrim ahtına…
Kürt aşkına…
mülteci bir bahar sinmiş doruklara…
o bahar ki dağlarda,
o bahar ki
sevdasında yeşereceği
küçük kızların acemi gülüşlerinde
Aşk'tır bu!..
Aşk'tır
çocukların
gül cemresinde…

Halepçe Günlükleri / 07.02.2013

Onlarla buradayız; onlarla dünyayı değiştireceğiz![1]

Temel DEMİRER

"Ölümseyerek bakıyor dünya, biz gülümseyelim."[2]

Gerçeği haykırıp, çoğaltarak maddi güce dönüştürmek için buradayken; hepimizi yan yana getiren ilk şey acıdır.

Acılıyız! Kolay mı? Kardeşlerimizi katlettiler… Ali İsmail Korkmaz'ı, Ahmet Atakan'ı, Abdullah Cömert'i, Mehmet Ayvalıtaş'ı, Ethem Sarısülük'ü, Medeni Yıldırım'ı, Hasan Ferit Gedik'i bizden koparıp aldılar…

Gözümüzü çıkardılar; yaraladılar; zehirlediler halkı; Elvan Berkin ise hâlâ derin uykularda…

Türk Tabipleri Birliği'nin (TTB) Gezi Parkı olaylarına ilişkin 13 Haziran 2013 tarihli raporuna göre, 63'ü ağır, 5 bine yakın kişi yaralandı, 12 kişi gözünü kaybetti, 35 kişi ise kafatası kırığı ve beyin travması sonucu hastanelerde yoğun bakıma alındı.

21 Haziran 2013 tarihinde Tayyip Erdoğan'ın açıkladığı bilançoya göre: "Maliyeti 100 trilyonu aştı."

İstanbul'da 1 ölüm, 21'i ağır 4 bin 477 yaralı var, 4 kişinin hayati tehlikesi sürüyor, 1'i henüz 14 yaşında çocuk, 6 kişinin kafatası kırıldı, 6 kişi gözünü kaybetti, 35 kişinin kol veya bacağı kırıldı, 40 kişide TOMA suyundan yanıklar var, biber gazından 15 astım krizi yaşandı.

Ankara'da 1 ölüm, 1.350 yaralı var, 21'i ağır durumda, 4 kişi gözünü kaybetti, 7 kişinin kafatası kırıldı, 1 kişi kalp krizinden öldü, maruz kaldığı yoğun gaz yüzünden olup olmadığı inceleniyor.

İzmir'de 2'si ağır 800 yaralı var.

Adana'da 1 ölüm, 6'sı ağır 162 yaralı var, 10 yaşındaki çocuğun kalçası kırıldı.

Antakya'da 1 ölüm, 3'ü ağır 161 yaralı var, gaz bombası fişeğiyle yakın mesafeden vurulan 1 kişinin dalağı gitti.

Eskişehir'de 1 ölüm, 300 yaralı var, 3 kişinin kafatası kırığından hayati tehlikesi sürüyor, el-kol kırığı 20'nin üstünde.

Muğla'da 1'i ağır 50 yaralı var.

Mersin'de 1'i ağır 17 yaralı var.

Balıkesir'de 155 yaralı, Bursa'da 2 yaralı, Kocaeli'nde 10 yaralı, Antalya'da 1'i ağır 150 yaralı var, 1 kişi gözünü kaybetti, Rize'de 8 yaralı var.[3]

Sadece bu kadar mı? Dahası var 'Hayvan Hakları Federasyonu' (HAYTAP) Temsilcisi Timur Ugan da, "Taksim Gezi direnişi sırasında biber gazı, Avrupa'daki tüm stoklardan fazla miktarda zalimce kullanıldı, sayısız hayvanın ölümüne, hastalanmasına, sakat kalmasına yol açtı. Hayvan hakları savunucularının müdahalesiyle kurtarılabilenlerin durumu ise içler acısı," diye ekliyordu…

Evet, acılıyız ve acımızı güce dönüştürmekten başka seçeneğimizin olmadığını da biliyoruz…

Biliyoruz: Zulüm yeni acılara gebedir.

İnsanın içini kaplayan, kanatan acı, egemenlerin biz(ler)e dayattığı "hayat" dedikleri zulmün bir parçasıdır.

Can(lar)ın yanması, yıkılmasıdır; hayatı(mızı)n ızdırap hâline dönüşmesidir acı...

Doğrudur; evet acı var; bu gerçek.

Ama acı çekme, yaşamı(mızı)n önkoşulu değil.

Acı çekmeyi, acının nedenlerini ortadan kaldırarak önleyebiliriz.

Acıyı dindirebiliriz.

Toplumsal acıyı dindirebiliriz.

Ayrıca asla unutmuyoruz: Acı ve bedeli göze almak özgürlüğün ilk adımıdır.

Yeni dünyayı acılarımızı unutmadan yaratacağız.

Acı çekmek, insan(lığ)ı daha derinleştirir.

Acı çekmeyenler, başkalarının acı çekebileceğini akıllarını bile getirmezler çoğunluk.

İnsanı, insanlaştırır acı çekmek. Hissetmeyen insandan korkulur.

Çünkü acı çekmek, insanı duyarlı bir varlığa dönüştürür; yaratıcı, dürtücü güçtür acı çekmek…

Acı çekmek, hâlâ hissedebildiğinizin göstergesiyken; o her şey gibi bir süreç işidir. Öyle ya da

böyle bir sonu vardır. Acıyı çekerken, bir gün elbet biteceğini bilmek ve buna sarılmak, güce ve öfkeye dönüştürmek gerekir…

* * * * *

Bu nedenle sadece güce dönüştürdüğümüz acılarımızla öfkeliyiz…

Evet, evet "hırs", "gazap", "hiddet", "kızgınlık"tır öfke…

Bambaşka bir ruh hâlidir; keskin ve vazgeçilemez, bastırılamaz ve engellenemez… Bir yerden patlayan…

Sabrın en son raddesine kadar kullanıldıktan sonra taşma anında ortaya çıkandır. O ana kadar sabredilir. Ne olursa olsun özenli davranılır, saygıdan ödün verilmemeye çalışılır. Ama öfke ortaya çıktığı anda her şey boşa gider. Artık kulaklar duymaz olur, dilin de zaptı mümkün değildir. Bazen çığlık atmak istetir bazen hayatta söylenmemiş küfürleri ağızdan dökmeye çalışır. Öfke tehlikeli olsa da bazen muhatabı feci şekilde hak eder kendisinin getirdikleriyle karşılaşmayı.

Konstrüktif değil destrüktiftir; bir tramplen gibidir, zıplasan üzerinde başın göğe eren; insan(lık)a "normal hayat"ta asla yapmayacağı şeyleri yaptıran; kontrol edebildiğiniz sürece bizi bulunduğunuz yükseklikten daha yukarılara taşıyan, cesaret veren…

Kolay mı? Alevlenen histir; kızgın demirden pençeleri vardır öfkenin.

Kişiyi iki kişi yaparken; korkunun da panzehridir öfke…

Hak gözetirse, adilse, umursamaz ve kaygılarını aşmış ise öfke yaratıcıdır.

Ve hakkında rivayet edilir ki, "öfke, öfkelendiğin şeyden daha tehlikelidir"

İnsan(lık)ın en önemli savunma mekanizmalarındandır öfkelenme hâli.

İnsanı güçlü kılar; dehşete, zulme başkaldırının getirisidir; başkaldırı ve özgürlüğe giden yolun ilk adımıdır.

Hakkını kimsenin vermesine, lütfetmesine "Evet" deme acizliğine teslim olmamaktır.

İnsancadır; hayatı(mızı)n parçasıdır; çaresizlik dayatmalarının panzehirdir; dik tutar insan(lık)ı.

Öfke, cesareti büyütür. Besler. Sokağa salar.

Öfke doğru yönlendirildiğinde cesaret adlı çocuğu doğurur. Hiçbir şeyden korkmayan; hiçbir şeyden çekinmeyen çelik gibi bir bebek…

Bu nedenle, "Umudun iki güzel kızı vardır: öfke ve cesaret. Öfke, olanlara dayanabilmek, cesaretse değiştirebilmek için," denir…

Potansiyel enerjidir haklı öfke, her an kinetiğe dönüşebilir. Üsluplu kullanılırsa çok şey yapılabilir.

Görüş ve etki alanını genişletir. Göz(ümüz)ü açar.

Yani insanı "zorunlu olarak tanıyan ve zorunlu olarak tanınan bir varlık olarak" tanımlayan Hegel'e göre, dışlanan kişi ve taraf, kendini tanımlamak ve tanıtmak için çeşitli yollar arar. Öfke / şiddet bu yollardan biridir. Bu hiddet kuru ve kör bir terör değil, "kendisini (kimliğini) kurmak/inşa etmek değil, kendinin bilgisini kurmak inşa etmek yani tanımaktır.

Hegel'e göre dışlanan veya saldırı altında olan özne, uğradığı fiziki zararın karşılığını almak/vermek üzere değil, aşağılanma, inkâr edilme ve yok sayılmaya mukabil bir tepki gösterir.

İnkâr edilen ve aşağılanan özne, fiziki varlığını, bu inkâr ve aşağılanmayı aşmak için mücadele alanına sürer. İnsanî varlık, fiziksel varlığın önüne geçer. Ölüm-kalım mücadelesinde, kendi fiziksel yok oluşu pahasına kendi insansal varlığını dayatır.

Bu konuda şöyle de Daniel Bensaid: "Öfke başlangıçtır. Biri haksızlığa ve zulme uğrar, ayağa kalkar ve ardından görür"…

Zapt edilebildiğinde lehinize çevirebileceğiniz duygu, durum, ruh hâli olarak öfke, aptalın uyanışı; aptallığın nihayetidir.

O düşmanı belirler, safları sıklaştırır. Çok etkin bir güçtür.

Koruyucu bir zırhtır; yıkıcı yaratıcılıktır; kırmızıdır; karanlığın içinden parıldayıverir.

Kaybetme, kabullenme, korku öfke ile aşılır.

Çünkü mesafeyi kısaltan öfke, hoşnut olunmayan durumlara karşı verilen aslî tepkilerden birisidir.

İnsan(lık)a yapmaya cesaret edemediği şeyleri yaptırır; mümkün kılar.

Bunun için, "Öfke, ilk (en başta gelen) politik duygudur," der Jean-Luc Nancy…

Patlama yeteneğine haizdir. Harekete geçirir. Yeniler. Günceller. Faydalıdır. Salaklıkların, körlüklerin ortadan kalkmasına yardımcı olur.

Öfkeyi, anketler ölçemez. Polis şiddeti yok edemez. Zorbalık bastıramaz. Yalancı özürler dindiremez. Öfke, seçim sonuçlarında görünmez. Televizyonlar vermez. Kara propaganda öfkeyi gizleyemez. Öfke var ya öfke, öfke bir gün muhatabını bulur. Bulduğunda ise kaçacak delik ararsınız. Ulrike Meinhof'un, "Üzgün olmaktansa öfkeli olmayı yeğlerim..." deyişindeki üzere…

Cesur olmayı sağlar. Sabretmeyi öğretir. Dikkatin

dağılmasına engel olur. Olup biteni değiştirmek için müthiş bir dirayet verir. Gerçekleri görmemizi sağlar.

Örgütlenmiş en güzel hâli isyandır öfkenin…

John Osborne'nun 'Öfke' başlıklı oyununda da işaret ettiği gibi, "Öfke yeni bir toplumsal bilinç"tir…

Bu nedenle öfkeli olmak çaresiz olmaktan iyidir; hem de kardeşlerimizin katilleri karşısında…

* * * * *

Evet, zulmün bizden koparıp aldığı kardeşlerimizin acısını öfkeye tahvil ederken "yeni bir toplumsal bilinç" edindik…

Bunun da temelini onur oluşturmaktadır…

Bazılarının zannettiği gibi, "onur" gibi kavramlar tarihin akışının kolaylıkla mahkûm edip çöpe atabileceği kavramlar, "değerler" değildir.

Vicdan ile ilgisi, irtibatı olan; mağlup olsanız da saygı görmenizi sağlayan; insan(lık)a yaşadığını hissettiren; yani insan olmak ve kalmak fiilinin aslî unsurlarından biri olan onur, asla kaybedilmemesi gerekendir.

Kapitalizmin, neo-liberal AKP zulmünün ayaklar altına almak istediği insan(lık) onuru, biz(ler)e Onlardan miras kaldı…

Şimdi biz, Onların yolunda bu sancağı yükseltiyoruz…

Onların yoldaşı, çağdaşı olmaktan da gurur duyuyoruz…

Onların Mustafa Suphi'lerin, Deniz Gezmiş'le-rin, Mahir Çayan'ların, İbrahim Kaypakkaya'ların, Mazlum Doğan'ların bayrağını yükselten mücadelesi, artık biz(ler)e emanettir…

Kazanmak isteyenlerin öğrenip, vazgeçmemesi gerekir bu emanetten; çünkü o, insan(lık)ı çoğaltıp, korkuyu aşarak özgürlüğü üretendir…

* * * * *

Korkunun egemenliğine karşı ezilenleri tarihin sahnesine çıkararak, hepimize "Korkusu olmamaktır insanî olan" gerçeğini anımsatan özgürleşme mücadelesine ilişkin olarak, "Sadece ahmaklar ve deliler korkusuzdur!" derlerse de inanmayın; ahmaklaştıran korku delirtir…

Yunanca "Phobos" denilen korku iktidarın temeli; egemen(likler)in toplumu kontrol altında tutma mekanizmasıdır.

İnsan(lar)ı bir şeyler yapamamaya, gerçekleştirememeye, boyun eğmeye, teslim olmaya iter. İnsan(lık)ı alçaltan, insan(lık) onuru alt üst edendir...

Frelin'in, "Korku, arkamızda yanan bir mum alevinin duvarda oluşturduğu gölge gibidir. Ondan kaçtıkça büyür, üzerine gittikçe küçülür," diye tanımladığı korku nihayetinde daraltan, bunaltan, sıkan, yabancılaştırandır.

Çoktur, çeşitlidir korku: "Ya giderse… Ya ölürse… Ya ölürsem… Ya öğrenirse… Ya başaramazsam… Ya beni sevmezlerse… Ya tutturamazsam…"

Ancak nihayetinde aklın, gerçeğin katilidir.

Bu nedenledir ki, "Korku beyni felce uğratır. İlerleme cesaretten doğar. Korku inanır. Cesaret şüphe eder. Korku yere düşer ve dua eder. Cesaret ayakta durur ve düşünür. Korku kaçar, cesaret ilerler. Korku barbarlıktır, cesaret uygarlık. Korku tanrılara, şeytanlara, ruhlara inanır. Korku dindir. Cesaret bilim," der Robert Ingersoll…

Gidermedikçe, görmezden gelindikçe büyüyendir. Üzerine gidilmezse altında kalınan şeydir.

İnsan(lık)ı kontrol etmede kullanılan en temel fenomendir korku; yeni doğmuş bir canlıda bulunmaz; öğretilir…

İnsan(lar)ı kontrol etmek için egemen(lik)lerin sermayesidir korku. İnsan(lık)a kaybetmekten başka bir şey kazandırmaz; kaygının ötesidir ve kendi gardiyanlarımızı yaratır; tutsaklıktır.

Kapitalizmde yaşantımızı korkular yönetiyorken; korkunun kökeninde kaybetmek duygusu yatar ya da kaybetmeme istenci…

Bilinmeyen karşısındaki aczin dışa vurumu olarak korku; kalabalıkları sürüleştirerek gütmede en etkili yöntemdir.

Çok kolay satılan bir şeydir. O kadar kolaydır ki, satın alanlar da gönüllü olarak başkalarına satarlar.

Koku gibidir. Varlıkta hâsıl olur, bütün varlığa sirayet eder. Sirayet ederken azalmaz.

Yani kapitalizmde korku, insan hayatındaki yegâne gerçektir; kolektif bir baskıdır.

Özgürlüğün baş düşmanlarındandır korku; özgürlüğün prangasıdır...

Aslında insan(lar)ın korkularından başka düşmanları yoktur.

Nihayet önemli olan korkular değil, onlara karşı aldığımız özgür olarak seçilen tavırdır.

İnsan bilmediği şeyden korkar. Karanlığın herkes için korkutucu olması buradan gelir. Korkunun temel öğesi ise vazgeçememektir! Vazgeçmeyi becerdiğin anda korku kalmayacaktır.

"Korkunun terk edilmesi, bütünlüğe, yani oluşun birliğine doğru atılan ilk adımdır. Çünkü korku üzerinde ne bir şey kurabilir ne de anlamanı geliştirebilirsin. Korkusuzluk bir savaşçının ilk kuralıdır."[4]

Nâzım Hikmet'in dizesiyle, "tavşan korktuğu için kaçmaz kaçtığı için korkar"ken; egemen(lik)lerin

en büyük silahıdır; en bulaşıcı hastalıktır korku.

Flint Sky'ın, "Korku bir hastalıktır. Sürünerek onu kabul eden herkesin ruhuna girer!" diye tarif ettiğidir.

Tohumu karanlık olan fenomendir; Nâzım Hikmet'in, "Hiçbir korkuya benzemez / halkını satanın korkusu" dediğidir…

Özetin özeti korkulması gereken ve cüretle, cesaretle aşılan tek şeydir korku.

* * * * *

Evet, hepimize korkmamayı, cesaret ve cüreti öğretti Ali İsmail Korkmaz, Ahmet Atakan, Abdullah Cömert, Mehmet Ayvalıtaş, Ethem Sarısülük, Medeni Yıldırım, Hasan Ferit Gedik… Sonra Taksim barikatlarındaki Ulaş Bayraktaroğlu, Doğukan Öci, Ceyhun Dönmez ve Furkan Tombul…

Umutla beslenir, korkuyla törpülenen cüret, cesaret… deyip geçmeyin: Meydan okumadır cüret etmek…

Cesaret ise, korkmamak değildir; buna rağmen boyun eğmemektir.

Riske atmaktır bir şeyleri ya da kendini. Yani zor bir işi başarmanın birincil koşuludur…

Durduk yere, "Cesurlar bir kere, korkaklar her zaman ölür," dememiştir W. Shakespeare…

Ya da "Hiç bir şeye cesaret edemeyen, hiçbir şeye ümit beslemeyendir," diye Schiller…

Veya "Dünyada taklit edilemeyen tek şey cesarettir," diye Napolyon…

Ayrıca derler ki, "Cesaret bilgiden geliyorsa cesarettir, bilgisizlikten geliyorsa cehalettir."

Nihayetinde bir tercihtir cesaret...

Cesaretin içinde zekâ, güç ve yaratıcılık vardır; insan olmak ve kalmak yolunda sahip olunması gereken aslî özelliklerden birisi…

Fransız devrimci Danton, "de l'audace! de l'audace! et encore de l'audace!/ cesaret! cesaret! daha fazla cesaret!" diye haykırırken; 'Grup Yorum'un "cesaret cesaret daha fazla cesaret / kurtuluş mutlaka ellerimizde / kır zincirleri kopar geleceği / kurtuluş mutlaka ellerimizde," diye haykıran marşıdır.

Tüm kapıları açan bir çeşit anahtar gibidir cesaret; aklı kaybetmeyi gerektirebilecek kararlılıktır.

Bazen zorunluluktur; deli gibi korktuğun şeyin üzerine atlayabilme azmidir…

"Deli cesareti" denildiğinde, aklıma şu özlü söz gelir: "Atın iyisine doru, yiğidin iyisine deli derler"

Cüretkâr, esaret denen kozayı yırtma gücüdür; sonucu asla esaret olmayan eylemdir. Hayattaki en gerçek katalizördür cüret; göze almaktır.

Hasan Ferit'e

Celal Abbas NAS

Orhan abi bu senin gözlerin kapalı
İstanbul'u dinlemene benzemiyor
ne sucuların çıngıraklarının sesi
ne yükseklerden gecen
sürü sürü çığlık çığlık kuş sesleri
ne de suya değen kadının çıplak ayakları
hayır Orhan abi hayır
yeditepeli İstanbul'un
yedi tepesinden ağılar yükseliyor
İstanbul tıkamış kulaklarını duymuyor

Yok Orhan abi yok
başımızda eski alemlerin sarhoşluğu
acının dibe vurduğu demdeyiz
yaprak seven rüzgara karşı değil ama
dayamışız göğsümüzü faşizme
sokak sokak,
barikat barikat
inatla yürümekteyiz

Maalesef Orhan abi maalesef
yere düşen gül değildi ama
gül kırmızısı yiğit Hasan'ımın kanı
ve o öpülesi
ne alnı sıcaktır şimdi
ne de ıslak dudakları
Bu İstanbul
senin bildiğin o İstanbul'a
hiç benzemiyor
Bak Orhan abi
Hasan'ım bedeni yağmur altında üşüyor
İstanbul kapatmış gözlerini görmüyor

01.10.2013

* * * * *

Diyeceklerimi toparlıyorum:

Dünya devrimci mücadelesine tanık olduğu en görkemli isyanlardan birisini sundu Haziran Ayaklanması…

Onu "Çapulcular"ımız, "Ayak Takımı"mız, "Baldırıçıplaklar"ımız, "Paryalar"ımız, "Ameleler"i-miz, "Ümmiler"imiz, "Sefiller"miz, yani yeryüzünün lanetlileri, ötekileri ilan edilen biz emekçiler yarattık…

Yarattığımız o muhteşem şeyle ne kadar gurur duysak azdır…

Ama burada durmayacağız, daha ilerilere daha büyük ve devrimci Haziran'lara yöneleceğiz…

Elbette, Türkiye'de Gezi Parkı ile başlayan süreç henüz bir devrim değildir. Ancak yaşadığımız sürecin adını "Gezi Direnişi" olarak koymak yanlıştır. Çünkü toplumsal mücadelelerde, "direniş" bir savunma konumudur. Oysa Haziran günlerinde savunmada değildik, taarruzdaydık, savunmada olan Erdoğan'dı, hükümetiydi, polisiydi, mahkemeleriydi. Çünkü bu bir halk isyanı idi!

Gezi adını kullanmak kolay yol olabilir, ama isyanın İstanbul'a özgü olmadığını, Türkiye tarihinde ilk kez bütün ülke sathını kavramış olduğunu gözlerden gizler. Bu olayın tarihi bir olay olmasının bir boyutu da budur.

Üçüncüsü, halkın isyanının esas nedenlerini gözden gizler. Gezi'nin ağaçları elbette önemlidir, ama halkı Türkiye çapında ayağa kaldıran sadece o değildir. O bir tetikleyici olmuştur. Patlayan, halkın öfkesini ortaya çıkartan, baskıdır. Tayyip Erdoğan'ın sofralara, mutfaklara, yatak odalarına kadar girmiş olmasıdır. Halkın ise böcekler gibi gazlanmadan sokaklara çıkamıyor oluşudur. Ekonomik sınıf saldırısıdır, neo-liberalizmdir öfkenin nedeni aynı zamanda. Gençlerin gelecek kaygısıdır, orta yaşın zor koşullarıdır, emeklilerin sürünmesidir…

Büyük halk hareketlerinin gelişme eğrisini kesin biçimde öngörmek mümkün değildir. Kimse aldanmasın! İsyanın geri çekilmesi bitmesi demek değildir. İç ve dış bütün koşullar ve isyanın kendi dinamikleri, bu isyanın inişlerle çıkışlarla önümüzdeki yıllarda süreceğini muştuluyor.

Çünkü 21 yaşındaki üniversite öğrencisi Murat Yıldırım'ın, "Yaşadığımız deprem asıl deprem değil. Bu daha öncü... Bu eylemlerde halk, demokrasinin sadece sandığa gitmek olmadığını öğrendi. Halk gerçek bir demokrasi istiyor," diye yorumladığı "Direnişin kökleri kapitalist toplumdan gelmektedir."[5]

Bu bağlamda da "Yaşananlar ve sonuçları ne olursa olsun direniş eylemi başarıdır: Taksim sadece Taksim değildir, gelecektir!"[6]

Özetle TOMA'ların, ilaçlı tazyikli suların ellerinde olduğu bir karanlığın sonuna doğru gidiyoruz.

"Terörist"in kim olduğunu belirlemeye kalkıp, halkı biber gazına boğanlardan…

Neyin ne kadar yasaklanacağına karar verip, "Benim polisim, benim valim, benim ordum, benim yargım" diyen despotluktan…

Zulmü protesto edenlere "çapulcu" diyen; Çarşı'dan "çete" çıkaran; biber gazıyla egzoz gazını bir tutanlardan; "Gerekirse askeri bile çıkarırız sokağa" diyenlerden; okullara "Eylemlere katılan öğretmen ve öğrenciler tespit edilsin" diye genelgeler yollayanlardan…

Kardeşlerimizi katledenlerden mutlaka hesap soracağız…

Bundan dostun da, düşmanın da şüphesi olmasın; çünkü biz Onların yoldaşlarıyız…

Buradan bir kere daha ilan ediyoruz: Acılarla, bedellerle yaratılan büyük insanlığın hikâyesinin sonu tatlıya bağlanacak…

TOMA'lar, gazlar, coplar, katiller kaybedecek; halk kazanacak…

Bundan dostun da, düşmanın da şüphesi olmasın…

16 Ekim 2013, Ankara ✎

NOTLAR

[1] Bir-Kar'ın 18 Ekim 2013'de Bielefeld'de, 20 Ekim 2013'de de Wuppertal'de "Gezi Direnişi: Öncesi, Sonrası ve Geleceği" başlığı ile düzenlenen panellerde yapılan konuşma… 2 Kasım 2013 tarihinde Almanya/Frankfurt'ta düzenlenen "Avrupa Demokratik Gençlik Hareketi Kültür & Sanat Buluşması"na telefon bağlantısıyla yapılan konuşma… 2 Kasım 2013'de Mersin SDP'nin düzenlediği "Gezi'de Gözüm Kaldı Dayanışma Gecesi"nde yapılan konuşma…

[2] Ahmet Erhan.

[3] Yılmaz Özdil, "Para'lel Bilanço", Hürriyet, 21 Haziran 2013, s.3.

[4] Stefano E. D'Anna, Tanrılar Okulu, Çev: Yelda Gürlek, GOA Yay., 2009.

[5] Bill Van Auken, "Türkiye Yol Ayrımında", Evrensel, 8 Haziran 2013, s.11.

[6] Nazım Alpman, "Taksim Sadece Taksim Değildir!", Birgün, 1 Haziran 2013, s.7.

Bir fotoğraf ve bir mektup...

Geçtiğimiz günlerde Yalçın Özcan isimli bir okurumuz bir mektup ve Yılmaz Güney fotoğrafları gönderdi.

Yalçın Özcan'a bu duyarlı yaklaşımından ötürü teşekkür ediyor, fotoğraflardan birisini ve Yalçın Özcan'ın mektubunu yayınlıyoruz.

GÜNEY

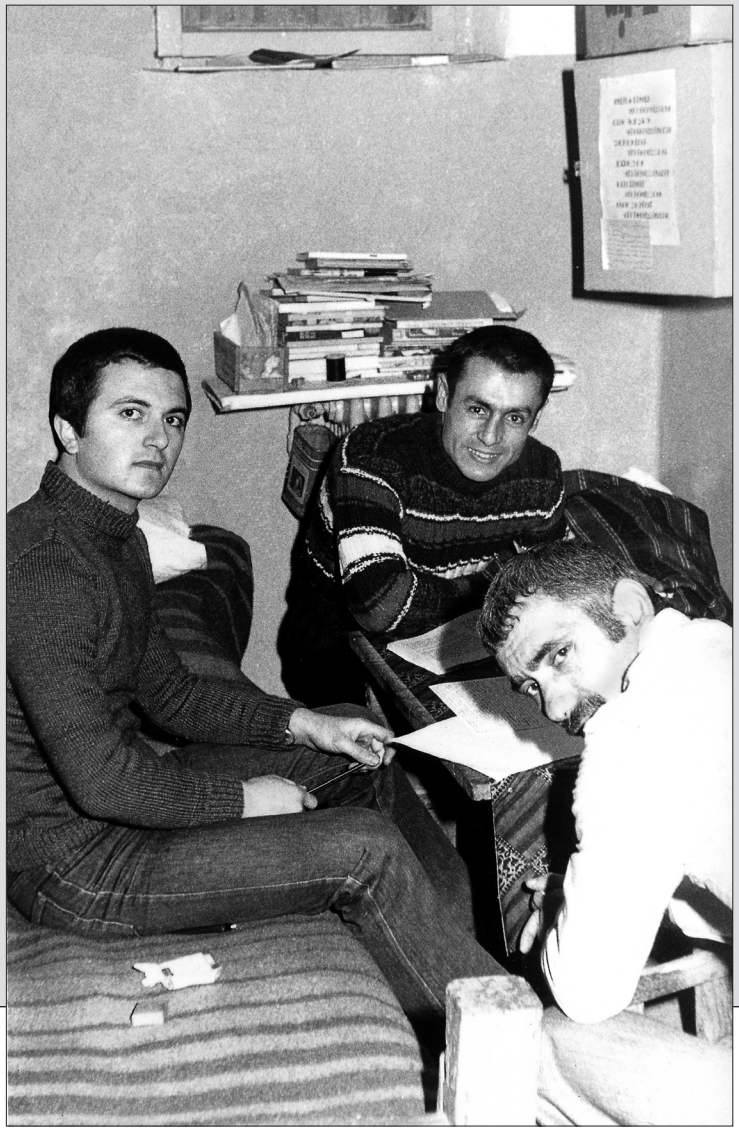

Merhaba,

Yıl 1976, yer Kayseri cezaevi. Yılmaz abi, Binali Akpınar ve ben, Müşadiyede benim hücremde Güney dergisinin birinci sayısının çıkışının hazırlıklarını yapıyoruz. Daha sonra ben Niğde cezaevine sürüldüm. Daha bir çok cezaevi gezdikten sonra Yılmaz abiyle İmralı cezaevinde yeniden karşılaştık. Burada yaklaşık bir yıl kaldıktan sonra yollarımız yeniden ayrıldı. Daha sonra ikimizde zorlamalarla dışarı çıktık. Ve Yılmaz abinin para ve pasaport yardımlarıyla yeniden dönmek üzere Paris'e görmeye gittim. 1984 yılında yeniden karşılaştığımızda Paris'te hasta yatağında üç defa görüşüp biraz dertleştik Üçüncü görüşümüzde maalesef konuşacak durumda değildi. Sabahleyin de doktorlar acı haberi ulaştırdılar.

Binali Akpınar da daha önceden Paris'teydi. Zaten pasaportlarımın hazırlanması ve İtalya'dan Fransa'ya sınırdan geçmem için Yılmaz abi tarafından (çok pratik birisi olduğundan) gönderilmişti. Ben geri dönemedim ancak Binali'nin döndüğünü duydum ve gene yıllar önce ticaret işleriyle uğraşırken kalp krizinden gittiğini duydum.

Bir tek ben kaldım.

Yıllar boyunca bunları sakladım. Ancak geçenlerde nerdeyse bunları da kaybediyordum. Bu nedenle fotoğrafların yok olmasını engellemenin tek yolunun sizlere göndermek olduğunu düşündüm.

Haklı mücadelemizde sizlere başarılar dilerim.

Yalçın Özcan

ANA SÜTÜ GİBİ HELAL OLAN ANADİLİYLE EN YASAKLI GÜNLERDE BİLE KORKUSUZCA YAZAN YÜREKLİ BİR ŞAİR VE YAZAR **YILDIZ ÇAKAR**'LA KARŞILIKLI ÇOK HOŞ BİR SOHBET…

İmgeli sözcüklerin yıldızı Amedli Yıldız

"got fêm bike!
payîz jî hatibû, bêhna axê jî. vê sibê min çiyayê reş hembêz kir, sar bû, hişk bû...
— fêm dikim! ji biharan jî, ji bêhna axê jî. vê sibê di hembêza min de glokek êş...
— diçe kû?
— nizanim?
— çawa nizanî?
— bibore, bêhna axê tê!"
Yıldız Çakar

Söyleşi: Birsen İNAL

Sevgili Güney okurları, bu sayıda kalemiyle konuşan genç bir kadın yazarla kadın yazarların kapısını aralamayı istedim.

Yine Amed'den her avuç toprağına neredeyse bir sanatçı düşen kadim kentimden selamım var sizlere sözcüklere derin mana katan yazar şair Yıldız ÇAKAR'la.

Onu ilk kez 2013 TÜYAP Diyarbakır Kitap Fuarı'nda Lîs Yayıncılığın standının önünde görmüştüm. Tam da ben "Yıldız ÇAKAR'la söyleşi programımız var ama ben onu reelde tanımıyorum.

Keşke gelse de söyleşi öncesi birazcık konuşsak." diye Lîs Yayıncılığın Genel Koordinatörü Lâl LALEŞ'le konuşurken, başımı çevirmemle ceylan gibi iri ve gülen gözlerle bana bakan genç ve güzel bir bayanla karşılaştım. "Ben Yıldız." demesiyle zaten o güzel ve gülen gözler Yıldız'la bir anda kaynaşmamızı sağladı.

Yıldız ÇAKAR, 1978 doğumlu Amedli genç bir şair ve yazar. Dört değerli kitabın sahibi olan, "Kendimi bildim parmaklarım arasında sözcüklerle raks eden kalemimi asla bırakmadım. Sadece yazarken kendimi kendim olarak hissedebiliyor ve mutlu oluyorum." diyen bir yazar ve sözcüklere imge katan bir şair.

Bize biraz kendinizden söz eder misin? Yıldız ÇAKAR kimdir?

Diyarbakır'da dünyaya gelmiş olmak ve bu coğrafyanın ruhunun insanın ruhunda; yolları, caddeleri, gece yıldızlarının bile bir hüzün tozuyla gelip bir bedende can bulması… anlatılmayan şeylerin ancak yaşanılması gerektiği çok doğru bir kavram ve ben hiç çocuk olmadım Amed'de ve ben hep çocuk kaldım. 15 yaş… çok karanlık ve kanlı yılların içinde büyümek ve savaş sürgünü olmak ait olduğun topraklardan ve kaybolmak. Benim hikâyem kaybolmakla başladı ve hiç bitmedi. Bende, sonra başka bedenlerde ve başka ruhlarda. Bu kadar zulüm görmüş bir halk olarak savaşı ve kanı halen bedeninde ve ruhunda taşımak kolay değil.

Genç bir yaşa sahipsiniz ve 4 değerli kitabınız var. Nasıl oluştu bu kitaplar? Kitapların hakkında bilgi alabilir miyiz?

Her bir kitabın hikâyesi farklı, yaratım dünyası farklı… İlk kitabım "goristana stêrkan -2004- İstanbul" daha çok 17 yaş öncesi ve kısa tarihli sonrası, yaşamışlıklarımın ve ruhsal çatışmalarımın bir eseri. Düşünün gözünüzün önünde bir adam vuruluyor Amed'in orta yerinde ve hiç kimse korkudan adamın ölüp ölmediğine bakamıyor, bir kahvehane var ve 50'ye yakın işsiz adam ve bir demirci dükkânı ve 2 katil. Daha 14 yaşındasınız fakat ölümü, vahşeti, çaresizliği en çıplak şekliyle görüyorsunuz, kanunsuzluğu, dökülen masum kanın on metre öteden hissediyorsunuz ve yerde yatan adam gibi yavaş yavaş bedeniniz soğuyor… soğuyor ve üşüyorsunuz… İşte o zamanlar kendi dilimle yazamadıklarımı 17 yaşımdan başlayarak ilk kitabım olan 'goristana stêrkan'de bir nevi hayat buldu… Dağınık ve isyankâr cümleler ama bana kan ve karanlık bir tarihi hatırlatır. İkinci kitabım olan 'ala' adlı öykü kitabım, daha çok Kürt coğrafyasında yaşanmış ve benim nazarımda unutulmaması gereken ve de çok etkilendiğim olayların toplandığı bir kitap olarak benim hayatımda yer buldu. Bunlardan birkaçı senaryo öyküler idi. Fakat daha çok kadını anlatan bir yer oldu 'ala'. Ne yazık ki Türkiye'de bu kitabımın baskısı yok. Güney Kürdistan'da Duhok'ta 2008

yılında yayınlandı. Daha sonra 2012 yılında Avesta Yayınları tarafından 'derî' adlı şiir kitabım ile ben ve Amed Tîgrîs tarafından hazırlanan ansiklopedi görevi gören 'Amed' adlı ilk Kürtçe şehir, coğrafya, tarih kitabı Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlandı. Bu yıl da Türkçe çevirisi basıldı. 'Amed' adlı kitabın basımına kadar birçok sorun yaşadık. Bütün köy ve kasabaların, ilçelerin Kürtçe isimlerini bulmak ve onları bir daha bu halka ait olanı teslim etmek gerekiyordu. Fakat o kadar asıl şeyler yok edilmeye çalışılmış ki birçok kişi daha önceden orijinal olan (Kürtçe) isimleri hatırlamıyor ya da hatırlayan birini bulmak bazen çok zor oldu. Bazı bölgelerle ilgili efsanelerin birkaç versiyonu vardı. Biz de var olan bütün versiyonlarıyla kullandık… Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde bulunan Gelincik dağıyla ilgili efsanenin 3 versiyonu vardı ve biz üçünü de kullandık. Bütün bilgileri dipnotlar ve belgelerle ortaya koymak istedik ve her ne kadar kitapta 3 yıllık bir çalışma yazsa da 5 yıllık bir çalışmanın sonucunda Amed'in ilk Kürtçe ansiklopedisi sayılacak bir çalışma ortaya çıktı.

'Derî' adlı şiir kitabımın hikâyesi aslında çok uzun ve çok kısa. Neden diye soracaksınız? Nedeni şu: Bir tarih düşünün; dişil bir kültüre sahip fakat o dişil sesten eser yok. Ne bir kadın ressam, ne bir kadın romancı ne bir kadın şair ve ne bir ne bir… diye devam ediyor. Evet, her seferinde ve her seferinde Meryem Xan ve 'Eyşe Şan'ı örnek veriyorum, vereceğim… Bu iki sesten başka ses gün yüzüne çıkmamış ama çıkacak bundan eminim. Bu kadar derin bir tarih, muhtemeldir ki derin sanatçıları yüreğinde saklamıştır ve açığa çıkacaktır…

İlk yazılarımda çok sert bir dile sahiptim, sonra fark ettim kendi sesimi bastırıyorum… Sesimi yok sayıp

başka biriymişim gibi yazıyorum, bir erkek gibi. 'Deri' benim için öyle bir şiir oldu ki erkeklerin belki de okuyamayacağı bir kitap. Bunda art niyet aramıyorum, bir tek kadına ait bir ses ve o sesi yüksek tonlarda kullanmak istiyorum. Kadına bir dönüş olsun istiyorum. Çok eleştiri aldım, neden siyasi şiir yazmıyorsun ve neden hep kadın, ölüm ve sesi yazıyorsun. Bunlara cevap vermek artık içimden gelmiyor ancak bir tek bildiğim 'ses' yoksa hiç bir şey yok! Her şey yokluğa dönüyor. Siyasi sloganlarla yazanlar yaratımdan uzak bir taklit döngüsü içinde. Hâlbuki doğa kendi döngüsünü kurmuş, kodları bozamasınız. Nasıl ki yakından baktığımız şeyi uzaktan bakarken farklı görüyorsak uzak zamanlardan bugüne bakanlar günümüzün artı ve eksilerini farklı görüp farklı değerlendirecek. Örneğin Mezopotamya, Anadolu ve Doğu Akdeniz tarihi bilinmeden önce Batı dünyası medeniyetin kökenini hep Antik Yunan'da aradı. Oysaki Mezopotamya tarihi araştırılınca Yunan medeniyetinin bir taklit olduğu anlaşıldı. Bağırmak ve slogan yerine bir yanıyla parmaklarının ucunda yürürcesine sessiz fakat anlam yönüyle gümbür gümbür bir şekilde öze ve asıl olana, insanın ruhuna farklı dokunuşlarla işaret eden dünü bugüne, bugünü de yarına da daha zengin taşır.

İlk kitabını yazarken ve kitabın bittiğinde neler hissettin? İlk kitap, ilk göz ağrısı gibidir, aşkla beklenir ele alınmayı yazan kişi tarafından. Sana ilk kitabın desem ve sen devam etsen…

İlk kitabım farklı bir dille yazılmış Kürtçe! Bir acıdır. Ve 15 yaşında ailesiyle yaşadığı topraklardan koparılmaktır. Evimizin duvarında kan var ve hiç silinmedi hayatımda… Mucizeler varmış diyebildiğim anlar var… Diyarbakır'da bir daha ölümle burun buruna gelecek korkusu ve ilk sürgün ama o şiirler keşke kanla doğmasaydılar. Beni var etti mi bilemiyorum ama halen kanı ve ölümü yazıyorum ve halen uykumda kanlı şiirler sayıklıyorum… Goristana Stêrkan'da işte kan kokusu var.

Peki, bu yolculukta ne zaman ben artık yazarım veya şairim diyebildiniz? Ya da kendini 'şair-yazar' olarak tanımlıyor musun?

Yazar diyebilirsiniz kendinize, fakat şair olmak başka bir şey. Sonradan şair olunmuyor ben buna inanıyorum, eğer o varsa vardır ve açığa çıkar yoksa da yapacak bir şey yok. Beş yaşındaydım, annem şiir yazıyordu. Fakat hızlı yazamıyor ve ben ilkokul birinci sınıftaydım. Annem çağırırdı. 'Çabuk kâğıt kalem getir!' diye. Evet, varıyorum yanına cümleler çıkıyor yüreğinden. Sonra kızıyorum ona bu cümle şuraya uymadı diye! Ve ilk düzenlemelerini yapıyorum annemin yürekten şiirlerinde ve onlar hepsi bir günlükte aile hatırası olarak kalıyor. Kendime şairim demek geliyor içimden ama bir türlü hazmedemiyorum, aynaya bakarken kendimde halen eksik bir şeyler buluyorum, halen arıyorum… Evet, bir şey var henüz bulamadığım ve halen arıyorum… Kaybolduğunuzu düşünün ve sürekli çıkmaz bir sokak ve o sokakta kendinizi arıyorsunuz… Hani diyorum o çıkmaz sokakta bulunursa – ben - belki… şimdilik diyemiyorum…

Kitaplarının hedef kitlesi kimlerdir, kitaplarında seni bire bir etkileyen figür nedir? Ya da böyle bir figür/ler var mıdır?

Bir tek kitleye seslenmek yazarların işi olmasa gerek hele şairlerin hiç… Bugün Tolstoy'u dünya okuyor, Halil Cibran'ı da, ve birçok yaratıcıyı… Bunlar kitlelere değil insanlığa, belki de kendilerini hedef almışlardır. Yazarlara bir şey demeyeceğim ama şairler hep yurtsuzdurlar ve hep yalnız …

Yani kalabalıklar içinde kocaman bir yalnızlık diyorsun sevgili Yıldız…

Tekrar kitaplara dönelim. Kitaplarını ne kadar sürede yazıyorsun? Başka bir deyişle bir kitabın mutfaktan çıkıp rafa sürümü ne kadar sürer? Tabii içeriğine göre.

Hızlı gelişen dünyada yazarlık statüsü de değişti! Artık masa başında bunu parayla yapan var, matematiksel hesap yapar gibi, denklem çözer gibi insanları bu yöne yönlendiren firmalar bile var. Bilemiyorum. Bana biraz ters! Örnek vereceksem 'derî'de bazen bir şiirimin hayat bulması bir yıl bazen iki yılı bulmuştur. Bunu planlayarak yaptığımı sanmıyorum ama bir kelime için sabahladığım çok olmuştur… Raf ömrü dediğiniz şey ancak belli bir şeye hitap eden, belki siyasi bir olgu, belki o döneme ait ama belki de o dönemde okunması gereken bir yapıt belki bir ömre sahip olabilir. Ama yaratıcısı tarafından yaratılmış bir yaratım her yüzyılda okunur… Homeros gibi…

Yıldız'cığım yazmak yetenek işi midir? Yazarlığın okulu var mıdır, öğrenilebilir mi? Daha doğrusu bir kriteri var mıdır? Her eline kalem alıp sözcükleri sıralayan gerçekten yazıyor mu? Yazar mıdır? Şu anda ortalıkta yazar ve özellikle şair kirliliği var diye düşünüyorum. Sen buna ne dersin?

Evet, yazarlık okulları var. Hiç şahit olmadım, neyi nasıl öğretiyorlar diye. Belki de yaratımı açığa çıkartıyorlardır, bilemiyorum. Biraz eski kafalıyım galiba, yaratım, sihirli bir değneğin gelip sizi bulması Abra

Kadabra da değil… Vardır ve sürekli isyan halindedir, siz o deli dalgaları durduramazsınız. Bunun bir kitaba dönüşmesi gerekmez, bir kâğıda yazılması gerekmez, kalem olması gerekmez… Bakın tarihe, bir demir parçasıyla taşlara yazılmış şiirler… Ve dokunun ne kadar da sıcak… Giderek dünyada şiir ötekileştiriliyor! Hatta bazı yerlerde basit, bazı yerlerde de üçüncü sınıf muamele görüyor. Nedense anlaşılmıyor. Oysaki öyküden, romandan daha ötedir şiir… Bazen bir şiir elli roman demek olabilir. Yani yaratımı az, öz bir kalıpta, gökyüzüne resim yapmak ve sunmak gibidir… Eline kalemi alan önce şiirle başlıyor, aslında en son durak şiirdir. Beni soruyorsun, Kürt Edebiyatı bilinmiyor… Beni es geçmelisin, daha bu coğrafyada, bu dünyada Melayê Cizîrî, Ehmedê Xanê, Feqîyê Teyran, Baba Tahirê Uryan, Cegerxwîn ve daha birçok Kürt edebiyatçısı, klasiği ve filozofu bilinmiyor… Bunlar hak edilen yeri bulmayana kadar ben ve benim gibilerinin nerde olduğunu kimse bilmeyecek.

Kürt edebiyatının özellikle klasikleşmiş ve dünya edebiyatında yer alabilecek nitelikli eserlerin olduğunu ve bunların gün yüzüne çıkması gelecek nesillerin o ağacın gölgesinden ve meyvesinden çok şey olabileceğini düşünüyorum… Ve evet, dünyayı gezerken herhangi bir kitapçıda bir Kürt klasiği bulabilmeliyim....

Meraklısı çok var Yıldız'cığım, yazarlık para kazandırır mı?

Yazarlık para için yapılmaz. Ama şimdi bunu para için yapan var. Bunun ticareti de 21. yüzyıl kültüründe oluştu ve var. Fakat ben de birçok Kürt yazar gibi bırakın yazarlıktan para kazanmayı, olayın tarihsel ve var olma noktasında bulunmak, yeni bir şey yaratmak, zengin toprakların mirasına sahip çıkmak… vs. vs… Elbette yazılarımdan para kazanmak isterdim.

Sen sürekli araştıran, üreten, yaratıcı bir yazarsın. Yeni projelerin mutlaka vardır. En büyük hayalin ve gerçekleştirmek istediğin projelerin nelerdir? Yaratıcı yazarlık konusuna düşüncelerin nelerdir? Güney okurlarıyla paylaşmak ister misin?

Hayallerim çok… Klasik ve modern sentezinde Melayê Cizîrî'ye atfen bir çalışmam var, çalışıyorum. Ses ve ses özellikleri beni çok etkiliyor… Serbest şiiri seviyorum ama klasikte başka bir şey var... Bu aralar bir İran edebiyatına takıldım, orada kullanılan sese, sesin hayat bulduğu nefese… Ve birkaç senaryo öyküsü çalışmam var, yarım kalmış çok şey var; bazılarına dönmeye korkuyorum. Sanki yarım kalmaları daha doğru gibi… Bilemiyorum… Bir sabah ansızın uyanıp ummadığım ya da ummayacağım bir şey yazabilirim, bilemiyorum…

Senaryo çalışmaların da var, biliyorum. Bir film yapmaya karar versen adı ve konusu ne olurdu?

2000 yılında ilk senaryo öykümü yazdım. Adı 'pelweşîna li biharê' ve bu öykü aynı sene MKM senaryo öyküsü dalında ödül aldı. 2001 senesinde de 'tîrêjê zînê' adlı yine 'zayina çewt' adlı senaryo öyküm ödüle layık görüldü… Kürtlerin parası yok ve film sektöründe büyük çalışmalar yapamıyorlar… Ben o öyküleri kullanamıyorum, haklar o şirketler ait. Fakat film de yapamıyorlar. Şimdi bir kaç senaryo çalışmam var, belki bir kaç yıl içinde hayat bulurlar… Yani umuyorum…

Seni benzer yaştaki, benzer işi yapan, benzer konumdaki kişilerden farklı kılan ne var? Farkındalığın desem…

Hiç kimse hiç kimseye benzemez. Herkes farklıdır. Elbette ben de farklıyımdır… Bilemiyorum karşı taraf sizi nasıl görürse odur. Ben aynadan her kendime baktığımda hangisi ben diye soruyorum, yansıma

hangisi, gerçek hangisi? Fazla şüpheci oluşum hayat kalitemi düşürüyor ve fazla hümanist…

Yıldız 90'larda Amed'de çocuk olmak zordu değil mi?

Zor olmaktan daha zor bir kelime varsa onu kullanmayı tercih ederim… Belki bir gün 'evimizin duvarındaki kan ve çocukluğum' diye bir şey yazarım… Belki bir gün…

Sen 90'ların Amedli çocuğu olarak onca baskı ve yasaklamalara rağmen ilk gençlik yıllarında anadilimiz Kürtçeyle yazmışsın. Tüm bu baskı ve yasaklamalar kıskacında Kürtçe yazmaya korkmadın mı? Ya da ne gibi zorluklarla karşılaştın? Kürt yazarlar açısından bu gün durum nasıldır?

Kürtçe yazmak 90'larda bambaşka bir şeydi. Benim hikâyem, - rüyalarının dili ne? - ile başladı. Yıl 1997 olsa gerek. 1995 ve 1996'da yazdığım birkaç şiir var Kürtçe ama çok eksik ve çok çok amatörce. Rüyaların dili ve bir kitapçıdan bulduğum İzoli'nin Kürtçe sözlüğü hayatımı o gün değiştirdi. Türkçe yazdığım tüm şiirlerimi bir torbaya koyup sakladım, atamadım. Evet, başka bir dille yazmıştım fakat onlar da bana aittiler, canımdan bir parça, bir hayat gibiydiler… Ders aralarında, derste yazdıklarım var… 15-16 yaşlarında biri olarak yok edilmeye çalışılan bir halkın çığlığını başka bir halkın diliyle yazmışım ve atamazdım, saklıyorum onları… 97 sonrası ve 2000'li yıllar artık benim için bu yolun geri dönüşü olmayacağını gösterdi. Denemelerim ve şiirlerimin yayınlandığı o dönemlerde okuyucu yoktu, yazan sayısı da çok azdı. Belki en fazla en fazla 20 kişi diyebilirim… Üç aşağı beş yukarı sayıca fazla yoktu fakat şimdi Kürtçenin para diline dönüşmesi, üniversitelerde –yaşayan diller - adı altında eğitim vermesi, gazetecilikte ve birçok alanda Kürtçe artık para kazandıran bir dile dönüşmeye başladı evet, şimdi herkes eline kalem almak istiyor… Fakat halen de benim dilim özgür değil, evet artık 'w-q-x' harflerine izin verildi, verildi de neden bu kadar yıl bu kadar talan, zulüm?.. 90 yıl sonra da Kürdistan ismi kabul edildi… Bir halka yapılacak en büyük zulüm

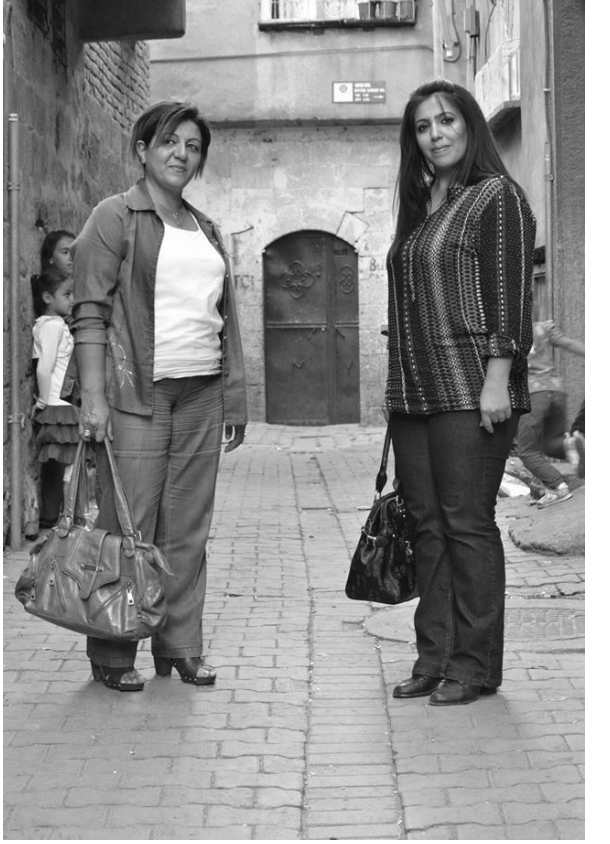

onun ana diline yapılan inkâr ve yasaklamadır. Bu tam anlamıyla bir talandır başka bir açıklaması olamaz… Ben doğduğumda annemin benle ilk diyalogu neyse ben oyum ve kimse beni –o- olmaktan alıkoyamaz ama bu coğrafyada bu yapıldı ve halen de zulüm devam ediyor…

Klasik bir soru olacak ama hayatında en önemli 3 şey nedir?

Olması gereken her şey önemlidir bunlar da 3 ya da 5 kalıbına girmeyebilir.

Yüreğine sağlık sevgili Yıldız. Seninle söyleşmekten çok keyiflendim demek isterdim… Ama sen anlattıkça boğazıma bir şeyler düğümlendi. Öylesine bir düğüm ki söyleşi sonunda boğulacak gibi oldum aynı coğrafyanın acı dolu geçmişinin yumrusu tıkadı soluğumu bu taş avlunun duvarları üstüme üstüme geldi… Gördüğü zulmü sorgulayan bir halkın geçmişten gelen boğuk ve acı ses'i kulaklarımı sağır etti adeta… Her hebi Yildiz, her biji Yildiz…

(Fotoğraflar için Koçer YILMAZER'e teşekkürler.)

"ji çivîkê pirsîn: çima, beriya mirinê fermana xwe dinivîsî?
çivîkê got: neçîrvanek ku hay jê nînê!
bi tîrê çavên xwe baskên min dişkîne.
Ji kevan pirsîn: çima, bê fermana te, kuştin pêk tê?
kevanê got: kuştin ne bi tîreye! Ji awirek –bêwijdanî- ye!"

Yıldız Çakar

Roboskî

Ahmet BAYGÜMÜŞ

Pel jı darê weşîya
Dûre yeke din
Lı dû hev hatın rêz kirin
Xatire xwe ji jîyanê xwestin
Ketin pey hev
Yek ,du, sê u sî u çar
Sî û çar can
Sî û çar jîyan
Sî û çar pel weşîya ser axê
Ax xwîn diqîrîya
Qêrîn li ezmana belav bu…
Were ey mirovahî
Tu lu ku mayî
Me rizgar bike
Werin ey zarokno
Bejin êdî bese!
Nava seqema berfê de
Germek çê bu
Wek cehennemê
Hawar gêhîşte Roboskî
Xwezayê rengê xwe guhart
Kesk sor û zer çû, ma reş îtî
Ax reş, ezman reş û jîyan reş
Em perçe perçe bûn
Laşên me şewitîn
Ey mirovahî tu li ku mayî
Tê kengî derkevî
Ji şıkefta hîra yê
Tê kêngî berjêr bî
Li çîyayê sîna'yê
Tê kengê xwe bîşoyî
Li çemê Golgotha yê
Ka bextên te dayî
Ka şaristanîya bê sînor
Em kuştî bin jî
Hevîya me heye
Li ser zagros ên pîroz
Xewnên şervanan de
Kesera dilê dayîkan de
Emê dîsa vejînîn
Rikê Nemrut ve
Dijberî Firavûn
Hemberî artêşa Cengiz
Silav jîyaneke nû
Me pêşvazîke
Li koçgirî
Gelîyê zîlan
Ji newala qesaban
Sî û sê gule
Ji helepçe
Zindana amedê
Dawî de Roboskî…
Ji me bitirsin ey xwînxwar
Waye Em hatin
Em hatin
Em hatin
Em hatin…

BARIŞ: UZAK DİYARLARIN TÜRKÜSÜ - II

Tarkan DURGUN

BARIŞ: uzak diyarların türküsü VI

"Yaralı gönüllerin dumanından sakın! Çünkü gönül yarası er geç uç verir. Elinde oldukça bir gönül kırma. Bir ah bir cihanı perişan eder." (Sadi)

Her ne şart altında olursa olsun sana ulaşmalıydım. Bu zorlu yolculukta sana duyduğum aşk ve ölümsüzlük, kılavuzum olacaktı. Gılgamış bunu öğütlemiş ve Lokman'ı bul demişti.

Kutup yıldızını takip ederek Misis'e ulaştım. Muzu kıskandıran soğuklukta ayranından içtim. Karşılaştığım herkese Lokman'ı soruyordum. ‚Köprüde olur' cevabıyla, oraya yöneldim. Ne güzel diyardı, her yerinden tarihin izi, yaşanmışlık taşıyordu. Durup seyre dalmak vardı, ama tanrılar kum saatini kurmuş, zamanı ve insanı tüketmenin yoluna durmuşlardı.

Yürüye yürüye köprünün yakınına geldim. O taş köprü üstünde Lokman'ı ve Cebrail'i gördüm. Kanım dondu. Tam Lokman'ı buldum, erken, yitirmek telaşını atamıyordum üstümden. Habercinin caniye dönmesi, tanrılar katında görülmemiş şey değildi. Bunları düşünürken Lokman'ın elindeki sayfaların uçuştuğunu, Cebrail'in sırıtarak tüydüğünü, Lokman'ın elinde kalan son sayfaya nasılda sarıldığını hayretler içinde izledi. Yanına koştum. Üzgündü. Moral vermeye çalıştım Gılgamışın selamını ilettim. Keder ruhunun bütün damarlarını sarmıştı. Ona bakarken, bu çağı, içinde bulunduğunuz zamanı düşündüm. Sordum, o çağa nasıl müdahale ederdin. Derin bir ah çekti. Kara kaplı defterinden günümüzü, savaşları, ölümcül hastalıkları, doğaya verilen zararları seyretmiş, içerlemişti. Kimbilir bu çağa gelseydi, belki o da körelirdi.

Toroslara yöneldim. Dağlara sırtımı dayayıp çölleri taradım. Aşk şerbetini içmiş, ama ecel denen zulmette toprağa karışmış ne kadar aşık çift varsa, hepsine haber saldım. Ayrıldım. Suretin beni batıya çekiyordu. Nice ölmüşleri göstermek istiyordu. Görelim.

Fazlasıyla acı da gelse, dayanmalıydım. Bini milyonu bir yana bırak, tek bir canın burun kanaması bile insanlık adına utanç ve hakaret sayılmalıydı.

Zamanı geriye, mekanı ege dolaylarına çevirdim.

Zeus diye bir türedi türemiş, kendi panteonunda oturan devşirmeleriyle, halkları birbirine kırdırıyordu. Savaş onlar için, ‚ölümsüzler' katı sakinlerinin sıkıntısını giderme aracı/oyunuydu. Biz ölümlü insan nesli için ise, felaket/yıkımdı. Enikleri savaş meydanına iniyor, savaşçıları kazanma hırsıyla dolduruyor, şiddet eğilimlerini besliyor, saldırganlıklarını arttırıyorlardı. Troya önleri sayısız cesedin kanıyla sulanıyordu. Bir cesedin iadesi, defnedilmesi, ölü sahibi halkın yenilgisi ve teslimiyeti oluyordu.

Zafer naraları arasında kaybolan kadın ve çocukların çığlıkları, yangınla tutuşmuş bir eski zaman kentinden dünün ve bugünün kentlerine dek yayılıyordu.

Ve vakayınüvist bir not daha düşüyor, kazananın kahramanlığından dem vuruyordu. Kim nasıl yazarsa yazsın, her kahramanlığın gölgesinde bekleyen asıl aktör, ölüm ve Pirus oluyordu.

Devir ilerleyişini, tanrılar yaratılışlarını sinsice örterek sürdürüyorlardı.

Atina, barbar kabilelerin kılıç darbeleri altında feryat ediyordu. Olimphos, panteonunu başka başka bir coğrafyaya kaydırıyor; tanrılar, kendilerine inanan ve kurban olmaktan geri durmayan inananlarına, bir kez daha ihanet ediyorlardı.

Atina'nın feryadı yükseledursun, bu şehrin elitleri, Roma'ya yığınak yapıyordu. Roma, hükmedici asli güç olarak yıkıntılar üzerinden başını doğrultuyordu. Artık her yol Roma'ya çıkıyordu...

BARIŞ: uzak diyarların türküsü VII

"Zalim tabiatlı insan, sultan olamaz. Çünkü kurdun elinden çobanlık gelmez. Zulmün temelini atan padişah, kendi saltanatının temelini yıkar." (Sadi)

Savaşlar savaşları besliyor, her ceset koluna bir başkasını takarak toprakta yitip gidiyordu.

Tanrının vekilleri, ‚muhteşem imparatorlar' rahat yaşayabilsin diye, inanan kulların canlarından feragat etmesi buyuruluyordu. İmparatorluk, tanrı sayısını azaltıyor, "kutsal üçleme" ezilenlerin kurtuluş sancağı olmaktan çıkarılıyor ve Roma'nın yaşatıcı garantisi haline getiriliyordu. Tanrılar ister onlu, isterse üçlü rakamlarda ifadesini bulsun, insan için değişen çok şey yoktu. O hala, "tanrı uğruna" canını vermeye devam ediyordu.

Din sistemsel kurguya kavuşunca, sıra ‚kutsal görev' sayılanların yerine getirilmesine, pagan, sapkın

olarak nitelendirilenlerin dine ve kula çevrilmesine, içlerinin nur ile doldurulmasına geliyordu. Dine dönüş rüyası, ortaçağın zulüm kokan karanlığına davetiye çıkarıyordu.

Yolculuğuma devam ediyordum. Kızılca bir kıyametin ortasına düşmüştüm. Toplulukta hengamedir almış başını gidiyordu. Arabistan çöllerinde doğan ve sıcak çöl rüzgarlarıyla taşınan din, onun sancak beyleri ve uçlarını, kısrak başlarını Avrupa içlerine kadar taşımıştı. Bu akınların önüne geçebilmek için inanan kullardan gönüllü savaşçılar isteniyor, ‚ilahi vazifeyi yerine getirenlerin tüm günahlarının silinip cennete gidecekleri' duyuruluyordu. Ya kalıp kentlerin o izbe köşelerinde pisi pisine ölmek veya bu savaşta, birazda inancı ispatlayarak, tok karınla ölmek; iki yanlıştan doğru çıkarma gayreti ağır basıyordu. İnsanlar sel gibi haçlı ordularının peşinden Anadolu içlerine, hatta daha ötesine, Kudüs ve Uzakdoğu Asya'ya kadar uzanma düşleri kuruyorlardı. Herkesin zihninde dönenip duran tılsımlı söz: ganimetti.

Öyle de yaptılar. Roma semirdikçe sancıları artıyordu. Çekilen sancı, iki ucun dindar kardeşlerini içe yöneltiyor, Hıristiyan ve Müslüman kardeşler sözbirliği etmişçesine, farklı mezhep ve düşünce sahiplerini cendere içine alıyorlardı. Birinde çarmıha gerilip yakılmak, diğerinde derisi yüzülerek parçalanmak. Sonuçta tanrının bekası söylemiyle, insan, ölüme yollanıyordu.

Güneşin doğudan yükselip batıda kaybolması, dindarlara ilerleme güzergahını ve pusulasını gösteriyordu. Asyalılar Avrupa'ya uzanırken, AvrupalılarA içlerine dalıyorlardı.

Yitik cennet Eldorado, fatihlerin kör iştahlarını kabartmaya, salyalı ağızlarını sulandırmaya devam ediyordu. Altının o uğursuz sarı parıltısı, ölümün kara yazgısı olarak Kızılderililerin üzerine çöküyordu. Barutun nasıl alev aldığını bilmeyen bu yerliler, aşkın konukseverlikleriyle barış çubuğunu Azrailleri olacak sömürgecilere uzatıyorlardı. Bu kıtadakilerin deyişiyle: ‚ölüm, doğanın bize çöküşümüzü söyleme biçimi' oluyordu. Bir çöküştü kuşkusuz. İnsanın türdeşini boğazladığı ilk günden beri; dinmeyen öcün kılık değiştirmiş zorbalığıyla, her gün ruhu daha da çürüten türden bir çöküştü. Ve altının sarı yansıması kendisini kutsal maskelerde gösterdiğinde, fatihlerde barutlarını ateşlediler. Bir düşen bir daha kalkamadı. Her düşen, yedeğinde bir diğerini götürdü.

Ben ise seni aramaya devam ediyordum. Yürüyüşüm, her seferinde kanlı bir durakla kesintiye uğruyordu. Yerlerde her yatan, senden bir parça taşıyordu ya da sana benzetiyordum. Her kadının yanına varıyor, yüzükoyunsa çeviriyor yüzüne bakıyordum. Kandan başka şey gördüğüm yoktu. Çıplak bedenleri, çaresizliğin ve acının izlerini taşıyordu. Meme uçları dişlenerek kopartılmış; bacak arasında, cinsel organın yan tarafına, bacak hizası boyunca çentikler atılmış, tecavüz eden beyazların sayısı kazınmıştı. Gözlerimi kapatıyor, yüzyıllar sonrasını tasavvur etmeye çalışıyordum. Orda da farklı bir şey bulamıyordum. Üzgün Kızılderili Kara Geyik'in serzenişi, yüzyıllar boyunca yankılanıyordu:

"o zaman kaç kişinin öldüğünü anlayamamıştım. Şimdi kocamışlığımın şu yüksek tepesinden gerilere baktığımda, yerde birbirleri üzerinde yığılı duran boğazlanmış kadınları ve çocukları, hala o genç gözlerimle görebiliyorum. Ve orada, o kanlı çamurun içinde bir şeyin daha öldüğünü ve o kar fırtınasına gömüldüğünü görebiliyorum. Evet, bir halkın düşü öldü orada. Güzel bir düştü ‚evet, sonra bir ulusun umudu kırılıp paramparça oldu. Artık yeryüzünün merkezi yok, ölüp gitti kutsal ağaç..."

Bugünü anlatır gibiydi.

Hüküm ‚cürm'e göre kesiliyordu. Fatihler, fermanlarını buyurmuştu. Suçları Kızılderili olmak ve bu bereketli topraklara, altın yataklarına sahip bulunmak, cezaları ise tümden silinip yok olmaktı.

Kendini bilmez bir generalin: ‚en iyi Kızılderili, ölü Kızılderili'dir' deyişi de ayrıca not düşülecekti tarihe...

BARIŞ: uzak diyarların türküsü VIII

"Nice ünlü kişileri yeraltına gömdüler de varlıklarından yeryüzünde nişan kalmadı. Toprak, kendisine teslim ettikleri o kocamış laşeyi öyle bir yedi ki, sonunda kemiği bile kalmadı." (Sadi)

Savaşlar savaşları besliyor, cesetler kollarına bir başkasını alarak toprağın içinde yitip gidiyordu.

İnanç, insan zihnini dogmalarla sarmaladıkça; bilgi, eziyet çekmeyle eşdeğer hale geliyordu. Nerede sivrilen, bilgiye ermeye çalışan varsa; krallar el atıyor, birer soytarı yapmak istiyorlardı. Böylelikle inançsal iktidarı, bilgi iktidarıyla güçlü tutmaya çalışıyorlardı. Bilgiyi özüne, ahlakına uygun değerlendirmek; yalın, nesnelliği içinde yoruma tabi kılarak topluma mal etmenin getireceği akıbet, en iyimser tahminle, ölüm oluyordu. İnfazı yerine getirme işine gayretkeşliğine kalabalıklarda dahil edilince, suç ortaklığı artıyor, kabullenmezlikler ve başkaldırıların önünü almak kolaylaşıyordu. Toplum, suskunluğundan dolayı suçluydu.

Dogma, bilimi reddediyor; bilgiyi şeytani uğraş olarak yaftalama ve mahkumiyetini sağlama uğraşı-

na girişiyordu.

Kralın halkı yönetebilmesi için, o çoğunluğun cahil bir sürü, itaate koşullanması uygun görülüyordu. Cehalet acıları ve zorbalığı besliyordu.

Cehalet, ortaçağ karanlığının vazgeçilmez sırdaşı olarak ortalıkta cirit attıkça, herkes kıyamet alametlerini aramaya çıkıyordu. Ve o esnada zihinlerde ‚deccal' sureti beliriyordu. Kuşku, toplumsal paranoya halini alıyordu. Her insan bağrında potansiyel decal taşıyordu. Nihai son, bu kötürüm zihinlerde, ‚armageddon'la şekil kazanıyordu. Son, en kanlı ve her şeyi sıfırlayacak savaş. İsa'nın doğumuyla sıfırlanan tarih gibi. "Beni seven çarmıhını sırtında taşısın" diyordu İsa. Onu sevenler çarmıhını kralların deposuna taşımışlardı ve o çarmıhlar, bilgiye sevdalı filozof, düşünür, sanatçı ve diğer insanlara eziyet etmenin, öldürmenin aracı olarak kullanılmışlardı.

Onca küçük armageddon insanın şiddeti arzulayan ruhunu ‚teselli' etmemiş olacak ki, maddi dünyada toptan yok oluşun son sahnesi esrik bir hazla arzulanabiliyordu.

Armageddon, minyatür halde insan yaşamının her anına sızıyordu. Cinnet geçirmeler, toplu katletmeler, işkenceyle öldürmeler, intiharlar. Histeriyi had safhaya vardırıyordu. Düzeni bozuk her ülke, ölümü en fazla yaşayan ve yaşatandı.

Yaşama güç getiremeyen insan ölümü arzuluyordu. İşin garip yanı, onun cesaret edemediği ölme girişimini yerine getiren ve intiharı seçenleri, o ölü hallerinde bile cezalandırmaktan geri durmuyordu. Kimini darağacına asıyor, bir ‚cani' olduğu fikrini topluma empoze ediyor, vücuduna kazık çakarak anayollara mıhlıyor, meydanların bir köşesine atarak yüzlerine taş basıyor, ayaklarından asıyor, bir fıçıya koyarak ‚hortlamasına' mahal vermeden yerleşim yerlerinden uzakta, nehirlere atıyordu. İntiharın güçlü çığlığı, haçın metalik görüntüsünü ve ruhu suça teşvik eden baskıcı müziğini bastırıyordu.

Bu taraflarda da durum pek farklı değildi. İntihar edenin cesedi "murdar" muamelesi görüyor, cenaze namazı kılınmıyor, intihar edenin ruhunun cehennem ateşinde yanacağı söyleniyordu. Ölüm, ölümün ötesinde ölüm halini alıyordu. Suçluluğun yarattığı korku, manevi ve maddi sahada yeni şiddet dalgasının kabarışını hazırlıyordu. Dinsel dogma, biçimsel ibadet kalıplarıyla baskıyı arttırdıkça, muhalif kesim direncini yükseltiyordu. Dinsel hümanizma,d insel zorbalık karşısında var olma savaşı veriyordu. Dökülen kan arttıkça, ölüler dinsel düşünüşün tanığı sayılıyor ve ‚şehit' kabul ediliyordu. ‚Yüce gerçek olan Allah'ın adıyla cihat' çağrısı, galeyana gelmiş inançlı kulları, kendi düşünüşleri dışında kalan insanları imha etmeye kadar götürebiliyordu. Dindar için öldürmek, kutsal vecibeydi. Formül hazırlanmış, ferman ve fetvalarla berkitilmişti: "Yedi gavuru, yedi Kızılbaşı, yedi dinsizi, yedi cenabetli kafiri....öldüren cennete gider." deniyordu.

Kutsal kitaplar insanı tanrının yarattığını söylüyorlardı. Ne ilginçtir, yine o ‚tanrının cennetine' dahil olmak için insanları öldürmek caiz görülüyordu. Dogmalarla ömürlerini hissizleştirenler, insanların soyağaçlarını, döktükleri kanla suladıklarının farkında değillerdi.

Yere düşen tomurcuk, o kanın kızıllığında intikamını haykırıyordu.

Ve tarih devrini sürdürdükçe; ölüm, gözyaşları arasında, cesetlerle dolu savaş arabasını sürmeye devam ediyordu.

BARIŞ: uzak diyarların türküsü IX

"Şimdi konuşabilirken lütfet de tatlı tatlı konuş, kardeşim. Yarın ölüm habercisi geldiği zaman, istesen de istemesen de sesini kesersin." (Sadi)

Ölüm, taze kan kokuları arasından gelmeye devam ededursun, ben seni aramayı sürdürüyordum. Evet, öldüğünü hatırlıyorum. Kaç insanda, kaç kez ve kaç şekilde öldüğünü çıkaramıyorum.

Ölüm de dahil olmak üzere pek çok şeyi tadarak öğrenmiştik. Baskıyı, işkenceyi,zulmü, boyun eğmeyi, direnmeyi, esareti, hüznü, sevmeyi ve daha pek çok şeyi acısı sancısıyla öğrenmiştik. Bir tek şey kalmıştı: barış içinde, özgür, eşit ve kendimiz olarak, ötekini ötekileştirmeden yaşamak.

İnsan bilinci de zorbalık gibi ilerlemesini sürdürüyordu. Birey, dinsel dogmanın ve yerleşik toplumsal mekanizmanın karşısına çıkıyor ve meydan okuyordu. Birler; binler, milyonlarla ifade edilen düzeye ulaşıyordu. Toplum ve birey, şu ana kadar dinsel biçimlenişin öngördüğü değersizlikteydi. Varsa yoksa tanrıydı. İnsan köklerine yöneliyordu. Üçbin yıl önce tanrıya başkaldıranları kendisine örnek alıyordu. ‚Tanrının evi' kiliseleri yerle bir ediyor, yakıyor ve binlerce yılın intikamını alıyordu. Mekanlar yakılsa da, tanrı fikri, insanın zihninden sökülüp atılamıyordu. Çünkü oluşan yeni toplumsal yapı da eşitsizlikleri bağrında taşıyor, mezar kazıcısını doğurarak yıkılacağı güne doğru hızla yol alıyordu. İnsanın insan üstünde boyunduruğu devam ediyordu. Sömürü biçim değiştirmiş olsa bile, gasp etme ve baskı sürüyordu. Yeni doğanlar, eskilerine yumruklarını sallayarak haykırıyordu.

Eskiler bu "heyula" karşısında uyandılar. İlerleme

tekerini tersine çevirmeye çalıştılar. Önceki dönemin ezilenleri, yeni dönemin ezilenlerini ezme uğraşı veriyordu. Yeni doğan istemini bireysel özgürlükten toplumsal kurtuluşa doğru kaydırıyordu. Yığınların yaşayabilmesi için ölebileceğini ısrarla belirtiyor ve ölüyordu. "Sınıfsız, sınırsız ve sömürüsüz dünya" söylemi, sonrakilerce sınırlar dahiline çekiliyor, bilgi iktidarı, diyalektik zeminde yeni tabuları -hem de sınıfın çıkarı adına- beraberinde getiriyordu. Yaratıcı ve değiştirici öz, ‚mutlak yasalar' kapsamında illegal bir kılıfa bürünüyor, gizlilik kitlelerden tecrit olmayla paralel hat izliyor ve hiç beklenmedik bir anda elit kesim, ‚sınıfa rağmen sınıf adına', kökünü tarihten alan kurumsal yapılanma olarak varlığını ilan ediyordu. Birey, toplumun çıkarları uğruna hiç'leşiyor; bilinç, inancı destekler duruma getiriliyor ve özgürlük; kahramanca bir ölümle, somut plandan soyut arka plana geçiyordu. Zorunluluğun bilincine varmak, bilincin zorlamasıyla yeni bir kutsal alan yaratıyordu. Bu düzlemde oluşan iktidar, yeni klikleri ve tartışmaları boyutlandırıyordu. Sınıf içi siyasal tartışma zeminleri bölünüyor, insanlar arasındaki fikirsel tartışmalar, iktidarın doğasından gelen baskı ve dayatıcılıkla yerini şiddete ve haliyle ölüme bırakıyordu. Sınıf kendi içinde kesimlere ayrılıyordu. Her kesim bir diğerini etiketleyerek, tarihin o zaten yerleri haddinden fazla dolmuş mezarlığına gömmek istiyordu.

Acı da olsa, böyle bir gerçeği kabullenemezsem de, ben seni burada, bu bölünmüş yüreklerin aynasında buldum. Senin mi yoksa ölümsüzlüğün mü peşinden koştum, bilemiyorum. Yolculuğum süresince her karşılaştığım insan, bana bir tek şeyi fısıldıyor, bir tek şeye yöneltiyordu:

ASLINDA ÖLÜMSÜZLÜK, İNSANIN ARAYIŞINDAN BAŞKA ŞEY DEĞİLDİ!..

Dönüp dolaşıp yine bu kan kokan kana tapan coğrafyaya gelmiştim. Eski dostlar toprağa karışmıştı. Gençler ise dağların kuytusunda iki cephenin potansiyel ölüleri olarak pusuya yatmışlardı. TV haberleri ölümleri rakamlarla duyuruyordu. Anlık duygulanışlar ve sonrasında nisyanla malul zihinlerde her şey gibi bu da unutuluyordu. Babalar oğullarını gömüyordu.

Ölüm, taşıdığı anlama ve bakana göre statülendiriliyordu..

Ölüler çoğalıyor, kayıplar, anaların elinde taşınan fotoğraf ve zihinlerde keder okyanusuna dönen acılarla tazeleniyor, artıyor, artıyordu.

Ölüm, gözyaşlarıyla semiriyordu.

Savaşlar savaşları besliyor, cesetler kollarına başkalarını alarak toprağın içinde kaybolup gidiyordu..

BARIŞ: uzak diyarların türküsü X

"Kavga ile karşılaşınca tahammül göster. Savaş kapısını tatlılık bağlar. İnat gördüğün yerde yumuşak davran: Keskin kılıç, yumuşak ipeği kesmez. Tatlı dil, okşama, hoşluk olunca, bir fili bile kılla çekebilirsin.." (Sadi)

Sistemler çöküyor, sistemler yükseliyordu. Her düşünüş tarzı, ideolojik doğrultusunun gereklerine göre alternatif sunuyor, söylemde kimi zaman ‚en gerçekçi, en duygulu, en adil' talepleri dile getiriyordu. Uygulamaya yansıyan ajitasyondu. Önderler çerçeveyi çiziyor, içini çekip çevirmek ardıllarına kalıyordu. İnsan sorguluyordu. İnsan bozması bencil doğasını bu alana uzatıyor, tek otorite ve devamla mutlak otorite olma hayali kuruyordu.

Bu arada insanlar ölmeye ve ölümün farklı türlerini görmeye devam ediyordu.

Herkes benzeşiyordu. Oysa ihtiyaç duyulan farklı olabilmekti.

Kurulu iktidardan onu sırtlayan bireylere kadar mikro iktidarın denetleyici doğası, sosyal-siyasal düzeneğin tahribatı için yeterli gerekçeyi sunuyordu.

Kurumsal yapılanma dayatıcılığı sıklaştırdıkça, kabullenmezlik ve tepkiler artıyordu. Kusur ve kabahatler, savunma refleksini motive ediyor, sorunların çözümü bir başka mevsime tahvil ediliyordu. Araf'ın dehşeti görüntüsü belirginleşince, günahları yüklenecek ve çöle salınacak bir keçi bulunurdu elbet..

Sorunlar düğümlenip kalıyordu. ‚Devlet, süreç içinde sönecek'se, yüceltilmesinin anlamı nedir? Şayet ulviyse, ilerleme, kurumsal mekanizmanın kökleştiği aşamaya kadar mıdır? Özgürlük; zorunluluk denilen hususu, zoraki kabul müdür? Eğer değilse, bilince yüklenen anlam nedir? Farklılık biz'in içindeki ben'in ayrımına varmaksa, öteki neyi çağrıştırıyor? Sormak, korkmadan, tepkilere aldırmadan.

Tanrıların yarattığı korku duvarları, bizim çaldırmamaya kararlı olduğumuz özlem ve hayallerimizin yanında nedir ki?

Yeter ki bir boyunduruk gibi boynumuza vurulan o değirmen taşı ağırlığından sıyrılalım. İnanmakla bilmek arasında o ince çizgide, özgürlüğün havasını soluyabilelim. Yoksa bu kısırdöngü uğursuz bir kader projeksiyonun da tekrarlanmaya devam edecek. Ölenler ölecek, kalanlar kendi gerçeğimizi utangaç ve örtük şekilde söylemeye devam edecek. Hayatın seyrindeki insan için doğayla ve türdeşleriyle barışık bir gelecek mümkün. Niye olmasın? ✎

BARIŞA KIYAM

Haşem BAYGÜMÜŞ

Bana ülkemden bir şeyler anlat anne,
Toprağının kokusunu,
Baharının yeşilliğini,
Beyaz güllerinden
Bulutlarla kucaklaşan uçurtmalarından biraz.
Sürgün hayallerimi
Azat eyleyen sabahlarından biraz da.
Kan kokan toprağından bahsetme,
Barut kokan dağlarını unut gitsin
Belki biter unutursak..
Düşlerimin loş gecelerine
Damlayan rengini,
Ve acı sözcüklerden kalan şiir ahengini.
Bir de çocukluğuma dokun,
Ben barışa kıyam eden hüzün güncesiyim
Dağlara vurdum asırlık sızılarımı
Savruldum Ceylanlar gibi,
Yıkımlardan geldim
Yıkım getirdim gözlerinize
Uğurlu sabahlarımdan.

Bana ülkemden bir şeyler anlat anne,
Yangın nasıl suya dokunursa
Sen de öyle dokun yüreğime.
Deniz gibi büyük
Deniz gibi hırçın masallardan bahset
Maviye hasret ufuklarıma.
Şu kırgın gecede
Kurşun sesleri dinsin anne,
Şu loş ışıklarda
kesilsin öksüz çocuk ağlayışları.
Sinemde artarak yayılan
Şu sancı nihayet bulsun.
Vakit geç,
Vakit karanlık olabildiğince,
Ben barışa kıyam eden hüzün güncesiyim
Bende saklıdır yüreği yanmış bütün anneler
Bende yakılıp gözyaşına savrulur
Bütün ağıtlar,
Bende ağlar kundaktaki bebek,
Bende ölür
Yeni günü görmeden kelebek.
Bende batar umut yüklü son sandal
Bende düşer toprağa gül
Bende vurulur hayali için bülbül.
Şimdi şarkılarda
Matem melodileri yükselir
Bahar kaybolur bahçemde
Çöllere vurdum ömrümü
Ben çöl yangınıyım
Her gün bir önceki günden
Daha kor alevler derlerim sinemde
Ne vakit barışırsa insanlık kendisiyle
O vakit dinerim
Bir gül olur açarım
Avuçlarında savaşın çocuklarının
Renk salarım gülistanlara
Beyaz…
Hep beyaz…
Hep beyaz…
Beyazlar içinde barış adlı bir çınar
Görürüm, işitirim, seyrederim
Ama dokunamam
Hala uzak, hala ulaşılmaz
Beni uyandırma,
Ve ülkemden
bir şeyler anlatmaya devam et anne…

QIYAMA AŞÎTÎYÊ

Haşem BAYGÜMÜŞ

Ji minre behsa welatê min bike dayê
Bêhna axê
şîntayî,ya biharê
ji gulên spî
hinek ji bafirokên ku ewr hembêz kirin
Xeyalên minî surgûn
Hinek ji sibehên azad kirî de
Qala axa behna xwînê jê tê neke
Çîyayê bêhna barudê jê te bîr bike
Dibe biqede,ku em ji bîr bikin
Xewnerojkê min ronîya şevê
Diniqutîne rengên xwe
Û Ahenga helbestekî peyvên tehl da mayî
Dest bide zaroktîya min
Ez rojnivîska xemgînîya aşîtîyê me
Min berda çîya, jana xwe ya sedsalî
Teliqîm wek xezala
Ez ji xerakirinan hatime
Min ji cavên were wêran anî
Sibehên bi oxir

Ji minre behsa welatê min bike dayê
Şewat çawa digihêje agir
Tu wusa dest bîde dilê min
Wek derya yê mezin
Wek derya yê behsa çîrokên dexezar bike
Bi hesreta aso yên minî hêşîn
Vê êvara şkestî de
Bila dengên gula raweste daye
Vê ronîkirinê de
Bila biqede qêrîna zarokên sêwî
Di nav hinavên minde belav buyî
Ev êşa bila bi dawî be
Dem derenge,
Dem gellek tarîye,
Ez ji bo qiyama aşîtîyê xemgînîya rojnivîskê me
Li ba min veşartîye hemî dayîkên dişewat
Li cem min tê şewat, dide bayê rondikên cavan
Hemû girîn
Li ba min digrîn zarokên nav pêçekan
Li ba min dimrin
Roja nu nabîne minminîk
Xerq bu li bamin kelek'a dawî ji hêvîyê barkirî
Gûl li ba min dîkeve ser axê
Li cem min tê lêdan,ji xeyalên xwe bilbil
Niha di sitranan de
bilin dibin newa ê şînê
Bihar di baxçê minde winda dibe
Min emrê xwe berda çolistanan
Ez şewata çolitana me
Her roj, rojek ji berîya xwe
berhevkim nav hinavên xwede alavên gur
Çi wextî li hev were mirovahî bi xwere
Ezê wê demê rawestim
Ezê bibim gûl vekim
Çenggan de zarokên şer
Reng berdidim gûlîstanan
Spî…
Tev spî
Tev spî…
Nava spîtayê de dareke çinarê, nav aşîtî
Bibînim,bibhîzim.temaşe bikim
lê nagîhêj mê
Hê dure,hê nay gîhandin
Min şîyar neke
Û ji welatê min
Ji minre behsa hinek tiştan bike dayê…

Werger:Ahmet Baygûmûş

CEZAEVİNDEKİ KARİKATÜRİST MEHMET BOĞATEKİN:

"Dört duvar arasında yaptığım işlerin dışarıda bir karşılığı var!"

Güney: Mehmet Boğatekin kimdir?

Mehmet Boğatekin: Karikatüre gönül vermiş biriyim. Aslen Adıyaman Gergerliyim, 1974 yılında doğmuşum. Kürt davasından 1997 yılında tutuklandım. Müebbet hapis cezası aldım. Öncesinde İnönü Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde öğrenciydim. İçeride A.Ö. İşletme Bölümünü okudum. Ağırlıklı karikatürle uğraşıyorum.

Güney: Çizimlere ne zaman başladınız?

Mehmet Boğatekin: İçeri düştüğüm ilk günlerden beri karikatürle ilgilenmeye başladım. Önce hapishanede çıkardığımız dergilere karakterler çizdim. İlk çizimlerim 1998 yılında "Pine" dergisinde yayınlanmaya başlandı. Kısa süre sonra Pine kapanınca diğer mizah dergilerine —amatör düzeyde— çizmeye başladım. Sonra diğer edebiyat-sanat dergilerinde de çizim-de-

senlerim yayınlanmaya başlandı. Bazı karma sergilere ve karikatür yarışmalarına katılmaya başladım. Çeşitli zamanlarda biri uluslararası (Moskova) dört tanesi de ulusal düzeyde düzenlenen yarışmalarda çeşitli düzeylerde ödüller aldım. Şu anda da içeride mizahla ilgilenen bir grup çizer arkadaşla birlikte çıkardığımız, İstanbul'da yayınlanan "Golik" isimli Kürtçe mizah dergisinde çalışmalarımı sürdürüyorum.

Güney: Hapishanede sanat yapmak üretiminizi nasıl yönlendiriyor veya yönlendirdiğini düşünüyor musunuz?

Mehmet Boğatekin: Hapishanede yapılan sanat ister istemez bulunduğu koşulların etkisini taşır. Dışarıda akan hayatın içinde bulunmadığınız için olayların gerçekliğini ikincil kaynaklardan edinerek soyutlamaya çalışırsınız. Örneğin kaynaklarınız kitaplar, gazeteler, TV ya da ziyaretçilerinizin anlatımları olur. Onlardan öğrendiklerinizi hayal dünyanızda kurgulayıp biçimlendirirsiniz.

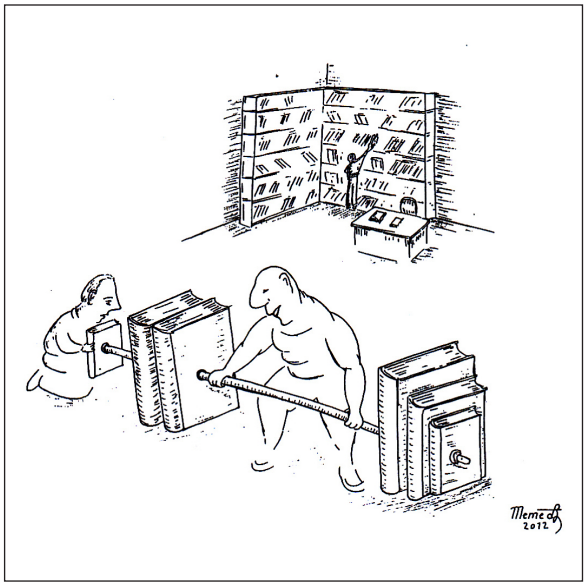

Güney: Çizimlerinizden kaynaklı bugüne kadar hapishane yönetimlerinden ceza aldınız mı?

Mehmet Boğatekin: Hayır, almadım. Daha önce kaldığım Adıyaman Cezaevinde bazı çizimlerim idare tarafından "kendilerince farklı yorumlanarak" dışarı gönderilmesi engellenmişti, fakat on yıldan beridir bulunduğum Bolu F Tipi Cezaevinde bu yönlü herhangi bir engellemeyle karşılaşmadım. Aslında politik konuları işleyen bir çizer için günümüz Türkiye'sinde bu normal değil. Düşüncelerime oto sansür uygulayarak bu engeli aştığım da söylenemez. Hayır, fikirlerimde taviz vermedim; onları kâğıda geçirirken —F tipi bir hapishanede bulunduğum gerçeğini de unutmayarak— mesajı mümkün oldukça derinden vermeye çalıştım. On yıl önce okuduğum Güldiken Dergisinde Turgut Çeviker'in çizerlere şu öğüdünü kendime esas almıştım. "Karikatürü öyle çizeceksin ki karikatüre bakan kişi mesajı anlayacak, eğer karikatürde bir suç unsuru olduğunu iddia ediyorsa kanıtlayamayacak" Ben de bu anlayışla çizdim, çiziyorum. Bu yöntemin bir riski de var; bazen vermek istediğiniz mesaj izleyici tarafından tam anlaşılmıyor ya da eksik anlaşılabiliyor. Bazen de tam tersi izleyici farklı perspektiften bakarak çizerin bile çizerken aklından geçiremediği yönleri açığa çıkararak zenginlik katabiliyor. Onun için ben izleyicinin sınırsız yorum gücüne güvenerek çizimlerimde hep boş bir alan bırakıyorum. İzleyici biraz kafa yorarak puzzle gibi o boşluğu doldurduğunda ancak mesajın bütünlüğünü daha iyi anlayabiliyor. Bu tarz hoşuma gidiyor. İzleyiciyi, okuyucuyu tembelleştirmiyor. Çizime

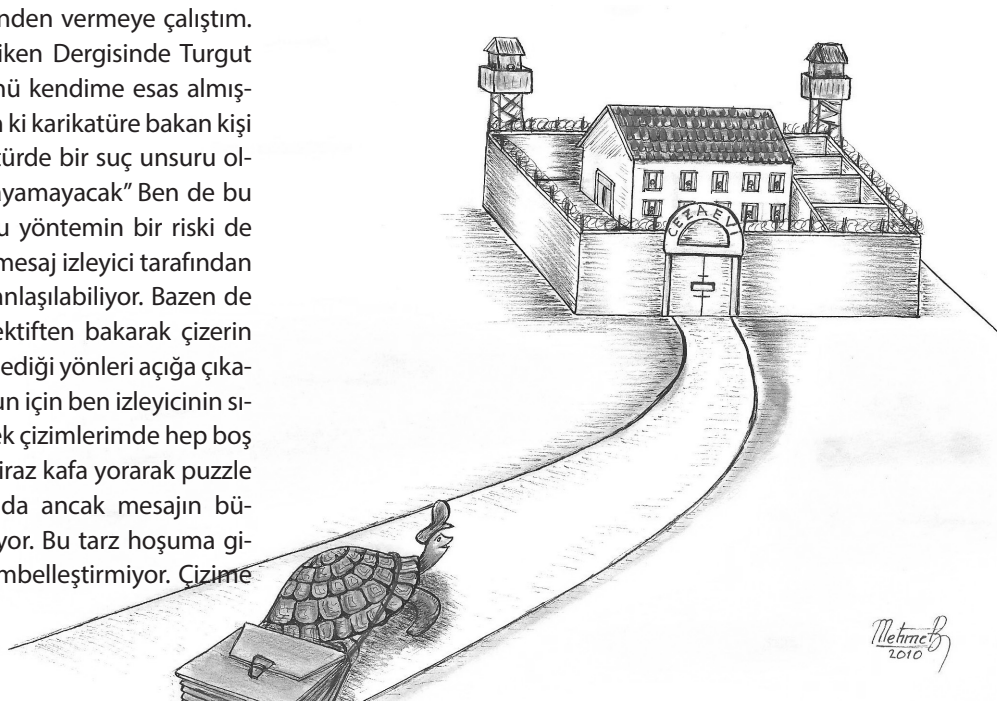

kendinden bir şeyler katma zorunluluğu doğuruyor ve emek kattıkça da sahipleniyor, adeta çizimin ikinci sahibi gibi oluyor.

Güney: Dışarıda çizimlerinle alakalı bir hayran kitlesi var. Onlarla dergiler aracılığıyla ilişki kurabiliyorsunuz. Peki, onlar size ulaşabiliyor mu?

Mehmet Boğatekin: Zaman zaman hiç tanımadığım kişilerden çizimlerime dair mektuplar-mesajlar alıyorum. Mutlu oluyorum. Demek ki dört duvar arasında yaptığım işlerin dışarıdaki insanlar arasında bir karşılığı var, diye düşünüyorum. Bir mahkûmun hücresinde çizdiği bir karikatür dışarıdaki özgür insanları güldürebiliyorsa ya da düşünme yöntemlerine zenginlik katabiliyorsa bu mutluluk verici bir şey. İçeride benim gibi karikatür çizen ya da ilgi duyan onlarca arkadaş var. Son bir yıldır bu çabamızı ortaklaştıracak ve düşüncelerimizi dışarıya taşıyacak bir mizah dergisi kurma arayışına girdik. Dışarıdaki dostların da desteğiyle "Golik" dergisini kurduk. "Biz bu esprilere çok güldük, biraz da siz gülün" diyebilmek için umarım insanların mutluluğuna bir şey katabiliriz.

Mehmet Boğatekin: Güney Dergisini yıllardır ilgiyle takip ediyorum. İstanbul'dan Amed'e kadar zengin bir kültürel niteliğe sahip okur kitlesi var. Herkesi olanca sevgi ile selamlıyorum. Güney dergisi olarak

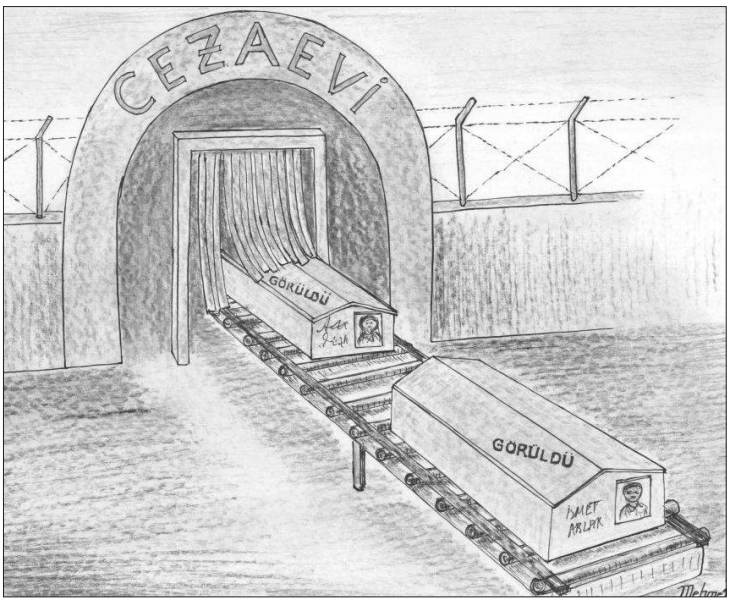

Güney: Bugün birçok dergide çizimleriniz yer alıyor. Bunları toplu halde kitaplaştırmayı düşünüyor musuz?

Mehmet Boğatekin: Evet, böyle bir düşüncem çoktan beri var. Aslında geriye baktığımda yüzlerce çizim yaptığımı —biriktirdiğimi— görüyorum. Onları bir albümde toparlamak galiba özgür olduğumda mümkün olacak şimdilik zor görünüyor.

Güney: Güney Dergisi okurlarına söylemek istediğiniz bir şey var mı?

sayfalarınızda okuyucularınızın önemli bir kısmının da anadili olan Kürtçe'ye yer verme kararınızı yürekten destekliyorum. Dostlukla ve sevgiyle kalın.

Biminin xer u xweşiye de…(sağlıcakla kalın)

Güney: Mektupla ve dört-beş ay sabırla bekleyerek yapılan bu röportaj için Mehmet Boğatekin'e tüm Güney çalışanları adına teşekkür ederiz.

24 Ağustos 2013

İki bin yirmi üç

Osman AKYOL

"… Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla… Atlas Gösteri takdim eder… Patagonya'nın Sesi… Yazan ve yöneten: İbrahim Sadri… Ehlen ve sehlen ya aziz'ül muhterem'ül tabaat'ül Patagonya. Hal-i keyifler ne minvalde acaba? Ve dahi nasıl gidiyor araba? Burası makul dalga itidad'ül meşrep fi radyat-ül el Patagonya. Şatt'ül-Arab minel aks-i seda…"

Nefret ederim radyo tiyatrosundan. Uzanıp radyoya kanalı değiştirdim.

"… Ve sıradaki şarkı Cem Karaca'dan tüm sevenler için gelsin: Sevda Kuşun Kanadında…"

Bardağın dibinde kalan son rakıyı kafama diktim.

"Kızım buz getir…"

Boşalan bardağın yarısına kadar rakı, diğer yarısına su, üzerine de gelen buzdan iki tane attım. Mübarek bardakta buğulu buğulu öyle güzel duruyor ki... Özlemişim rakıyı. Uzun uzun kokladım anason kokusunu. Tepsideki kızarmış tavuk budundan bir parça ısırdım.

"Bi şey mi diicektin kızım?"

"Bu sene okula gidebilecek miyim, baba?"

"Biraz sabret, Hollanda'dan eniştenler istek yapacak…"

Gözlerinde bir sevinç dalgası yandı söndü. Zigon sehpanın üzerinde duran gazetedeki bir haber dikkatimi çekti. Peçeteyle ağzımı sildim.

"İdamla tecziye edilen mürtet Edip Yüksel'in cezası bugün saat 14.30'da Sultanahmet Meydanı'nda infaz edilecek!"

Kanım sanki çekildi damarlarımdan, dondum kaldım. Güçlükle kendimi toparlayıp sigaraya uzandım. Bakmadan yaktım sigarayı. Edip Yüksel ne zaman derdest edilmiş ve hangi ara çıkarılmıştı kadı huzuruna? Televizyonlar kapatıldığından beri ülkede olanı biteni ancak tesadüflerle öğrenebiliyorduk. Köstekli saatimi yeleğimin cebinden çıkarıp baktım. On bire geliyordu saat. Gazeteyi katlayıp cebime koydum. Yarım sigarayı küllüğe bastırıp kalktım.

"Kızım, ben çıkıyorum, sofrayı topla."

"Nereye baba?"

"Çıkıp hava alıcam biraz. Perdeleri açma!"

Pos bıyıklarımı ucundan burup Osmanlı tarzı yaptıktan sonra vestiyerden fesimi alıp çıktım.

İsmailağa Camisi'nin önünden geçerken cami önünde bekleşen tanıdık birkaç kişiyle selamlaştık. Camiyi geçtikten sonra bir sigara yaktım. Yumurta topuk ayakkabımın ritmine uyarak ağır adımlarla Fatih Camisi'ne doğru yol aldım.

Çoktandır Fatih Camisi'ne gitmemiştim, içeri girince ağaçlı gölgeli bir yer bulabilmek umuduyla etrafa bakındım, fakat göremedim. Üzerinde Fatih Belediyesi yazan seyyar bir tentenin altındaki banka oturdum. Biten sigaramı yenisiyle tazeledim. Sıcak hava, beton üzerinde kımıl kımıl dalgalanıyordu. Sarıklı cübbeli biri gelip, "Abi burada sigara içmek yasak" diyerek uyardı beni. Cebimden elli recebiye çıkarıp uzattım.

"Ne kadarsa cezası, al içinden."

Almadı, dönüp arkasını gitti.

Adam yanımdan uzaklaşırken cemaat de yavaş yavaş camiden çıkmaya başlamıştı. Görmeyeli cami avlusunu çok değişmiş buldum. Eskiden Edip'le bu camiye takılırdık. Cami şadırvanının altında saatlerce 19 Mucizesi'ni tartışırdık. Kader sonradan ayırdı yollarımızı, her birimizi ayrı yerlere savurdu. O gerçeğin peşinde koşmaya devam etti cesur adımlarla; bense korkaklığın kuytu, güvenli limanına sığındım.

Cebimden gazeteyi çıkarıp haberin devamını okumaya başladım.

"… Ebedi kurtuluşu kazanmak için tek gereken: Allah'ın bir olduğunu kabul etmek, ahreti doğrulamak ve erdemli bir hayat sürmektir…"

"… Edip Yüksel, hadis-i şerifleri ve sünneti inkâr etmektedir. Edip Yüksel'in bu tavrı ilme ve nasslara aykırıdır. Kendisinin resul olduğunu iddia etmesi ise küfürdür. Bu sapık fikirlerinden dönmesi için kendine üç gün süre tanınmıştır…"

Bu günlere nasıl gelmiştik, nasıl öngörememiştik olacakları? Akşamın alaca karanlığı yerini nasıl bir anda gecenin zifiri karanlığına bırakmıştı?

Bunları düşünmek için artık çok geçti. Bankın arkalığına tutunarak kalktım. Börekçi Kapısı'ndan çıkıp soldaki ilk sokağa saptım. İhtiyar dükkân

sahipleri, kapı önlerine oturmuş uykulu gözlerle yoldan geçenleri izliyorlardı. Şekerci Han'ın önünden geçip Fevzipaşa Caddesi'ne indim. Sirkeci istikametine doğru ağır adımlarla yürümeye başladım. Eskiden ışıklı tabelaların, modern görünümlü dükkânların yer aldığı, insan selinden geçilmeyen bu görkemli caddenin şimdi iki yanından boyasız, yıkık ve harap binalar yükseliyordu.

Saraçhane Parkı içinde kurulan belediye aşevi önündeki kuyruk yoğun ilgi sonucu asfalta kadar taşmıştı. Onurlu yaşamayı unutmuş çıplak, yoksul ve miskin halk, bir tas çorba ile bir tas makarna için sabahtan beri kuyrukta bekliyorlar, bir sıra öne geçebilmek için birbirlerini eziyorlardı.

Sokaklar adeta boşalmış gibiydi. Şehzade Camisi girişinde genç bir kadın kucağında çocuğuyla kaldırımda oturmuş dileniyordu.

"Allah rızası için bi ekmek parası!"

Aldırmadan devam ettim yoluma. Eskiden turistlerle cıvıl cıvıl olan Şehzadebaşı şimdi bomboştu. Tek tük yoldan geçen çarşaflı kadınlar duvar diplerinden ürkek adımlarla hızla geçip kayboluyorlardı.

Geçen hafta sadist çığlıklarla bir kadının recmedildiği Beyazıt Meydanı ise şimdi sessizdi. Yerdeki kan lekeleri hala duruyordu. İstanbul Medresesi'nin bir sınıfından ezber yapan hafızların uğultusu geliyordu. Yol kenarındaki açık çöp konteynırını karıştıran kediler bir anda ürküp kaçıştılar.

Önünden geçtiğim, eskiden İslamcı gençlerle entelektüel tartışmalar yaptığımız Çorlulu Ali Paşa Medresesi, sorgulama kültürünün gidip korku ve itaat kültürünün gelmesiyle birlikte şimdi, duacıların, dilencilerin yatağı olmuştu. Dilenciler, eskiden sakat numarası yaparlardı, yolda kalmış ya da hastanede rehin kalmış gibi bahaneler uydururlardı, artık ona bile gerek duymuyorlar.

"Allah rızası için bi sadaka!"

Çemberlitaş'ın önünden geçerken semte adını veren Çemberlitaş'ın yerinde olamadığını fark ettim. Nasıl olurdu? Kötü bir şaka diye düşündüm önce fakat yerine yapılan mescidin Osmanlıca kitabesini okuyunca, şaka değil gerçeğin ta kendisi olduğunu anladım.

"2022 yılında Padişah I. Erdoğan tarafından, şeriatı müteakip, MS 330 yılında Bizans İmparatoru I. Konstantin tarafından İstanbul'un yedi tepesinden biri olan bu tepeye diktirilmiş olan Sütun-u Çemberlitaş ismi ile maruf put, yıkılarak yerine bu güzide Mescid-i Çemberlitaş yapılmıştır…"

Ben içerdeyken çok şey değişmişti ülkede.

Uzun bir yürüyüşün ardından Sultanahmet

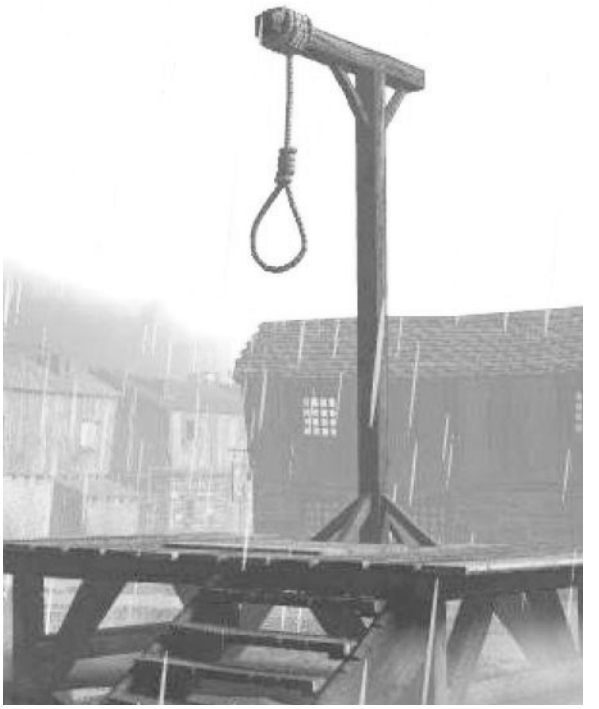

Meydanı'na ulaştığımda mahşeri bir kalabalıkla karşılaştım. Meydan yine tarihi günlerinden birini yaşıyordu. Bizans döneminde hipodrom olarak kullanılan, gladyatörlerin acımasızca birbirini öldürdüğü bu meydan, birazdan benzer bir vahşete daha tanık olmaya hazırlanıyordu. Kalabalığı yararak en öne kadar ilerledim. Yakıcı güneşin altında saatlerce bekleyen insanlar terden ekşi ekşi kokuyorlardı. Yağlı urgan, Kanlı Çınar'ın dalına asılmış kurbanını bekliyordu.

Çok geçmeden homurtular arasında Edip Yüksel uzaktan göründü. İki askerin arasında İstanbul Adliyesi tarafından meydana doğru getiriliyordu. Kalabalık, Edip Yüksel'i görünce bir dalgalandı.

Edip Yüksel, askerlerin arasında tıpkı Braveheart filminin final sahnesinde Mel Gibson'ın ölüme yürüdüğü gibi başı dik, vakur bir şekilde yürüyordu. Sakin adımlarla idam sehpasına çıktı. Kolları arkadan kelepçeliydi. Göz göze geldik, gülümsedi.

Gözlerimin önünde birazdan arkadaşımı katledeceklerdi, hem de suçsuz yere. Bu trajediye daha fazla seyirci kalamazdım.

Arkamı dönüp korkak bir fare gibi kuyruğumu kıstırıp uzaklaşmaya başladım. Arkamdan önce boğuk bir ses geldi, daha sonra çığlıklar yükseldi. Sonra sesler kesildi, zaman durdu.

Rengârenk bir kelebek daha sonsuzluğa doğru kanat çırptı...

6 Eylül 2013 Cuma, İstanbul ✎

Baharıdır şiirin

(işi aynalara kalmış)

Mehmet YÜKSEL

Düş yeri komşuluğuma hoş geldin bahar
aynalar kaçıncı kez kırgın baksa da
işte benim şimdiki zaman halim
yine bir fırtınaya kadar
ilk karanlığımda / deli bir akşamüstü
kendime ya-saklandım

oysa ben kendimi aklamak isterdim
anlam yorgunu dizelerimi avuçlarında çoğaltana
buraya kadarmış
ağır sevda işçiliğim
kan-amalı gerçeğim
buraya kadarmış
o çocuksu derinliğim / özentim
şiirden dönüş yolumda

elde kalan yalnızdım yabancıydım
yalan mıydım akıp giden saatlerin yirmi dört ayarında
zaman az zaman çok zaman kötü
kimin kaçıncı dereceden umurunda
geçit vermeyi unutmuş
kolay geçilmek istemeyen kapılar
yoksun-luğuma el ve gül
varsın-lığıma gül ve diken açarsa
bilirim şimdi yüzleşme / yüzsüzleşme vaktidir
yoğun ve içimizden ya-saklı istekler var

zamanın acımasızlığı kimden yanaysa
bütün düşlerde aynalar boyu yaprak dökülmesi
daha kötüsünü görmediğimiz
yeni bir başlangıç
yoğun iç istekler yağmur bereketiyle geliyor
hayali geniş fırtınaların
uzun yol yorgunluğundan sonra

yine bir düşümde
ve yüzüme küskün aynada yangın
gitme diyemiyorum
biraz daha kal benimle
kuşların çok sevdiği penceremin dibinde
düşlerin emin ellerde

kül yolculuğuma hoş geldiniz bahar
aynalar düşler ve insanlar
her yolun sonunda suspus olsak ta
yansıma yanılsama dilinde
mevsim yine ilkbahar ✎

KÖY ENSTİTÜLERİ GERÇEĞİ BİZİM KÖY / MAHMUT MAKAL (1930-) ATTİLA İLHAN (1925-2005) / MARKSİST ELEŞTİRİ

Yavuz AKÖZEL

17 Nisan 1940 köy enstitülerinin kuruluşunun 71. yıldönümü. 3803 No'lu yasa ile kurulan köy enstitüleri 1947'lerden itibaren temel programlarında(müfredatında) değişikliklere gidilerek **iş için, iş içinde eğitim** belgisi yerini **klasik ezberci eğitime** bırakan öğretmen okullarına dönüştürülmeye başlandı. Şubat 1954'de de 6234 sayılı kanunla köy enstitüleri geleneksel ilk öğretmen okullarıyla birleştirildi. Böylece köy enstitüleri kapandı.

Köy enstitüleri olayı, aradan 71 yıl gibi uzun bir süre geçmiş olmasına karşın, üzünç verici öyküsü, yeni jenerasyon tarafından da ilgi ile karşılanıyor ve sanki dün yaşanmışmış gibi güncel tutuluyor, tartışılıyor. Bunda, Türkiye'nin eğitim politikasındaki işlediği ağır cürümlerin payı elbette baş etken oluyor. Attila İlhan, köy romanını tartışmaya soktuğu zaman, dolayısıyla '**Bizim Köy**' romanına damgasını vuran Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Talip Apaydın vb. yazarların çıka geldikleri, yetiştikleri yer: köy enstitüleri de böylece gündeme gelmiş oldu

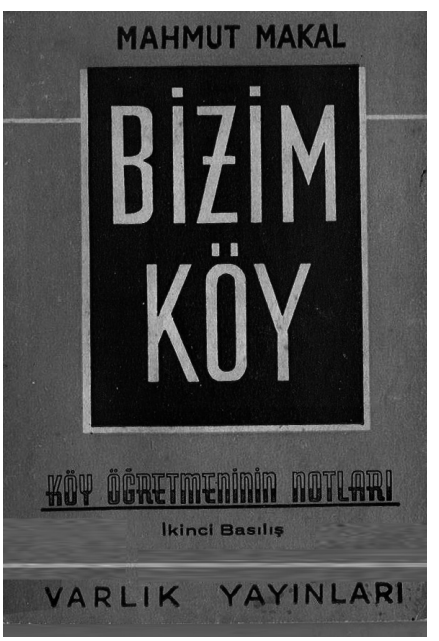

Attila İlhan, yazılarında, hem köy enstitüsü çıkışlı 'köy romanı' yazarlarını ve yapıtlarını 'genel' eleştiriyor, hem de köy enstitülerinin açılışını, faaliyetlerini ve felsefesini yeriyor. Bu yergileri yaparken de yalnız 'olumsuzlama' ile yetinme anti diyalektik yöntemini seçiyor... Köy enstitülerinin Türkiye devrimci-demokrat hareketine kazandırdığı olumlu ivme ve dürtülerden nedense hiç 'yokmuş' gibi anlatmıyor.

Köy enstitüleri Türkiye / Kuzey Kürdistan / Antakya (Arabistan) bağlamında ayrı ayrı kategorilerde değerlendirilmek zorundadır. Kuzey Kürdistan ve Antakya'da açılan eğitim kurumları kendi ana dilleri ile eğitim vermedikleri sürece eğitim amaçlı değil, ASİMİLASYON amaçlıdırlar. Buralarda her açılan okul, halkın eğitim seviyesini yükseltmek kaygısı ile açılmamaktadır. Ezilen, hakları ellerinden zorla alınmış diğer ulus ve azınlık milliyetleri Türkleştirmek asıl amaçtır. Bu, köy enstitüleri açıldığı dönemde de böyleydi, şimdi de böyledir. Türkiye'nin, Türklerin ezici çoğunluğunun yaşadığı bölgelerde(Türkiye) açılan köy enstitülerinin birinci amacı, Kemalist ideolojiyi egemen kılmaktır. Diğer olgular, okuma-yazma oranını yükseltmek, cehaletin önünü almak, köyü kalkındırmak vb. buna bağlı olarak ele alınan ikincil düşüncelerdir.

Attila İlhan, toplumcu yazınımızda özellikle muhalif yazılarıyla göze batan, bazen dışlanan, bazen tepkileri üzerine çeken bir şair, romancı, eleştirmen. Elbette onun şair yönü diğer yönlerinden önde gelmekte ve 'Attila İlhan' denildiğinde yine 'Attila İlhan' tarzıyla yazılmış değişik, güzel şiirler düşünülmektedir.

Ben bu yazımda, Attila İlhan'ın tüm yönlerini ele alıp da bir senteze girişecek değilim. Onun önemle köy romanı ve köy enstitülerine; aynı zamanda Kema-

lizme bakış açısını yaptığı tartışmalardan hareketle değerlendirmeye çalışacağım.

Attila İlhan, 'köy romancı-lığı'na bakış perspektifindeki statükocu tekdüzeliğe son vermiş, öne sürdüğü çağrışımlı tezlerle 'bir anlamda' dokunulmaz olanın üstüne üstüne gitmiştir. Tezlerinde doğru ile doğru olmayan iç-içe geçmiş olmasına karşın yazınımıza önemli bir katkı sağlamış, düşünü ve bakış ufkumuzu bir anlamda genişletmiş, sadece köy romanı ve köy enstitüleri üzerine değil, eğitim sistemleri üzerine de yeniden eğilme, kafa yorma, araştırma dürtüsüne ön ayak olmuştur. Bu, Attila İlhan'ın eleştirilerindeki pozitif yöndür.

'Köy roman'ı ' tartışmasının daha iyi anlaşılması için 1950'lere dönüp bakmak gerekiyor. Mahmut Makal genç bir köy öğretmeni olarak 1948'de Varlık Dergisinde 'Köy Notları'nı bölüm bölüm yayınlıyor.1950'de de bu bölümler

bir araya getirilip' Bizim Köy' olarak kitaplaştırılıyor. Kitap bomba gibi patlıyor! Tüm Türkiye bu kitabı konuşuyor, okuyor. Kitabın etkisi büyük oluyor. Hani köylerimizde pınarlar şırıl şırıl akıyor, yaylaklarında kuzular meleşiyor, kuşlar cıvıl cıvıl… Irmaklarında ördekler, kazlar oynaşıyor'du ya! Hani göz alabildiğine uzanan bereketli tarlalarda köylü kardeş türküler çığırarak ekinleri biçiyor; güneş, dağların doruklarından mutlu gülücükler gönderiyordu. Milletin efendisi olan köylü, zümrüt yeşili köyünde çoluk-çocuğu, hayvanı-davarıyla mutlu mu mutlu bir yaşam sürüp gidiyordu. Köyün her yanından bereket ve mutluluk yağıyordu! Ama Anadolu'nun tam göbeğinden boynunu yukarıya doğru uzatan bir köy öğretmeni usulcacık bir şeyler fısıldamaya başladı... Bu mütevazi fısıltı Babıali'ye ulaştığında bir haykırışa dönüştü ve tüm ülkede yankılandı. Bu yankı BİZİM KÖY'dü. Bizim Köy'de yazılanlar hiç de böyle söylemiyordu!..

Açlıktan, suyu akmayan pınarlardan, çoraklıktan, terk edilmişlikten, unutulmuşluktan, köy sorunlarının beş kuruşluk oya satılmışlığından ve acılardan anlatıyordu!

Orhan Kemal şöyle yazıyordu:

"Mahmut Makal'ın kitabını bir hamlede yer-yutar gibi okuduktan sonra elimde olmayarak "yaşa aslan! " diye haykırdığım zaman, saat gecenin üçüne çeyrek vardı." (Bak: Radikal, İnt. Baskısı, O Köy Bizim Köyümüzdü)

Mahmut Makal'ın '**Bizim Köy**' yapıtı köy yazınında bir 'milat ' sayılmakta.1950 sonrası çok sayıda köye ilişkin ve köy enstitüleri çıkışlı öğretmen-yazar kaleme sarılıp Türkiye 'gerçekçi' edebiyatına

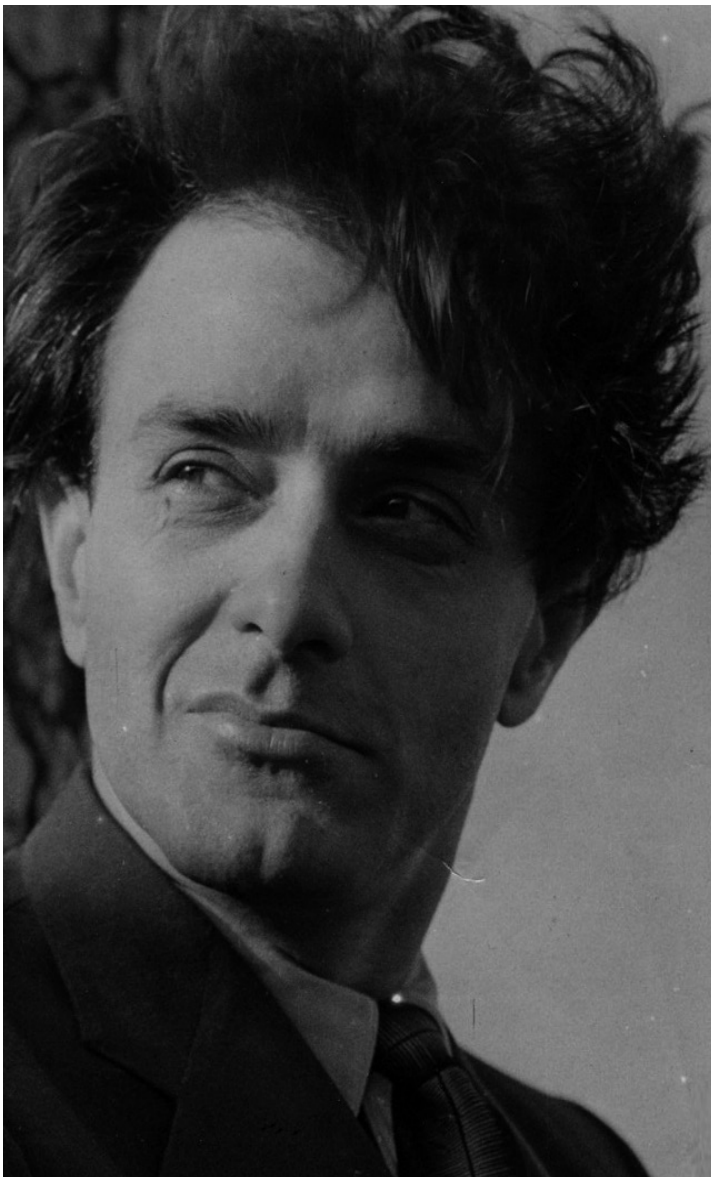

değerli yapıtlar kazandırdılar

Bu yazarlardan birisi de Fakir Baykurt'tur. Attila İlhan, 'Bizim Köy ' romancılarına sıraladığı eleştirileri 1975 yılında Yeni Ortam gazetesinde Fakir Baykurt'un üzerinden gündeme getirmiştir. (İlahi Fakir-i Pür Taksir, 8 Kasım 1975, Fakir-İ Pür Taksir'in Açık İtirafı, 9 Kasım 1975,Yeni Ortam) (Ayrıca bak: Nesin Vakfı Ed.Yıllığı, 1976)

Attila İlhan özetle şöyle diyordu: "Türk romanı, köy romanıyla toplumcu, gerçekçi bir çizgi yakalayayım derken, farkında olarak-olmayarak ilkel bir natüralizm çizgisine, kültürsüz ve estetik dokuması zayıf bir popülist romancılığınadüşmüştür." (Cumhuriyet 30.6.1975)

"Köyden çıkalı 25 sene olmuş, on beşinci kitabında hâlâ o 25 sene önceki köy. Hani o köyü, o kasabayı anlatırken, değişik bir anlatımla gelse,

yüreğim yanmayacak, en ilkel anlatım, en alışılmış konum! Tek özelliği ne oluyor o zaman, Türk köylüsü ya da kasabalısının 'neler çektiğini ' göstermesi öyle mi? Ezber ettik birader "

"Yok kasabada akşam olunca içine gariplik çökermiş de, yok köyde öğretmenle imam dalaşıp dururlarmış da, yok cezaevinde' Adem Baba ' koğuşunda hükümlüler çıplak dolaşırmış da... Anladık birader, yeter artık... Biraz da roman yazın." (Milliyet sanat, 11 Temmuz 1975)

Attila İlhan'a göre Bizim Köy edebiyatı hep aynı tema etrafında dolaşıp duruyor. Ana fikri de köy öğretmeninin köyü kalkındıracağı, "kalkındırma yöntemi"nin de 'eğitim' olduğudur. Köy enstitüleri köylünün proleterleşmesi amacını engellemektedir. Köy enstitülerinin yarattığı 'Bizim Köy' edebiyatı da bu proleterleşmeyi önlemenin bir aracıdır. Köy enstitüleri ve 'Bizim Köy' edebiyatı köy'ün ve köylünün kalkınmasını bir 'üst yapı' sorunu olarak ele almaktadır. Türkiye kapitalist yolda hayli yol almışken 'Bizim Köy'cüler hâlâ 25 yıl öncesini durup durup betimliyor- lar ve Türkiye'nin 25 yıl önceki yerinde durduğunu vurguluyorlar.

Bu edebiyat toplumcu bir edebiyat değildir. İnönü Atatürkçülüğünün tek partili 'dikta, faşizan' ideolojisinin bir yansıması ve savunusudur.

Attila İlhan estetiksel ve ideolojik olarak köy enstitülerini ve köy yazınını işte böyle değerlendiriyordu. Biraz daha açımlarsak: İdeolojik olarak, Mustafa Kemal Atatürk dönemindeki Kemalizmin ideolojik yansımaları ile İnönü dönemindeki uygulanan Kemalizmi birbirinden ayırmakta ve değerlendirmektedir. Attila İlhan'a göre, Atatürk dönemi Kemalizmi ilerici, devrimci, anti emperyalist bir ideoloji iken, İnönü döneminde 'Kemalizm' adına savunulan ve uygulanan ideoloji aslında Kemalist bir ideoloji değil; diktacı, faşizan, anti emperyalist özelliğini yitirmiş bir ideolojidir. Bu, İnönü Atatürkçülüğüdür.

Ancak Attila İlhan, Atatürk döneminin de "tek partili" bir dönem olduğunu, 28 Ocak 1921 tarihinde Mustafa Suphi ve yoldaşlarının katledilişlerinin aslında 'sosyalizmin' katledilişi anlamında emperyalizme verilen bir sinyal olduğunu, Kürt ulusu ve diğer milliyetlerin tüm haklarının bu dönemde gasp edildiğini, güneş dil teorisinin de yine bu dönemde yaratıldığını hasıraltı etmektedir. **Şunurov**'dan sadece bir kaç tespit aktarmakla yetineceğim:

"Bugünkü Türk hükümeti elbette bir **diktatorya** hükümetidir. Çünkü egemen olan Türk burjuvazisi tamamen güçsüzdür ve gelişebilmek için emekçi halkı ezmek zorundadır. " (A. Şunurov, Türkiye Proletaryası, Yar. Yay. S.19)

"Türkiye'de bugün mevcut olan düzenin özü, bütün demokrasilerden uzak bir **diktatoryadır**" (ay. yap. s.18)

"Memleketin tek ve egemen siyasi örgütü olan Halk Partisi'nin tüzüğüne göre, partinin değişmez başkanı Kemal Paşa'dır.1927 senesi Haziran ayında Halk Partisi tüzüğünde bazı değişiklikler yapılarak bundan böyle parti genel başkanına, yani Kemal Paşa'ya, parlamentoya partili mebusların seçilmesinde tam yetki verilmiştir." (ay. yap. s.19.)

Demek ki sadece İnönü dönemi değil, M.Kemal dönemi de tek partili bir diktatoryadır. Hatta Kemal Paşa'nın donatıldığı yetkiler göz önüne getirildiğinde, İnönü dönemini de bastıran faşist bir diktatörlük olduğu gerçeği ortaya çıkar. Ancak köy enstitülerini değerlendirirken onun ikili yönünü görmek gerekir. Köy enstitülerinin bir yönü, burjuvazinin bu kurumdan beklentilerine ilişkindir. Diğer yönü ise, burjuvazinin beklentilerinden bağımsız olarak köy enstitülerinin giderek rejim karşıtı, din ve kapitalizm karşıtı düşüncelerin yaygınlaşmaya başladığı kurumlara dönüşmeleridir.

Köy enstitülerinin ölümünü hazırlayan da işte bu, umulanın çok ötesinde burjuvazinin çıkarlarına uygun düşmeyen ilerici, demokratik, devrimci öğelerin fışkırmış olmasıdır.

Yukarda Orhan Kemal'den bir alıntı vermiştim. Bir alıntı da Sabahattin Ali'den vereyim:

" ....Carl Ebert, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne ziyarete gelir. Konuşmasını yapar. Sonra öğrenciler Sabahattin Ali'yi de ısrarla dinlemek ister. S. Ali onlara "Rüzgâr " şiirini ve başka bazı şiirlerini okur. Öğrencilerden birisi bir şiirinde geçen "zaman zaman mağlup olsam bile betime / insan olmak dokunuyor haysiyetime " dizelerini anımsatarak ' hocam insan olmak haysiyetine dokunuyor mu? ' deyince, o hemen, 'Bakın bir açıklama yapma gereği duyuyorum burada. Ellerinizle yükselttiğiniz yapıları, diktiğiniz ağaçları gördük, yetiştirdiğiniz bağ, açık hava tiyatronuzu, çalışmalarınızı gördük. Bambaşka bir hava esiyor Hasanoğlan'da. Kişi kendini, dünyasını yeniliyor, mutluluk duyuyor. O dizeyi şöyle düzeltmek istiyorum sizin önünüzde:

'Gayri insan olmak dokunmuyor haysiyetime' (Bak. Haber veriyorum Net, C. Fırıncı, S. Ali'ye dair bazı yanılgılar ve düzeltmeler. 28. Tem. 2009. Ek: Ali Mert) (İhsan Güvenç, Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi, 1945, Köy.Ens. Belgeseli)

KONUYU BİRAZ DAHA GENİŞLETELİM

Köy Enstitülerinin kuruluş gayesi belli: Kemalizm, bir burjuva devrimi olduğu ve her hangi bir toprak devrimine karşı da geliştiği için feodalizmi çözemedi… Çözülmeyen bu görevi birtakım önlemlerle üst yapıda çözmek yolunu tuttu.

Türkiye, komşusu Sovyetler Birliği'nde eğitim sisteminin önemle kenar bölgelerde ne kadar başarılı olduğunu görüyordu ve o sıralar S. Birliği ile ilişkiler oldukça iyiydi. Hatta Birinci 5 yıllık Sanayi Kalkınma Planı da sosyalist S. Birliği'nin uyguladığı kalkınma planıydı ve 1934 yılında 8 milyon liralık bir kalkınma yardımıyla birlikte Türkiye'de de uygulanmaya başlandı.

İkinci emperyalizm paylaşım savaşı sonrası faşizmin yenilgiye uğraması, Sovyetler Birliği'nin dünyanın proletaryası ve ezilen halkları önündeki güven ve prestijini daha da arttırdı. Avrupa'da; Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Almanya, Yugoslavya, Bulgaristan gibi ülkelerde demokratik halk cumhuriyetleri kuruldu. Çin, zafere doğru hızla ilerliyor, burjuvazinin çaresiz bakışları arasında muhteşem bir devrim taçlanıyordu. Dünyadaki tüm dengeler alt-üst olmuştu... Tüm dengeler sosyalizm lehinde işliyordu. Tam bu evrede, S. Birliği'nin Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı istediği yalanı ve Boğazlara ilişkin çarpıtılmış söylemler gündeme getirildi.

Alexander G. Dugin bu iddiaların dayanıksızlığına dikkat çekiyor:

("Hep Stalin'in Türkiye'nin doğu bölgelerini ve Boğazları ele geçirme planları" olduğundan söz edildi. Bu planların belgesel bir kanıtı yoktur. Ama bu söylenti Ankara'yı Atlantikçiliğe çekmek için Amerikalılar tarafından başarıyla kullanılmıştır.") (Bak: Cüneyt Akalın, "Sovyet Talepleri " Söyleminin Dayanılmaz Hafifliği!" İnternet sitesi) (Bak. Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler-2, 1908-1978. İst 1980, Tekin Yay. s.293-376)

Emperyalist Amerika ve Avrupa'nın korkusu, dünyanın artık önemli bir bölümünde gerçekleşmiş olan ve gerçekleşmekte olan demokratik halk devrimlerinin, Balkanlarda ve Batı Asya'da burjuvazinin son kaleleri olarak görünen Tür- kiye, Yunanistan, İran gibi önemli ülkelere de sıçramasıydı ki, Yunanistan'da durum iç savaşın sonucu da, şayet dış yardım olmazsa iç açıcı görünmüyordu. Truman Doktrini olarak adlandırılacak yardım paketi sadece iki ülke için, Yunanistan ve Türkiye için hazırlandı... Aslında bu planlı bir hazırlama idi ve Türk kamuoyunun desteğini de arkasına alabilmek için 'S. Birliği, Kars'ı, Ardahan'ı istiyor, Boğazlarda hak talep ediyor' gibi dedikodular yaymaya başladılar. Bu işte Amerika gizli servisiyle el ele çalışıldı ve başarılı da olundu. Truman doktrini 22 Mayıs 1947'de (Public Law 75) olarak yasalaştı ve Başkan Truman tarafından imzalandı. Bu doktrin, Türkiye'ye 100 milyon, (S. Birliği'nin 1934'de Türkiye'ye verdiği 8 milyon lira tutarındaki yardım göz önüne getirildiğinde verilen kredinin önemi anlaşılır) iç savaş halindeki Yunanistan'a da 300 milyon dolar yardımı öngörüyordu.

Türkiye'ye öngörülen 100 milyon dolarlık yardımın verilmesi için şu şartlar öne sürülüyordu:

— S. Birliği'nden alınıp uygulanan 5 yıllık sanayi kalkınma planından vazgeçilmesi.

— S. Birliği'ndeki poli-teknik eğitim modelinin bir benzeşi olan köy enstitülerinin kapatılması.

— Çok partili sisteme geçilmesi.

Tek partili milli şef İnönü faşist diktatoryasının Türkiye için üç seçeneği vardı: Tarafsız kalabilirdi. Ama 1945 sonrası kapitalist ve sosyalist bloğun hızlı kamplaşma içerisine girmeleri de bir olgu idi ve sermaye bakımından oldukça güçsüz Türkiye burjuvazisi sermaye akışını sağlayacak kaynak arayışı içerisindeydi. Bu kapitali sağlayacak ise ancak batı kapitalizmi olabilirdi. Gerçi Türkiye burjuvazisi şimdi değil daha Mustafa Suphi ve yoldaşlarını katlettiğinde yolunu seçmişti, böyle de olmak zorundaydı.

Çünkü devrimi yapan sınıflar ve kimin temsilcileri olduğu açıktı: "Kemalist devrim, bir üst tabaka devrimidir; milli ticaret burjuvazisinin bir devrimidir. Bu devrim (...) aslında köylülere ve işçilere karşı, evet bir tarım devrimi ihtimaline karşı yönelen, milli ticaret burjuvazisinin devrimidir." (Stalin, cilt 9, S.204, İnter Yay)

Bunun içindir ki Türkiye daha Mustafa Kemal döneminde yüzünü emperyalizme çevirmiş, 17 Şubat4 Mart 1923'de İzmir İktisat Kongresi ile de seçtiği yolun ana hatlarını böylece dünyaya ilan etmiş oluyordu. Bu aynı zamanda batı kapitalizmine bir kur anlamını taşıyordu. İnönü döneminde de yapılan bu kur, çeşitli antlaşmalarla Türkiye'yi tamamen emperyalizme bağımlı ve onun kuklası durumuna getirmiştir.

Truman Doktrini'nin şartları gerçekleştiriliyor

1946'da kurulan Demokrat Partisi 56 milletvekili ile meclise girdi. Böylece çok partili sisteme geçi-

şin sinyalleri, emperyalizmin dayattığı şartlar sayesinde gündeme gelmiş oldu.

Hükümet içerisinde görevlendirilen ilerici, demokrat bakan ve bürokratlar da bilhassa milli şef İnönü tarafından 1946'dan itibaren tasfiye edilmeye başlandı. Söz gelimi İsmail Hakkı Tonguç 3 Ağustos 1935'de atandığı ilköğretim genel müdürlüğü görevinden alınıp önce bakanlık emrine sonra da sıradan bir resim öğretmenliğine veriliyor...1950'den sonra da sürgüne gönderiliyor.

Hasan Ali Yücel, 28 Aralık 1938'de atandığı Milli Eğitim Bakanlığı görevinden 5 Ağustos 1946'da alınıyor.

5 Yıllık Sanayi Planı da gündemden düşüyor, Türkiye sanayisi tamamen emperyalizmin kontrol ve denetimindeki ve emperyalizmin izin verdiği ölçüde imalat yapan ağırlıklı olarak da 'montaj'a 'yönelik bir MONTAJ SANAYİİ gelişimi gösteriyor. Böylece Truman Doktrin'in yaşam bulmasının ön şartları gerçekleştirilmiş oldu.

1948 yılından itibaren İsmet İnönü döneminde köy enstitüleri öğretmen okullarına dönüştürülmeye başlandı. Verilen kredilerin büyük bir bölümü askeri araç, silah ve malzemelerden oluşuyordu, üstelik bunlar ikinci dünya savaşından arta kalan; artık, miadını doldurmuş şeylerdi. Türkiye bu tarihten itibaren batı emperyalizmi ile ilişkilerini daha da ge- liştirecek, NATO üyeliğinin ardından Kore'ye tugay gönderecek ve sosyalizme karşı savaşacaktı. Ağır şartlarla alınan krediler Türkiye'yi dünyanın en istikrarsız ülkeler kategorisine düşürecek, sefalet, işsizlik, dengesiz gelir dağılımı görülmemiş boyutlara ulaşacaktı. Bundan dolayı da her 10 yılda bir darbeler olacak, memleket hiçbir zaman 'istikrar ' ile tanışmadığı gibi tüm yapılan tercihlerin ağır dayanılmaz maliyetleri emekçi halkın sırtına yüklenecekti...

Boğazlar, Kars–Ardahan masalı ardından Türkiye'ye sokuşturulan meşhur 'Truman Doktrin'i ' bağlamında sunulan 'şeytani yardım ' Aziz Nesin'in 'Büyük Koyun İmparatorluğu' adlı öyküsünde anlatılanlara ne kadar benziyor... Aziz Nesin bu öyküyü sanki tam da bu sorun için dile getirmiş:

Büyük Koyun İmparatorluğu

Kurtlar, koyunları bir araya getirip yemek için sinsi bir plan hazırlıyorlar...

"Koyunları tehlikede olduklarına inandırmalıyız. Örneğin bu tehlike **Galapintop** olabilir dedi (kurt bilgin). Dinleyen kurtlar **Galapintop** tehlikesi'nin ne olduğunu sordular. Kurt bilgin, böyle bir şeyin olmadığını, uydurduğunu söyledi.

Gerçekte var olmayan bir tehlike, var olan tehlikeden çok daha korkunç olarak anlatılabilirdi. Çünkü var olan bir şey az ya da çok bilinir, ama var olmayan bir şey bilinmez... Bu amansız tehlikeye karşı, kurtların her zaman, her yerde koyunları destekleyeceklerini açıklayacaklardı." (Aziz Nesin)

Sonunda koyunları, içlerine saldıkları koyun postuna bürünmüş casuslarıyla, işbirlikçileriyle, aldatılmış aptallarıyla kandırmayı başardılar. Tüm koyunlar çobansız ve köpeksiz olarak, büyük alanlarda toplandı. Her şey kurtların planla- dığı gibi olmuştu! Gizli bir sevinçle etraflarını kurnazca çeviren kurtlar, artık onları kolaylıkla parçalayıp, boğup yiyorlardı.

Türkiye'nin savaş sonrası, NATO ve ABD güdümüne giriş nedeni Sovyet tehdidi değil, egemen sınıfların tercihidir.

POLİTEKNİK EĞİTİM VE KÖY ENSTİTÜLERİ

Poli-teknik okul anlayışı Avrupa'da 16.Yüzyıl ütopyacıları; Thomas More, Campenella, Francis Bacon tarafından ütopyalarında yansıtılıyor. Genel bilgi olması açısından kısa da olsa anlatmakta yarar var.

Thomas More (1478-1535)**'e göre:** Kadın-erkek herkes usta birer tarımcı olmak zorunda. Çocuklar erkeklerden tarımı okulda öğrenir, sonra tarlalara geziye götürülüp öğrendiklerini aynı zamanda yerinde de görürler. Orada çalışanları izler, kendileri de çalışmalara katılırlar. Bütün ütopyalıların tarım dışında öğrenmek zorunda oldukları en az bir branş daha vardır. Kimi dokumacılık, kimi duvarcılık, testicilik, demircilik, dülgerlik öğrenir...

Campenella (1568-1639)**'ya göre:** Güneş ülkesinde çocuklar alfabeyi ve kendi dillerini öğrenmenin yanı sıra jimnastik, koşu, disk gibi eğitimden geçerler ve ayakkabıcılık, madencilik, marangozluk, boyacılık vb. işlerin yapıldığı atölyelere götürülürler. Çalışarak da bu meslekleri öğrenirler.

Francis Bacon (1561-1626): Yeni Atlantis adını taşıyan ütopyasında, kafasındaki ideal devlet düzenini betimler. "Saloman evi" veya " altı günlük işler okulu " adını verdiği enstitü tipi bir yapılanmayı "ideal devlet örneği " olarak sunar.

KARL MARKS
(5 Mayıs 1818,Trier - 14 Mart 1883, Londra)
VE POLİTEKNİK EĞİTİM

Robert Owen (1771-1851): Gal'li reformcu ve sosyalist. New Lanark değirmenlerinde işçilerin durumunu düzeltmek için bir takım reformlar yapıyor.

İşçilere eğitim verilmesi, kooperatifçilik, komünal yaşam gibi düşüncelerin bir kısmını pratiğe başarı ile uyguluyor. Fabrikasında çalışan 2.000 işçiden çocuk yaşta olan 500 işçiyi düşkünler yurdundan alıp hem çalıştırıyor hem de eğitimden geçiriyor...10 yaşından daha küçük yaşta olan çocukların çalışmasını yasaklıyor, çalışma sürelerinde kısaltmaya gidiyor.

Kendinden önceki ütopyacı sosyalistlerin eğitime ilişkin düşüncelerini inceleyen Marks, özellikle Robert Owen'in düşünce ve uygulamalarını örnek göstermektedir. Owen hakkında şöyle demektedir: **"Ayrıntıları ile Robert Owen'de görülebileceği gibi, geleceğinin eğitiminin tohumları fabrika içinde atılmıştır. Bu eğitim sistemine belli bir yaşın üstündeki bütün çocuklar için üretici iş ile eğitim ve jimnastik birleştirilmiş olacaktır. Bu metot yalnızca üretimi arttırmaya yönelik bir metot olarak kalmayacak, aynı zamanda bütün yönleri ile gelişmiş insanları yaratmanın tek yolu olacaktır."**

Marks'ın eğitim anlayışında, kapitalizmin "üretimin artımı ve kâr için" eğitim yerine insanın yabancılaşmasına neden olan tek boyutluluğa son vermek, insanın insanlaşması bulunuyordu. Bu aynı zamanda bir tür hümanizmaydı da. Marks'a göre kapitalizmin üretim ilişkileri **eski dönemlerin çok sıfatlı insanı, yerini TEK BOYUTLU BİR KÖLEYE bırakmıştı. Bu yüzden kapitalist işbölümüne ve YABANCILAŞMAYA karşı bir alternatif bulmak gerekiyordu. Bu da İnsanın ÇOK YÖNLÜ gelişimi ile olanaklı olacaktı.**

Daha sonraki dönemlerde, **POLİTEKNİK EĞİTİM** anlayışını formüle edecekti

Karl Marks, Ağustos sonu 1866'da (Geçici Genel Konsey Delegelerine Talimatlar) başlığını taşıyan yazısında şöyle yazıyordu:

"**Çeşitli sorunlar:**

4- Gençlerin ve çocukların çalıştırılması (Kadın ve Erkek)

...

Orta ve üst sınıflar kendi çocuklarına karşı olan görevlerini savsaklıyorsa, bu onların kendi hatasıdır. Bu sınıfların ayrıcalıklarını paylaşan çocuk, bunların önyargılarından zarar görmeye mahkûmdur.

İşçi sınıfına gelince, durum çok farklıdır. İşçi, hareketlerinde özgür değildir. Çoğu durumda çocuğunun gerçek çıkarlarını, ya da insan gelişmesinin normal koşullarını anlayamayacak kadar bilinçsizdir. Ama işçi sınıfının daha aydın olan kesimi, kendi sınıfının ve dolayısıyla, insanlığın geleceğinin, tümüyle yetişmekte olan çalışan kuşağın biçimlenişine bağlı olduğunu çok iyi kavrıyor. Çocuk ve genç işçilerin, her şeyden önce, mevcut sistemin ezici etkilerinden kurtarılmaları gerektiğini biliyor. Bu, ancak toplumsal sağduyuyu toplumsal zor haline dönüştürmekle gerçekleştirilebilir ve veri olan koşullar altında, bunu, devlet gücüyle dayatılan genel yasalar ile yapmanın dışında başka bir yöntem yoktur. Bu tür yasaları koymakla, işçi sınıfı, hükümet gücünü güçlendirmiş olmaz. Tersine, şu anda kendisine karşı kullanılan bu gücü kendi hizmetkârı haline dönüştürmüş olur. Birbirinden yalıtılmış bir sürü bireysel çaba ile boş yere gerçekleştirmeye çabalayacakları şeyi, bir genel yasa ile sağlamış olurlar. Bu noktadan hareketle, hiç bir ana-babanın ve işverenin genç emek kullanmasına, eğitimle birleştirilmiş olması dışında, izin verilmemesi gerektiğini söylüyoruz.

Eğitim denince üç şey anlıyoruz.

Birincisi: Zihinsel eğitim

İkincisi: Bedensel eğitim, beden eğitimi okullarında ve askeri talimlerde verilenler gibi

Üçüncüsü: Bütün üretim süreçlerinin genel ilkelerini veren ve aynı anda, çocuğa ve gence bütün çalışma dallarındaki basit aletleri pratik olarak kullanmayı gösteren **poli-teknik öğrenim**.

Adım adım ilerleyen zihinsel, bedensel ve politeknik öğrenim kursları, genç işçilerin sınıflandırılmasına tekabül etmelidir.

Poli-teknik okulların giderlerinin bir kısmı, bu okulların kendi üretimlerinin satışından karşılanmalıdır.

Ücretli üretken emeğin, zihinsel eğitimin, bedensel eğitimin ve poli-teknik öğrenimin birleştirilmesi, işçi sınıfını üst ve orta sınıfların düzeyinin çok yukarılarına çıkaracaktır." (K.Marks, Seçme Yapıtlar, Cilt 2. S.92-102. Sol Yay.)

JOHN DEWEY(1859-1952), İ.HAKKI TONGUÇ (1893-1960) VE KÖY ENSTİTÜLERİ (1940-1954)

(Aletçilik) felsefe akımının kurucusu, A.B.D.'li filozof, eğitimci. Dewey, daha çok iş eğitimi üzerine odaklanıyordu. Dewey'e göre eğitim hayata hazırlık değil, hayatın kendisiydi. Ona göre eğitim, deneyimlerin yorumlanması ve yeniden yapılandırılmasıyla gerçekleşir. Çocuk kendi yaşına ve kapasitesine uygun deneyimlerle öğrenmelidir. Dewey, yaparak öğrenme ilkesini esas almıştır. Öğrenci, iş yaparak öğrenmeli, bir iş toplumu içinde aktif olarak çalışmalı, üretmelidir.

Dewey'in bu düşüncelerinin oluşmasında Karl

Marks'ın bu konuya ilişkin yazdıklarının, talimatlarının önemli etkisi vardır. John Dewey sosyalizm karşıtı liberal bir filozof'tu. O eğitimde başarının ilk basamağında insanın özgürlüğünü görüyordu ve bunun reformlardan geçirilmiş liberalizmle olanaklı olduğunu savunuyordu.

John Dewey, Karl Marks'ın toplumsal felsefesinden ve eğitime ilgili düşüncelerinden yararlanmıştır. Nitekim Dewey'in öğrencilerinden Sidney Hook, Derwey'in Marks'ta pragmatizmin pek çok öğesinin bulunduğunu, onları devir aldığını ve benimsediğini itiraf etmektedir.

Ignacy Szanawski'ye göre, Dewey'in "the school and societig" Democracy and Education" gibi temel eserleri Kapital'den alınan öğelerle biçimlendirilmiştir. İş eğitimi ile ilgili öne sürdüğü kuramını da Marks'tan aldığını, pedagojik dille okul yaşamı diline; iş okulu aracılığı ile yaşama yaklaştırılması şeklinde aktardığını ileri sürmektedir.

Ancak Dewey, Marks'ın kuramının ideolojik içeriğini ve politik anlamını, bir kenara itip; yerine kapitalist modele uygun bir eğitim modeli, iş eğitimi kavramını kullanmaktadır. (Bak: I. Szaniawski, Okulun Toplumsal İşlevi, Onur Yay.)

John Dewey, Türkiye'nin davetlisi olarak (eğitim) üzerine araştırma yapmak üzere 1924'de Türkiye'ye geliyor, kaldığı iki ay süresince İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi kentlerdeki okulları gezip rapor hazırlıyor. Ancak bu raporlar ve düşünceleri John Dewey ölene dek açıklanmıyor... Öldükten sonra İngilizce olarak yayınlanan toplu yapıtları içerisinde Türkiye raporu da böylece ortaya çıkmış oluyor.

26 Ağustos 1924'de Tanin gazetesi muhabiri ile yaptığı röportajda düşüncelerini şöyle açıklıyor:

"İlkokullar yaşları küçük olduğu için bir mesleğe hazırlanma yerine onlarda şahsi teşebbüsü geliştirmelidir.

Bu muallimlere aittir. Onlar memleketin ihtiyacını daha iyi bilirler. Çocukların yalnız hafızalarına yüklenmemelidir. El işlerine önem verilmeli, köy hayatı ile irtibat kurulmalıdır. Örneğin buğday yetiştiren bir çevrede teoride tohum ve türleri gösterilerek, toprağın, havanın, iklimin hayat durumu üzerindeki etkisi öğretilerek, ziraat, alet, edevat yine aynı surette ameli olarak gösterilmelidir."

Köy enstitülerinin kuruluşunda John Dewey'in etkin olduğu izlenimi bırakılmak istenmiştir.

Yukarıda da belirttiğim gibi, John Dewey'in Türkiye üzerine hazırladığı rapor 1952 yılından sonra açığa çıkıyor. Dewey'in Türk eğitim programına ilişkin görüşleri birkaç gazeteye verdiği röportajlardan ibarettir ki o röportajların detayları da yukarıda örneklediğim Tanin gazetesine verdiği röportaj çerçevesindedir, daha fazlası değildir.(1)

Ama köy enstitüleri kurulduğu zaman poli-teknik eğitim modelini başarıyla uygulayan ve geliş-

tiren bir ülke var: Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği! Köy enstitülerinin uyguladığı, uygulamaya çalıştığı model tam da bu poli-teknik eğitimdir!

Köy enstitülerinin kurulmasına ilişkin Kazım Karabekir'in TBM-Meclisindeki sorduğu soru da ilginçtir. Köy enstitüleri model ve düşüncesinin nereden alındığını sormaktadır. Yanıt ise bunun hiçbir yerden alınmadığı, Türkiye'ye özgü bir model olduğu vb. niteliğindeki gerçeği tam yansıtmayan kaçamak yanıtlardır! Kazım Karabekir bu soruyu maksatlı, köy enstitülerinin birer (kominist) yuvaları olduğunu " ima "etmek için sormaktadır. Buna karşın verilen yanıt, kor-kakça verilmiş bir yanıttır ve doğruları yansıtmamaktadır.

S. Birliği, 1917'de Sosyalist Ekim Devrimini, Türkiye de 1923'de burjuva cumhuriyetini taçlandırmıştı. Aralarında 6 yıl gibi kısa bir zaman dilimi olmasına karşın 1938'lere gelindiğinde bu iki ayrı sisteme ilişkin istatistiksel veriler gerçekten İbret verici.

İstatistiksel Veriler:

Türkiye,1940 yılı itibariyle: Nüfus: 16,5 milyon
7-16 yaş arası yaklaşık 3 milyon çocuğun sadece 1/3'ü okula gidebiliyor
Genel nüfusun %75'i köylerde yaşıyor.

Buna karşılık:

Köylerde okuyan çocuk sayısı: 415.000
Şehirlerde okuyan çocuk sayısı: 370.000

Yani şehirlerde yaşayan vatandaş çocuklarının % 80'i okula gidiyor, % 20 okumaktan mahrum, köylerde oturan 13 milyon vatandaşın çocuklarının ancak % 25'i okula gidebiliyor.

1923'de okuma yazma oranı % 10 civarında

1935 verileri: Türkiye genelinde okuma-yazma bilen erkek % 23,5

kadın % 8,2

Ortalama: % 16

(Kaynak: Doç. Dr. Ergin Gümüş, Anadolu edu. Basında Köy Enstitüleri. Ulus,19 Nisan 1940)

Şimdi Sovyetler Birliği'ndeki istatiksel verilere bakalım:

Yüzyılın başında (1917 itibariyle) 9 yaşından büyüklerin okuma-yazma oranı 1/5 yani % 20 iken,

Bu oran 1926'da % 51,1939'da % 81.2'dir.

(Büyük Sovyet Ansiklopedisi. Bak. Güney Dergisi, sayı 5, 1998)

6 yıl gibi bir aralıkla devrim yapmış iki ülke... Birisi burjuva devrimi yapmış (güdük), diğeri de sosyalist devrim...

1939 yılında Sovyetler Birliği'nde okuma-yazma oranı % 81.2

1940 yılında Türkiye'de okuma-yazma oranı % 20 civarında. İşte iki sistem arasındaki fark bu kadar basit!

Türkiye, S. Birliği'nde eğitimdeki bu muazzam başarının farkında ve İ. Hakkı Tonguç'a kurdurulan köy enstitüleri S. Birliği'nde uygulanan eğitim modelinin ALT YAPISI olmayan bir taklidi. Bir farkla ki, tüm kenar bölgelerde açılan okullar her ayrı ulusun kendi öz dilinde eğitim yapma olanağını sunmuştu. Türkiye'de ise kenar bölgelerde yaşayan (öncelikle, Karadeniz bölgesinde-Lazlar, doğu ve güneydoğu bölgesinde Kürtler, güney bölgesinde ise Araplar) diğer ulus ve milliyetler üzerine bırakın kendi dilleri ile eğitim yapabilmeyi, tam anlamıyla bir asimilasyon ve baskı uygulanıyordu. Önemle nüfusun ezici çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu doğu bölgelerinde kent, kasaba girişlerine-çıkışlarına ve kent merkezlerine "vatandaş Türkçe konuş " tabelaları, afişleri asılıyor, diğer dillerin ve kültürlerin var olma hakları, yaşama hakları, gelişebilme hakları kökünden budanıyordu. Önemle doğuda faaliyete geçen köy enstitüleri, bir anlamda Türk asimilasyon planının da misyonunu yüklenmiş oluyordu.

Doğu bölgelerinde açılan köy enstitüleri:

Cılavuz/Kars, Akçadağ/Malatya, Dicle/Diyarbakır, Erciş/Van, Pulur/ Erzurum, Pamukpınar/Sivas.

Bu madalyonun bir yüzüdür.

'Madalyon'un diğer yüzü ise:

Köy enstitüleri 14 yıl gibi kısa bir süre faaliyet göstermiş olmasına ve feodal güçler, burjuvazinin önemli bir kesimi tarafından sürekli engellenmek istenmesine karşın, önemli başarılara imza atmıştır. Burda yetişen köy çocuklarının bir bölümü kendilerine şırıngalanan Kemalist ideolojinin sınırlarını aşabilmiş, arayış içerisine girmişlerdir. Türkiye'de aydınlanma hareketinin önemli bir nüvesi olma özelliğine sahiptir köy enstitüleri. Buradan sadece 'Bizim Köy ' tipi idealist demokratlar yetişmemiştir. Türkiye ML-hareketinin gelişmesinde de katkıları olmuştur. Bu da köy enstitülerinin her türlü saldırı ve karalamaya karşı savunulması gerektiğini gösterir ve kapitalizm şartlarında da bu tip eğitim sistemlerinin oluşabilmesi için savaşım yürütmek, devrimci-demokrat olmanın bir görevidir. (Eleştirilecek yönlerini elbette açıklayarak) Zaten saldırı ve karalamalar köy enstitülerinin komünist eğitim yuvaları oldukları, komünist eğitim modeli argümanı üzerine yapılandırılmıştır.

Attila İlhan yazılarında köy enstitülerini eleştirirken olgunun bu yönünü hiç irdelemeden hem köy enstitülerinin kuruluş felsefesine hem de köy enstitüsü çıkışlı yazarlara ver yansın etmektedir. Attila İlhan'ın derdi, köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin Kemalist ideolojiyi savunmaları, propagandasını yapmaları veya egemen sınıfların asimilasyon politikalarına, Türk olmayan diğer milliyetleri Türkleştirme politikalarına alet olmaları değildir. Onun derdi, savunulan ve propagandası yapılan bu ideolojinin Kemalizm olmadığı, İnönü Atatürkçülüğü olduğu yönündedir. Burjuvazi, köy enstitülerini oluştururken çeşitli milliyetlerden ve inançlardan olan Türkiye halklarının çıkarlarını değil, elbette kendi çıkarlarını düşünüyordu ve nüfusunun %75'i köylü olan bir ülkenin cehaletle savaşım olmaksızın kendilerine ayak bağı olan feodalizmi alt etmenin, ilerlemesinin olanak dışı olduğunu kavrıyordu.

Türk burjuvazisinin kavradığı bir diğer şey ise, önemle kenar bölgelerde yaşayan diğer ulus ve azınlık milliyetlerin milli uyanışlarını engellemek gerektiğiydi.

Köylerde hâlâ feodal üretim tipi egemendi. Köylünün tarım, hayvancılık ve el sanatları üzerine bilgisi ananevi ilkelliğe dayanıyordu. Köy enstitüleri bir anlamda köyün ve köylünün gereksinimi olan tüm şeyleri tatbiki olarak öğreten birer eğitim laboratuvarı görevini de üstlendiler. Ananevi ilkelliğin karşısında pozitif bilim'i savundular. Cehaletle savaşımın batıl düşünce ile de bir savaşım olması gerektiğini savundular. Yer yer dini karşılarına aldılar. Dinsizlikle itham edildiler.

Attila İlhan 1970 sonrası köy romanı ve Bizim Köy yazarlarını eleştirdiği zaman ile Bizim Köy'ün yayınlandığı 1950 Türkiye'sindeki duruma bakalım:

1950: Genel nüfus: 20.947.188. Kırsalda yaşayan nüfus: 15.702.851. Nüfusun % 67'si okuma- yazma bilmiyor.

(Kadınların % 80,55'i okuma yazma bilmiyor)

1970: Genel nüfus: 35.605.176. Kırsalda yaşayan nüfus: 21.914.075. Nüfusun % 43'ü okuma-yazma bilmi-

yor. (Kadınların % 58,20'si okuma yazma bilmiyor)

Attila İlhan büyük bir metropolün tam ortasında oturup yazısını kaleme alıp da köy edebiyatı ve köy enstitülerine saldırdığı zaman istatistiklerden de görüldüğü gibi Türkiye'nin yarısı okuma -yazma bilmiyor. Kırsal alanlarda bu oranın daha da yüksek olduğu, doğu ve güneydoğu bölgelerinde de hâlâ % 70 seviyelerinde bulunduğudur. Attila İlhan'ın söylediği anlamda Türkiye'nin hızla sanayileştiği de bir abartıdan ibarettir. Sorun, yavaş veya hızlı sanayileşmek zorunda olan bir ülkede proleterleşme dönüşümü içerisine giren köylülüğün konumudur. Bunu ise üretimde olduğu konum kadar, eğitimsel konumu da belirler. Yoksa köy enstitüleri köylünün proleterleşmesini önlüyormuş, onu köye bağlıyormuş gibi varsayımlar 20.ci ve 21.yy.kapitalizminin dengesiz gelişme yasalarına uymayan saçmalıklardır.

Attila İlhan'ın 1948'lerde başlayan TKP sempatizanlığı zamanının yanlış analizlerine dayanan ve Türkiye sosyalist hareketinde egemen durumunda olan değerlendirmelere dayanmaktadır. Bu öncelikle Türkiye solundaki ve Attila İlhan'daki Kemalizm değerlendirmesidir. Attila İlhan'da ek olarak Sultan Galiyev hayranlığı vardır. Attila İlhan'da tıpkı

Galiyev gibi Türk ırkını, İslamcılığı ve sosyalizmi birleştirmek, anti-emperyalist bir cephe oluşturmak ütopyasına kendisini kaptırmış ve bunun bir anlamda da teorisyenliğini yapmıştır.

1949'larda Nâzım Hikmet 'e özgürlük kampanyalarına katılmış, Paris'in bohem Cafe'lerinde Marksizmi öğrenmiş,

Türkiye'ye döndükten sonra güzel aşk şiirleri, az miktarda da toplumsal şiirler yazmıştır. Daha sonraları da eleştirdiği 'BİZİM KÖY' romanına hiçbir zaman için estetiksel ve düşünsel olarak ulaşamayacak romanlar yazmıştır.

1980 sonrası karşımızda daha değişik bir Attila İlhan buluyoruz. Sosyalizmle hiç alakası olmayan; ideolojisi Sultan Galiyev devşirmeli milliyetçi, ümmetçi, Kemalist, sosyalizm söylemli, antiemperyalizm söylemli, ulusalcı bir Attila İlhan! Bugünkü adıyla: Ergenekon!

Bakınız Zamanında ne güzel yazmış:

"Toplumcularız karakollarda açtık gözümüzü
Verirse halklar verir tarihte hükmümüzü
Gizli de yargılansak 3. Ağır ceza' da "

Attila İlhan

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam edilişlerinin ardından da bu güzel şiiri yazmıştır:

Mahur Beste

Şenlik dağıldı bir acı yel kaldı bahçede yalnız
o mahur beste çalar Müjgan'la ben ağlaşırız
gitti dostlar şölen bitti ne eski heyecan ne hız
yalnız kederli yalnızlığımızda sıralı sırasız
o mahur beste çalar Müjgan'la ben ağlaşırız

bir yangın ormanından püskürmüş genç fidanlardı
güneşten ışık yontarlardı sert adamlardı
hoyrattı gülüşleri aydınlığı çalkalardı
gittiler akşam olmadan ortalık karardı

bitmez sazların özlemi daha sonra daha sonra
sonranın bilinmezliği bir boyut katar ki onlara
simsiyah bir teselli olur belki kalanlara
geceler uzar hazırlık sonbahara

Attila İlhan ✎

KAYNAKLAR:

— *Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye (Prof. Dr. Mahmut Tezcan)*
— *Ne Çıktı Köy Romanı Tartışmasından (Fakir Baykurt)*
— *Fakir-i Pür Taksirin Açık İtirafı (Attila İlhan)*
— *Karl Marx (Seçme yapıtlar cilt 2,Sol yay.)*
— *Açılış, Gelişme ve Kapanış Süreçleriyle Köy Enstitüleri Deneyi ve Getirdikleri (Kemal Burkay)*
— *Poli-teknik Eğitimin Ortaya Çıkışı ve Uygulamaları (Prof. Dr. Battal Aslan) (İhsan Aslan Doktora tezi)*
— *DIE Genel Nüfus Sayımı Raporları*
— *DPT istatistiksel veriler*
— *İgnacy Szaniawski (Okulun Toplumsal işlevi, Onur yay.)*
— *Esteban Volkov (Troçki'nin torunu ile görüşme) 4.09.2010.*
— *Leseprobe John Dewey und die Pädagogik (PDF/Adobe Acrobat),Sidney Hook*
— *1924 Türk Basını Işığında Amerikalı Eğitimci John Dewey'in Türkiye Seyahati(PDF/Adobe Acrobat)*
— *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976*
— *Stalin, cilt 9, İnter Yay.*
— *A.Şunurov, Türkiye Proletaryası, Yar Yay.*
— *Türkiye İstatistik Kurumu (İstatistik Göstergeler,1935-2006)*

DİPNOT:

(1) John Dewey 1937'de Troçki'nin talebiyle Meksika'da kurulan bir araştırma komisyonuna başkanlık yaptı ve bu komisyon Troçki ve Moskova mahkemesinde yargılanan diğer Bolşeviklerin suçsuz oldukları sonucuna 13 günlük bir araştırma neticesinde vardı. Bunu bütün dünyaya ilan etti! (Estaban Volkov ile görüşme, Sürekli Devrim Hareketi, İnt. Sitesi)

Milliyetçilik: Ayrımcılık ve Düşmanlık

Çetin VEYSAL

Milliyetçilik, ayrımcılık ve düşmanlık arasında kurulabilir yakın bir bağ vardır denebilir. Bu bağın görünür kılınmasının olanağı, milliyetçiliğin ayrımcılığa, ayrımcılığın da düşmanlığa dönüşmesinin ortaya koyulmasıdır.

Ayrımcılık, şeyleri kendiliğinden bir olumsuzluğa bağlı olarak bazı şeyleri birbirinden ayırmaya işaret eder. Ayrımcılık olarak milliyetçilik etnik egoizmdir. Etnik egoizm, bir milletin başka milletler karşısında daha öncelikli, yetenekli, başarılı ve üstün tutulması anlamına gelir. Bu anlamda her tür milliyetçilik, kendi dışında kalanları kapsayıcı değil dışlayıcı bir tutumun, kendini yücelteni de yalnızlaştırarak tehlikeye sokan bir düşünce ya da tutumun betimleyicisidir. Ayrımcılığı yansıtan milliyetçiliğe bilindik örnekler olarak, paylaşım savaşlarında önemli rol oynayan Alman ve Japon milliyetçiliği ile dini ayrımcılık olarak da görülebilir olan Musevilik gösterilebilir.

Milliyetçilik olumsuz ayrımcılıktır. Olumsuzdur çünkü temel özelliği gereği, kendiliğinden bir milliyeti öne çıkararak özelleştirir. Bu özelleşen millet, diğerleri karşısında yüceltilmesi ile özel bir yere konur. Bu özel yere konmanın kendisinde, bir yücelik, yani kendiliğinden başkaları karşısında, daha bir değerlilik, daha anlamlılık ve önem içerir olarak benimsenmeyi dile getirir.

Milliyetçilik yapan her millet ve milliyetçi için kendi milleti en yüce olacağından, diğer milletlerin daha aşağıda, değersiz ve önemsiz görünmesi de doğaldır. Böylelikle her millet kendi milli duygularını, değer ve anlamlarını yüceltince, diğerleri değersiz ve aşağıda görüneceğinden, her millet başkalarını kendinden daha değersiz ve aşağıda görerek, her başka olanı küçük görme ve böbür-

lenmeyle değerlendirmiş olur. Daha da kötüsü, öteki milletleri aşağılayarak husumet ve düşmanlık yaratır. Çatışmaların ve savaşların temel dayanaklarından biridir milliyetçilik. Bu bağlamda milliyetçilik, çatışma, savaş ve düşmanlaştırma türünden ayrımcılıklara kaynaklık edecek olanakları içinde barındırır. Devletler de bu düşmanlıklardan beslenen, milliyetçiliği sık sık destekleyen kurumlardır ki, zaten var olmaları ve kökleri de milliyetçiliğe dayanmaktadır.

Bu bağlamda, biri, bir milletin daha yüce ve diğeri ya da diğerlerinin de bu millete bağlı olması gerektiğini ileri sürerse, bu bir ayrımcılıktır. Herhangi bir dinin de, aynı şekilde diğer din ve inanışlardan değerli olduğu ileri sürmesi bir ayrımcılık oluşturur. Ancak burada bazı düşüncelerin bu ayrımcılık dışında kalarak, diğerlerinden değerli görülmesinden söz edilebilir. Bu yaklaşımın ayrımcı olmamasının nedeni, var olanları bütün olarak içermesi, yani, hareket noktası olarak özel yararları değil, tür ve doğa adına genel yararları koruyup kollamasındandır [(1)].

I.

Bir yurdun sahibi, o yeri yurt edinen ve üzerinde yaşayan herkestir. Her kim ki, kendini öne çıkarıp, kendisi ile aynı yerde ve eşit haklarda olanları başkalaştırıp ötekileştirerek, diğerlerini, var olan zenginlik ve olanaklardan uzak tutmaya, kendini daha değerli ve anlamlı olarak görmeye başlarsa, o ayrımcılık yaparak bölücülüğe ve toplumun çatışma ortamına sürüklenmesine kaynaklık eder. Bu durum özellikle farklı etnik köklerin var olduğu toplumlarda önemlidir. Çünkü bir etnik kökün diğerleri üzerinde baskın olması, ayrımcılığı, böylelikle de düşmanlığı ve çatışmayı yaratır. Bu nedenle, yalnızca sonuçlar değil, sebepler bağlamında da sorunun ele alınması önemlidir.

Konuya örnek vermek gerekirse; Türkiye'de ayrımcılık o noktadadır ki, Ergenekon ve Balyoz tutuklularının GATA ve gelişmiş hastanelerde tedavisi yapılırken, neredeyse ölümle pençeleşen birçok devrimci örgüt tutuklularının ve PKK ile KCK tutuklularının-hükümlülerinin sıradan hastanelere götürülmediği, hatta gittikleri hastanelerde işkenceye ve baskıya uğradıkları gazete haberlerinden öğrenilmektedir. Hipokrat yemini etmiş ama milliyetçi, muhafazakâr ve dindar doktorların, devrimci ve Kürt Özgürlük Hareketi'nin politik tutuklularına hayvan muamelesi yaptıkları, hem TBMM insan hakları komisyonuna hem de AİHM davalarına yansıdığı açıkça görülmektedir. Bu türden bir doktor yaklaşımının kaynağı nedir? Açıktır ki bu türden yaklaşımlar, kendinden olmayan, kendi gibi düşünmeyeni hiçbir yargılamaya gerek duymaksızın, önyargı ve dogmatik inanmalarla ayrımcılığa tabi tutmaktan ortaya çıkmaktadır.

Milliyetçilik ve ayrımcılığın ortaya çıkardığı insana düşmanlık öylesine pervasız ve kanıksanmış bir düşünme ve davranış modelidir ki; toplumun ve üyesi olan bireyin her dokusuna işlemiş, bu nedenle de ayrımcılık düşünce ya da eyleminin, dindaşı-kardeşi ya da arkadaşı da olsa, kendi gibi olmayana, yani farklı olanın yaşamasına, çeşitliliğin toplum içerisinde barınmasına tahammülü yoktur. Hoşgörü yerine yok saymayı, karşıtını yok etmeyi ya da başkalarını ötekileştirmeyi benimseyen doğasıyla milliyetçilik, insana ve doğaya yıkıcılıkla yaklaşmaktadır. Kınanan Faşizmin evrensel örnekleri olan Alman ve Japon biçimlerinin Türkiye yerelinde görünürü olan tutumlar yukarıda verilen örnekler değilse, başka ne olabilir?

Denebilir ki, yapılan baskı ve şiddetin, işkence ve gözdağının amacı, kitlelerin bastırılmasını sağlamak, özgürlük ve demokrasi taleplerinin sindirilmesine çalışmaktır. Bunun böyle olmadığını ileri süreceklere çok kolay bir yol önererek savımızı sınamalarına olanak verebiliriz. Türkiye'de ne türden bir baskıcılığın uygulandığını yaşamak ve görmek için; ister kültürel ister cinsel ister sendikal ve demokratik ister politik alanda, iktidar karşıtı bir hukuk ve hak savunularak devleti yönetenlerin iradelerine karşı çıkılsın, o zaman ne dediğimiz anlaşılacaktır. O zaman görülecektir ki, iktidarın doğrularının karşısına çıkılarak, başka doğruların ortaya koyulması, eylem aracılığıyla (hatta düşünce yoluyla) ifade edildiğinde, devletin baskısı yoluyla ayrımcılık dile gelecek ve düşünce ya da eylem sahibinin üzerinde görünür olacaktır.

Başka deyişle, burada ileri sürülen sav şudur: İktidarın ne olduğunu mu görmek istiyorsunuz; o halde ister sıradan bir hak-hukuk alanında ister bireysel tercihleriniz bağlamında ister politik alanda iktidara karşı gelin, işte o zaman iktidarın ne olduğunu görürsünüz! Deneyecek olana kolay gelsin, hatırlatalım, düşünsel denemesi bile yüksek bedel ve yürek ister!

Öte yandan, örgütlü mücadeleleriyle (makale, seminer, kitap ve yayın yoluyla eylemlerle de pratiğin bir başka biçimidir) Kürt sorununu çözmeye girişmedikleri halde, Kürtlerin haklarının tanınması talebine destek verdiğini ileri süren kimi aydın ve entelektüel insan ve gruplar; kendi aralarında sessizce ve sokağa çıkmaksızın, yalnızca, "Kürtler haklıdır, varlıklarının tanınması onların en doğal haklarıdır" demekle, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı bağlamında Kürtleri desteklediklerini düşünmektedirler. Oysa "bal demekle insanın ağzının tatlanmayacağı" gibi, Kürtlerin özgürlük mücadelesine desteğini açıklayanların da Kürt özgürlük mücadelesini desteklemiş olmayacaklarını vurgulamak gerekir.

Haklı olanı desteklemek demek; haklının yanında ve haksızın karşısında yer almak, sözünü eylemiyle ortaya koymak demektir. Bir şeye vurgu yapmakla, ancak o şeyi göstermiş, o konu bağlamında sürecin ne olduğuna işaret etmiş olunur.

Böylelikle burada denmek istenmektedir ki, düşünce bağlamında dayanışılır ama pratik olarak (makale, seminer, kitap ve yayın yoluyla eylemlerle de pratiğin bir başka biçimidir) dayanışılamaz ve destek olunamazsa, dayanışma gerçekleşmemiştir. Bu vargı, doğrudan teori ile pratiğin birliğini savunmakla ilgilidir. "Ayinası iştir kişinin, lafa bakılmaz", denir ve kimin ne olduğuna, söylediklerine değil, yaptıklarına bakarak karar verilir. ✎

DİPNOT

(1) *Burada hemen denebilir ki; komünizmde düşünceler içerisinde bir düşüncedir ve o da diğerlerinde ayrılamaz ölçüde eşdeğerdedir. Bu yaklaşım burjuva toplumu bağlamında doğrudur. Ancak komünizm, (olumlu) ayrımcılık olduğu denli, ayrımcılık değildir de, ayrımcılıktır, çünkü olumsuzlukları ayırmaktadır; ayrımcılık değil birleştiricilik içerir; çünkü bütünü birleştiren özelliklerdedir. İnsan ve doğayı olumsuzlayan genel önermeleri içermemesi, bütünü ve parçaları tanıyan nitelikleri, adil, eşit ve bütün bağlamında teki de içeren iyi olan her şeyi olumlayarak kapsayan özellikleri nedeniyle tüm diğer düşünsel ve pratik yaklaşımlarla eşleştirilemez özellikler taşımaktadır denebilir.*

Sosyalist Ağıt

✎ *Ümit ESEN*

(Kan, Karanfilindir, Söz Emekçinin.)

Sonsuzluğu gözlemler derinliğin uğultusu,
Ve biz sabit bakışlarımızla kimsesiz ve zavallı
Ölüm ürpertileri çığırtkan kuşlar gibi onursuz
bir cepheden payını satar başka bir geceye
Derin yürümekte olan kimsesizliğimizin ceplerini
yoklarken
Hep bozuk paralar gibi şıngırdar,
ve hep kan damlaları gibi paralar ve paralar
demirden derine bir ustura yolu uzar
Kemirgen yoksulluğumuza.
Ve kıyılar kıyımdan geçmiş yollarlan
fahişe annelerin koynuna çarpar
Ve biz
Zavallı dünyalı piçler
Piç ve hiçliğimizlen durmaktayız.
Belki de saatlerin dilinde zamanlı ve zamansız sözler
çoğalırken
Yarınsızlığın yarasıylan övünenler
gülümsemelerini hangi dilsiz dine bağışlar
Ve yakar büsbütün bir ebedi yok oluşun yanındaki
narin varoluş soluğunu
Geçer kırılmışların kırıntı şarkı sözlerinin sıcak ve
boğucu kimyevi çocukları
Bir durak ötesi...
zaten kap, kaçak, kapital
Ve büstü devleşmiş ekmek dağıtan hayırsever
Bir durak ötesi...
sana yardım eli uzatan sakallılar
Bir durak ötesi...
sapkın, sadist, nefesidir payımıza
Ve biz hala, bir durak ötesi...
Daha, daha beklemekteyiz.

05.02.2000 / Diyarbakır ✎

Aşk'a Geldin, Hoş Geldin!...

Nil Alaz'dan ithaf:

"Acılarına gülümse ey yiğit kadın
Her şeye rağmen yere hep sağlam basan ayaklarının aşkına
Pamuk bulutları kucakla
Sen kucakladığın zaman ben kucaklamış gibi olacağım
Yağmur ol yağ sevdanın üstüne
Bu yangın hepimizin yangınıdır" Nil Alaz'dan ithaf

Vildan SEVİL

Gün, dinmeyen özlem ve sürekli yeni umutlarla geceye kavuşurken…
Gri, mavi, lacivert… Tümü, en kıvrak, en coşkulu danslarla göğe yükselirken…
Güneş, iyice mahzun, utangaç, iyice solgun pembe benziyle, sessizce çekilirken köşesine…
Yani böyle bir hüzünlü bir alacakaranlıkta…
Göğün gözyaşlarıyla yunup yıkanırken solgun yapraklar…
Hakuranlar, saksağanlar, serçeler, çamların kuytularına kaçışırken…
Bir balıkçıl yavrusunu korumaya çalışırken…
Topraktan, güzün hüzünlü kokularını fışkırtırken, sert ve sık damlalar…
Dağların dağların ardından, yılların yılların ardından…
Hiç beklenmedik bir zamanda, tuhaf, tanımlanmaz bir acının acısızlığında… Belleğin dipsiz bucağından, nice küllerin küllerin altından…
Çocukluğun oyuncaklarının, oyunlarının arasından…
Sonra, ilk gençliğin, gençliğin, utangaç, naif günlerinden…
Hem çok cesur ve hem çok korkak kızın, delice, ürkek, pırıltılı, masum, fazlaca saf, babası kentli, anası kasabalı yanının kanadığı zamanlardan çıkıp geldin. Birdenbire, habersizce…
Korkularının anası olan anasının, kasabalı kanı… Kentin uyanışını boğan o kasaba yanı… Ah, seçimlerinin ve acılarının kaynağı o kültür. Anadır her şeyin başı, anadır çünkü…

Sen! Yine o kentli nezaketinle, anlayışlı ama isteksiz boyun eğişinle…
Vicdanını dinlemenin yüklediği acılarınla vicdanımın ve aptallıklarımın yüklediği acılara geliverdin birdenbire.

Sisler… Sisler…
Ah! Külleri eşeledikçe parıldayan kıvılcımlar…
Kara küllü urbalarını yakıp atmaya hazır kor…
Yaksa mı? Yansam mı? Yaksa mı? Yaksam mı?

Ah, nehirlerin zorladığı gözlerim!
Şaşkınlığım, aptallaşmam, telaşım, ne yapsam'larım, ne yapacağım şimdi'lerim…
Eteklerimde çalan ziller ve onları söküp atmalarım… O zillerin, dönüp ilişivermeleri eteklerime…
Acısızlığın acısında, onlarca yılın bilinmezliği, bilinmezliğim, bilinmezliğin…

Hoş geldin!...
Hoş geldin mi?...
Hayır! Hoş gelecek misin?...
Yok! Elbette hoş geliyorsundur.
Hayır! Sanırım hoş geliyorsundur.
Belki, hoş geliyorsundur.
Galiba hoş geliyorsun.
Hayır hayır! Mutlaka hoş geliyorsundur.

Bunca acıyla yoğrulmuşken, yaralıyken sen de…
Küçücükken çorap giymeyi sevmediğimi, hemen nasıl da çıkarıp attığımı anımsıyorsan… Çocuk oyunlarımızı, bağdaş kurmalarımı, annemin kaşlarını çatıp gözlerini belertip "Kızlar öyle oturmaz" deyişlerini anımsıyorsan…
Sessizce, hiç görünmeden izlemişsen bu hırçın dalgaların savurduğu, kasırgalı yaşamı ayrıntılarıyla…
Belleğinin unutma odağı böylesine direngense…

Ey, aldatılmışlıkların ve yalanların kavurduğu, hırçınlaştırdığı gergin yüzlü kadın, susmalısın yine. Susmalısın!...
Susmalısın!...
Sen ki susmaya pek alışkınsın, öyle cesur, öyle gözü pek görünürken kendinden başka herkesi koruyucu korkuların adına pek alışkınsın susmaya. Belki de kendini öyle korumayı öğretmişlerdi sana. O zavallı aklın, kendini koruduğunu sanıyordu belki de…
Artık korkacak ne kaldı ki güvensizlikten başka?

Sineğin bacağına ip bağlayan oğlana "Yapma n'olur!" diye yerlerde tepinen kızı, el ele koşuşturmaları ve sonra artık gençliğe öykünen el ele Kızılay turlarını anımsıyorsan şimdi, susmalısın sanırım.
İlk öpüşmende, çatık kaşlarıyla, beyaza kesmiş gözleriyle "Kirletilmişlik"ini haykıran ana hayaletini, ağlayışını ve o şefkatle kucaklayıp, gür kızıl saçları okşayan elleri anımsıyorsan heyecan ve hüzünle…"Sanırım" deme, sus.
Sus! Korkma artık!

Dağların dağların ardından, denizlerin denizlerin denizlerin ardından, yılların yılların ardından çıkagelen bir umut çağırıyor seni.

Akla teslim olmamış, aklı dışlamamış bir sevgi…
Rastlamadığı ve rastlamadığın bir güven umudu.
Apaçık, hesapsız kitapsız "Acaba?"lardan uzak sözler…
Konuşulmadan konuşmalar…
Bakmadan bakışmalar…
İzinsiz izinler…
Sınırsız sınırlar… Sınırlı sınırsızlıklar…
Sevinçlerde ve acılarda ikircimsiz buluşmalar…
Özgürlükte tutsaklık, tutsaklıkta özgürlük…
Kalan üç günlük ömürde, eksiklerde tamamlanmak…

Ey umut!
İşte böyleysen eğer, hoş geldin!
Şart koşmak gibi olmasın ama böyle gelirsen eğer, bil ki ırmaklar çağlayacak sana…
Yer, gök, deniz elvan elvan bakacak bize!
Ağaçlar, çiçekler ve toprak bir başka kokacak.
Bulutlar bir başka türlü türlü top top olup dağılacak, kucaklaşacak, salım salım salınacak.
Kuşların şarkılarıyla dans edeceğiz. Sazlar ve otlar ise görülmemiş bir orkestra…

Ey umut hoş geldin!...
Aşk'a geldin, hoş geldin!...

22.11.2013 ✎

Yazın ve sanat üzerine

Mehmet Özgür ERSAN

Sanatın Kökeni

Sanatın kökenini araştırdığımızda karşımıza insanlık tarihi kadar eski bir tarih süreci çıkar. Maddi dünyanın insanlık tarafından yararlı nesneler haline getirilmesiyle birlikte kendine yabancılaşan bir tasarım haline gelişi yani kendine yabancılaşması emeğin ürünüdür.

"Günlük maddi sanayi içinde (- bu sanayi söz konusu genel hareketin bir parçası olarak tasarlanabildiği gibi, bu hareketin kendisi de sanayinin tikel bir parçası olarak tasarlanabilir, çünkü tüm insanal etkinlik şimdiye kadar emek, öyleyse sanayi, yani kendine yabancılaşan bir etkinlik biçimine büründü-) karşımızda somut, yabancı, yararlı nesneler biçimi altında, yabancılaşma biçimi altında, nesnelleşmiş insanın özsel güçlerini görürüz." (1)

İnsan maddi dünyayı kendi yararına değiştirip onu mevcut olduğu durumdan farklı bir duruma sokması yani yabancılaştırması için öncelikle onu kafasında tasarı haline getirmesi soyutlaması gerekir. Soyutlanan nesne beyinde tasarlanarak yeni bir hal alması doğadan koparılıp doğal durumuna yabancılaşmasıyla maddi bir yapıdan düşünsel bir yapıya dönüşür.

"Üretim yalnızca gereksinime bir maddi nesne sağlamakla kalmaz, maddi nesneye gereksinim de sağlar. Tüketim, kökenindeki ilkel kabalıktan ve dolayısıyla çıkınca- tüketimin o durumunda kalması üretimin hala ilkelce olmasından ötürü olacaktı- tüketimin kendisi, bir istek olarak, nesneyle birlikte gelir… Nesneye duyulan gereksinim nesnenin algılanmasından doğar. Bir objet d'art [sanat nesnesi] - herhangi bir başka ürün gibi - sanatsal beğenisi olan ve güzelliğin zevkini duyan bir çevre yaratır. Demek ki, üretim, özne için nesne yaratmakla kalmaz, nesne için özne de yaratır." (2)

İnsanın emek süreciyle dünyayı değiştirirken kendini de değiştirir. Değişen eliyle sadece emek üretimi değil sanat üretiminin de başlangıcı olan bir sürece girdi.

"İlk çakmak taşına insan elleriyle bir bıçak biçimi verilebilmeden önce öyle zaman dilimleri geçilmiş olmak gerekir ki, bizce bilinen tarihsel dönem bize önemsiz görünür. Ama kesin adım atılmış el özgür kalmıştı ve ondan sonra gittikçe daha büyük beceriler kazanabilirdi; böylece edinilen daha büyük esneklik soya çekilip kuşaktan kuşağa artmıştır.

Öyleyse el yalnız emek organı değildir, aynı zamanda emek ürünüdür. Emek, durmadan yeni işlemlere uyarlanma, kasların, bağların ve uzun zaman dönemleri boyunca özel gelişim geçirmiş kemiklerin soyaçekimi ve soya çekilen bu inceliğin yeni ve gittikçe daha karmaşık işlemlerde durmadan yenilenen kullanımı, insan eline Raphael'in resimlerinin, bir Thorvaldsen'in yontularının, bir Paganini'nin müziğinin ortaya konması için gereken yüksek yetkinliği verdi." (3)

İnsan dünyayı değiştirirken doğayı insanileştirirken aynı zamanda kendini de değiştirdi. Emek üretimi üretim birlikte hareket etmeyi yani toplumsallaşmayı getirir. Toplumsallaşan insan artık duyu organları gelişen insandır. Duyu organlarının gelişmesi toplumsallaşan insanla ortaya çıktı. Emek üretimi tekil değil toplumsal bir içerik taşıdığı için toplumsallaşan insanın duyu organları da değişti ve gelişti.

"Sadece beş duyu değil, ama tinsel duyular, pratik duyular (istek, sevgi vb.) denilen duyular da, kısacası, insanal duyu, duyuların insanlığı, ancak kendi nesnelerinin varoluşu sayesinde, insanallaştırılmış doğa sayesinde oluşur." (4)

Sanatın Toplumla Bağları

İnsanın doğayı değiştirirken kendini de değiştirme serüveni sanatın doğmasını sağlamıştır. İnsanın toplumsal bilinci içinde bulunduğu toplumun mevcut verili koşullarıyla örtüşür. Sanat ürünleri toplumsal ilişkilerden doğan olgu ve olaylardır. Toplumsal ilişkiler insanın doğal yapısı gereği değişir. Değişen, farklılaşan ilişkiler insanların estetik beğenilerini de değiştirir. Toplumun bir üyesi olan sanatçının da buna bağlı olarak estetik beğenisi ve onun sonucu olan eserleri değişir. Toplumun sınıflara bölündüğü dönemler de sanatçının da kimliği sanatın niteliğini belirler. Sanatçı hangi sınıfa yakınsa o sınıfın sanat anlayışını, beğenisini ve estetik anlayışını gösterir.

Estetik beğeniler ve estetik beğenilerin değiş-

mesini sanatçıların içinde yaşadığı toplumsal değişimle birlikte algılamak gerekmektedir.

"Üretim ilişkilerinin tümü, toplumun ekonomik yapısını; üzerinde hukuki ve siyasi bir üstyapının yükseldiği, belirli toplumsal bilinç biçimlerine karşılık veren gerçek temeli oluştururlar. Maddi yaşamdaki üretim tarzı, genelinde, toplumsal, siyasal ve düşüncesel yaşam sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine insanların varlığını belirleyen insanların toplumsal varlığıdır. Gelişmesinin belli evresinde, toplumdaki maddi üretici güçler, var olan üretim ilişkileriyle, ya da bunların hukuki anlatımından başka bir şey olmayan, o güne kadar içinde hareket etmiş oldukları mülkiyet ilişkileriyle çatışma içine düşerler. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişme biçimleriyken onları köstekleyen zincirler haline gelirler. İşte o zaman bir toplumsal devrim dönemi başlar." (5)

Her toplumun bir ideolojik bakış açısı vardır. Bu ideolojik bakış açısı her dönemin sanatına yön veren o toplumun içinde bulunduğu üretim ilişkileriyle ve ekonomik koşullarla belirlenir. Siyaset, hukuk, felsefe, edebiyat, din gibi toplumsal üst yapı kurumları verili bir alt yapının üstünde gelişmiştir. O üretim sürecinin özelliklerini taşır. Sınıflara bölünmüş toplumlarda sınıf savaşımında daha önce etkin gelmiş sınıfın ideolojik bakış açısının bir üstyapı kurumunun parçası olan sanatın da taşıması çok normaldir. Sanatta ideolojik bir yapılanmanın bulunmadığını söyleyenler toplumun mevcut yapılanışından habersizlerdir. Her ideoloji hâkim olduğu toplumdaki sanata yön verir.

"Tarihin maddeci kavrayışına göre, tarihteki belirleyici öğe, son çözümde, maddi yaşamın üretimi ve bu üretimin yenilenmesidir. Ne Marx ne de ben hiç bir zaman bundan fazlasını söylemedik. Eğer sonradan biri çıkar da yalnız ekonomik öğenin belirleyici olduğunu söylerse o, bizim görüşümüzü saçma, soyut, anlamsız bir tümceye çevirmiş olur. Gerçi ekonomik durum temeldir. Fakat üst yapının çeşitli bölümleri de (sınıf kavgasının siyasal biçimleri ve sonuçları eskiden kavgayı kazanmış olan sınıfın kurduğu kurumlar, hukuk biçimleri hatta bütün bu gerçek çatışmaların onlara katılanların zihninde bıraktığı izler, siyaset, hukuk ve felsefe kuramları, dinsel görüşler ve onların bir doğmalar düzeni haline gelinceye değin geçirdiği gelişmeler de) aynı şekilde tarihsel savaşın akışı üzerinde etkilerde bulunurlar. Hatta bir çok durumlarda onun biçimini belirlerler."(6)

Sanatın gelişimi içinde bulunduğu sınıfsal ve toplumsal yaşamın etkilerini taşıdığı gibi her toplumla birlikte sanata bakış açılarında farlılıklar da ortaya çıkmıştır. Her toplumda sanat egemen düşünceden bağımsız düşünülemez. Ama egemen düşünce gericileşip sanata sınırlar koyduğu durumda sanatçılar ona tepkilerini açığa vurmaya başlarlar. Bu tepkiler yönetim anlayışını hedef alabildikleri gibi farklı yönlerde savrulabilir. Yozlaşabilir ve bireyselleşmenin, absürdün son noktasına kadar ilerleyebilir. Bu güne kadar çeşitli sanat akımlarının doğuşu böyle olmuştur.

Tarih boyunca romantizm, izlenimcilik, doğalcılık, simgecilik, gizemcilik, nihilizm, gerçekçilik, toplumcu-gerçekçilik gibi bir çok sanat akımı ortaya çıkmıştır.

Edebiyatın Doğuşu

Edebiyat, söz sanatıdır. Onda her sözcük belli bir ölçüde az ya da çok kavramı karşılar. Sözcük öncelikle ve üstünlükçe ahlakın dilidir, başlangıçta dil, coşkuların dili ancak ünlemlerle, haykırışlarda görülür, dilin duygusal yanı özellikle sözcüklerin ahenginde, sesin perdelenmesinde, ona eşlik eden mimikte yansır.

Sözcüklerin imge üstüne somut ve belirgin bir fikir verebilirler, ama kendi başlarına imge üretemezler. Tek başına her sözcük, henüz somut sanatsal çizgiden uzak bir soyutlamadır. Ancak belirli bir ses bileşimi somutu ortaya çıkarabilir.

Şu tümcede olduğu gibi "Beyaz kayın ağacı, yeşil saçlarıyla insanı sunağa götüren bir denizkızına benzer. "Şiirle yoğrulan bu somut parçada her sözcük soyutluğunu koruyor, fakat sözcükler birbirine „bağlanınca" az ya da çok somut bir imge üretiyorlar. Bu imge karşılaştırma yoluyla, kendisine başlangıçta yabancı gelen başka imgelere bağlanarak bir çeşit kubbe oluşturuyor, neredeyse görülmez biçimde birleşmiş bir imge içinde değişik kürelerin (gerçeklik, kurgu ya da eski şiirsel söylence kürelerinin) özel ortaklığını / birliğini meydana getiriyorlar. İmgenin bu durumu onun yaratıcı doğasını ortaya çıkarıyor." (7)

Biçim ve İçerik

Edebi ürünlerin üretiminin yönü çok önemlidir. Biçim yani konunun anlatmak istediği öz ve o özü anlatış şekli olan içeriktir. Bir yazar sözcüklerin altına gizlenen, kavramlarla belirtilemeyen coşku ve tutkuları biçimsel yanın aracılığıyla seslendirebilir. Kuşkusuz, alabildiğine değişen kavramlar da coşkusal / duygusal olgu ve olayları bir yerden yardım almaksızın belirtilebilir. Bu bakımdan düzyazı da

yardım ateşli sözcüklerle bazı duyguları yansıtabilir. Ne var ki en yakıcı sözcüklere bile, yukarıda anılan yöntemlerin (yani sözcüklerin somut ve belirgin bileşimi ve müzikal işlenişi) dışında soğuk kavramlar olarak kalmaktan kurtulamazlar. Edebiyatta biçimin en basit ve önde gelen yanı budur. Bundan dolayı, yazar bazı şeyleri anlatmak istediği zaman, biçimin içerikten doğması gerekir. Bu istek olmazsa, elbette, yapıtın bir embriyonu bile ortaya çıkmaz. Yazar, içeriği belirli biçimde dile getirmek, yalnızca akla seslenmek değil, onu sarsmak, ona duygusunu da iletmek ister; içeriği de bu isteğin arasından algılar. Bu amaçla içeriğe belirgin bir müzikal düzen verir. Böylece, zihnindeki içerikle yapıt belirlenmiş ve sanatçının ruhunda titreyen coşkuyla somutlaşıp tasarlanmış olur. İçerik ne denli güçlü ve etkili, coşku ne denli kuvvetli ve tutarlı olursa, edebiyat yapıtı da doğal olarak o denli güçlü ve etkili, coşku ne denli kuvvetli ve tutarlı olursa, edebiyat yapıtı da doğal olarak o denli güçlü ve etkili olacaktır.

Sınıfsal içerik doğal olarak konuda yapıtın ideolojik ve gerçek dayanağında yansıdığına göre, biçimle içeriği birbirinden ayrılmaz bağlantıları içinde incelemek uygun olur. (8)

Biçim ve içerik birlikteliğinin olmadığı durumda -biçim ya bağımsız, değişmez, sonsuza değin saptanmış, skolastik bir şey olur ya da içeriğe ve yazarın duygularına bağlı olmayan, yalnızca yeni , saçma ve çılgınca şeyler yaratmak isteyen ustaca bir değişkenlik. İçerikten çözülmüş bir edebiyatın da 'sınıfsal boşluğu' tutanlar için bir kaynak sayılacağını söylemek yanlış olmaz. (9)

Elbette edebiyatta ilk sırada "bulunan müzikal öğe, göreli olarak, öğelerin en basiti ve ondan sonra yapı sorunu gelir."(10)

Kitlelere Ulaşma

Edebiyatın geniş kitlelere ulaşması her zaman doğan gelişen sınıfın isteğidir. Köhneleşmiş, dogmatik eserlerin yerine yeni devrimci bir edebiyatın doğması ve onu iletme isteği yeni ve devrimci sınıfın yanında yer alan edebiyatçıların görevidir. Edebiyatı ideolojik yanından ayırmak onu salt bir biçim haline çevirmek bir yanıyla da gericileşmiş sınıfların işine gelmektedir. Tematik hale getirilmiş, ne anlattığı özünün ne olduğu gizlenmiş bir çalışma bireyin sınırlandığı ve bunaldığı dünyada çırpınışlarıdır.

Edebiyatın ideolojik içeriğini - biçimsel yanını ihmal etmeden – ortaya çıkarmak zorundayız. Kuşkusuz, yalnızca tematik açıdan bir esere yaklaşmak kısır bir tutumdur.(11)

Sanatsal eserlerden propaganda için yararlanma Marksçı edebiyat kuramının önemli bir unsurudur. Sanat ürününün zihin üzerindeki etkisi onu aydınlatması, coşturması, ileriye itmesi çok önemlidir. Bunu yaparken kuru ajitatif değil biçim ve içerik ayrıca estetik bir arada bileşim sağlamalıdır. Bu bileşimin olmadığı coşturma salt eğlence ve basit bir yaşama sevinci iletecektir. Oysa amaç sanat eserlerindeki biçim, içerik ve estetik bileşimi sağlayarak, "bu bileşimle sanat yapıtını içerik zenginleştirerek insanların estetik açıdan eğitilmesine ve aynı zamanda eğlenmesine, yaşama sevinci duymasına da yardım etmesini" sağlamaktır."(12)

Kuram ve Kılgı

Bütün bu anlatılanlar kuram boyutundadır. Bu kuramın Marksçı bir edebiyat açısında kılgı (praksis) alanına geçirmek için edebi eseri üreten sanatçının şu yeteneklere sahip olması gerekmektedir.1)Gözlem keskinliği 2) Algılanan gereci ustalıkla işleme zenginliği ve içeriği inandırıcı kılma yetisi 3) Aşırı aydınlık / açıklık ve güçlülük (biçim) .(12)

Ayrıca eserin üretildiği aşamada onu eleştirecek ona yol gösterecek eleştirmenlerin olması gerekmektedir. Eleştirinin tarzı ve eleştirmenin tutumu da Marksçı edebi kuramda çok önemlidir. "Eleştirmenin yeterli bir kuramsal deneyimi olması yani her yapıta nesnelce, tarafsızca yaklaşmayı bilmesi ve onun toplumsal köklerini, toplumdaki yerini, belirli bir çağın toplumsal ilişkileriyle yakınlıklarını, hepsinden önce de zamanını ortaya çıkarması gerekir."(13).

Ayrıca yetenekli bir sanatçının yeteneğini hiçbir kuramsal bilgi tutamayacağından estetik bir derinliği olmayan eleştirmen yine de yanlışlara savrulabilir. "Derin bilginin gerçek yazara ancak yararı dokunabilir. Yine de hiçbir kuramsal incelik, hiçbir edebiyat dağarcığı dolgunluğu, asla bir gerçek bir yeteneğin yerini tutamaz."(14)

Kimin İçin Sanat

Sanatın kimin için derken aslında kendi için mi yoksa halk için mi olduğu tartışması çok yapılan bir tartışmadır. Birincisi ele alındığında insan sırf biçimci içeriksiz bir sanat toplum içinse estetikten yoksun kaba olacağı sanılır. Bunun ikisi de yanlış ön yargılardır. Büyük duyarlıkları olan iyi bir sanatçı bireysel ve sanat için sanat üretse de çok estetik, çok güzel eser verebilir. Tersinden de halk için sanatta aynı derecede estetik ve çok güzel olabilir.

Ama unutulmasın ki bu sanatçının seçimi ise bu kadar başarılı olabilir. Aksi durumda bilinçli gericileşmiş bir sınıfın yönlendirmesi varsa piyasa mantığıyla üretiliyorsa iş değişir.

Lunaçarski'nin söylediği gibi "Uzun zamandan beri halk dilinde bu saf biçimci sanata şatafatlı olmamakla birlikte oldukça anlamlı ve isabetli bir ad takılmıştır: içeriksiz sanat." Bu sanat anlayışı yaşadığı toplumu tanımayan onun ihtiyaçlarını inkâr edip kendini içinde bulunduğu toplumdan bağımsız ilan eden sanatçılar elinde egemen sınıfa hizmet eden geleceği karartan bir hal alır.

Yine Lunaçarski'nin şu sözleri konuyu anlamakta bize yol gösterecektir. "Bugünün burjuvazisi sadece içeriksiz ve biçimci sanatı sevebilir. O(burjuvazi) bunu (içeriksiz, biçimci sanatı)tüm halk katmanlarına enjekte etmek istemektedir." Yine devam ederek "Biçimci sanat egemen olduğunda, suratsız maskeler taşıyan bir çapulcu takımı gibi, edebiyat dâhil olmak üzere sanatın bütün alanlarına girdiğinde o zaman o çok değişik bir rol oynamaya başlayacak; o genel olarak insanları eğlendirecek daha açık ifade etmek gerekirse onları yanıltacaktır.

"İşte asıl sorun edebiyat topluma hitap ederken de sanat için üretilmiş olsa da amaç onu devrimci bir çizgide ilerletmek olmazsa onu yanılmak olursa biz bu noktada sanat sanat içindir görüşüne karşı çıkar ve gerçek misyonu olan noktaya gelmesi için sanatın toplumcu, halkçı boyutunu savunuruz. Kuşkusuz bu kaba bir halkçılık değildir .(15)

Özellikle sanatla ilgili tartışmaların başlangıcı burjuvazinin kendi bilincine vardığı Fransız Devrimi öncesi oluşmaya başlamıştır. Sanat akımlarının ortaya çıkış sürecinde bu yeni sınıfın bağrında gelişmiş. Kokuşmuş feodalitenin bütün çürümüş kötü yanlarıyla savaşı kendine görev edinmiştir. Burjuva devrimci aydınların elinde büyük bir propaganda aracı olan sanat farklı akımları ile birlikte doğmaya başlamıştır.

Bu akımlar; romantizm, izlenimcilik, doğalcılık, simgecilik, gizemcilik, nihilizm, gerçekçilik, toplumcu-gerçekçilik gibi bir çok sanat akımı ortaya çıkmıştır.

Gerçekçilik

Sanatın özü maddi gerçekliktir. Sanatçı için bu gerçeklik farklılaşabilir. Doğal olarak kendi algılarına göre gerçeği görme şekli doğar. Bir nesneyi olduğu gibi aktarmak elbette tartışılan bir gerçekçiliktir. Bunu gerçekçiler kendi aralarında tartışmışlardır. Sonuç açıktır bu tür bir gerçekçilik basit bir halkçılık (vulgarisation) gerçekçilik olacaktır ki sadece devrimin ön günlerinde geniş halk kitlelerine propaganda yoluyla onları doğruya yöneltecek ve kendini ilerde daha estetize edecek bir mecrada ise kabul edilebilir.

Özellikle burjuva devrimi öncesi Fransa'da Marat'ın parlak ve ateşli konuşmalarında baştan aşağı taktiksel söylevsel ve propagandanın tüm imkânlarının kullanıldığı dönemde ortaya çıkmıştır. "Devrimin ideolojik gücü taktikle ilgili görüşlerde, bazen hayranlık uyandıran gazetelerde (Marat'ın dehası parlak bir ateşle onlarda yanıyordu), baştan aşağı taktik sorunlara ayrılmış söylevlerde ve propagandanın tumturaklı dilinde ortaya çıkmıştır."(16)

Yine Sovyet Devrimi öncesinde ortaya çıkmıştır. O dönemde özellikle köylü ve işçi kitlelerinin anlayabileceği birçok eser verilmiştir. Hatta bunu yapmayan yazarlar eleştirilmiştir. "Yazarlarımız kolay yolu seçerek kültürlü okurlar için yazıyorlar; oysa işçi ve köylü kitlelerinin yararlanacağı başarılı ve yetenekli yapıtlara daha çok değer verilmesi gereken bir güç dönemde yaşıyoruz." Konunun önemi defalarca parti tarafından altı çizilerek anlatılmıştır. Bunu yaparken dikkat edilmesi gereken hususlar özellikle katı halkçılık çizgisi eleştirilmiştir. "kitaplardan, dergilerden, gazetelerden kolayca anlaşılan doğru, basit bir halkçılaşmaya (vulgarisation) doğru gidiyoruz; ama bütün edebiyatımızı da, aynı biçimde, kültürce henüz zayıf olan geniş köylü, hatta işçi tabakalarının düzeyine indiremeyiz. En ağır yanlışlardan bir olur bu. Zorlu ve değerli bir toplumsal içeriği milyonlarca insanı etkileyecek bir sanatsal yalınlıkla anlatabilen yazarı övebiliriz."(17)

Her iki devrim süreci sonrasında yeni sanatın yaratılması anlamında büyük sanatçılar yetişmiş ve devrim dönemindeki bu halkçı tutumu bırakarak üstün örnekler üretmişlerdir.

Öyle ise bütün toplumu değiştirmeyi düşünen genç sınıf hep gerçekçiliğe ilgi duymuştur. Burjuvazinin gençlik çağlarında bütün sanatlarda gerçekçiliğe bağlıydı. Fakat çöküş döneminde gerçeklik yön değiştirmiş, gericileşmiş ve devrimci bir yanı kalıp kalmadığı yargılanır hale gelmiştir.

Gerçekçilik Fransız Devrimi sırasında ve sonrasında şu dönemlerden geçmiştir.

Burjuvazi önceleri ilerici bir gerçekçiliği tutuyordu: yergici burjuva yazarları o zaman yüksek sınıfları, derebeyleri alaya alıyor, burjuvazinin "erdem"ini savunuyor, burjuva ideolojisini parlak ve çığırtan biçimlerle sunuyorlardı. Ayrıca, onu burjuvazinin peşine takılan ezilmiş kitlelerin de ideolojisiymiş

gibi göstermeye çalışıyorlardı.

Bu dönem fazla sürmedi başka türlü gerçekçiler ortaya çıktı bunlar yalnızca kendilerini çevreleyen dünyaya bel bağlıyor ve gerçeklikten parlak, zengin tablolar çıkarmaya bakıyor, bundan sevinç duyuyorlardı.

Gerçekçiliğin ikinci döneminin büyük temsilcileri (örneğin Balzac ya da Dickens), toplumu nereye götüreceklerini bilmiyor, gerçek düşmanlarını açıkça seçemiyor ve hangi sınıfın sözcüsü olduklarının bilincini taşımıyorlardı. Belirli bir sanat gerçeğini yansıtmayı amaçlıyor ve kendilerini çevreleyen evrimin şaşırtıcı bir resmini çiziyor, ama bundan bazen çok kışkırtıcı sonuçlar çıkarılabileceğini düşünmüyorlardı.

İşçi sınıfına nesnelce hizmet ediyorlardı; ama kendi çağlarındaki gelişmişlik işçi sınıfına değil, geleceğin işçi sınıfına. Bu sınıf, yarın onlarda bir çeşit cephanelik bulacaktı.

Evrimin üçüncü aşamasına gelince şunu görüyoruz: Küçük burjuvazi kendisine tiksinç gelen çevresindeki gerçeklikten yakınmaya başlıyor. İğrenç ve bayağı görülen toplum düzeni gölgesini doğaya, yaratışa kadar uzatıyor. İşte, kötümser gerçeklik de bu ortamda doğuyor. Bunun en iyi örneği Flaubert'tir.(18)

Romantizm

Klasizmden etkilenmiş ve ona tepki duyarak ortaya çıkmış onun yerini almış bir sanat akımıdır. Avrupa'da 1830-1840 yılları arasında doğmuş. Kaynağını burjuvazinin feodalizme karşı verdiği mücadeleden almış. Şu iki tepkiyle doğmuştur; Burjuvazi feodalizmle mücadelesinde halkında kurtuluşunu hedeflediği propagandasıyla yanına çektiği geniş halk kitlelerini iktidara yerleştirir yerleşmez onların taleplerini terk etmesi, halk tabakalarında tepkiyle karşılanmış. Ayrıca 18.yüzyıldaki devrimlerin sonuçlarının geniş sosyal çevrelerde yarattığı başıboşluk duygusuyla savruluşları bu akımın doğuşunu sağlamıştır.

İki farklı yönelişi vardır. Bir yönelişi baştan sona her şeyi reddederken diğeri olumlu ve olumsuza kendince çözümler üreten muhalif bir bakış açısıdır.

Bu akımlardan birincisi kapitalizmin bütün yönelişlerine karşı çıkıp feodal düzene özlem duyan ilerici bir misyondan daha çok geçmişe öykünen onun mistize eden abartan bir tutumdur. Sahte idealler yaratan ve bunları feodalizmle uzlaştıran bir yapılanmadır. İkincisi muhalif yanını ütopik te olsa burjuvaziye tavır geliştiren bir çizgide geçmişe özlem duyan bir tutumdur.

Her ne kadar bağlandığı idealler estetik kaygılar ütopik bir karakter taşısa da burjuvazinin gericileştiği dönemde onun bağrından çıkıp ona karşı geniş halk kitlelerinin geleceğe dönük yüzünü ve onların yaşantısına duyulan ilgiyi dile getiren bir akımdır.

Bu akım kapitalist düzenin iş hayatı ve elde edilen kazancın bayağı üzerine durmuştur. Akım her ülkede aynı biçimde gelişmemiş o ülkenin farklı koşullarına göre farklı bir yol izlemiştir. Yine sanatçılar birbirine yakın şu konuları işlemiştir. Sanat içinde bulunduğu dünyayla özdeşleştirememek, bundan duyulan tedirginlikler, halk türkü ve efsaneleriyle ilgilenmek, onları mit düzeyine çıkarmak, yeni bir toplumsal birlik özlemi ama yine de buna güvensizlik duymak, toplumdan ayrı kalmış yalnızlık duygusuyla olaylara kayıtsız eşini bulamamış tek ve tekil çırpınışlar içinde ürünlerini üretmişlerdir.

Romantikler toplumun içinden geçtiği süreçleri görememişler. Gerçek dünya yerine yarı masalsı bir dünya yaratmışlardır. Gerçeğe ulaşmanın yolu olarak onu gizemleyip gizemli yollardan geçerek gerçekle bağlantısız bir gerçeklik yaratarak yapabileceklerini düşünmüşlerdir.

Bu akım hakkında Novalis şöyle demekte; "İçinde birbirine bağlı düşünceler yerine, düşlerdeki gibi çağrışımlar olan hikâyeler; sadece müziğe ve kulağa hoş gelen sözcüklere dayanan, tümüyle anlamdan ve düşünce özünden yoksun, en çok bir iki dizesi anlaşılan şiirler...Bunların hepsi birbirinden bütün bütüne ayrı şeylerin parçaları olmalı."

Yine Lunaçarski: "Burjuva romantizmi de gerçekçilik karşısında duyulan hoşnutsuzluktan kaynaklanır, ama onu yenmek ya da değiştirmek umudunu taşımaz. Kuruntularla hülyalara sarılır. Güzelliğin krallığında avunmak için salt / arı sanata dalar ya da gizemsel ve dinsel sislere, sıkıcı karabasanlara gömülür."(19)

Devam edersek; "Genç burjuvazi romantizmin en soylu biçimlerini tanıdı. Bunlar onun programını ve tarihteki yerini hayallerle süsleyip yücelttiler. Bu yüzden, en iyi burjuvalar görevlerinin büyüklüğüne içtenlikle inandılar. Onlara göre, birbirine benzemeyen renklerin bile kökleri çoğunlukla uzak geçmiştedir, insanlığın Antik dünya gibi en yüksek sayılan evrelerindedir. Ortaçağ'da ya da daha geride, kutsal kitaplar zamanındadır. Oysa, Marx ile Engels'in de yazdıkları gibi, *sosyalist hareketin süslenmek için böyle eski kuştüylerine hiç ihtiyacı yoktur. Bütün görkemiyle görünmesi gerekirse, o; süslerini geçmişten değil, gelecekten alır."(20)* "Üstelik bunun için, düşlere başvurması da gerekmez."(21)

Önemli temsilcileri; Byron, Shelley, Hugo

Doğalcılık

Bir adım sonra doğalcılık (natüralizm) gelecektir. Doğalcılık, toplumsal çevreyi olduğu gibi, doğal biçimde tasvir eder. Okuru hiçbir şeye özendirmez, ona hiçbir "reçete" sunmaz, tam bir tarafsızlıkla davranır. Zola bunu amaçlar, ama sürdüremez. Bununla birlikte, yarattığı öfke ve hoşnutsuzluğa karşın, bu duygusuz fotoğrafçılık gereklidir.

Sanatçı toplumun geçtiği süreçlerin her adımında yetersizliklere, skandallara, her türlü üzücü ayrıntılara rastlanacağına ve bunları bir sanatçının sessizlikle geçiştirmeyeceğine toplum karşısında sadece gözlemci olarak bunları ele alıp çözüme yönelmeyeceğini düşünmek korkunç bir durum. Çünkü sanatçının duyarlığının üst düzeyde olduğunu düşündüğümüzde sanatçının sessizlik, gözlemcilik ve gördüğünü olduğu gibi aktarması oldukça zor olsa gerek.

Lunaçarski'nin o döneme ait verdiği örnekler oldukça çarpıcıdır. "Hauptmann, Arno Holz ve başka yazarlarla bu gerçekçilik türü Almanya'da tanınır. Bu doğalcı küçük burjuva edebiyatı, Vorwarts vb. gazetelerin edebiyat eklerini işgal ederek Alman işçi sınıfının üzerine boşaldı. Yayınlar, işçilerin Gotha'da Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin1896'da Parti Meclisi'nde protestosuna yol açtı. Yoksulluğun, hastalığın, bilgisizliğin ve başka kötülüklerin çözümsüz ve umutsuz bir biçimde canlanması işçilerin hiç hoşuna gitmemişti. Bunun üzerine, oldukça acı tartışmalar yapıldı. P.Singer'in, sanatın en ince sorunlarının Partide birçok toplantıda konuşulduğunu söyleyerek övünüyordu."(22)

Simgecilik (Sembolizm)

Simgecilik, akımı 1880'lerden sonra Fransa'da ortaya çıkmış ve diğer ülkelere yayılmıştır. Doğalcılığa (Natüralizme) tepki olarak ortaya çıkmıştır. Simgeciler açıklıktan kaçınıp sembollerle anlatmak yolunu denerler. Simgeci şairler, "görünümü, sonsuz gerçeğin ancak sembollerle verilebileceğini" ileri sürerler. Kavramları işaret ya da yaratıklarla karşılamaya çalışırlar.

Bu sembolleri çözmek için yazarın, şairin o an ne anlatmak istediğini sembollere hangi anlamı yüklediğini anlamaya çalışmak gerekir. Herkesin algılama olaya bakış açısı toplumsal konumu farklı olduğundan sembollerin tam anlamını çıkarmak oldukça zordur. Bundan dolayı da gerçeklerden uzaklaşmış, mistik bir ruh haliyle rüya, hayal ve fantezilerin içine gömülmüş eserleri yorumlamak o dönem hakkında bilgi edinmek zordur.

Sanat anlayışları ise, sanatın toplumsal yapıyla ilişkisiz bir değer olduğu, sanatçının bireyci-başsız, kuralsız bir özgürlüğe sahip olduğu ,dünyanın artistik simgelerle kurmak gerektiği, sanatçının her hangi bir toplumsal görevinin olmadığını savunurlar. Kendilerini şöyle savunurlar; "Sanatsal yapı gizemsel sezilerden oluşur. Gizemsel sezilerse toplumsal ve nesnel değil, bireysel ve özneldir."

Bu sanat akımına karşı şu eleştirileri yapabiliriz. Sanat emeğe, üretime, insana, topluma ve toplumsal yaşama sıkıca bağlıdır. Bu yapıları birbirinden koparmak ve birini diğerinden soyutlamak mümkün değildir. Kurdukları "artistik" simgeler de hiçbir nesnel gerçekliğe dayanmaz ve gerçek dünyayı yansıtmaz. Öznel düşünceci, bilim dışı savlardan kurulu sanatsal simgecilik, bilimsel açıdan yoz bir sanat akımı olduğu yönündedir.

Orhan Hançerlioğlu'nun Felsefe Sözlüğünde akım şöyle eleştirilmiştir: "Metafizik düşünme yöntemine bağlı idealist anlayışlar, sanatı tanrı vergisi ya da bilinçaltı verileri sayarlar: Oysa sanat, insanla nesnel gerçekçilik sanatçıda estetik biçimlerde yansır**"**

Gelecekçilik (Fütürizm)

Gelecek kaygısı taşıyan fütürist başkaldırının nedenlerini yüzyılın başında İtalya'nın yaşadığı ekonomik, politik ve düşünsel sıkıntılara bağlayabiliriz. Avusturya tarafından bazı bölgeleri işgal edilmiş İtalya'nın bağımsızlığını tam olarak elde edememesi, ekonomik ve teknolojik açıdan gelişememesi, politikada yaşanan kargaşa, sanatta ve bilimdeki göze çarpan kısırlık sanatçıların başı çektiği bir başkaldırının sebeplerini oluşturmuştur.

Gelecekçiler adı altında çıkış yapan akım, Filippo Tommaso Marinetti'nin Paris'te 20 Ocak 1909 yılında "Le Futurisme" bildirgesi adı altında başlamıştır. Gelecekçilik, o güne dek geçerli olan bütün kuralların yıkıldığını, bundan sonra yeni ve devrimci bir yaşam biçiminin geçerli olduğunu bildirgelerinde açıklarlar. Pasifist gördükleri aydınları eleştirerek, alışılmış yaşam değerlerinin yerine, tutkuyla çağdaş olanın yanında yer almaları gerektiğinin çağrısını yaparlar insanlara. Çağdaş olana duydukları bu inanç, onları teknolojiye ve makinelere duydukları aşırı tutkuda ve yeni kuşağın yaşantısının bir anlatımı olan öfkeli söylemlerinde açıkça görülmüştür. Temelinde eşzamanlılık ilkesine dayanan gelecekçi akım, aynı zamanda, bütün öncü sanat akımlarının temel ilkesidir. Eşzamanlılık fikrinden yola çıkarak, tarihi ve zaman akışını yadsımışlardır.

Fütürizmin kurucusu F.T.Marinetti'den biraz

bahsedersek; Filippo Tomasso Marinetti (1876-1944) İtalyan oyun yazarı, şair, romancı, tiyatro kuramcısı ve İtalyan Fütürizminin baş temsilcisi Paris'te simgecilerin etkisinde şiir yazarak sanat yaşamına atladı, oyun yazmaya yöneldi(1905). "Le Figaro" gazetesinde fütürist bildirgeyi yayınladı(1909). Düşüncelerini "Fütürist Edebiyat Teknik Bildirgesi"nde geliştirdi.(1912) Daha sonra "Fütürist Tiyatro Bildirgesi"ni yayınladı(1915). Fütürist sanat ve tiyatro üzerine çok sayıda yazılar kaleme aldı.

Fütürizm Bildirisi

1.Biz tehlikeye karşı duyduğumuz sevgiyi, enerji ve atılganlığa duyduğumuz yakınlığı yüceltmek istiyoruz.

2.Yüreklilik, gözü peklik ve başkaldırı, bizim yazınımızın en temel öğeleri olacaktır.

3.Bugüne dek yazın, düşünce tembelliğinden, kendisinden geçmeden ve uykudan övgü ile söz etmiştir. Biz ise şimdi saldırgan devrimi, ateşli uykusuzluğu, koşar adımı, ölüm taklasını, tokadı ve yumruğu övüyoruz.

4.Dünyanın güzelliğinin, yeni bir güzellikle daha da zenginleştiğini açıklıyoruz. Bu güzellik, hızın güzelliğidir. Karoserisini, içine çektiği havanın etkisi ile patlayacakmış görüntüsü veren yılan benzeri boruların süslediği bir yarış arabası (...) motoru ısıtılırken son derece yüksek bir gürültü çıkaran araba, Samothrakeli Nike'dan daha güzeldir.

5.İdeal ekseni, kendi yörüngesinde hızla ilerleyen dünyayı dolaşan dümeni elinden bulunduran insanı yüceltmek istiyoruz.

6.Yazar, temel elementlerinin ateşli tutkularını çoğaltmak için gönüllü ve içtenlikle kendini vermekten çekinmemelidir.

7.Güzellik artık yalnızca savaşımda söz konusudur. Saldırgan özelliklerden yoksun bir yapıt, başyapıt olamaz. Yazın, insanların önünde saygıyla eğilmelerini sağlamak amacı ile bilinmeyen güçlere yapılan bir saldırı olarak algılanmalıdır.

8.Biz çağımızın en son aşamasında bulunuyoruz! (...) Olanaksızlığın gizemli kapılarını açmak için neden geriye bakalım? Zaman ve mekân dün yok olmuştur. Bizler artık mutlak olandan yaşıyoruz, çünkü artık sonsuz ve her zaman için var olacak olan hızı yaratmış bulunuyoruz.

9.Müzeleri, kitaplıkları ve her türlü akademiyi yıkmak ve ahlakçılığa, feminizme ve belli çıkarlar ve amaçlardan kaynaklanan korkaklığa karşı savaş açmak istiyoruz.

10. Çalışan, eğlenen ve ayaklananlara neden olan büyük insan kitlelerini yüceltmek istiyoruz; çağdaş başkentlerdeki renkli ve çok sesli devrimci akımları yüceltmek istiyoruz; göğe yükselen dumanlarıyla bulutlara asılı duran fabrikaları, dev aletleri gibi nehirlerin iki yakasını birleştiren ve güneş ışığında bıçak gibi parlayan köprüleri, göğü inleten ve serüvenler peşinde koşan vapurları, raylarda, borularda çevrelenmiş dev çelik beygirler gibi koşmakta olan geniş göğüslü lokomotifleri ve rüzgârda bir bayrak gibi sallanan ve coşkulu bir topluluğun alkışını andıran pervanesiyle göklerde kayarcasına uçan uçakları yüceltmek istiyoruz. (20 Ocak 1909'da "Le Figaro" Gazetesinde F.T.Marinetti'nin yayınladığı "Le Futurisme" bildirisi.)(23).

Gramsci İtalyan Fütürizmi üzerine şunları söylemiştir; "Savaştan bu yana, İtalya'daki fütürist hareket, kendi karakteristik çizgisini tümüyle yitirdi. (...) Şimdilik fütürist harekete monarşistler, komünistler, cumhuriyetçiler ve faşistler katılıyorlar. (...) Katolikliği seçip İsa üzerine tarihsel bir inceleme yazan Giovanni Papini'nin dışındaki savaş öncesi fütürizmin başlıca sözcüleri faşist oldular. Savaş sırasında fütüristler "son zafere kadar savaş"ın ve emperyalizmin ısrarlı savunucuları oldular.(...) Kendi çalışmalarının bütün içinde durmadan savaşı öven Marinetti, evreni iyileştirecek tek ilacın savaş olduğunu göstermek için bir bildiri yayınladı. Bir zırhlı birlik komutanı olarak savaşa katıldı. Son kitabı "Çelik Oda", tanklar için yazılmış coşkun bir ilahi gibidir. Marinetti, "komünizm dışında" başlığını taşıyan broşüründe kendi politik öğretilerini, (kimi zaman zekice düşünceler içeren ama hep de tuhaf kaçan tahayyüllerine öğreti denilebilirse) ortaya seriyor.

Barış anlaşmasından bu yana, fütürizmin kendi özelliğini tümüyle yitirdiği ve daha sonra ortaya çıkan ayrı ayrı akımlar içinde eriyip gittiği söylenebilir. Genç aydınların hemen hepsi gerici. Kemikleşmiş ve halka yabancı eski İtalyan akademik kültürüne karşı mücadele araçlarını fütürizmde gören işçiler, eski tartışmalara az ilgi duyuyorlar. Zaten silah elde, özgürlükleri için savaşmak zorundalar, şimdi büyük endüstri kentlerinde, edebiyattan ve sanattan yana işçilerin yaratıcı düşüncelerini uyandırmayı amaçlayan "Proletkult"ün programı, zamanı olanların ve böyle sorunlarla ilgilenmek isteyenlerin enerjilerini alıp kullanmaya yönelmektedir. (Moskova, 8 Eylül 1922).(24)

Rus Gelecekçiliği

Yüzyılın başında Rusya'nın içinde bulunduğu konjonktür İtalya'nınkinden farksız değildi. Rus işçi sınıfı Çarlık otokrasisine karşı ilk tepkisini 1905 meşrutiyet denemesiyle gerçekleştirdi. Ancak bu deneme demokratlar ve solcuların beklediği sonucu vermemişti. Birinci Duma'da halkı karşısında bulan Çar, Birinci Duma'yı dağıtıp, 1907'de işçi direnişinin zayıfladığını görerek, verdiği sözlerden bir anda vazgeçmiş ve İkinci Duma'yı da dağıtarak, 3 Haziran 1907'de hükümet darbesi yapmıştır. Artık Rusya'yı dere beylere, kapitalistlere ve Kara Yüzler Partisi unsurlarına emanet ederek, kendi lehine entegre etmiştir.1905 başkaldırmasında Çarlık otokrasisi ile karşı karşıya kalan halkın yanından kaçarak ihanete eden liberallere inanan köylüler açıkta kalmışlar ve bu isyanda ön ayak olan işçilerin yenilgisi kaçınılmaz olmuştur. Ancak her yenilgisi kaçınılmaz olmuştur. Ancak her yenilgi insanoğluna bir şeyler öğretmiştir. Çarın dayatmasıyla uygulamaya geçen Asya despotizmi, yeniden işçiyi ve köylüye ezilen konumuna getirmiştir.

1907 tarihi Rusya konjonktüründe reaksiyonel dönemlerine ait bir sayfayı daha açmıştır. Başbakan Stolypin "organik reformlar" adı altındaki paketini açmış, bu paketle birlikte bütün alanlara etki edecek bir gerileme dönemi kendini 1912'ye kadar hissettirmiştir. Bütün bunların sonucunda ilerlemeyi aydınların yönettiğini düşünen Rus entelicensiyası geri kalmaktan kendini alıkoyamamıştır. Bu dönem içinde idealistler, öznelciler, bireyciler, sembolistler depreşecek, burjuvalaşan Rus entelicensiyası ile birlikte aydın radikalizmi ve put yıkıcılığı iğdiş olacaktır. Ama devrimci birikim bu zaman dilimi içinde eksi dünyanın tasfiyesi için, kendini tarih sahnesine çıkartacak güne hazırlanmak üzere yeraltına çekilmiştir.

İtalyan fütürizminin tekniklerinden haberdar olan dört kişilik bir genç grup, başkaldırının ilk hazırlıklarını yapmak üzere toplandılar. Bu toplantıda gözüken iki önemli isim David Burliyuk ve Vladimir Mayakovski'ydi. İtalyan fütürizminin tekniklerinden yararlanmak istediler, ama içlerinde bulunan sosyalist devrimci kimlik, özünde tamamen onların karşısında bir yol almalarına sebep olacaktı.

"Toplandığımız üç beş gecenin sonucunda bir bildiri doğurdu. Hepsini Burliyuk derledi ve dergiyi bastırdı. 'Halkın Beğenisine Şamar'."

"Halkın Beğenisine Şamar"

"Okuyucularımıza ilk Yeni ve Beklenmedik.

Zamanın yüzü yalnız yüzü biziz. Zamanın borazanı bizim sözcük sanatımızda çalışıyor.

Geçmiş boğucudur. Akademi ve Puşkin, hiyerogliften daha anlaşılmazdır.

Puşkin, Dostoyevski, Tolstoy vb. gibilerini yeniliğin gemisinden atın denize.

İlk aşkını unutmayan son aşkını tanıyamaz.

Kim son aşkını Balmont'un kokulu o... verecek kadar aptal olabilir.

Bu, günün erkeksi ruhunu yansıtabilir mi?

Kim savaşçı, Briussov'un frakının kâğıttan zırhını yırtmaktan çekinecek kadar korkaktır? Onda bilinmeyen güzelliklerin bir doğuşu mu var?

Sayısız Leonid Andreyev'ler tarafından karalanmış kitapların yapışkan kiriyle pislenmiş ellerinizi yıkayın.

Bütün bu Maksim Gorki'ler, Blok'lar, Sologub'lar, Remizov'lar, Averçenkolar, Çerni'ler, Kuzmin'ler vb., bunların bütün istekleri ırmak kenarında bir villa. Yazgı, terzileri böyle ödüllendirir.

Onların basitliklerine gökdelenlerin tepelerinden bakıyoruz.

Şairin,

1. Seçmeli ve türetme sözcüklerle sözcük dağarcığını genişletme- neolojizm;

2. Bu güne dek kullanıla gelmiş dile duyulan nefreti sürdürme

3. İşe yaramaz ünlülerin banyo fırçasından yapılmış tacını gururlu başlarından nefretle koparıp atma

4. Yuhalamalar ve öfke denizinde "Biz" sözcüğü üzerinde ayakta kalma haklarına saygı istiyoruz.

Ve bizim dizelerimiz sizin "sağduyu" ve "uygun beğeninizin" kirli izlerini taşıyacak olursa, yetkin sözcükle Güzel'in Yeniden Doğuşu'nun ilk şimşekleri dizelerimiz üzerinde titriyor demekti.

V.Mayakovski, Viktor Khlebnikov, D.Burliyuk, A.Kruçyonik, (Moskova, 1912 Ekim) " (25).

Sosyalist Gerçekçilik

Sosyalist kuruluşun hemen öngününde Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkmıştır. Sovyet toplumunun aydınları hayatın içinden bakarak toplumsal yapıyı, doğru ve tarihsel bakımdan somut bir biçimde yansıtmayı öngören bir sanat anlayışı oluşturmuşlardır. Sosyalist gerçekçi sanat, 20. Yüzyılda kapitalizmin geçirdiği bunalım sonucu proletarya mücadelesinin geliştiği ve Rusya'da sosyalist devrimin hemen öngününde ortaya çıkması hiçte tesadüfi değildir. Çünkü sanatçı toplumunun öncüsüdür. Gelişip serpilenle çürüyüp yok olanı ayırt edecek en birinci kişidir.

Lunaçarski, o dönemin sanatçılarının bakış açısını şöyle dile getirmiştir. "Günümüzde Sovyetler Birliği'nde burjuva gerçekçiliğini gerici sayılmaya başlandı. Doğasının durağan olması, şeyleri oluşumları içinde değil; oldukları gibi yansıtması, gerçekçiliği ileriye doğru iten güçlü süreci kavrayamaması ve onun etkin bir parçası olmayı pek istememesi dolayısıyla o bir burjuva gerçekçisi ve ağlayıp sızlamakla yetinen bir gerici gibi görülüyordu."

Elbette sosyalist gerçekçilik geçmiş gerçekçiliğin mirası üzerinde yükselmiştir. Onun eksikleri, gerici yönlerini ayıklayarak onun mantıksal bir devamı olarak yeni ve devrimci bir çağ meydana getirerek.

Sosyalist hayatın gerçeklerine bağlıdır ve özü budur. Bu öz, gerçekleri estetik ve abartısız bakış açısıyla ifade ederken aynı zamanda sosyalist ideolojiye de bağlıdır. Kaba bir halkçılık yapmadan halka hizmet etmeyi, isyankâr ve başkaldıran halkları desteklemeyi ve ezilen hakların mücadelesine sıkı sıkıya bağlı olmayı temel görevi görür.

Sosyalist gerçekçi sanatçı Marx'ın söylediği şu ilkenin; "Bizim dünyayı kavramak değil, değiştirmek zorunda olduğumuzun" farkındadır. Halkın sosyalist bilinçle eğitilmesinin en güçlü araçlarından birinin kendi yarattıkları sanat olduğunun farkındadır.

Sosyalist gerçekçi sanatçı kendi gücünü bilen, kendi güveni ve yaratıcılığına sınırlar koymadan üretmesini bilen sanatçıdır. Sanatının temelinde değiştirmek, dönüşmek ve dönüştürmek vardır.

Sosyalist gerçekçi sanatçı kapitalizme ve emperyalizme karşı başkaldırıyı içinde taşır. Aynı zamanda bu toplumların yarattığı sanata alternatif bir sanattır. Mücadelenin sadece siyasi ve iktisadi mücadele olmadığını burjuvazinin sanatına da topyekûn bütün yoz kurumlarına da karşı çıkmayı hedef edinir.

Lunaçarski, "Gerçekten devrimci sosyalist-gerçekçi, gerilimli heyecanların insanıdır ve bu durum onun sanatına renklerin ateş ve ışık gücünü katar. Sosyalist-gerçekçi statikçi olamaz, kaderci olamaz, o tamamen tutkulu, mücadeleci olmalıdır." derken sosyalist gerçekçi sanat durağan ve kaderci değil tam tersi hareketli, gelişen, geliştiren bir sanat anlayışı olduğunu vurgulamaya çalışır. Bu yanıyla bu sanat akımı sanata ve sanatçıya; değiştiren-dönüştüren olma, halkın bilinçlenmesini sağlama ve dinamik- hareketli olma, diyalektik materyalizm kopmadan, onda ısrarcı ve özenli olan bir yol izler.

Sosyalist gerçekçi sanat için proletarya partisi belirli bir biçim çizip o doğrultuda sanatçının üretmesini ve bunla sınırlanmasını asla istememiştir. Partinin bu konuda uzmanlarından Lunaçarksi'nin şu alıntısı bize bunu somut bir şekilde gösterir. "Biçim kelimesi, hem esasen Avrupa sanatının bilim yazını içinde, hem de bizde, kesin olarak tespit edilmiş bir anlama sahip değildir. Buna rağmen ben, 'sosyalist gerçekçilik' sloganının biçim belirlemesi olarak görülmesine karşıyım. 'Sosyalist gerçekçilik' belli bir çağ boyunca egemen olacak olan (ve belki de sosyalist insanlığın, yani insanlık sanatının nihai, en yüksek biçimlerini karakterize edecek olan) bir öğretinin tamamıdır. Fakat gerçekçilik, klasisizm, romantizm gibi öğretiler de çok çeşitli biçimlere sahiptiler."

"Parti, proletarya edebiyatı sorununu ele aldığı yerlerde, hiçbir zaman proleter edebiyatın biçiminin ne olması gerektiğini belirlemeye kalkışmadı. Biz, herhangi bir şekilde şimdi, teorik olarak proleter biçimin ne olduğunu belirleyecek, bunun ardından ona sadık kalmaya çalışacak, ona uymayanları kesecek veya cezalandıracak durumda değiliz. Biz, tiyatro yazarlarımıza (ve yazarların hepsine) biçim aramada en geniş özgürlüğü tanımak ve onların bu arayışından, onların başarı ve başarısızlıklarından, sosyalist sanat yaratımının an biçimleri için örnekler türetmek zorundayız."

Sosyalist gerçekçiliğin ortaya çıktığı dönemde sanatın nasıl bir yön alması gerektiği üzerine çok tartışmalar yapılmış. Şu sonuçlara varılmıştır: Sanatın sadece hayatın bir yerinden tutmakla sınırlı olmadığı, insanla dünya arasında köklü bir ilişki ağı kurduğu, sanatın tek bir tanımının olamayacağı, sanatın başlangıcından bugüne değişik misyonlar üstlendiğine, bu misyonların değişmesinin doğal olduğuna, sınıfsal değişimlerin bu sağladığı sonuçlarına varılmıştır.

Sosyalist-gerçekçi sanatın anlaşılmasında büyük katkısı olan partinin sanat konusundaki uzmanlarından Lunaçarski 1918 yılında "1.Proleter Kültür ve Aydınlanma Örgütlerinin Tüm Rusya Konferansı"na sunduğu raporda şu tezleri ortaya atmıştır;

"1-İnsanlığın genel hazinesinin tamamlayıcı öğeleri olarak belli çağlarda halklar tarafından yaratılan sanat eserlerindeki değerli olan her şey, tüm insanlığa ait sanat eserleri olarak adlandırılabilirler.

2-Bununla birlikte, tek tek çağların ve halkların sanatında göze batan değişiklikler. Kimse tarafından reddedilemez.

3-Biz Marksistler bu değişikliklerin, ulusal ruh, dönem gibi berrak olamayan kavramlarla değil,

sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkiyle belirlenen toplumsal düzene bakılarak açıklanabileceğini biliriz.

4-Sanat şu veya bu sınıfın ideolojisinin saf ifadesi olabileceği gibi, bir dizi sınıfın karşılıklı etkisi altında da durabilir; fakat sanat eserlerinin incelenmesinin en verimli yöntemi sınıfsal analizdir.

5-Aynı sınıfın sanatı, sürekli aynı kalmaz. Sınıf sanatının evriminin klasik örneği şöyledir: İlk başlangıç, çabalama dönemi, klasisizm, realizm, kararsızlığın romantizmi, mistisizm.

6-Belli bir sınıfın tüm evrim basamakları, hiç de az olmayan bir şekilde bu sınıfın psikolojisi tarafından renklendirilirler.

7-Gelecekteki proleter sanatın karakterini oluşturma denemeleri bu önermelerden yola çıkmalıdır.

8-Proleter yaratıcılığın bağımsızlığı, kendini hiçbir şekilde sanatsal olmayan orijinalliklerde göstermez ve geçmiş kültürlerin tüm meyvelerinin tanınmasını bir ön şart olarak kabul eder.

9-İlerici karakterde bir dizi eser yaratarak aydınlar, proleter sanatın oluşmasında daha şimdiden belli bir rol oynamaktadırlar."

Sosyalist gerçekçi sanatın doğumuyla birlikte çok tartışılan geleceğin sanatın kurma ve geçmiş kültür mirasını reddeden yepyeni bir kültür yaratma, bu yeni kültürün yalnızca işçiler tarafından yaratılabileceği görüşü yerine halkın kültüründen, tarihinden bugüne kadar getirdiği bir çok sanat akımından yararlanılması gerektiği fikri ağır basmıştır. Sosyalist-gerçekçi sanatın hiçbir zaman halkın kültüründen bugüne taşıdığı olumlu değerlerden vazgeçilmeyeceği ve onunla da kendini sınırlamayacağı fikri oluşmuştur.

Bütün tartışmalardan sonra sosyalist gerçekçilik Lunaçarski'nin belirttiği gibi şu temellere oturması gerektiği ortaya çıkmıştır.

"Sosyalist gerçekçi sanatçı her şey den önce etkindir, dünyayı tanımak değil, değiştirmek de ister: Tanıma, bilme bu değişim içindir, onun buyruğundadır. Bu durum, onun gerçeği resmedişine çok özel ve dolayısıyla ayırt edici bir nitelik verir. Doğa ve toplum özde diyalektiktirler, içerdikleri çelişkilerle bir evrim geçirirler. Sosyalist gerçekçi bunu bilir ve bu damar atışını, bu zaman akışını hemen yakalar.

Sosyalist gerçekçi, hep amaca yönelir, kötüyü iyiden ayırır, büyük isteğine omuz verenlerin hareketini frenleyenleri kocaman objektifiyle ortaya koyar.

Her sanatsal imgeyi içerden ve dışardan gönderdiği yepyeni ışıkla iyice aydınlatır. Onun kendine özgü temelleri vardır; çünkü o, yaşamımızın deprem merkezine doğrudan doğruya, az çok dokunan her şeyle, özellikle sosyalist ilkelerle ve temel bir dönüşüm için yürütülen kavgayla özden ilgilenir. Bundan dolayı, yeni yazarın kendisi de özgül çizgiler ile burjuva gerçekçiliğinden ayrı türler bulmak zorundadır."

Belirttiği özelliklere uyan eserleri sıralarken şu sanatçı ve eserlerini örnekliyor:

"Etkin, diyalektik ve amaca yönelik bu sosyalist gerçekçilik dikkate değer yapıtlar verdi. Maksim Gorki'nin üçüncü cildi çıkan Klim Samgin romanı buna örnektir. Yakın bir geçmişi anlatmasına karşın, birçok toplumsal gücün nasıl çöktüğünü ve sosyalizmin çelik tohumlarının nasıl filizlendiğini gösterir.

Şolohov'un Uyandırılmış Toprak romanı da aynı düzeyde bir yapıttır. Kişilerin gerçekliği ve yazarının güçlü istemi, duygudaşlığı, kavrayışı ve olaylara katılışıyla insanı çarpar.

Şiirimiz de sosyalist yönelişin yetkin sözcülerini getirir bize. Örneğin, ölümüne acınası Mayakovski ve Bezimenski."(26) ✎

KAYNAKLAR

1) Yazın ve Sanat Üzerine I K.Marx – F.Engels Sol Yayınları, Kasım 1995, Çev:Ömer Ünalan s.97 (Marx, 1844 Elyazmaları, Sol Yayınları, Ankara 1993, s.179-180)
2) Age s.101 (Marx, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı ,s.229)
3) Age s.100 (F.Engels, Doğanın Diyalektiği, Sol Yayınları, Ankara 1991, s.188.)
4) Age s. 99-100 (1844 Elyazmaları, s 177 – 179)
5) Sanat ve Edebiyat Marx- Engels
6) Engels, Felsefe İncelemeleri
7) Anatoli Lunaçarski, Sosyalizm ve Edebiyat, Çev.Asım Bezirci, Evrensel, Mayıs 1998, s.37
8) age s.38-39
9) age s.39
10) age s.40
11) age s.42
12) age s.43.
13) age s 44
14) age s 45
15) age s 54-55
16) age s.63
17) age s.57
18) age s.81-82
19) age s 85
20) K.Marx, Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i, Çev.Sevim Belli, 1990
21) Lunaçarski age s86
22) Age s 83
23) 20. Yüzyılda Tiyatro, çev.Aziz Çalışlar
24) Mayakovski ve Fütürizm, Yiğit Tuncay, Genç Seyirci Tiyatrosu Sanat Broşürü, s 10--11
25) Age s12-13-14-15
26) Lunarçarski, age, s 83-84

Şubat notu

Rıdvan SESLİ

akla sığınmanın bu denli çıldırtıcı olduğunu
bilmiyordum
göğün asfaltında yapılan yolculuğun anılara denk
gelen eşitliğinide
sulardan olmayım dudağımın çatlağı bundandır
yaram bir göçebe akrep kavminden

bir kimliğe emanet verilmiş ömrüm
ne vakit adımla çağrılsam
kendimi uzak şehirlerin istasyonlarında bulurum
her vagonda bularak aynı öyküyle yola çıkmış
bizimkileri

kalbim minyatürüdür şimdi bütün zamanların
bütün çığlıkları içinde barındıran
yangındır damarlarımda dolaşan şimdi
ben bir bekleme salonunda unutum cemalimi
aynaların ardına sığınan

haydi bir Nil gibi geç kalbimin bozkırından durma geç.

öylece yürürken caddelerinde bu şehrin
siz hiç masumiyetin çığlını duydunuz mu?
entarisi altında saklı hançerle
yara alırken iki sokak ötenizde

sahi hiç duymadınız mı?
biraz da kendini ikna etmek için konuşanların
her söze ‚çünkü' ile başladığını
söyleyin, biliyorum duydunuz

yola çıkma zamanı geldiğinde aklımda
Prometheus
döne döne başım dünyadan hep yarına yarına
söyleyin kaç yaş günümü daha ateşe vereyim
yaşama olan borcumu sıfırlamaya

yola çıkma zamanı geldiğinde aklımda hep
Prometheus
usta geçtik ya Çiçek pasajının önünden
aklım da bir de Cemal Süreya
‚kendine kalabalık ol çocuk'
aldanma korna sesli yalnızlıklara

usta bugün günlerden neyintesi
bu kalabalık hep böyle kalabalık
neremden vursam sokağa kendimi

ayaklarda hal hal sevmem zincirleri ne ki
gümüşten de yapılsa
usta, şimdi dersem ‚atın hal halları
Prometheus aşkına!'
kesilir mi ışığı ayın üzerime...

ve çarpa çarpa düşüyor hecelerim bu kente
böyle yüz diz üstü hep aşağı
söze bir uçurum gerek bir yankı
yoksa güneş düşüverecek ellerimizden
serçelerin gölgesinde bir yerlerde
bize yakın bize uzak bir yerlerde

bu da sanadır; bir zarfa koyarak kokusunu Haliç'in
çok uzaklarda bir yerde ayaklandırarak suların
mavisini
adresine karanfil yağmuru bedduamdır

Şiirin göğsünde bir muska
tavşan kanı demlenirken geceye
yine hüzün sobeleniyor bir yerlerimde
oy kurşun eritin üzerime!..

Dönüş can kenarı bir yolculuk
Derde asit sözlerle ustanın
tuz-buz olup dağılıyor her şey
‚hali yaman olanın…'

Sessizlik.
Şehir meydanının orta yerinde yedi bank
yedisinde de oturmuşlarla bank, sıralı
gökte üç bulut gördüm, üçünde de
ha yağdı ha yağacak yağmur, sıralı
rafta kitaplar gördüm düzine,
okundu-okunacak elden ele, sıralı

koridorlar da geçti kimi zaman adımlarım
dem vardı açılmasına kör bir kapının
kapılardan sadece bir kapının
paslıydı kilidi ardı-sıra geçilen bütün kapıların,
sıralı.

Geçerken bir koridordan diğer bir koridora
sıra-sıralı
yüzlerini gördüm karanlıkta
ellerim kanadı, yanağını ısıran dişlerim, sıralı.

Bir çift ağız gördüm duyunca bizimkilerin
'deli'liğini ha konuştu, konuşacak, sıralı…

Ne ki içimden bir yıldız akıyor işte yaşamın ta
içine içine
Sorma hepten dil/siz/leşti bu lal'lar
oysa ne güzel olurdu seninle laflaşmalar
ne güzel olurdu, mesela şu giden kediden söz
etmek
şu akarsudan, şu köprü mesela niye öyle on
bacaklı..?
deliliğinden yahut bizimkilerin…

Oysa ne güzel olurdu seninle konuşmak
saat tam da Cudi'de bir köyün karanlıklarla
boşaltılmasına denk gelmişken,
ya da sen gece yarısı de buna, de bir şey olmaz
ne güzel olurdu seninle göç etmiş eski bir kavmin
yasını tutmak…

Biliyor musun?
Benim devletten aldığım bütün mektupların
içinde
ucu yanık haritalar çıkıyor
katlimi istiyor bütün kadılar
divanlar kuruluyor sorgusuz
Bir far bile yetiyor bazı

birken, dörde bölünmüş bir su geçiyor gözlerimin
içinden
karıncaların işgaline uğruyor beynim
yaramın sargısı bir büyücüye havale edilirken
aklıma 'insanlık' geliyor bazı... ✎

Fotoğraf

Cengiz GÜMÜŞ

Taşlarla, çakıllarla mücadele eden otlar bir tepeciğin önüne kadar gelmiş, nefesi tükenmiş gibi orada kalmıştı. Geniş bir çimenlik göremezdiniz, yer yer çıkmıştı çimenler. Asi otlardı aslında her yandakiler. Buralarda asıl göze çarpan büyüklü-küçüklü taşlar ve sert topraktı. Bilgili biri hemen söyleyebilirdi hangi jeolojik zamanda oluşmuş, hala ufalanmaya devam edip toprak bile olamamış bir taş yığını olduğunu. Buralarda yaşayanlar için ise daha basitti; buranın toprağı da iklimi de zordur, sadece o kadar. Tarımı olmaz; olur aslında ama gücü yetmez buralıların, gücü yetse de sebatı yetmez. Hayvancılığı zor olur. Uzun vadeli bakamaz kimse. Yürümesi bile zordur böyle arazinin. Alışık değilsen, bir saatte bir gün yürümüş gibi olursun ya da bileğini burkarsın hemen. Her nereye gidersen, on adım sonra dönmek istersin. 'Bitecek' diye güç versen de kendine her adımda daha da zorlaşır yol.

Fotoğraftaki arazi böyle bir yerdi. İyi hisler uyandırmazdı. Belki de tek bir his uyandırırdı; ıssızlık. Belki daha kötüsü; hiç bilinmemiş, hiç gelinmemiş, belki gelinmiş ama kalınmamış bir yalnızlık. Bu ıssızlık kocaman bir boşluk, kocaman bir yara gibidir içinde, ne olduğunu bilmediğin. Bilmezsen kahrolacağın, bilirsen mahvolacağın bir duygu. Ki her ıssızlık bir yoksunluktur, her yoksunluk yıkıcıdır.

Zaman geçmez gibi gelir burada. He şey sabitlenmiştir. Mevsimle aynıdır, ne zaman soğuyacak hava, ne zaman başlar rüzgârlar bilinir. Tek bir çakıl taşı oynamaz gibi görünür. Ağaçlar yaşlanır sadece, onlar da azdır zaten. Bunun için hüzünlü, tek başlarına yaşlanırlar. Yalnız bırakılmış gibidirler. Zaman geçse de dursa da fark etmez onlar için. Zaman geçse de dursa da fark etmez onlar.

Farklı zamanlardaki fotoğrafların en önemli özelliği değişimi göstermeleridir. Güzelliği buradadır aslında. Bu fotoğraf çekilmeden altı yıl önce büyük ihtimalle adamla kadın ya birbirine yabancıydı ya da birbirlerini düşünmüyorlardı bile. Beş yıl önce böyle bir fotoğrafta yalnızca iki kişi olurdu. İki yıl önce belki daha çok gülerlerdi. En güzeli yıllar sonra aynı yerde çekilmiş bir fotoğrafla karşılaştırmak olacaktı. Bazıları için yaşlanmak demek olan fotoğraflar, kimi için büyüme, bazıları için olgunlaşmaydı. Her an değişim demekti fotoğraf çektirmek ve eskiyi dondurmaktı. Siyah beyaz saklanmalı fotoğraflar. Eskiyi en iyi siyah beyaz fotoğraflar gizler.

Adam fotoğrafın en sağındaydı. Daha genç görünse de yaşı atmışlarda olmalıydı. Kaşları kalın, gözleri çukurdaydı. Saçlarının önleri dökülmüş, sarı bıyıkları düzenli, kulakları büyük, burnu normalden uzundu. Yeni traşlı yüzünde çökmüş avurtları ve derin çizgileri dikkat çekiyordu. Bu ayrıntılar yüzüne sert bir anlam veriyordu. Tüm eski adamlar gibi gömleğinin en üst düğmesi ilikliydi. Siyah pantolon, siyah süveter, gri çizgili siyah bir ceket, beyaz gömlek, beyaz yün çoraplar, siyah tozlu bir ayakkabıyla şık, güvenli, klasik duruyordu. Dizinin üzerine koyduğu sol elinde büyük taşlı bir yüzük ve metal bir saat göze çarpıyordu. Sağ kolunu oturduğu sandalyenin arkasına atmış, yan oturmuş, tehditkar bir duruş almıştı. Yere tam basan ayakları kendine olan güvenini gösteriyordu. Çok şey yaşamış gibi görünüyordu, çok şey yaşayacak gibi. Her şeyi ben bilirim havası vardı duruşunda, otoriterdi bakışı. İlk dediğimde anlayın, yapın söylediğimi der gibiydi. Hatta ben yarım söyleyeyim siz tam anlayın. Döverdi bu adam karısını. Belki de çok döverdi, sebepsiz yere. Bir eksikliğini kapatmak için, güçlü olduğunu göstermek için, sadece öyle öğrettikleri için… Hep bir sebep bulur döverdi. Erkekti çünkü. Hep sahip olmak isterdi, hep kontrol etmek; ama hep uzak, hep dışarıda. Bir baba gibi değil, bir eş gibi değil; bir gardiyan, bir amir gibi. Yönetici adamdı; sert, kesin, buyurgan, değişmez, bükülmez…

Kadının saf, dümdüz, iyi niyetli bakan gözleri ve uzun burnu tüm yüzünü dolduruyordu. Yanakları zayıf, dudakları inceydi. Belli ki fotoğraf için taktığı

ipek başörtüsü saçının önlerini açıkta bırakıyordu. (hediyedir kafasındaki başörtü. Çok mutlu olmuştur alırken. Pazen bir elbise, bir de ipek başörtü alınabilecek en gzel hediyedir onun için.) Kolları boştu, boynu da, görünmüyordu ama belli ki kulakları da. Sadece sol elinin orta parmağında parlayan bir yüzük vardı. Zayıfladığı için o parmağa alınmıştır. Siyah-gri bir elbise, krem rengi el örmesi bir yelek, siyah kalın çoraplar, düz bir ayakkabıdan ibaretti kıyafeti. Alelacele giyinmiştir bu önemli olay için, belki de ilk fotoğrafıydı. Adam kafasını nasıl geriye atmış meydan okurcasına bakıyorsa, kadın kafasını yere eğmiş öyle pişman-utangaç bakıyordu. Yönetilen kadındı; kabullenmiş, sessiz, uyumlu, sevecen… Adam nasıl gülmemeye çalışmışsa, kadın gülmeyi istemişti; adam başarmış, kadın başaramamıştı. Belki otuz yaş vardı aralarında, belki daha fazla. Sormamışlardır kadına, babası vermiştir. İlk defa düğünde göz ucuyla bakmıştır kadın, heyecanlanarak ve son defa heyecanlanarak ve kabullenerek. Merak, belirsizlik, mutluluk yok olmuş; sıradanlık, hüzün, korku, itaat yerleşmiştir.

Adamın ikinci karısıdır bu. Ölmüştür ilki. Boşanma olmaz pek burada. Adam, namusunu dışarıda bırakmak istemez; kadın, namusunu koruyamamaktan korkar. Hem hiç belli etmese de buranın erkekleri sever sonradan. Hastalıklıdır, ama sever. Belki de boşamıştır önceki karısını, erkek çocuk için. Niçin sarılmaz o zaman oğluna buradaki adamlar. Fotoğrafçı mı koymuştur büyük oğlunu kucağına? Bu adamlar sevmez çocuklarını; sert olsun diye, yiğit olsun diye, savaşçı olsun diye. Olur mu? Olur belki ama eksik olur. Hep bir yerlerinde taşırlar babasızlığı. Ölünce babaları çok ağlar erkek çocuklar. Bilir hep babasız olmuştur, öldüğüne değil babasızlığına ağlarlar. Belki sert olur, belki savaşçı, belki yiğit ama kendi çocuklarına hep yumuşaktırlar. Bu oğlanlar kendi çocuklarına hep 'babacığım' diye seslenir ki soğusun ciğerleri, erisin yürekleri. Kızlar mı daha çok yaşarlar bu duyguyu yoksa? İlk aşkları babaları, ilk hayal kırıklıkları mı olur? Ya çabuk bağlanırlar birine, ölene kadar sarılırlar ya da kararsız, bağlanacak kimseyi bulamazlar.

Kumral adamın kucağındaki erkek çocuk esmer, esmer kadının kucağındaki sarışındı. Adam, oğlunu tam kucağına bile oturtmamış, dizlerinin arasında eğreti tutuyordu. Elleriyle dokunmamıştı. Sanki boştu kucağı; tasasız, kedersiz. Kadın, kucağındaki bebeğe iki koluyla birden sarılmıştı; en değerli varlığı, çaldırmamaya çalıştığı oyuncağı, bıraksa kayıp gidecek ömrü gibi. Adamın kucağındaki çocuk sert bakıyordu, kadının kucağındaki sevecen. Adam hâkimdi, sahip değil; kadın sahipti, hakim değil. Bir ve iki yaşında görünen erkek çocuklar birbirinin zıddıydı. Biri esmer diğeri sarışın, biri hınzır diğeri mazlum, biri sert diğeri yumuşaktı. Sadece büyük kulakları babalarına benziyordu. Kilolu yüzleri, kıyafetleri gibi tertemizdi. Kalın giysiler vardı üzerlerinde, hasta olmalarından korkuluyordur. Atmış yaşında, iki erkek çocuk sahibi olmak adam için övünç kaynağı olmalıydı. Ama sadece övünç kaynağı, sevinç değil. Buralarda böyledir; kız çocuğa sevinilir (bazen), erkek çocuğa övünülür. Kız çocuk olabilir, erkek çocuk olmalı.

Bunun için fotoğraftaki iki kız çocuğunu ne anne ne de baba dokunmamışlar, tutmamışlar, sarılmamışlardı. Biri dört diğeri beş yaşında görünüyordu. En büyük kız çocuk fotoğrafın en solunda, diğeri adamla kadının ortasında duruyordu. Ayakkabıları, pantolonları, kazakları farklı renkte ama birbirinin aynıydı. Ellerinde birer kumbara, biri önüne diğeri karşıya bakıyor. Karşıya bakanın boyu bükük, öne bakanın başı dik. Karşıya bakan bir şey istiyor gibi, öne bakan bir şey arıyor.

En sert adam duruyordu, belki de muhtaç olacaktı. En karamsar kadın duruyordu, belki de sonradan mutlu olacaktı. En yumuşak sağdaki kız duruyordu, belki de yırtıcı olacaktı. En utangaç ortadaki kız bakıyordu, belki de çok cana yakın olacaktı. En saf esmer çocuk bakıyordu, belki de çok cevval olacaktı. En umursamaz bebek duruyordu, belki de çok duygusal olacaktı. ✎

HAYMATLOS ÜÇLEMESİ

Hasan ERKUL

I- SERÇELER

göğe asılı fotoğraflar,
arasında sahteliğin gölgesi…
kan üstüne yemin,
çıplaklığa saklıyor zehrini…

kanserini ele vermeyen
tuzak bir göz döngüsünde
itaat beklentisiyle emreylemek esas!

toz bulutunda barınmaya mecburmuş gibi
ayıpların çocuğu
isyanını bir takınıyor
bir soyunuyor
çocuğun boynuna kement atıyor ihanet!

kışlakta bekleyişimin aslı;
serseriliğimi sınayan,
kanatlı kapı önüne bırakılmış
yaz poyrazı bir zıpkın

bir kanadında aşk
bir kanadında barış yazılı serçeler
yine vurulacak diye korkuyorum…

kederlenme felek, kandil sönmesin
koynumdaki zamanı ninnileyen garibin
son yatağı, toprak

9 Eylül 2013 – İstanbul

II- TOPRAK

öldüğünde babam
dedem kadar yaşlanmamıştı
çizgilenmiş yüzüme bakıyorum
babamdan yaşlıyım

Afrika'da en eski insanmıştım,
kürtlük yaramın bir yanı acem
bir yanım arap
şimdilik türküm İstanbul'da;

gözlerine çivilenmiş hüzünle
firara sığınan orta doğu çocukları gibi
bir uçurumdan diğerine hayatları geziyorum…

öldürülünce çocuklar
ölmüş müydüm!
dizlerimde çocukluk yaralarım
öldüğünde babam
ölmüş müydüm…

bu uykumsuluk
Haliç'ten dalıp geceye sonra Kızkulesi'ne…
gölgeler uyusun
uyanır
yine sırat!

ağlaşma kandil, felek bilmesin
koynumdaki garibi ninnileyen zamanın
ilk tanığı, hayal…

28 Ağustos 2013 – İstanbul

III- KENDİM

ben bir yakamozum
bir yanım rüzgâr
bir yanım ay'a bakar

ben bir haymatlosum
bir halim dünya
bir yanım hiçlik

dünya döndüğü için dağ dönüyor öyle
istersem yürüyüp gidiyorum,
dağ
hep yerinde

hayat, kaç yaşındaymış
nereden kopar soy
nasıl bağlanır tarih
bir doğsa ve hep yaşasaydı
kaç yaşındaydı ilkimiz!

sarıp sarmalamış ıssızlık
yükü artmış suyun
yosun kokusuna bile yalvarışıma aldırmayın
avuçları çalınmış dilenciyim

dağ gecesine saklı leylayla
koynumda dalga dinleyen akşamın
tek sabırsızı, kendim…

7 Ağustos 2013 – İstanbul

KİTAP

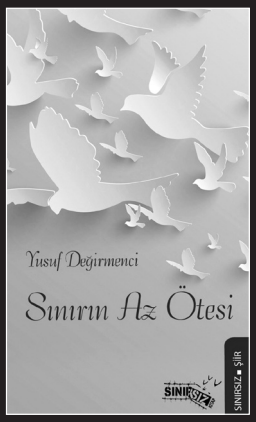

Sınırın Az Ötesi

Yusuf Değirmenci
Nehir Şiir
Sınırsız Kitap ve Yayıncılık

Gün kararmadan henüz
güneş kızıl kızıl hoşça kal demeden evrene
sevdama ruhunu ekle sonsuz sevginle
gidelim doğduğum yere
Lorca'nın aşk kuşları eşliğinde

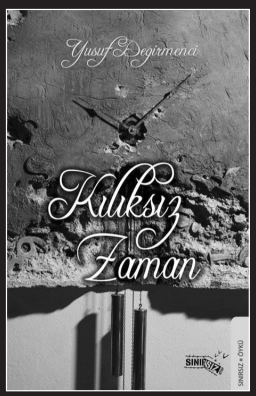

Kılıksız Zaman

Yusuf Değirmenci
Öykü
Sınırsız Kitap ve Yayıncılık

Kısa kısa öykülerin olduğu bu kitapta, farklı hayatlara yolculuğa çıkacak, her öyküde günümüzde yaşanan toplumsal sancıların ustaca bireyselliğe dönüştürüldüğünü, bu sancıların bireyler üstündeki etkilerini ve bu etkilerin kendi hayatlarına ve çevresindeki insanlara yansıyışının ustaca kurgulandığını göreceksiniz.

Aşkın sevginin, kadın-erkek ilişkilerinin, yaşanan iç hesaplaşmaların ve ikilemlerin, cinselliğin cesurca ve sansürsüz aktarıldığı bu kitapta, kimi zaman insandan umudunu kesip hayvan sevgisine sarılan bireylerin yalnızlığına, büyük şehrin insanı insandan ve kendinden uzaklaştırışına acılı gözlerle bakacak, bir hayvanın insandan beklentilerinin farkına varıp onları daha çok seveceksiniz. Kimi zaman ise; devlet otoritesine karşı gelemeyen bireylerin kendilerine yapılan dayatma sonucunda ölüp gitmesine, hayatta kalanların ise yaşadıkları sonucunda aklını kaçırma noktasına gelişine tanık olacaksınız.

İnsanı ele alan bu kitapta, insana dair her soru ve cevabı, duygu ve düşünceyi bulacaksınız. Bazen sevince-mutluluğa, bazen hüzne-yasa, bazen şehvete, bazen de kahramanların gözyaşlarına ortak olacaksınız ve kitap bittiğinde düş ile gerçek arası bir dünyada gidip gelecek; okuduklarınızın kendi yaşadığınız gerçekler mi, yoksa gördüğünüz bir düş mü olduğunu ayırt edemeyeceksiniz.

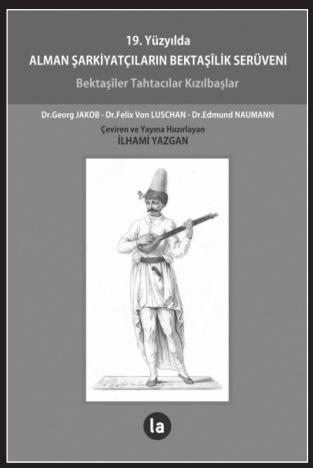

19. Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşilik Serüveni

La Kitap Yayınları,
Çeviren ve Yayına Hazırlayan: İlhami Yazgan
Ankara 2013, 1. Baskı
ISBN 978-605-64294-0-8

Kitap, Hacı Bektaş Veli ve Bektaşiliğin, 19. Yüzyılda Almanya arşivlerinde bulunan kaynaklardaki yansımalarını ve Alman şarkiyatçı, araştırmacı ve yazarların Bektaşiler, Tahtacı ve Kızılbaşlar hakkındaki görüşlerini irdelemektedir.

Dr. Georg Jakob'un 1908 yılında yayımladığı "Bektaşilik Öğretisi Üzerine Denemeler" adlı çalışması Almanya'da önemli yapıtlar arasında sayılmaktadır. 120 yıl önce Dr. Edmund Naumann'ın Hacı Bektaş'a yapmış olduğu ziyaret ve bu ziyaret sebebiyle yazdığı makalesi Hacı Bektaş türbesindeki gözlemlerini kapsamaktadır. Yine Dr. Felix von Luschan'ın 1890 yılında yayımlanan "Tahtacılar" adlı makalesini içeren bölümde ise 1890'lı yıllarda Likya Bölgesi'nde yaşayan Tahtacılar, Bektaşîler, Yunanlılar, Ermeniler ve diğer halklardır.

Ayrıca Alman kaynakları tarama metodolojisi ile Alman literatüründe Bektaşî teması ile ilgili araştırmalarda kitaba konu edilmiştir. Batılı kaynaklardan alınmış gravür ve fotoğraflar ilgili bölümlere eklenerek okurun hayal gücü desteklenmek istenmiştir.

Kimi incelemeye, kimiyse doğrudan gözleme dayanan bu çalışmanın birçok öğretici ve aydınlatıcı belge sunması acısından önemli bir boşluğu dolduracak nitelikte olduğuna inanıyoruz.

İşçi Sınıfının Uluslararası Örgütlenmesi

H. Yeşil
Dönüşüm Yayınları

"İşçi sınıfı da artık yalnızca düşünce olarak değil, pratik olarak da giderek daha fazla "enternasyonal" hale geliyor. Öyle ki; aynı emperyalist tekellerin değişik ülkelerdeki işletmelerinde çalışan yüzbinlerce işçi, aynı patronların işçisi.

Değişik uluslardan işçi sınıfının gerçekten enternasyonal bir tek sınıf olarak hareket etmesi gerekliliği her gün daha fazla kendini dayatıyor. Ulusal sınırları aşan eşzamanlı eylemler için de objektif şartlar her zamankinden daha olgun.

Ve gelinen yerde alternatifler her zamankinden daha berrak:

Ya sosyalizm — ya barbarlık içinde çöküş! (...)

İşçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesinde en önemli silahı örgütüdür. Örgütlü işçi sınıfı ve emekçi halklar yenilmezdir. Örgütsüz ise onlar yalnızca burjuvazinin kolay sömürü aracıdır.

Enternasyonal mücadele bütün ülkelerin işçi sınıfının ve emekçilerinin, yalnızca kendi ülkelerinde bolşevik örgütlenmelerini değil, aynı zamanda enternasyonal olarak da örgütlenmelerini gerektirir. Bunun nasılı, her somut durumda somut şartlar tarafından belirlenir.

Tarihte uluslar arası işçi sınıfının bir dizi enternasyonal örgütü olmuştur.

Bu tarihten, bugünün enternasyonal örgütlenmeleri için de öğrenmemiz görevdir.

Dünya işçi sınıfının mücadelesinde, uluslararası örgütlenmeler bağlamında tarihi olarak en önemli girişimler olan I., II. ve III. Enternasyonal'in tarihini kısaca inceleyen bu kitapla bu göreve biraz olsun katkıda bulunmak istiyorum.

Bu kitap öncelikle I., II., III. Enternasyonal kongre hazırlık ve kongre +- belgelerinin incelenmesi, bunların kolektif tartışılması temelinde kaleme alınan ve değişik biçimlerde yayınlanan eğitim notlarının yeniden gözden geçirilmesi sonucu olarak yayınlanıyor. (...)" (H. Yeşil – Önsöz'den)

içinden tren geçen şiir

İnci DERİNDE
inciderinde@hotmail.com

I

karabasanlar değil tır sesleri böler uykularımı
sabah ezanının uğursuz çağrısı, beni boyun eğmeye zorlarken.
o tırlar uzak ülkelere özgürlükler götürür
o tırlar uzak ülkelere götürür
benden esirgeneni ve bağışlananı bana.
uyandırır tavşankanı rüyalarımdan özgürlüğe aşermeler,
karnım acıkmıştır evde bir dilim ekmek yoktur
iki saat sonra uyanıp işe gitmem gerekiyordur
maaşım çoktan bitmiştir.
böyle şeyler artık olmaz zannediyorumdur oysa şaşırırım.
artık karaborsanın ve kıtlığın bulunmadığı bu çağdaki bu şehirde
geçim sıkıntısının marjinalliğini hissederim belki utanarak
çekip göğüslerinden,
ismine örtüler örtmüş kadınlar dolaşır,
üşüyerek
çıplak kadınlar gece vakti dar köşelerde
memelerini göstererek dolaşırlar.
ürperirim gözlerinin karlı martlarında kiralık kadınların.
doyumsuzluklarına inanmak
acziyetlerini kabullenmekten kolay gelir
yine de bu çağdaki bu şehirde bana.
çünkü gecenin koyuluklarından zararsız maceralar sormaya çıkmış
iyi yürekli
sabit gelirli
el ele yürüyen bir kadın ve bir adama rastladığında
bir fahişenin
kapı altlarına saklanması ve sırtını dönmesi gizlenmek için
boya karası saçlarını örtmesi yüzüne,
geçmiş bir zamanın kaba estetiğini taşıyan hüznü
çünkü zamane şiirinde "banal"dir, "klişe"dir.
orospuluk, azgınlıktan ya da bunalımdan yapılmıyorsa
uygunsuzdur ona dair şiirler yazmak tanrıya inanmamak kadar
öznesi olamaz gözlerine kara bantlar çekili,
o postmodern, o bulanık, o tekinsiz üçüncü sayfa edebiyatının.

çünkü uygunsuzdur inanmak daha yazılmamış olana
uygunsuzdur göğsünü uzatmamak kadar
tırnaklarının içi pıhtılaşmış kanla dolu tanrılara

II

içimden zaman yerine akış geçer
dillere pelesenk olmuş bir tanımlanamaz akış

içinden tren geçmeyen bir şehirdeyimdir.
o şehir içinden tren geçmediği için tarihsizdir.
kömür kokan hava,
kan kokan sokaklar,
sidik kokan duvar dipleri…
tarihsiz şehirlerde her şey satın alınabilir
gerekirse kendini satarak
beş paraya.
kapkara uzanır üstümde gökdelenler ve minareler.
kaybolurum şehrin taş ormanı içinde
bulunamayacağımı düşünür, korkarım
tarihsiz kalacakları gibi içinden tren geçmeyen şehirlerin
çünkü bir tek kayıpların mezarları açıkta kalır.

ben yolumu bulmak için korkuların arasından
ne meydanlarda atatürk heykellerini ararım
ne belediyeyi, ne taşra esnafının levhalarını.
ben hep yolumu denizden sorarım.

III

sık sık görürüm rüyalarımda.
bazı kadınlar geceleri izbe alanlarda
dipsiz kuyuların dibini gözler
dere yataklarını kazarlar santim santim.
itlerin kendine sakladıkları kemikleri çıkarırlar da topraktan
öperler okşarlar koyunlarına sokarlar,.
ve oğullar yaparlar kızlar yaparlar kendilerine
okuyup üfleyerek yasaklı duaları
evlatlarına mezarlar kazarlar.
kısır kadınlar o gün anne olurlar,
karanfiller dikerler aydınlanmış toprağa
ben o gün rehberimi bulurum
çünkü hiç beklemezken çıkıverir bir sokaktan karşıma.
koyunlarda ısınmış kemikler gibi, bir cumartesi.
tam umudumu yitirirken bulurum denizi
sonra trenleri düşünürüm ve vagonları
tedirgin olurum, yola gidecekmiş gibi seğirir sağ gözüm
tarihsiz olduğumu düşünürüm şehrim kadar
geleneksizliğimi
bunalım şiirlerinin parıltısız pahalılıkları silinir bilinç altımdan.
anlarım ki varoluşsal bir sıkıntı giydirilip
saçları maşayla kıvrılamaz tarihsizliğin
sol yanağına şuh bir ben bile kondurulamaz işveli
suratındaki yaraları kapatamaz pudralar
ışıkların altında edep yerleri gibi görünür çukur izleri
o çukurlar gençliğimin burukluklarını hatırlatır bana
ve yaşlılığımın muhtemel yalnızlıklarını
ve bana özgü olmadığını,
ne gençliğin ne yaşlılığın hadımlığının.
burulduğunu hepimizin testislerinin
ve yumurtalıklarımızın çıkarılıp

oltanın ucuna takılmış bir çapara olarak.
lağım kokan denize, aç balıklara atıldığını.

ben o akşam üstü tam umudumu yitirirken
denizden pis kokan bir yudum su içmişimdir
ve parmağımı bir toplu iğneyle delip.
bir damla kan akıtmışımdır dalgalara
acılarını paylaşayım diye kardeşimin..

IV

ben hep dizimdeki yara izinin
üstüne düşerim yatağımdan.
çünkü bazı geceler susmaz içimde ölmüş babam…
boşa akmış aybaşlarımı, oruçsuz geçirilen ramazanlarda,
ve cinleri düşündüğüm de olur.
hortlayan genç kadınların beyazlığında işaretlerim kendimi
o gecelerde altıma işerim
bilirim, uğursuz olan kadındır hep.
ve benim trensiz şehrimin mezarlıklarında
yalnız kadınlar yatar.

bazen de hayatımı düşünürüm
ve nasıl çalındığını bu hayatın
duayenleri düşünürüm ve de, üstatları.
nelere saçma dediklerini
neleri gözüme soktuklarını sayarım bir bir aklımdan.
iyi olan itaat miydi isyan mı, ne demişlerdi?
ekonominin kurallarını tekeller mi belirlerdi matematik mi?
toplumsal edebiyat neden bayağıydı bu kadar
söz konusu post yapısalcılık olduğunda
ve neden etrafımı hep
bu taşra hırsları, bu kariyerizmler
bu başarı öyküleri
bu kişisel gelişimciler doldurmuştu?
yani sıfırdan başlamak mümkün müydü hayata
bu imkan herkesi kapsıyor muydu yoksa
neden sırtlarında taş gibi
bu "genel insanlık bunalımı"nı taşıyordu insanlar
istemek başarmanın yarısıysa?
ezberlenmiş cevapları tek tek geçiririm aklımdan.
midem kazınır bir anda, gerçeğe duyduğum açlıktan.
ama uygunsuzdur bu açlık,
her şeyin "ulaşılabilir" olduğu bu şehirde, bu çağda.
kibar masalarda tabağındakilerin hepsini yemek kadar.
insanı kralın soytarısı eder
kendi kendinden utandırır
açlıktan söz açmak.
çünkü ne kimseler "açtır" artık
ne de doyabiliyordur o kimseler
kibar masalarda tarih çoktan yazıldı derler ve gülerler.
yazıldı ve bitti… değişmez doğası insanın

sanki o doğayı parmağını emen bir çocukken
aklıma kendim sokmuşum gibi
sanki kimse bana
günahkar peygamberlerin kıssalarını anlatmadı.
ve allahlar, şeytanlar ve melekler fısıldamadı kulaklarıma.
üstatlar gülerken duayenlerle
gevrek gevrek
ve yeniden sofraya otururken
düşünürüm, ıslak, yatakta
bir adım geri atacak mı yine
koşmak için gerilmiş bacaklarım?

biliyorum, doymak için zaaflar yaratır bende
tedirginliklerimi yer her şeyi bilenler..
gözyaşımı
korkudan tutamadığım sidiğimi
boşuna akmış kanımı içerler kahkahalarla.
"şeref"imize kadeh kaldırırlar.
ve o şerefe dair şiirler yazar
birbirlerine büyüksün diyen bazı usta şairler.

V

yağmur her yağdığında sokakları bok kokar bu şehrin
yağmur pislik getirir hüzün yerine
hüzün de
kadın da
hüzünlü kadın sesleri de
ticarileşmiştir.
eller cepte soğukta ikide bir arkaya bakarak yürünürken
cesareti çağıran bir melodi vardır. ıslıkla çalınan
hayatının melodisidir belki
olmadık bir yerde hatırlanır bazen
başka bir zaman başka bir oluşta
cesarete ihtiyacın olduğu zaman
hatırlayamazsın
yine de müzik içinde kalır ya
günü gelince ödenecek bir hesap da kalmıştır muhakkak açıkta
ondandır bu tedirginlik
bu ellerin şişmesi uyanışlarda,
bu kramplar, bu korkular,
o hesap ki dip dalgaların kadim sükûneti gibi kuvvetli,
şehirleri menevişlerle bezeyebilir.

açılır eller o zaman koşar ayaklar
ve yeniden yosun kokar deniz.
kan yerine şarap akar damarlarımızdan.

VI

şiddetini kaybeder bir gece yarısı yaşamak
ertesi gün yedide uyanıp işe gitmem gerekiyordur.

maaşım çoktan bitmiştir.
ve aşkı ve tutkuyu ve şehveti bitirmiştir çoktan

belki de bir gün önce o trensiz
yağmursuz
sokakları bok kokan şehirde
ben biraz karanlık için dua bile etmişimdir.
belki de trafoların patlaması için
sel için deprem için yangın için
kıyamet hülyalarına kaptırmışımdır kendimi
belki de gözlerimin önünde
maaşımla yaktığım lambalar sönmüyordur.
ve ölüm raporumda hiç sönmeyen ışıklardan öldü diye yazar.
ve artık ayı göremeyişinden.
arabalarla geziyordur insanlar
aptalca şarkılar söyleniyordur kahkahalarla
ne aya ihtiyaçları vardır ne yıldızlara
kredi kartlarının kudretidir her şeyi satın alınabilir kılan
belki ben bir yıldızın utançtan söndüğünü görürüm
çünkü yalancı yıldızlar gibi havai fişekler patlıyordur
çünkü öksürüyordur martılar
bazılarının ödleri patlıyordur da ölüyorlardır.
tüyleri de yanık kokuyordur belki
anlarım, bu çağda doğan, anlamsız ölümlere yazgılıdır hep
gözlere anlamsız intiharlar gibi görünür

ölümü gerçek kılan damgalar mühürler kaşeler arasında
bir gün aslı gibidir yazısı görülmezse
işte o zaman dikkat inançsızlığı doğurur.
bu mutlak sanılan sisteme

VII

güneşli bir günü, bir mayıs sabahını beklerim.
güneşsiz
bir öğle vakti saat on ikiyi on geçerken,
keyiflenir de ıslıkla bir marş çalarım.
rüzgârsız
ve belki kafamı kaldırdığımda
bir martının mutsuzluktan öldüğünü görürüm
dişlerimi sıkarım sadece ve belki yumruğumu
yumarım gözlerimi şimdilik.
bilirim ama
bir gün açılır o yumruk, yakalamak için tarihi,
açılır o gözler ve bakar, görür
hiç kalkmayacakmışım zannederlerken.
ayaklarımın uyuşukluğu geçiverir
bir gün mutlaka gelir, mayıs
bir gün mutlaka ayağa kalkarım.
alırım elime bir kalem
ki mürekkebi kanımdandır.
ve bir gün mutlaka
kendi tarihimi kendim yazarım.
koşar ve yakalarım son vagonunu
uzak bir şehirden geçen kara bir trenin. ✎

Günümüz sol sanatı

İnan YEŞİL

Sanatın tarihine kısa bir yolculuk yaparsak, varoluşundan günümüze yol alırken, toplumlar üzerinde, etkileyici büyük güç gerçekliği hepimizce bilinmektedir.

Tarihçesine girip fazla zaman almaktan çok, günümüze bakmak gerekli.

Burada sanatın ayrı dallarını ele almaktan çok, bir müzik sever olarak, kendimce naçizane üreten biri olaraktan, günümüzde sol sanatın müzik dalına değinmek isterim.

Sanat; toplumlar üzerinde bu kadar etkileyici güçken, müzik sanatı bu kadar yön vericiyken, neden günümüzde en çok ihtiyaç duyulduğu bir süreçte bu rolü oynamaktan yetersiz kalmıştır?

Acaba halk mı eski halk değil, sanatçımı eski sanatçı değil?

Sanat mı eski sanat ve yenilikçi değil?

Bir yığın sorular sorabiliriz.

Halk eski halk! Ezilen yine eziliyor, ezen güç ezmeye devam ediyor!

Değişen ne? Sınıfsal çelişkiler gün geçtikçe daha yalın şekilde derinleşirken, acaba, acaba, sosyalist kimlikli sanatçı dostlarımız mı, toplumsal olayları yüreğinin derinlerinde hissetmiyor, Yoksa popüler kültürün çizdiği sanatçı profili olmazsa olmazı dediği o sanatçı kitlelerden uzak durmalı, gizemli olmalı, hatta daha ileri gidelim, halka tepeden bakmalı dayatmasını mı kabul gördük? Acaba bilinçli demiyorum ama bilinçaltımıza kapitalist pop yoz kültürün olmazsa olmazlarımı bizleri teslimi aldı?

Bütün bu soruları sorarken, çağımızın internet canavarını göz ardı etmeden, çağımızın teknoloji çağını unutmadan, objektif ele almak zorundayız.

İnternet teknolojisinin sanatı bitiren ve otantik sanatı, animasiyonel bir çizgiye getirdiğini unutmadan değerlendirmek zorundayız.

Diğer anlamda, eleştirisel yaklaşımımız, karşı çıkma muhalif durmanın ötesine gitmez. Somut bir şey ortaya koyamayız.

Başta halk mı değişti sorusuna cevap vermek gerekirse, evet halk değişti! O eski kitleler yok artık!

İnsanların dünyası değişti. Teknoloji aygıtı günlük yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olmuşken, dünyamızın değişmemesi imkansız!

Hayallerimiz özlemlerimiz değişti.

Her şeyi geçelim, gündelik konuştuğumuz dil değişti. Yeni yeni sözcükler, terimler üretilmişken, toplumun değişip dönüşmemesi elde değil! Olumlu olumsuz burası farklı.

Teknoloji çağı diye adlandırdığımız bu çağ, acaba duygularımızı farklı mı kıldı? Ben burada kısmen evet diyebilirim.

Toplum değişmişken, yeni nesil yeni dil üretmişken, dönemizin sanat ve sanatçısı hangi dili kullanıyor, burası çok önemli?

Şöyle kısa bir kaç şey söylersek,

Sanatçı birey olarak oda yeni neslin teknolojisinde yararlanmakta ve dilimize giren yeni nesil dilini kullanmakta.

Yenilenme değişim dönüşümü acaba ters algılanıp içselleştiriliyor ki, sanatçının pratiği olan sanatı dışa değişmemiş dönüşmemiş, devrimci sözlüğüne ve felsefesine de ters düşerekten, yeniyi üretememekten adeta direniyor?

Bir de duygu açısında bakalım istiyorum.

Gelişen teknoloji ile birlikte, giden duyguları-

mızda oldu. Örnek; çok basit ve çok değerli bir şey, eskiden mektup vardı ki; küçük ama bizlerin özlem duygusunu büyük ölçüde geliştiren bir şeydi.

Bu çağda bu ortadan kalktı. Hal böyle olunca duygularımız buradan bir darbe yemiş oldu. Birçok örneği var. Eskiden insanlar daha bir toprakla haşır neşirdi. Ayağımız toprağa değiyordu. Şimdi şehirleştik ve betonarmelere ayağımız değiyor. Buradan da insanın bazı doğa ve tabiatsal özelikleri darbe yedi. Bütün bunlar bir anda alışmış olduğumuz rutinlerimizi bir anda değiştirdi. Doğal olarak sanat tüketimimizde bir anda değişti. Değişimler her alanda bir anda oluverdi ve devamda ediyor. Burada günümüz sosyalist, aydın, devrimci sanatçının yapması gereken, yenilikçi ve de yeni şeyler üretirken, verilmesi gereken, aydınlatıcılık öğretici ve eğitici, ruhu besleyici, kişiliği geliştirici nitelikten uzaklaşmadan, yeniden doğurmalı.

Burada sanatçı mı değişti sorusunu sormadan geçemiyoruz.

Rahatlıkla evet değişti diyebiliriz.

Sanatçının kaygıları değişti.

Dünyaya baktığı pencere değişti.

En önemlisi yürek merkezine koyduğu değerler değişti.

İnsan sevgisini yürek merkezinden dışladı ve yerine maddi nesneler yerleşti. Halk sevgisi noksanlaştı,

Halk, hak adalet vicdan değerleri, ağır yaşam şartlarının da getirdiği zorluklar potasında, bir bir öğütüldü.kavga kaygısı ekmek oldu. Bu gayet doğal olanı.

Biraz dış dünyada ekmek kavgası verirken, acaba iç dünyada kavgalarından vazgeçti mi?

Kendisini yenileyemedi mi? Hayatı sorgularken, ben nerdeyim, nereye gidip, kimlere hizmet etmem gerekir soruları mı cevapsız kaldı?

Sorular çok. Cevap bulmak zor!

En başta bugün üretilen sol sanat evrenselliği yakalamaktan

zorlanmakta. Devrimci sosyalist sanatçı, acaba, bireysel eğitimini mi yapmaktan tembelliğe düştü sorusu da akla gelmiyor değil.

Ufku daralmış bir yığın sanatçı görüyoruz.

Sorgulama yetisi çok zayıf.

Bir bütün bakıldığında sanatçı halktan soyutlanmış vaziyete.

Doğal olarak ürettiği istenilen somut, etki tepki olayı vermemekte.

Devrimci sanatın ve müziğin biraz topluma kırgınlığı da yok değil.

Haklı olarak!

Basit bir örnek vermek gerekirse;

Türkü bar furyasında hiç bir toplumsal kaygısı olmayan, sanatçı dostlarımız toplum tarafından değer bulurken, sosyalist aydın sanatçı biraz ötekileştirilmiş duruma da düşürülmüyor değil.

Örneğimiz şöyle; dostumuz sabahtan akşama kadar Ahmet Kaya şarkıları ile ekmek parası kazanıyor. Buna bir şey dediğimiz yok. Ama Ahmet Kaya dostlarını vatan haini ilan etmekten de geri kalmıyor. Ruhi Su'ya "Ermeni dölü" diyor, Ruhi Su derlemeleri olmazsa o sahneyi o gece tamamlayamıyor?

Ama o insanlar, devrimci demokratik platformlarda değer buluyor. Buradan gerçek manada sosyalist sanatçının kırgınlığı da anlaşılmalı bence sevgili dostlar..

Gayem eleştirmek değil!

Bir sanatsever üreten olarak ve sosyalist değerler taşıyan biri olaraktan, toplumsal kaygılarımı da bunlara kataraktan, bu soruları sormamın bir eleştiri olarak algılanmamasını isterim...

Benim gençlik yıllarım 80'lerin sonundan 2000 yılları arasıdır.

Gençlik yıllarım, devrimci sanatçı ve sanatın verdikleri ile alabildiysem eğer şekil bulmuştur.

Kendimce bir sanatçının okul diplomasından çok, öncelikle sokak kültürü diploması olması gerekliğine inanan biriyim.

Yine kendimce, bir sosyalist devrimci sanatçı dünya klasik müziğinden çok, dünya klasik kitaplarına hâkim olması gerekliğine inanıyorum! Ozanlarından beslenmesi gerek... Geçmişi günümüze taşımak diye bir sorumluluk alınmışsa, geçmişi iyi bilmek gerekli.

Ayrıca sanatçının ben tarafsızım demesi kadar yanıltıcı bir cümle yoktur! Dünyada bir ezilen mazlumlar, birde ezen zalimler vardır. Burada tarafsızım demek çelişkiden çok ayıp sanacak bir şey. Çok sık duyduğum için bunu demeden geçemiyorum.

Sanatçı tarafsız olmaz! Ezen ve ezilen sınıfsal ayrılmaların ortasında hiç durmaz. Muhakkak bir taraf olmalıdır..

Sanatçı ve sosyalist sanatçı yarınları iyi sezmeli diye düşünüyorum! Kısa bir örnek verirsek ve sürekli kullandığım bir sözüm; Sanatçı; karanlık gecede, kara perdenin arkasından, karanlık odadan, karanlık adamların, karanlık işlerini görenlerdir...! ✎

Leleh Leleh Turna Sesi Yerlice

Orhan BAHÇIVAN

Ey aşinası olduğum dil
Benim dilim
Yerlice

Dağların yüzüne güneş inmeye başladı
Kelebekler uçmakta olsun
Gecenin ortasına

Göçmen kuşlar geri dönüyor gördüm
Dağlar çekti yeşil kürkünü
Islak omuzlarına

Köleler yürüdü
Güneşin doğduğu mekan üstüne

Bir kez dağlara çıksak
Yağmur yeleli atlara binerek

Köleler henüz devlet kurmadan önce
Ara yolların sahibi anaç yüzlü yerlileri görsek

Kafkas dağlarının emekçisi
Yerliler
Bu dağların sahibi olan canlar
İşleyen işleten geceyi gündüze bağlayan emekçiler

Anka kuşunun sesinde
Kartalın uçuşunda
Leleh leleh turna sesi geliyor
Kafkaslardan
Yerlice

Dağların taşların sesini dinliyorum
Benim dilimi konuşuyor
Irgat dili derler bu dile
Uğuzca Dedem Korkut lisanı

Bu dil
Kafkasların eski dili
Yerlice

Haydi uçur Terlan kuşunu
Ey benim yüreği sevgi saçan çobanım
Güzel kadınların mahnılarını dinleyelim

Ezgiler yerli güzellemesi
Kara sazın tellerinde canlansın

Yerli divanisi
Derbeder
Tecnis

Tunç çağının sesi duyuluyor
Baltalarda dediler
İş aş emek
Teber

Ey saçları çise kokan humar gözlü kız
Kafkasların doruk noktalarından
Gitmez senin sesin
Kalır bilirim

»Adı belli Hoşbulak yaylasında«
Dönüp geldim Hoştülbent köyüne
Baba ocağına

Kuytulardan dolanırsan
»De görüm adın nedir ay çiçek deren«
Dilin okşuyor dilimi yerlice

Ey benim saçları dağ kokan Şemşamer gülüm
Dileğimdir yurt yerinden göçmesin
Koyma beni bu ellerden

Kar yağıyor şimdi dağların zirvesine
Savruluyor yüreğim turnaların sesiyle
Çiçeklerin içine yüreğim
Gel gör

Bu dağları bırakıp gideceğim
Terk edeceğim

Eğer inersem Hoşbulak yaylasına
Yağmur olup yağacağım
Kızların leçeğine

Şimdi bu dağlarda
Leleh leleh turna sesi yerlice
Dinleyip duracağım

Kuytu köşelerde bıldırcın yavruları
Büyüsün bekliyorum

Ceylan yamaçların ötesinde gezinir
Uğuz çayırına indi inecek
Avcı tekin dur

Güzel kızlar mahnı söylüyor
Uğuz dağında yerlice

Hayal seferi

Gökhan GÖREN

Sağa, tümseğe doğru kıvrılan cadde… nin altında alabildiğine uzanan çifte çelik yol… Hiç gelmeyecek katara duyduğum, otuz beş saniyelik hasret…

Yeşil ışıktan dosdoğru hızlı trenin rahat koltuklarına akan yolculuk… Avrupa'nın karnına yerleştirilmiş ana istasyonda hiç bitmeyen insan rabarbası… arasında ilerliyorum. Anadolu'nun ıssız Paris'indeki tek varış noktası olan, Ermeni yapısı istasyonun varlığından habersiz, sağımdan solumdan uzaklaşan yüzler… Oysa o, bizim tek mülkümüz. Benim gazoz kapaklarım ve çizgi romanlarım ağbimden sakladığım diğer hazinem. Onun tüm hazinesi ise yalnızca kendisinin hâkimi olduğu bir takım hayali oyunlar: Ellerini bir aşağı, bir yukarı hareket ettirir, olmayan düğmeleri tetikler, sadece ondan emir alan kimi yardımcıları ile görüşür ama konuşmaz. Bu sessiz filmde herkes yerini yurdunu, ne yapacağını gayet iyi bilir. O ise tüm bunları yaparken de ritmini yalnızca kendisinin tutturduğu ve hiç değişmeyen sabit adımlarla yürür, yürürdü.

Tren deposunda sökülmeyi bekleyen son kara tren lokomotifine atladı birden; bırakın tehditlerime kulak asmayı, geri dönüp bakmadı bile. Yine o eller… kâh yukarı itiliyor, kâh geri çekiliyor. Tek farkla ki, bunlar kara trenin ağır homurtularla ileri atılmasına yetiyor. Çay bardağını traverslere fırlatan başmühendisin ok gibi yerinden fırlayışını görüyorum. Ağbimin ateşe salladığı kömür dolusu küreklerle istim kazanan makinist kabininin tutamaklarına, dörtnala koşan safkanı üzengisinden yakalayan yetkin bir süvari gibi yapışıyor.

Orta Asyalı makinistten yediğimiz dayak bile başlarımızı çelik hatların üzerine dayamamıza engel olamadı sonrasında. Doğu ekspresinin geliş saatini, okulun paydos saatinden daha iyi bilirdi ağbim. Tırnak makasından hallice çakısıyla soyduğu kocakarıaldatankaktüsünün sütlü sapını kemirirken, tehlikenin kuyruk titreten hazzı yalardı demiryoluna dayanan sol kulağımın tüylerini. O dikenli, mor çiçekli bitkinin gerçek adını hiçbir zaman öğrenemeyecektim.

Geleceğin birikmiş sesleri, başmühendisin üzengisini sarsıyor da akşam güneşinin ılıttığı çeliğin içinden geçerek örsünü çekiçliyor kulağımın. Viyana'ya giden ikinci sınıf kuşetli vagonda tir tir titriyorum, yarı açık pencereden içeriye dolan kış rüzgârından değil, vizemin yetersizliğiyle ürken maceraperest, acemi akılsızlığımdan. Yıllar önce okuduğum romanda Moğolistan'a doğru yol alan genç, kaçak Romen'i düşlüyorum eş anlı, doğu ekspresinin 18. yüzyıl yük vagonunda bir köşeye büzüşmüş, yakalanmadan Çar'ın en sevmediği mülkünü, bozkırı aşmayı umuyor(uz).

İki sarışın gülümseyiş el sallıyor, ne lokomotifin keskin çığlığı ne de arkasından çektiği vagonlarla biriken hızdan ürkmüş gibi görünmüyorlar: Demiryolunun dibinde dikilmiş, körebe gözlerini yummuş, ekspresin geçişini dolduruyorlar kulaklarına. Parmaklarım, bu iki küçük kızın bizi selamlayışına karşılık havada belli belirsiz bir S çiziyor.

Pasaporta basılan sınır damgası, huzursuz yorgunluğun rahat bir uykuya dalmasına elveriyor. Romen'le koyun koyuna uyuyoruz.

2 Kasım 2013,
Boğaziçi 202 no.lu İETT otobüsü

Elmalı Dağları

Hasan VAROL

Ceyhun Atuf Kansu'ya

1.
Kentlerden uzak köydeyim
Yıldızlardan dağlardan
Söylenmesin fazla söz ettiğim

Anamdan doğalı
Karlar içinde kıl çadırlarda
Yıldızların kucağında
Yıldızlar kucağımda
Dağ çocuğuyum ben yıldızların çocuğuyum

Pamuktan dönüyorum akşamlarda
Tarlalardan zeytinler yüklü dağlardan
Silinmiyor hâlâ çocukluğum
Türküler söylerdim geceleri
Ardıçlar içinde yıldızlarla

2.
Sana varabilmem
Atın kişnemesine
Kelebeğin uçmasına bağlı
Nergisin çocuk güzelliğini vermesi
İlle de sevmesi beni

Ah… ülkemde
…..
……
Sabaha
Güzel bir bahara sevdiğim
Şafağa uyanmağa bağlı

Sana varabilmem
Sevebilmem taşların kuytusunda
Imıkça bir yerde

Seni kucaklamak
Yürümek yıldızlara doğru
Sabah yıldızına

Hele sevdiğim su ol çağla dağlarımda
Yarpuz ol su başlarında
Sineğen kuşları ol uç

3.
Saklanma
Yumruğunla usunla vur hele bir
Araya ne dağlar girer ne ecel ne arılıklar

Sana varabilmem
Şafağı kucaklamamıza
İnanmamıza şafağa
Yel kuş olup uçmamıza sana

Tepelerde koşan çocuk gibi
Gecelerde yıldızlar gibi kayarak
Yavuklumun işlediği yağlığımla
Sana varabilmem
Ayrıkotlarının sökülmesine
Bir ekmeğe
Çalışan yeğenimin kavgasına
Kavga tutmaya halkımı çağırmaya
Kısraklarla
Çocuklarla sana varabilmem

4.
Ben bilmez miyim acımın pınarını
Benim sevdam var dağlarımdan
Dirhem dirhem birikmiş halkımdan
Şiirimle söylemek istediğim

Yorgunluğumun çayını içemiyorum
Ellerim ayaklarım işimizin sızılarıyla sargılı
Bağıracağım
Bağıracağım
Ba-ğı-ra-ca-ğım
Bağırıyorum
Yıldızlara bakıyor dağlarda oğlak güden çocuk
Tarlada susam yolan bacım
Kulaçlarımın ucunda
Yıldızlarla balık topluyor ağım
Vurmuş türkülerini işçilerimiz
Yıldızlara

Bir meşenin dibi
Duvarının dibi fabrikanın
Mutlaka dayanak bana dağlar
Dağlar mutlaka

Ne deli poyraz ne deli ayaz
Yaylada kıl çadırlara akan yıldızlar benim
Dağlarımdan
Yıldızlar yüklü türküleri haykıran

5.
Ben o söylediğin meşelerin altında büyüdüm
Çorlar çintikledim salep çiçeği sevgileriyle
Büyük ağır gecelerin uykularında
Bir dağım senle
Yeşil bir fidan defneden
Ağır akan ırmak türkülü

Ben beni verdim dağlara
İz süreceğiz Mayakovski, Lorca
Neruda ve Nazım'la

Kürneğimizden
Sevdalarla boşanacağız dağlara

Yollara vurmuşum ben beni Elmalı Dağları'na
Sevdamız ağır akan ırmaklar kadar durağan
Karın ayazında……
……varan

Anason tarlalarından elma bahçelerinden
Varacağım
Beraber okuyacağız akşamdan sabaha
Antalya kentinin bir sokağında
Buluşmaya ayaküstü
İplik fabrikasındaki işçilerden
Bebeğimden
Şiirimizden söz açmaya

6.
1970 yılı Ocak ayında
Managua'da iki kişi
Yiğit bir direniş örneği verdiler
Öldüler cephaneleri tükenince
Benden beş yaş küçük
Öldü Rugama

Öldüremediler dağlarını dağların türküsünü
Suya banan meri kekliğini
Yüreklerinin türkülerini anaların oğlanların
Öfkeleri çeliklendi Nikaragua halkının
Türküsü ve halkı
Dağları ölmedi
Biz ölmedik. ✎

sinema notları

Anuş PAZARCIYAN

Uzay çöplüğünde tek başına...

Gravity
Yerçekimi

(ABD-İngiltere 2013)
Yönetmen: Alfonso Cuaron
Oyuncular: Sandra Bullock, George Clooney

Biyoloji doktoru Ryan Stone (Sandra Bullock) kendisi için ilk uzay seyahatinde Explorer uzay mekiğinde bilimsel araştırmalarla görevlidir. NASA'nın artık emeklilik aşamasına gelmiş eski ve tecrübeli astronotlarından biri olan Mat Kowalski (George Clooney) ile birlikte uzay mekiği dışında normal bir misyon sırasında karşılaşılabilecek en büyük bir felaketle yüzyüze gelirler: Uzayda serseri mayın gibi dolaşan miyadı dolmuş bir uzay aracı / çöpü, mekiğe çarpar. Uzay mekiği parçalanır. Ryan Stone ve Matt Kowalski yerküreden 600 km ötede, uzayın adeta sonsuz derinliği, sessizliği ve karanlığı içinde başıboş sürüklenmeye başlarlar. Yerküre ile bağıntıları kopmuştur. Uzayda tek başlarınadırlar. Her ikisinin de astronot giysileri içindeki oksijenleri gayet sınırlıdır. Uzayda hareket etme yetenekleri de olağanüstü sınırlıdır.

Mat'ın yönlendirmesi ile geri dönüş için planlar yapmaya başlarlar. Eğer imkânları doğru kullanırlarsa, belki yakında bulunan ve kullanımdan çıkmış Rus uzay istasyonuna bağlı bir uzay aracına ulaşabilir ve geri dönebilirler.

Fakat bu plan da yeni bir çarpma sonucu işlemez. Mat son çare olarak Çin uzay istasyonuna bağlı bir araca varma planını, bunun için yapılacak işleri açıklar. Fakat imkânlar sınırlıdır. Ya ikisi birlikte havasızlıktan ölecek, ya da belki biri kurtulabilecektir. Mat için yapılacak bellidir. Devreden çıkar. Ryan Stone artık kelimenin gerçek anlamında tek başına boşluktadır. Kendi dışında uzayda yalnızca serseri mayın gibi dolanan çöpler vardır.

Sonuçta, Mat'ın ruhunun da yardımıyla, (Bu Ryan'ın artık ölüme yattığı bir sırada, Mat'ın onun yanına gelip, gayet neşeli ne yapması gerektiğini anlatması biçiminde oluyor. 21. yüzyılda mistisizm uzayda da böyle yaşıyor!) bir Çin uzay aracı ile dünyaya dönmeyi başarır.

Öykü bir yanı ile uzaydaki çöplüğe dikkat çeken, bunun tehlikelerine dikkat çeken yönüyle, önemli ve gerçekçi bir öykü. Diğer yandan fakat kurtulma bölümünde inandırıcılığı nerede ise sıfır olan, fantastik bir öykü. Aslında bir süperwoman öyküsü anlatılan. Alien I'deki Sıgourney Weaver'den sonra yeni bir „süperwoman"ımız var artık. Ama

onun da Mat'a ihtiyacı var. Olmasaydı olmazdı! Hollywood'un en kahraman kadınlarını bile kahraman yapan sonuçta kahraman erkekler oluyor!

Filmin kuşkusuz en önemli yanı, uzaydan çekilmiş dünya görüntüleri. 3 D tekniğinin mükemmel kullanımı, görsel ve dijital efektleri. Görsel efektlerde Gravity Oscarı alırsa, kimse şaşırmamalı.

Eğer inandırıcılık aramazsanız, kimi özensizliklere (bütün uzay araçlarında yer çekimi yokluğunda uçuşan malzemeler hep aynı nerde ise; kopyala - yapıştırla çalışmışlar sanki) fazla takılmazsanız, „mavi gezegen"imizin şimdiye kadar sinemada görülen en güzel resimlerini görmek için bu filmi severek izleyebilirsiniz.

Çarpıcı bir belgesel

Art/Violence
Sanat / Şiddet

(Filistin-ABD, 2013) (Belgesel)
Yönetmenler: Batoul Taleb, Mariam Abu Khaled, Udi Aloni

Juliano Mer –Khamis, Yahudi anne / Filisitinli babadan doğan İsrail vatandaşı bir tiyatro yönetmeni ve oyuncu, ama onlardan da önce sanatını barış için kullanan bir eylemci. Filistin'de, Batı Şeria bölgesinde Cenin mülteci kampında,"Özgürlük Tiyatrosu" isimli tiyatronun kurucusu. En zor şartlar altında tiyatro ile insanlara barış düşüncesini taşımaya çalışan biri. Şiddetin egemen olduğu bir ortamda sanatla şiddete karşı savaşıyor, direniyor, insanlara umut aşılıyor. Barışın mümkün ve kazanılabilir olduğunu anlatıyor. Kamptaki gençlere, tiyatro oyunları üzerinden İsrail işgaline ve aynı zamanda ataerkil topluma karşı başkaldırı için bir imkân, bir platform sunuyor. Şiddet ve savaş yanlıları için kabul edilebilir bir şey değil onun yaptığı. 4 Nisan 2011'de onu tiyatrosunun önünde beş kurşunla vuruyorlar. Kim? Hâlâ bilinmiyor. „Faili Meçhul". Siyonist işgalciler de, Juliano'nun yaptığını fazla uzlaşmacı bulan Filistinli-İslamcı radikaller de olabilir.

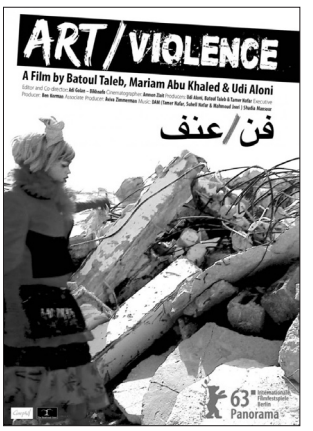

Udi Aloni, Mariam Abu Khaled, Batoul Taleb, Juliano ile Özgürlük tiyatrosunda birlikte çalışan sanatçılar. Onun en yakın çalışma arkadaşları ve öğrencileri. Bunlar onun eserini sürdürmeye kararlı gençlerle çalışmayı sürdürüyorlar. Art-Vioolence bir yandan Juliano'nun öyküsünü anlatırken, diğer yandan o öldürüldükten sonra Özgürlük tiyatrosunda sahnelenen üç oyun üzerinden şiddet / sanat ilişkisini, sanatın şiddete karşı şansını sorguluyorlar. Mariam Abu Khaled, „Alice Harikalar Diyarında" oyununda duvarın iki yanından çocukları bir araya getiriyor. Udi Aloni „Godot' yu Beklerken" uyarlamasında, Juliano'nun düşü olan barışı bekletiyor oyuncularıyla. Juliano'yu böyle anıyor. Bir oyuncu „Venedik Taciri"nin işkence altındaki monoloğunda işgal altındaki Filistin'de, Filistinli Arapların, Venedik'teki Yahudiden farkı olmadığını gösteriyor. Juliano'nun 14 yaşındaki kızı Milay, babasının yolunda „Antigone" metni ile, erkek egemen toplumu sorguluyor.

Sanat / Şiddet bence 2013 Berlinale'sinin Panorama bölümünde gösterilen en önemli belgesellerden biri idi.

İçeriği ile kurgusu ile çarpıcı, öğretici, sorgulayıcı, mükemmel bir belgesel.

Soderbergh'ten ilginç bir Biopic

Liberace

(ABD 2013)
Yönetmen: Steven Soderbergh
Oyuncular: Michael Douglas, Matt Damon, Dan Aykroyd, Scott Bakula, Rob Lowe, Paul Reiser vd.

Soderbergh artık sinema filmi yapmayacağını açıklamıştı 2012'de. 2013'de Liberace ile karşımızda. Bir özrü var: Sinema filmi olarak değil, TV filmi, belki dizi olarak kurgulamış Liberace'yi. Yapımcısı da zaten bir TV kanalı. Fakat ortaya çıkan ABD'nin 1970/80'li yıllardaki en ünlü piyanist/şarkıcı/entertainer'lerinden birinin öyküsünü, sevgililerinden birinin anıları temelinde anlatan, son dönemlerde sinema filmlerinde çok moda olan biyografi filmlerinden(Biopic) biri olmuş.

Liberace (Michael Douglas), çok iyi bir piyanist, şarkıcı, seyircileri ile çok iyi ilişki kurabilen, çok se-

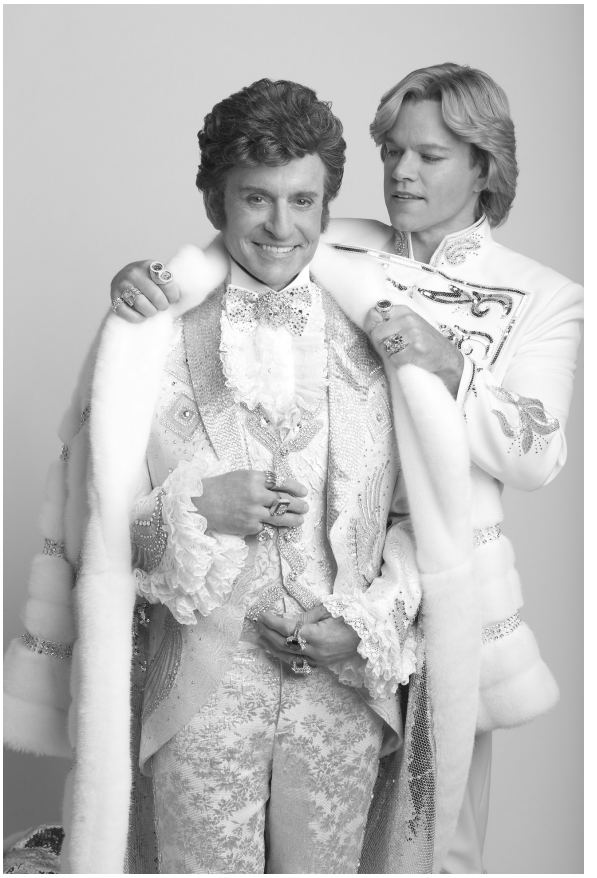

vilen bir sahne bir sanatçısı. TV' larda en çok izlenenler arasında yer alan programları var. Sanatçılığının yanında herkesin bildiği ve fakat kimsenin açıkça söylemediği, aslında o dönemdeki "zamanın ruhu"nun ikiyüzlülüğünü, sahtekârlığını açıkça gösteren bir "gizi" var: Homoseksüel. Homoseksüellik o dönemde tabu olduğu için, görünürde bir kadınla evli. Açıkça homoseksüelliğine kamuoyu önünde sahip çıkmıyor, çıkamıyor. Özel hayatını gizli yaşamak zorunda. Fakat sahnede özel, cafcaflı feminin kıyafetleri ile „başka" olduğunu da gösteriyor herkese. Bizde bir zamanlar Zeki Müren'in yaptığı gibi.

Liberace' ile filmde taşralı, genç, homoseksüel hayvan bakıcısı Scott Thorson (Matt Damon) üzerinden ve onun gözü ile 1977'de tanışıyoruz. Bir homoseksüel arkadaşı üzerinden Las Vegas'taki bir konser ertesinde hayran olduğu Liberace ile tanışıyor Scott Thorson. Çok eşli bir homoseksüel hayatı olan ve yaşlanma yoluna girmiş Liberace için Scott başlangıçta yeni yüz, taze kan, yeni bir maceradır. Scott için ise Liberace, onun hayalinde canlandırdığı yepyeni bir hayatı sunan bir prenstir adeta. Liberace'in yaşadığı lükse vurulur önce Scott. Ve onun yanında resmen „yardımcı" olarak çalışmaya başlar. Esas işi Liberace'nrin sevgilisi olmaktır. Resmi işi, onun şöförlüğü, yardımcılığı vs. dir. İlişki, bir süre sonra gerçek bir aşk ilişkisine dönüşür gibi olur. Çocukları olmayan bir ailenin yanında evlatlık çocuk olarak büyüyen Scott için Liberace'nin „hem baba, hem arkadaş, hem sevgili" „onun için herşey, onun herşeyi" olmak istediği sözleri onu onurlandıran sözlerdir. Sonuçta bu ilişki öyle bir yere gelir ki, Scott, Liberace'nin güzellik cerrahının masasına yatar. Yapılan güzellik operasyonunda Liberace, onu kendi gençlik haline getirmeye çalışmakta, Scott da bunu kabullenmektedir.

Bir süre sonra, yeni yüzler, taze kan arayan Liberace için ilişki sıkıcı olmaya başlar. Değişik ilişkiler talebi ise başka hayaller kuran Scott için kabul edilebilir talepler değildir. Kıskançlık krizleri, çirkin kavgalar vb. ertesinde aynı Scott eve geldiğinde, evden ayrılan eski bir yardımcı gibi, Scott da yeni bir "yardımcı" tarafından ikame edilir.

Liberace, iki başoyuncusunun gerçekten güzel oyunuyla (ikisinin de Oscar adaylığı kimseyi şaşırtmamalı) seyredilebilir, fakat Soderbergh gibi bir yönetmen için hayal kırıcı, olmasa da olur bir Holywood filmi aslında. Anlattığı öykü zamanların, değer yargılarının nasıl değiştiğini görmek, göstermek açısından ilginç. Artık en azından emperyalist ülkelerde homoseksüel sanatçıların çoğu cinsel tercihlerine açıkça sahip çıkabiliyor. Çok değil 40-50 yıl önce büyük giz olarak kalmak zorunda olan şeyler üzerine bugün açıkça konuşulabiliyor. Ülkemizde Gezi eylemlerinde örgütlü LGBT en aktif gruplardan biri idi. Kuşkusuz bu toplumsal önyargıların, baskıların bütünüyle kalktığı vb. anlamına gelmiyor. Uzun yıllar da gelmeyecek, ama artık eskiye oranla LGBT'lerin bir bölümü, büyük şehirlerde „biz de varız"ı yüksek sesle söyleyebiliyor.

Egemenleri rahatsız eden sızıntılar

Inside Wikileaks (Wikileaks'in içi)
(ABD, 2013)
Yönetmen: Bil Condon
Oyuncular: Benedict Cumberbatch, Daniel Brühl, Laura Linney, Carice Van Houten, Anthony Mackie, Stanley Tucci, David Thewlis, Alicia Vikander, Moritz Bleibtreu vd.

Wikileaks, kendisine internet kanalıyla gelen bilgileri, bu bilgileri gönderenlerin kimliklerini ortaya

çıkarmadan, olarak kamuoyuna sunan bir internet platformu. Kaynağın anonimitesi Wikileaks'in en önemli ilkelerinden biri. Bu yüzden de bu plaforma özellikle büyük şirketlerin ve devletlerin içinden, toplumdan gizlenen bir sürü bilgi „sızıyor". Leak zaten sızıntının ingilizcesi. Ve toplumdan gizlenen bu bilgiler wikileaks sitesi üzerinden herkesin bilgisine sunuluyor. Wikileaks sayesinde dünya şimdiye kadar örneğin ABD'nin Irak'ta işlediği savaş ve insanlık suçları hakkında bilgi edindi. Örneğin ABD dışişleri bakanlığının diplomatik temsilciliklerle yaptığı „çok gizli" yazışmaları üzerinden ABD dış politikasının nasıl şekillendiğini öğrendi. Örneğin İsviçre bankalarında gizli hesaplarda yatan paraların sahiplerinin isimlerini öğrendi. Vatikan'da dönen dolaplar hakkında bilgi sahibi oldu vs.

Inside wikileaks, bu platformun nasıl oluştuğunu, onu içerden bilen biri, Daniel Domscheit-Berg (Daniel Brühl)'in bakışı ile anlatan bir film. Onun anlatımına göre, wikileaks, aslında biraz uçuk-kaçık bir compüterfreak olan Julian Assange(Benedict Cumberbatch) tarafından, tek kişilik bir örgüt olarak kurulan bir platform. Daniel Domscheit Berg gerçekte, ona Wikileaks'in yüzlerce gönüllü çalışanının olduğunu anlatan Julian Assange dışında wikileaks'in tek çalışanı. Platformda adı geçen en yakın çalışma arkadaşlarının tümünün aslında Assange'in yarattığı değişik kimlikler / kişilerden başka bir şey olmadığını Daniel Domscheit Berg, wikileaks'in ilk büyük haberi – İsviçre bankalarında dönen dolaplar, yasadışı milyarlarca doların nasıl „yıkandığı" ile ilgili haber - patlatıldıktan sonra, bunu en yakın çalışma arkadaşları ile birlikte kutlamak istediğinde öğreniyor. Bu, Daniel Domscheit Berg'in anlatımına göre, ikili arasındaki güveni sarsan ilk büyük hayal kırıklığı oluyor. Sonraki dönemde aralarındaki ilişkiler giderek iyice bozuluyor. Bu bozulmanın temel sebebi de, Assange'in giderek artan bir biçimde, „kaynağı koruma" ilkesinden uzaklaşması, sansasyonel haberleri, bunların doğruluk derecesini yeterince araştırmadan yayınlamak istemesi ve bunun dışında gelen belge ve bilgileri hiç bir redaksiyonel çalışma yapmadan yayınlama yoluyla, kimi insanların hayatını tehlikeye atması olarak gösteriliyor. ABD dışişleri bakanlığının bir dönem diplomatik misyonları ile yaptığı tüm görüşmelerin hiç sansürsüz bütünüyle platformda yayınlanmasını Daniel Domscheit Berg önlemeye çalışıyor, ama önleyemiyor. Bu Assange-Berg ikilisinin bitişi oluyor. Assange bir basın toplanıtısında „wikileaks çalışanı Domscheit Berg' in wikileaks'ten atıldığını açıklıyor. Onu ve eşinin (ki sonradan Almanya Korsanlar Partisi'nin sözcüsü oldu) CIA ajanı olduğu suçlamasını getiriyor.

„Inside Wikileaks" te, Daniel Domscheit Berg'in yazdığı bir kitaba dayanılarak çizilen Julian Assange portresi, aslında bir kendine çok önemli bir misyon yükleyen bir paranoyakın portresi.

Şimdi ABD'nin „vatan hainliği" suçlaması ile bütün dünyada aradığı ve Londra'da sığındığı Ekvador büyükelçiliği sınırları dışına çıkamayan Assange için bu film, ona karşı ABD'nin yürüttüğü yalan ve karalama kampanyasının bir parçası.

Gerçek, onu kimin anlattığına göre değişiyor!

Fakat anlatıma göre değişmeyen bir gerçek de var: Wikileaks bu yalanlar dünyasında siyasetin ve finans dünyasının kitlelerden gizlenen kimi „giz"lerini giz olmaktan çıkardı. Wikileaks gibi internet platformları emperyalist sistemin nasıl işlediğini gözler önüne seren ve egemenleri rahatsız eden araçlar. Onlar için wikileaks gibi platformlar internetin kötüye kullanımıdır ve engellenmelidir. O halde söylenmesi gereken şudur: Bir, iki, daha fazla wikileaks. Ne kadar çok olursa o kadar iyidir!

İnside wikileaks konusu yanında anlatımı, kurgusu, sinema dili ile de başarılı bir film.

Woody Allen'in 2013 filmi…

Blue Jasmine
(ABD, 2013)
Yönetmen (ve tabii senaryo): Woody Allen
Oyuncular: Cate Blanchett, Alec Baldwin, Sally Hawkins,Peter Sarsgaard,Louis C.K., Bobby Cannavale, Andrew Dice Clay, Shannon Finn vd.

Woody Allen'in 2013 yılı ürününün adı Blue Jasmine. Jasmine, iki evlatlık kız kardeşten, anne babanın sevgili kızı Jeanette'in sonradan, sosyeteye girdiğinde kendine verdiği isim. Blue ise kocası Hal (Alec Baldwin) ile tanışma şarkıları olan Blue Moon'dan apartılmış. Blue Jasmine (Cate Blanchett), kocası Hal büyük çapta sahtekârlık, vergi kaçakçılığı vb. suçlardan tutuklandıktan ve ellerindeki bütün mal mülke el konduktan sonra Manhattan'daki yüksek sosyete yaşantısını terk etmek, bir süreliğine de olsa, San Fransisco'da küçücük bir kira evinde oturan kız kardeşi Ginger'in (Sally Hawkins) yanına sığınmak zorunda kalır. Filmin

ilk sahnelerinde bu göçün başlangıcında uçakta tanırız Jasmine'i. Şık, marka kıyafetleri içinde, tam bir yüksek sosyete kadınıdır. Yanında oturan yaşlı kadına o hiç bir sormadan sürekli kendi hayatını anlatır. Nasıl bir zenginlik içinde yaşadığını öğreniriz. Sonra bir taksi ile elindeki adrese gider. San Fransisco'nun fakir bir semtinde döküntü bir evin kapısında bulur kendini. Kasada çalıştığı süper marketten eve gelen kızkardeşi ile ilk karşılaşmaları, aslında iki ayrı dünyanın karşılaşmasıdır. Bir yanda yüksek sosyete, öbür yanda yoksul, normal vatandaş. Parası olmadığı halde birinci mevki uçmaktan vaz geçmeyen bir Blue Jasmine; onun lüks Lui Vitton bagajı, öbür yanda iki odalı kira evinde aslında sevgilisi Chili'nin yanına taşınması planları Blue Jasmine'nin gelmesi nedeniyle şimdilik ertelenme zorunda kalınan, yoksul bir hayat sürdüren kız kardeşi Ginger. Ama artık Jasmine'nin „öbür sınıftan" olması yalnızca tavrındadır, alışkanlıklarındadır. Gerçekte beş kuruş parası yoktur. Hayatında ilk defa çalışmak zorundadır yaşayabilmek için. Bu durumu ancak elinden düşürmediği Martinilerle aşmaya çalışmaktadır.

Filmin gelişmesi içinde Blue Jasmine'nin kocası Hal'in yukarıdan baktığı kız kardeşinin eski kocasının parasını spekülatif ve illegal bir projeye yatırıp, batırdığını; Hal ile Jasmine'nin kolejde okuyan ve babası ile övünen yetişkin bir oğulları olduğunu; Hal'in bir lüks eşyası gibi kullandığı Jasmine'i değişik kadınlarla sürekli aldattığını, Jasmine bütün çevresinin haberdar olduğu bu „kaçamaklar"dan, Jasmine'nin haberinin olmadığını vb. öğreniriz.

Jasmine yeni bir hayat kurabilmek için önce çalışmayı dener. Bir diş doktorunun yanında çalışmaya başlar. Bir süre sonra yanında çalıştığı Doktor Jasmin'e kur yapmaya başlar, sonunda saldırır. İşi bırakmak zorunda kalan Jasmine, bu kez yeni bir hayat kurmanın yolu olarak „zengin bir koca" bulmayı dener. Bunun için kendine yalan dolu ve fakat inanılır bir biyografi uydurur. Bulunan koca adayı ile işler iyice ilerledikten sonra ama yalan balonu patlar.

Bu arada kız kardeşine fakat evleneceği haberini, evden çıkacağı haberini çoktan vermiştir. Jasmine çaresizdir. Yalnızca zengin bir kocaya eklemlenmiş bir lüks hayat, aslında sürdürülemez bir hiçliktir.

Woody Allen 2013 filminde Avrupa'dan yine ABD'ye, esas çalışma alanına dönüyor. İyi de yapıyor. Blue Jasmine bir traji-komedi. İki ayrı dünyanın birbiriyle karşı karşıya geldiği yerde, Woody Allen'in sempatisinin „aşağıdakiler"den yana olduğunu görüyorsunuz. Ama bunun yanında onun aşağıdakilerle, yukarıdakilerin hayatından kesitler gösterdiği yerler üzerinden, aslında onun yukarıdakilerin yaşantısını çok daha iyi tanıdığı ve bildiğini, aşağıdakileri resmederken, klişeler içinde kaldığını da görüyorsunuz.

Blue Jasmine de, Woody Allen'in hemen bütün filmlerinde olduğu gibi, temel mükemmel senaryo.

Cate Blanchett ve Sally Hawkins'in oyunları mükemmel. En iyi kadın oyuncu ve en iyi kadın yardımcı oyuncu dallarında bu yılda benim Oscar adaylarım oyunlarıyla.

Blue Jasmine, Woody Allen filmlerini sevenler açısından, mutlaka görülmesi gereken bir film.

Umut verici üç "İLK"

1. Yeşil bisikletli kız / ya da özgürlük özlemi…

Wadjda (Vacda)

(Suudi Arabistan /Almanya, 2013)
Yönetmen: Haifaa Al Mansour
Oyuncular: Waad Mohammed, Reem Abdullah, Abdullrahman Al Gohani vd.

Anlatılan öykü, Riyad'da yaşayan 10 yaşındaki bir kız çocuğu, Vacda'nın (Waad Mohammed / o kadar güzel oynuyor ki, bu sevimli kızı sevmemek mümkün değil) öyküsü. Vacda henüz çocuk olduğu için, sokakta çarşafsız dolaşabiliyor, diğer

çocuklarla oynayabiliyor, aynı yaşta bisiklet sahibi bir erkek arkadaşı bile var. Ona bisikletiyle hava atan bir erkek arkadaş bu. Büyüyünce onunla evleneceğini söyleyen bir erkek çocuk. Vacda okula gidip gelirken gördüğü yeşil bir bisiklete vuruluyor adeta. Onun için o bisikletle, o erkek arkadaşını yarışta geçmek en önemli hedef haline geliyor. O yeşil bisiklet, Vacda bilincinde olmasa da, kadınları eve kapatan, hayatı darlaştıran, kadını resmen de erkeğin ev kölesi olarak tanımlayan toplumda kişisel özgürleşmenin simgesi adeta. Vacda, kocasının izni olmadan sokağa çıkamayan, kocasına her bakımdan bağımlı annesinin hayatını görüyor, yaşıyor. Bisiklete binmek onun için "ben bu hayatı istemiyorum" demekle eş gerçekte. Aslında eşini seven annesi, erkek çocuk doğuramadığı için, kocasının yeni evliliğini gözü yaşlı izlemek zorunda kalıyor. Vacda'nın bisiklet talepleri evin reisi tarafından ret edilince, annenin de kendi kullanımı için yeterli parası olmayınca, iş başa düşüyor. Önce evde ürettiği müzik kasetleri satışıyla para kazanmaya çalışıyor. Fakat yakalanıyor. Disiplin cezası alıyor. Ardından yeni bir fırsat çıkıyor önüne: O zamana kadar, Kuran dersinde pek başarılı olmayan Vacda, ödüllü Kuran okuma yarışmasına katılmak için bütün gücüyle çalışıyor. Ve sonunda başarıyor da. Kuran okuma yarışmasında aslında birinci olup, ödüle hak kazanıyor. Fakat ödülü ne yapacağı sorulduğunda, verdiği cevap hiç te dini bütün ve yavaş yavaş ergenlik çağına yaklaşan Müslüman bir genç kıza yakışan cevap değildir. Bu ödülü koyanlar için ise bir provokasyondur adeta! „Bisiklet alacağım!" Sonuç açıklandığında ödül aslında ikinci olana veriliyor.

Vacda boynu bükük eve döndüğünde onu bir sürpriz bekliyor: Vacda için bisikletin ne anlama geldiğini anlayan annesi ne edip etmiş, kızının özlemini yerine getirmiştir. Yeşil Vacda'yı beklemektedir.

Film, Vacda'nın bisikletiyle özgürlüğe seyahat resimleriyle sonlanır.

Vacda şimdiye dek hiç bir sinema filmi olmayan, sineması olmayan bir ülkenin, Suudi Arabistan'ın ilk uzun metraj sinema filmi. Ve bu filmi çeken de kadınların yalnız başlarına sokağa çıkamadıkları ülkeden gelen bir kadın yönetmen: Haifaa Al Mansour. Yalnızca bu iki olgu bile Wacda'yı 2013' en önemli ilkleri içine sokmaya yeter. Ama yalnızca bunlar değil. Wacda konusuyla, öyküsü ile, kurgusu ile, evet, kendilerini oynama doğallığı içindeki oyuncuları ile de çok umut verici bir ilk.

2. Ön yargılar ve arkadaşlık...

Ummah unter Freunden (Arkadaş Toplantısı)
(Almanya, 2013)
Yönetmen ve senaryo: Cüneyt Kaya
Oyuncular: Frederick Lau, Kida Ramadan, Burak Yiğit, Mona Pirzad, Dirk Talága

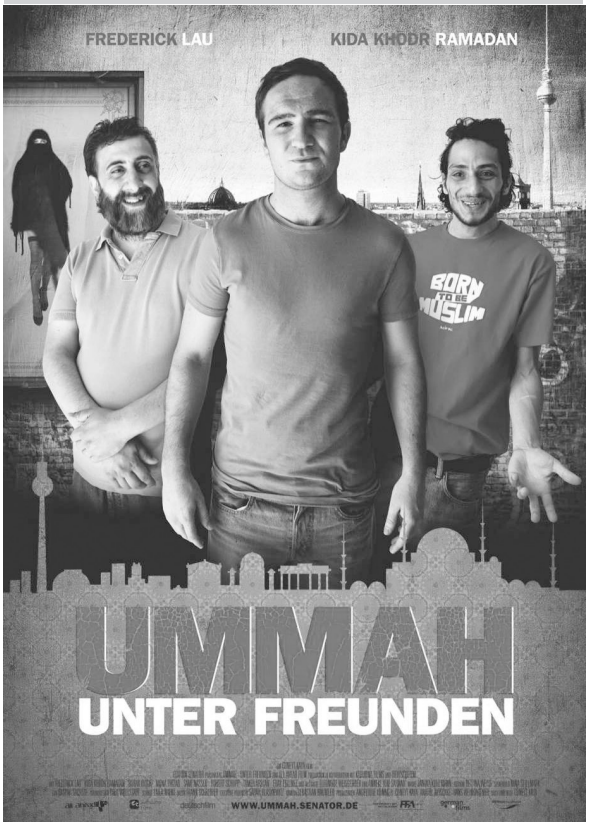

Cüneyt Kaya 1980 Berlin/Wedding doğumlu bir filmci. Daha önce yönetmen Weingaertner'e bir filmde reji asistanlığı yapmış. Sonra kendisi bir yapımcı firma kurmuş. Ummah Unter Freunden (Arkadaş Toplantısı) onun senaryosunu yazıp, yönetmenliğini yaptığı ilk uzun metraj sinema filmi.

Film bir yanıyla Neo Nazi örgütü içine sokulmuş bir Anayasayı Koruma Örgütü (Bu Almanya'da MİT'in muadili olan gizli polis teşkilatının ismi) ajanının (Daniel / Frederick Lau) kendisinin de yaralandığı ve ölümle biten bir operasyonu sonrasında, „normal" bir hayata dönme isteğinin, bunun önündeki engellerin öyküsü. Verfassungschutz yaralanan ajanını korumak için onu bir süre devreden çıkarıyor ve Berlin'de Arap ve Türkiyeli göçmenlerin yoğun olduğu Neukölln semtinde bir

eve yerleştiriyor.

Daniel kendisine yabancı bu yeni çevresinde yeni arkadaşlar ediniyor. Hepsi göçmen kökenli Alman olan bu yeni arakadaşlar ile bu „ öz Alman"ın dostlukları karşılıklı önyargıların süreç içinde yıkılmasını gerektiriyor. Bu arada devreye Daniel'i bu yeni arkadaş çevresini kontrol için kullanmak isteyen eski işveren –Verfassungschutz - giriyor.

„Ummah unter Freunden" , gizli polis teşkilatının kendi gerekliliğinin gerekçesini kendisi yaratan bir yapı olduğunu; Almanya'da normal günlük hayattaki ırkçılığı; islamofobiyi geçerken teşhir eden ve gerçek arkadaşlığın bu şartlarda bir şansı olup olmadığını sorgulayan ilginç, iyi oynanmış, senaryosu sağlam, iyi bir ilk.

3. Yalan üzerine kurulu hayatlar

Zwei Leben
(İki Hayat)
(Hollanda /Almanya, 2012)
Yönetmen: Georg Maas
Oyuncular: Juliana Köhler, Liv Ullmann, Ken Duken, Vicky Krieps, Sven Nordin, Rainer Bock vd.
Senaryo: Georg Maas; Christoph Tölle

"Zwei Leben"de bu kez 1990'da çöken Doğu Alman Cumhuriyeti'nin gizli polis teşkilatı Stasi (Onun da Türkçesi Devlet Koruma Polisi / Ne kadar çok birbirlerine benziyor bu gizli polisler, biri anayasayı, öteki devleti koruyor! Kime karşı acaba?)'nın bir operasyonunun „duvar yıkıldıktan", Demokratik Alman Cumhuriyeti (Doğu Almanya) Batı Almanya ile birleştikten yıllar sonraki sonuçlarını görüyoruz.

Katrine (Juliane Köhler) Norveç'de sevdiği donanma kaptanı kocası ile mutlu bir hayat sürdüren orta yaşlı bir kadındır. Çok sevdiği bir kızı, ihtiyar bir annesi, bir torunu vardır. Filmin gelişmesi içinde Katrine'nin ikinci dünya savaşında Norveç'in işgali döneminde bir Alman askeri ile Norveçli bir anneden olan bir çocuk olduğunu; Nazi imparatorluğu döneminde bu çocukların Almanya'ya kaçırıldığını, Doğu Almanya'da bir yetimhanede büyüdüğünü, 20'li yaşlarında Doğu Almanya'dan kaçarak Norveç'e sığındığını ve annesini bulduğunu vs. öğreniyoruz. Şimdi Uluslararası İnsan Hakları Mahkemesinde ikinci dünya savaşında mağdur olan Norveçli kadınların davası görülmektedir. Davada kadınların haklarını savunan avukat hem Katrine'in ve hem de annesinin tanık olarak dinlenmesini istemekte, bunun için Katrine'yi ikna etmeye çalışmaktadır. Bu ikna çalışmaları sırasında, geri dönüşlerle Katrine'nin Norveç'teki tüm hayatının gerçekte yalan üzerine kurulu olduğunu öğreniriz. Katrine'in „iki hayat"ı vardır.

Zwei Leben, bir yandan gizli polis teşkilatlarının, onların güya koruduğu devletler yıkılsa bile, yaşamlarını bir türlü sürdürdüklerini gösterirken, diğer yandan yalan üzerine kurulu bir hayatın kırılganlığını, sonuçta sürdürülemezliğini gösteriyor.

Zwei Leben de bir ilk olarak başarılı, umut verici, iyi bir film.

Aslında ben hem Ummah unter den Freunden'i, hem de Zwei Leben'i, bir polisiye film kurgusu içinde gizli polis teşiklatlarının sakat mantığını sorgulayan, bunların aslında gerçek suç örgütleri oldu-

ğunu gösteren filmler olarak okudum. Umarım bu isteğimden kaynaklanan bir okuma değildir.

"Son" güzel günler mi?

Les Beaux Jours
(Güzel Günler)

(Fransa, 2013)
Yönetmen: Marion Vernoux
Oyuncular: Fanny Ardant; Laurent Lafitte; Patrick Chesnais; vd.

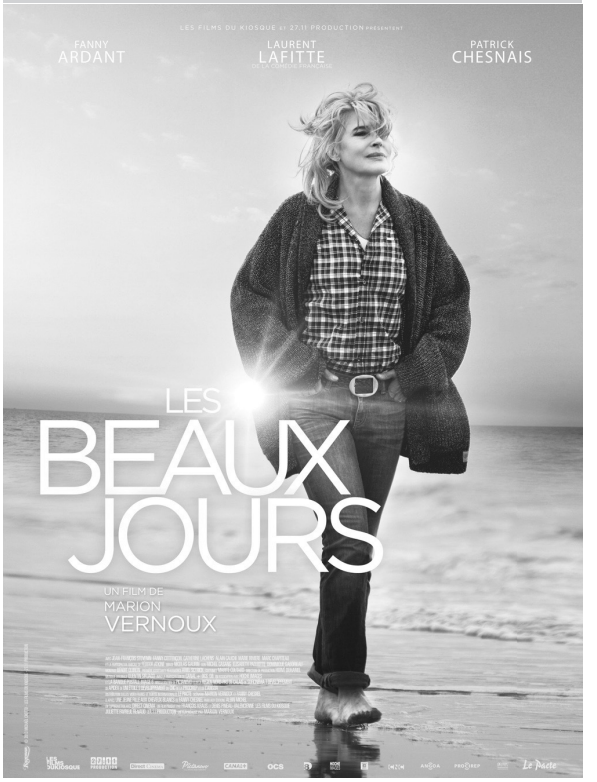

Fransız sinemasının 60'larını yaşayan güzel kadınları, şimdi kendi yaşlarının rollerini oynuyor, ölmedik, yaşıyoruz, yaşayacağız diyorlar. 60'ndan sonra da hayat var diyorlar. Catherine Denevue'nin bu yılki Berlinale'de yarışma bölümünde gösterilen "Elle S'en va" (Kendi yolumda)'sından sonra, Fanny Ardant "Les Beaux Jours" (Güzel günler)'de benzer bir yolculuğa çıkıyor: 60'ından sonra da hayatın tadını almaya, bitmediğini görmeye yolculuk.

Caroline (Fanny Ardant) iki kızı, torunları olan, onun gibi diş doktoru olan kocası Philippe (Patrick Chesnais) ile monoton-mutlu bir yaşam sürdüren, emekli bir doktordur. Torunlar filan vardır, ama onlar emekli hayatının tek içeriği olamazlar herhalde. Kızları sıkılan, ne yapacağını bilmeyen annelerine "Güzel Günler" isimli bir "Senyörler Kulübü"nde verilen kurslar hediye ederler. Zamanını nasıl geçireceğini bilmeyen yaşlı insanlar için her türlü kurs vardır bu kurumda. Caroline için bu kulüp önce hayatın son bulduğunu gösteren bir aynadır adeta. Caroline'e saçma sapan gelen bir tiyatro kursu, ya da seramik kursu vb. sarmaz onu. Fakat henüz 30'lu yaşlarını yaşayan Julien'in (Laurent Lafitte) bilgisayar kursu başkadır. Caroline'e açıkça kur yapan Julien ona yaşadığını öğretir.

Yalnızca Fanny Ardant için bile görülmeye değer bir film „Güzel Günler."

İyi öyküden, kötü filmler…

1. Paranoia
(Paranoya)
(ABD/Fransa, 2013)
Yönetmen: Robert Luketic
Oyuncular: Harrison Ford; Liam Hemsworth; Gary Oldman; Amber Heard; Josh Holloway; Embeth Davidtz; Julian McMahon; Lucas Till vd.

Öykü kısaca iki büyük IT devinin şeflerinin, - ki bunlar işe birlikte başlamışlar, sonra bozuşmuş ve ayrılmışlar - genç bir IT uzmanını kullanarak birbirlerine kurdukları tuzaklar. İki komplocu arasında sıkışıp kalan adam Cassidy (Liam Hemsworth) kısa zamanda yükseleyim derken fillerin tepişmesinde ezilen çimen durumuna düşmekten son anda zar zor kurtuluyor. Tabii hırsıyla ölüm tehlikesine attığı sevgilisini de son anda kurtarmış oluyor. Tabii kahraman ve adalet timsali polis teşkilatı FBI'ın yardımı ve yönlendirmesiyle! Bu yönüyle bir FBI güzellemesi film. Genç, yetenkli IT uzmanlarına da, "fazla hırslı olmayın, sizi kullanırlar" çağrısı var.

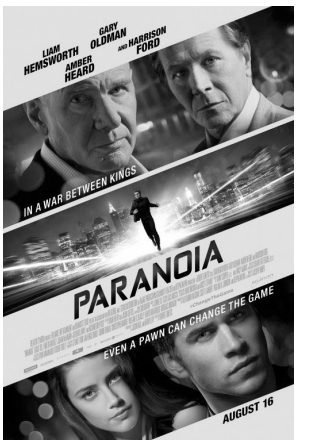

Aslında ilginç bir öyküsü var Paranoya'nın. Harrison Ford gibi ünlü, Gary Oldman gibi iyi oyuncuları var. Onun dışında gençlerin daha çok tanıdığı yeni Hollywood yüzleri var. Robert Luketic de ortalama bir Hollywood yönetmeni. Yani aslında ortalama bir Hollywood polisiyesi yap-

mak için her şey var. Ama sonuç kötü. Oyuncular en başta Harrison Ford adeta biz niye buradayız, bitse gitsek havasında zevksiz oynuyorlar.

Tarih tanığı uşak...

2. The Butler
(Uşak)
(ABD, 2013)
Yönetmen: Lee Daniels
Oyuncular: Forest Whitaker, Alex Pettyfer, David Banner, John Cusack, Robin Williams, LaJessie Smith Alan Rickman, Jane Fonda vd.

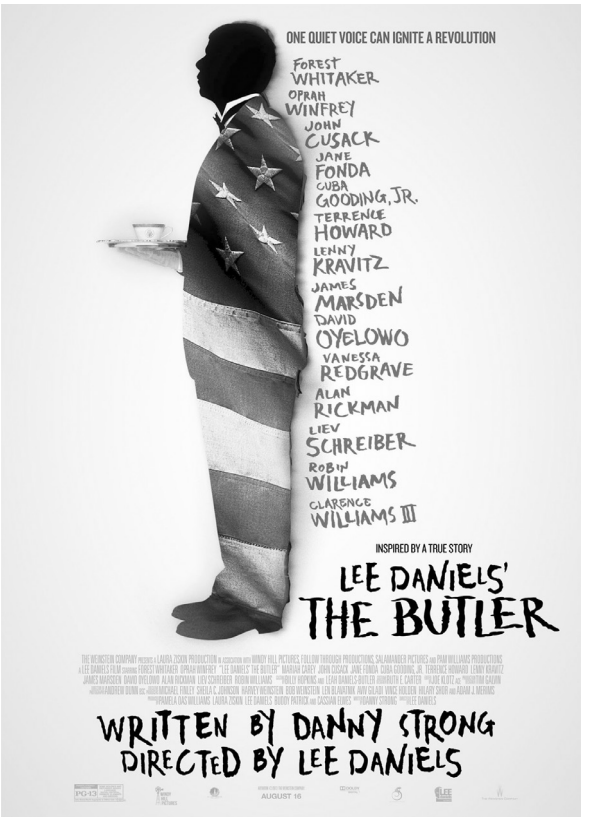

Anlatılan gerçek bir öykü. 1952 den 1986'ya kadar Beyaz Saray'da başkanlara uşaklık yapan Cecil Gaines (Forest Whitaker)'in öyküsü. Cecile Gaines ABD'nin ırkçılığın en yoğun yaşandığı eyaletlerinden birinde, Takoma/Maryland'da 1919'da, kölelik kâğıt üzerinde çoktan kalkmış olmasına rağmen, gerçekte köle olarak doğan bir siyah ABD vatandaşı. Küçücük çocukken, pamuk tarlasında çalışırken, beyaz toprak ağasının nasıl anasının ırzına geçtiğini, itiraz eden babasını gözünü kırpmadan nasıl vurduğunu gören, yaşayan biri. İlk gençliğinde, yaşadıkları ile yıkılmış olan annesinin de rızası ile bu cehennemden kaçıyor. Açlık nedeniyle hırsızlık yaptığı bir pasta fırınının beyaz sahiplerinin yanında çalışan ve kendisine yardımcı olan bir siyah uşak sayesinde, uşaklığı öğreniyor. "Yokmuş gibi davranmak" bir uşağın en önemli özelliğidir. İyi uşak görmez, duymaz, sorulmadan konuşmaz, gördüklerini, duyduklarını anlatmaz, aslında „yok"tur. Bir gölge gibidir.

İşte bu nitelikleri ile Gaines, 1952 de Eisenhower'in başkanlığı döneminde Beyaz Saray'da uşak olarak çalışmaya başlar. 1986'da emekli olana kadar tam 8 başkana hizmet eder. Onlara hizmet ederken aslında ABD'nin 1952-1986 arasındaki dönemde tarihini başkanların ofisinde bir gölge gibi izler. Bu bağlamda tabii onun için en önemli nokta, kendisini de doğrudan ilgilendiren egemen beyaz ırkçılık, siyahların eşit vatandaşlık hakları konusundaki mücadeleleri ile ilgili gelişmelerdir. Bu konuda, Martin Luther King'in öldürülmesinden sonra radikalleşen ve „Kara Panterler" örgütüne katılan oğlu Louis Gaines (David Oyelowo) ile karşı karşıya gelir. Onun istediği, oğlunun üniversiteyi bitirerek iyi bir meslek sahibi olması, kendisinin yaşamak zorunda kaldıklarını yaşamamasıdır. Onun için uşaklık yapmaktadır. Oğlu ise, babasının eşit vatandaşlık mücadelesinde yer alacak yerde Beyaz Saray'da beyazlara uşaklık etmesinden rahatsızdır. Bu kavga bir süre baba oğul arasında bütün ilişkilerin kesilmesine kadar ilerler.

Film, başlangıç sahnesiyle, seçilmiş ilk siyah başkandan, Beyaz Saray'da 34 yıl hizmet veren Gaines'e verilecek ödülü alması için başkanın odasına girmesi ile kapanır.

Öncesinde ünlü bir insan hakları avukatı olan oğul ile babanın barışması vardır.

Öncesinde Beyaz Saray'daki hizmeti öncelikli gören Gaines'in işi nedeniyle „unuttuğu" ve neredeyse kaybettiği eşi Gloria'yı (Oprah Winfrey) yeniden hatırlaması ve onunla barışması var.

Yani bu Hollywood Amerikası'nda barışan barışana. Sonunda her şey yoluna giriyor. Herkes ABD bayrağı altında mutlu sona ulaşıyor. Bize de Haleluya çekmek kalıyor!

Butler'de önce "yok yok" olan bir iyi oyuncular listesi var karşımızda. Olağanüstü bir öykü var. Onun yanında Precious'u, Shadow Boxer'i yönetmiş, Hollywood ortalamasının üzerinde bir yönetmen var. İyi, çok iyi film çekecek malzeme var yani. Ama sonuç: En iyi halde "eh işte""olmasa da olur" bir Holywood. Belki ABD'de ırkçılığın çok değil, 40-50 yıl önce bile hangi boyutlarda olduğunu hatırlamak açısından görülmesi yararlı olabilir.

20 Kasım 2013 ✎

Gecenin mavisindeyim

Levent UĞUR

gecenin mavisindeyim
kulak kesilmişim rüzgarın türküsüne
kimsesiz kelimeler dolanıyor şiir bahçemde
beklemeyin benden
deli gömleği giydiremem harflere

bel bağlamışım bahar kokusuna
toprağa ve suya
yorgun bir tarihin sırrı yer arıyor kendine
iç çekişlerde
sızı almış yüreklerde
vakit gecenin mavisinde
firar etmiş acıların işi yok benimle
kımıltısız ve hesapsız duruyorum
şiir bahçemi suluyorum hemen
bir görseniz harflerin yeşerişini
boy atışını yükseklere

pusu kurmuş yasalar
sürükleniyor toy bir ırmakta
acı çekişlerin usüllerinde
kibar bir vahşilik sunmuşlar
zihnimde hafif bir ses
lütfedip söz ediyor bana
insanı çarpan tatlı bir öğüt gibi
sonsuz bir sevinçten
bunaltan sözcükleri sallandırıyorum kafamda
çekip çıkartıyorum maskesini
günleri ürperten yanık kokusunda şehir
şüpheli yollarından geçiyorum zaman ve
tutkunun
yıkılan bir gizi anlatsam ne çıkar
bu gün orta doğunun pazarı taze acılar satılacak

gecenin mavisindeyim
vakit gecenin mavisi
usulca bakıyorum bulutlara
hangi biçimi alsalar bulut işte
teselli veren sözler nezaketindeler
bir ağacın diliyle konuşmaya az kaldı
kendime kavuşuyorum aynısızlık içinde
kırmızıya çevrilmiş dertlerin
bedenime dolanmış sesi akıyor
yarattığım umutlara

soğukta üşür bilirsin
kusursuz çekicilikte ince bir gerçektir bu
çağını eriten bir çığlık duyuyorum
velet bir kelime sesleniyor
dağların eşiğine
rüzgarın ve suyun yaşadığı yere götürüyor beni
yalnızlık limanından demir alıyor aklımın
yelkenlisi
yağmur hastalığına yakalanmak an meselesi
ecelsiz ölümlerin failini biliyorum nasıl olsa
büyümeye kanat çırpan çocukluk izleri
aynı yere bakan iki gözünde
hala durur sıcacık
şafağın istekli doğumundayım yani
vakit gecenin mavisi
tutsak bir ömrün yüreğinde gezinip duruyorum
gezinip duruyorum ama
bakmıyorum kapatılmış gözlerle aynaya ✎

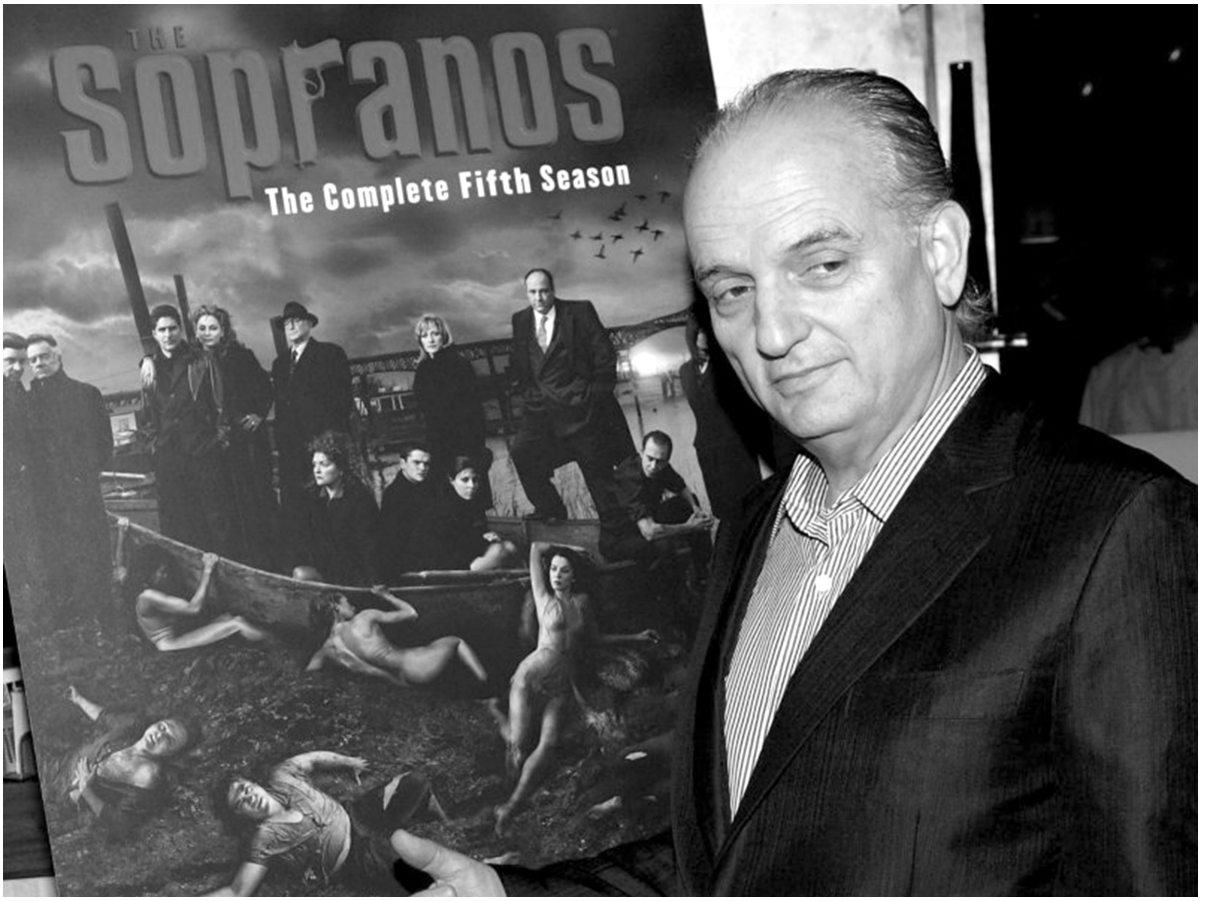

Terapi Koltuğunda "Mafya Babası" *

Yazar David Chase "The Sopranos" dizisinin senaryosunu yazdı ve bununla televizyonda bir devrim gerçekleştirdi. Şimdi sinemada ilkini gerçekleştiriyor: "Not Fade Away" kendi gençliğine bir zaman yolculuğu arz ediyor.

Martin WOLF

David Chase yaklaşık bir saattir konuşuyor: "Deliydi" dediği annesini, Hollywood'u ve terapistini anlatıyor; şimdi de The Sopranos'un yıldızı arkadaşı James Gandolfini'nin Haziran'da 51 yaşında kalp krizi geçirerek ölmesinin kendisini şoke etmediğini anlatıyor, yani "şaşırmadım" demek istiyor.

Fakat Chase birden, Almanya'dan birinin kendisini burda New York'ta ziyaret etmesine şaşırıyor: "Nobody saw that fucking movie", kimse görmedi o lanet olası filmi, diyor Chase.

That fucking movie. Bununla Chase birkaç ay önce Amerikan sinemalarında gösterilen kendi filmini kastediyor.

Eserinin adı "Not Fade Away", James Gandolfini son rollerinden birini oynuyor, David Chase'in ise ilk filmi. Bir debütan için biraz geç kalmış, Chase 68 yaşında, ama aslına bakılacak olursa 50 yıldır bu filme hazırlanmış. Bu arada da, daha çok yanlışlıkla, televizyonda devrim yapmış.

Chase "The Sopranos"u yarattı, New Jersey'de bir mafya babasını (Gandolfini) konu alan efsane TV dizisinin hem yapımcısıydı ve hem de senaryo kitaplarının büyük çoğunluğunun yazarı. 1999-2007 yılları arasında ABD'de yayınlanan 86 bölümlük "The Sopranos" bugün artık Amerikan pop kültürünün kitlesel fenomeni sayılıyor ve diziyi hâlâ DVD olarak elde etmek ya da internetten indirmek mümkün.

"The Sopranos", yetişkinler için kaliteli eğlence türü olarak TV dizisini sanat biçimine yükseltti. Öyle bir medyum ki, içinde artık her şeyi barındırabiliyordu: Depresyon, bağımlılık, kanser ya da erkeğin krizleri ele alınabiliyordu, hatta sevilen mizahi biçimde. "The Sopranos"la Amerikan televizyonu sinemanın liderliğini elinden aldı. "Mad Men" "Breaking Bad", "Homeland", "House of Cards" türünden modern diziler Chase'in öncü çalışması olmasa olmazdı.

Bütün bunların gerçekleşmesi, bir yerde Chase'in televizyon endüstrisine ve her şeyden önce de kendine yönelik, yıllar yılı biriktirdiği muazzam öfkenin sonucuydu. Çünkü Chase orda çalışıyordu ve "Televizyondan nefret ediyordum." diyor.

David Chase 22 Ağustos 1945'de doğmuş, Hiroşima'ya atom bombasının atılmasından 2 hafta sonra, Baby-Boomer-Generation'dan (bebek bolluğu nesli). Çocukluğunu New Jersey'de geçirmiş, ailesi İtalya göçmeni ve eskiden soyadları DeCesare imiş. David ailenin tek çocuğu olarak kalmış. Anne-baba David'den saklı konuşmak istediklerinde Neapel şivesiyle konuşurlarmış. Küçük David bu konuşmalardan sadece küfürleri kapmış.

O zamanlar geleceği, yani kendi geleceğini görmek istediğinde çevredeki arkadaşlarıyla birlikte Garret Mountain tepesine çıkarmış. Hava açık olduğunda oradan New York'un silüetini görebiliyorlarmış, 15 km ötede, Hudson nehrinin öbür kıyısında Amerikan Rüyası, Empire State Building, Chrysler Building ve para, hayal ve şatafat yansıtan tüm o gökdelenler... "Hepimiz New Jersey'den çekip gitmek istiyorduk" diyor Chase, "ama herhangi bir yere değil, doğrudan Manhattan'e".

New Jersey, taşraydı, hamallıktı, can sıkıntısıydı, New York'un arka bahçesinde ikinci sınıf yaşam duygusuydu. Bu eyalet çok yıldız çıkardı, Frank Sinatra, Bruce Springsteen, Meryl Streep, Tom Cruise, Jack Nicholson. Sprinsteen dışındakilerin hepsi çekip gitti.

Chase yıllardan beri Manhattan'de yaşıyor, Central Park'ın yakınında Upper East Side'da, 1906 yılından kalma tarihi bir binada. Binanın Vikipedi'de bile yeri var, üç üniformalı hizmetkâr lobide misafirleri tutuyor. Chase, zayıf bir bay, koridor ve yemek salonundan geçerek ofisine varıyoruz. Duvarda siyah beyaz bizon çerçeve içinde karısı Denise'in genç kızlık fotoğrafı asılı. Pencere pervazının birinde Chase'in televizyon çalışmaları için kazandığı ödüller duruyor, bunların arasında yedi adet Emmy-heykelciği de var, Amerika'nın en önemli televizyon ödülü. "Yeah, oldukça hoştu" diyor Chase, ama söyleyiş tarzı pek ikna edici gelmiyor.

"The Sopranos"un bölümlerinden birine bununla ilgili, kendisi hakkında belki istediğinden fazlasını ifşa eden bir espri yerleştirmişti: Ödüllü bir TV senaryo yazarı mafyaya olan borcunu ödemek için Emmy'sini satmaya çalışıyor. Bir rehinci ona 15 dolar fiyat biçiyor: "Oscar'ın olsaydı, o zaman başka olurdu".

Chase'in henüz Oscar'ı yok. O sinemacı değil, bir televizyoncu. Ve bu fark onu bir zamanlar depresyona sürüklemiş. Bazı günler Chase tüm kariyerini büyük bir yanılgı olarak değerlendiriyor.

Gençken müzisyen olmak istemiş, bir rock yıldızı, kızlar nedeniyle. Altmışlı yılların başlarındaydı, "müzik ve ben, biz birlikte büyüdük", diyor Chase. Birkaç arkadaşıyla Beatles ve Rolling Stones'in şarkılarını çalıyorlarmış, birkaç yüz dolar bir araya getirip bir kaset hazırlamışlar. "Bize ‚band' sıfatı fazla gelirdi, sadece bir gruptuk." Bir isim bile koyamamışlar gruplarına.

Müzik Chase'e arada sırada ailesinden uzaklaşma imkânını veriyor. Annesi Norma pasif-agresif, dominant, dengesiz biri, tam bir Drama-Queen (dram kraliçesi) imiş, istediğini yaptırmak için intiharla tehdit edermiş onu. Hırdavatçı olan babası hiç durmadan oğlunun dış görünüşüne, uzun saçlarına, giyim kıyafetine söylenirmiş: "Vapurdan yeni inmişlere benziyorsun" dermiş. Bununla kastettiği şey, İtalya'dan yeni gelmiş bir göçmene benziyorsun demekmiş. Anne-babası göçmen geçmişlerini unutturmak için ellerinden geleni yaparlarmış.

Anne-baban seni sever miydi sorusuna bateri hikâyesiyle karşılık veriyor. Babası ona bateri almak istememiş, çok pahalı ve gereksizmiş. Ama yine de onunla birlikte Newyork'a, New Jersey'in en büyük şehrine gitmeyi kabul etmiş. Orda biri 200 dolara kullanılmış bir bateri satıyormuş, zamanında tam bir servet! Chase tatillerde çalışıp biriktirdiği parasıyla satın almış bateriyi.

Koleje gittiğinde anne babası oğullarına sormadan satmışlar bateriyi. Parayı da vermemişler, "çok kızmıştım o zaman" diyor Chase.

Bu olayı daha sonra "The Sopranos" bölümlerinden birinde işlemiş: Tony Soprano yeni yetme oğlu AJ'ye 5000 dolarlık yepyeni bir bateri hediye ediyor. Oğlu seviniyor, baba da oğlunun sevinciyle mutlu oluyor. Tony bu armağanı karısına, AJ'nin annesine de karşı savunuyor.

Genel kanı şu ki, Tony Soprano, hemen hemen tüm erkeklerin bir hayalinin cisimleşmesi, o da: pişmanlıksız egoizm. Mafya babası olarak o her zaman istediğini elde ediyor: restoranda en iyi masayı, şişkin zarfta en fazla koruma parasını, parayla satın alınabilir en güzel kadını. Ama bazen Chase sadece basit bir şeyi, bir babanın oğlunu sevebileceğini ifade etmek istemiş.

Altmışlı yılların sonunda Chase liseden arkadaşı Denise'le evlenmiş ve birlikte Kaliforniya'ya taşınmışlar. Chaese Rockstar olma hayalinden vazgeçmiş ve bunun yerine zamanını bolca sinemada geçiriyor ve Avrupalı senaristlerin filmlerini - Godard veya Roman Polanski - izliyormuş. Onun idolü, gerçek bir İtalyan olan ("La dolce vita") Federico Fellini'ymiş. Chase, Stanford film akademisinde okuyor ve kameraman veya rejisör olmak istiyor. Ancak Chase renkkörü, ama bunu gizliyor: "Kırmızı-yeşil alanda zorluğum var". "Duyulursa, bu alandan dışlanırım, diye düşünüyordum." O nedenle senaryo yazımı seminerlerine gittim."

Öğrenimi bitince Chase karısıyla birlikte Los Angeles'e taşınmış. Reji alanına girebilmek için bir kere daha girişimde bulunmuş, ama meslek birliğinin giriş sınavını kazanamamış. Sipariş olmaksızın senaryo yazmış, ama kimse filme çekmek istememiş: "çok fazla iç karartıcı".

Sonunda TV stüdyolarında iş bulmuş. Başlangıçta - kendi değerlendirmesine göre - kötü diziler için ortalama senaryolar yazmış, daha sonraları ise ortalama diziler için iyi senaryolar. Montaj bandında çalışmaya benzer yazma işine iyi para ödendiğinden Chase kendisine Santa Monica'da bir ev satın almış, bunu bir nevi "acı parası" olarak görüyormuş. Yayımcıların katı istemleri, öngörülebilir parçalar, basit diyaloglar, reklam sanayiin baskısı, cahil patronlar - bütün bunlar onu hasta etmiş.

Chase bir psikoterapiste başvurmuş: Lorraine Kaufman adlı, bu branşın açmazlarını yakından tanıyan yaşlıca bir bayan. Yakından tanıyormuş, çünkü kocası Millard da senaryo yazarıymış. Lorraine Kaufman, "son derece merhametli, bu harika kadın, bana bir nevi annelik yaptı", diyor Chase.

Gerçek annesi ve babası oğullarının ilk başarılarına tanık olabilmişler. Anne-babası onu Los Angeles'te ziyarete geldiğinde Chase artık James Garner'in başrol aldığı polisiye dizi "Dedektif Rockford"un yapımcılığına yükselmiş. Universal Stüdyoları'nın alanındaki ofisini onlara göstermiş, Clean Eastwork araba parkında fotoğraflarını çekmiş, asansörde tesadüfen "Ben Hur" filminin starı Charlton Heston'a rastlamışlar. "Tam Hollywood gibiydi, anne-babam gerçekten çok etkilendiler ve benimle çok gururlandılar."

Akşam Chase'in evinde yemek yemişler, bir teyze ve amcası da yemeğe gelmiş. Annesi, akrabalarına bu günü şöyle özetlemiş: "David bize caka sattı."

1992'de annesi ölmüş, babasını daha evvel kaybetmiş. Chase bunun kendisi için bir nevi kurtuluş olduğunu ve çok özel bir anne-oğul ilişkisini ele alan bir dizi için -mafya ailesi krizde- ilham olduğunu söylüyor. Yetişkin oğul Tony başa geçmek istiyor, ama annesi ve bir amcası ona karşı mücadele ediyor, hatta onu öldürmeyi bile planlıyorlar. Mafya babası, aynı kendisini yaratan senarist gibi, bir yandan düzenli aralıklarla terapiste gidiyor ve orda panik ataktan kurtulmak için günah çıkartıyor. Bir başka mafya adamı sinema alanında kariyer yapma hayalleri kuruyor; gerçek bir Rock yıldızı olan Steven Van Zandt (Bruce Springsteen'in gitaristi) Tony'nin sanat danışmanını oynuyor. Ve tabii ki bütün hikâye New Jersey'de dönüyor. Ailenin adı: Soprano.

Gerisi hikâye. Özel kanal HBO Chase'e bir dizi hazırlama görevini veriyor. Chase, büyük bir zevkle o zamana kadar ABD televizyonunda var olan bütün kuralları hiçe sayıyor ve o zamana kadar patronlarının yasakladığı ne varsa hepsini dizinin içine katıyor: İroni, siyasi ve edebi göndermeler, duygu karmaşası, argo, Fellini'dekine benzer gerçeküstü parçalar, hayduttan kahraman. Chase, bugün hâlâ "The Sopranos" bir komedi mi yoksa dram mı karar veremediğini söylüyor. "New York Times" onu Balzac'la bağdaştırmış, Modern Sanatlar Müzesi seriyi daimi koleksiyonuna almış.

Tony Soprano 21. yüzyılın "Mafya babası", rahat bir psikopat, sevimli ve obur, ama aynı zamanda impulsiv, azılı bir yalancı, manipülatif ve durum gerektirdiğinde acımasız bir cani. "The Sopranos" bugün çöküş içindeki bir ulusun, Amerika'nın parabolü olarak değerlendiriliyor. "Bana öyle geliyor ki, en iyi şeyler geçmişte kaldı." diyor Tony, dizinin daha ilk bölümünde.

Televizyon için ama geçerli değil bu: "The Sopra-

nos"la TV- Eğlencesinin altın çağı başladı. "The Sopranos" yazarlarının bazıları bugün kendi dizilerini yapıyorlar, Matthew Weiner "Mad Men"i, Terence Winter "Boardwalk Empire"i yarattı. Her iki dizinin "The Sopranos"la benzerlikleri çok, ama Chese bunu hoş karşılıyor, arkadaş olduğu bu iki meslektaşı hakkında "hâlâ birbirimizle konuşuyoruz, diyor ve ekliyor "bugün öğlene kadar durum buydu".

Büyük bir başarıdan sonra, sekiz yıllık sürekli stresten sonra ne gelir? "Ne yaparsam yapayım, fark etmez, kaybedecektim." "Çünkü hep "The Sopranos"la karşılaştırılacaktı." O nedenle ara vermiş ve Fransa'daki yazlığına çekilmiş. Eskiden yazmış olduğu sekiz-dokuz film senaryosunu gözden geçirmiş, ama hiçbiri artık onu ilgilendirmiyormuş.

Bunun yerine yeni bir senaryo kitabı yazmış ve adını Rolling Stones'un eski bir parçasından alan "Not Fade Away"ın rejisörlüğünü de kendi yapmış. İlk sahnelerden birinde kamera Manhattan'ın ufkundan bir New Jersey kasabasına, bir müzik dükkânının vitrinine geçiyor. Camekânın arkasında bir bateri parlıyor, önünde ise bir delikanlı hayal kuruyor.

David Chase'in yarı gençliği ve bütün kalbi bu filme gömülü. Film'deki delikanlı anne babasının yanında kalıyor, filmdeki adı Dougles ve John Magaro oynuyor. Kavgacı bir annesi var, çatıştıklarında "bileklerimi keserim" diye tehdit ediyor onu. Babası, tabii ki bir İtalo-Amerikan (James Gandolfini) fazla konuşmayan biri. Konuştuğunda da oğluna "vapurdan yeni inmişlere benziyorsun" diyor.

Filmde çokça müzik grubu çalışması, birkaç uyuşturucu denemesi, müzik ve kızlar üzerine kavga var. Büyük bir aşk büyüyor, Soundtrack altmışlı yılların şarkılarıyla dolu, James Brown, The Stones, Van Morrison. Sona doğru James Gandolfini ile öyle bir sahne var ki, bugünden bakıldığında büyük sanatçının vedası gibi.

"Not Fade Away" 26 Eylül'de Almanya sinemalarında gösterime giriyor. Film ABD'de fiyasko yaşadı.

"Nobody saw that fucking movie."

Hikâyedeki ironi şu ki, zaman Chase'i aşmış durumda. On yıllarca, hayal ettiği bir konuma gelebilmek için - rejisörlük için - acı çekmiş. Ve şimdi işte rejisör oldu. Ancak onun düşündüğü hikâyeler, yetişkinler için akıllı eğlence artık Amerikan sinemalarında nerdeyse hiç yer almıyor. ABD sinema filmlerinin çoğunluğu artık, "The Sopranos" öncesindeki dizilerde olduğu gibi ön görülebilirdir.

David Chase omuz silkiyor, "nerdeyse hiç televizyon seyretmiyorum.", ama haftada bir terapiste gitmeye yeniden başlamış.

(*) Almanca'dan çevirdik.
Der Spiegel, 38/2013

Meray ÜLGEN

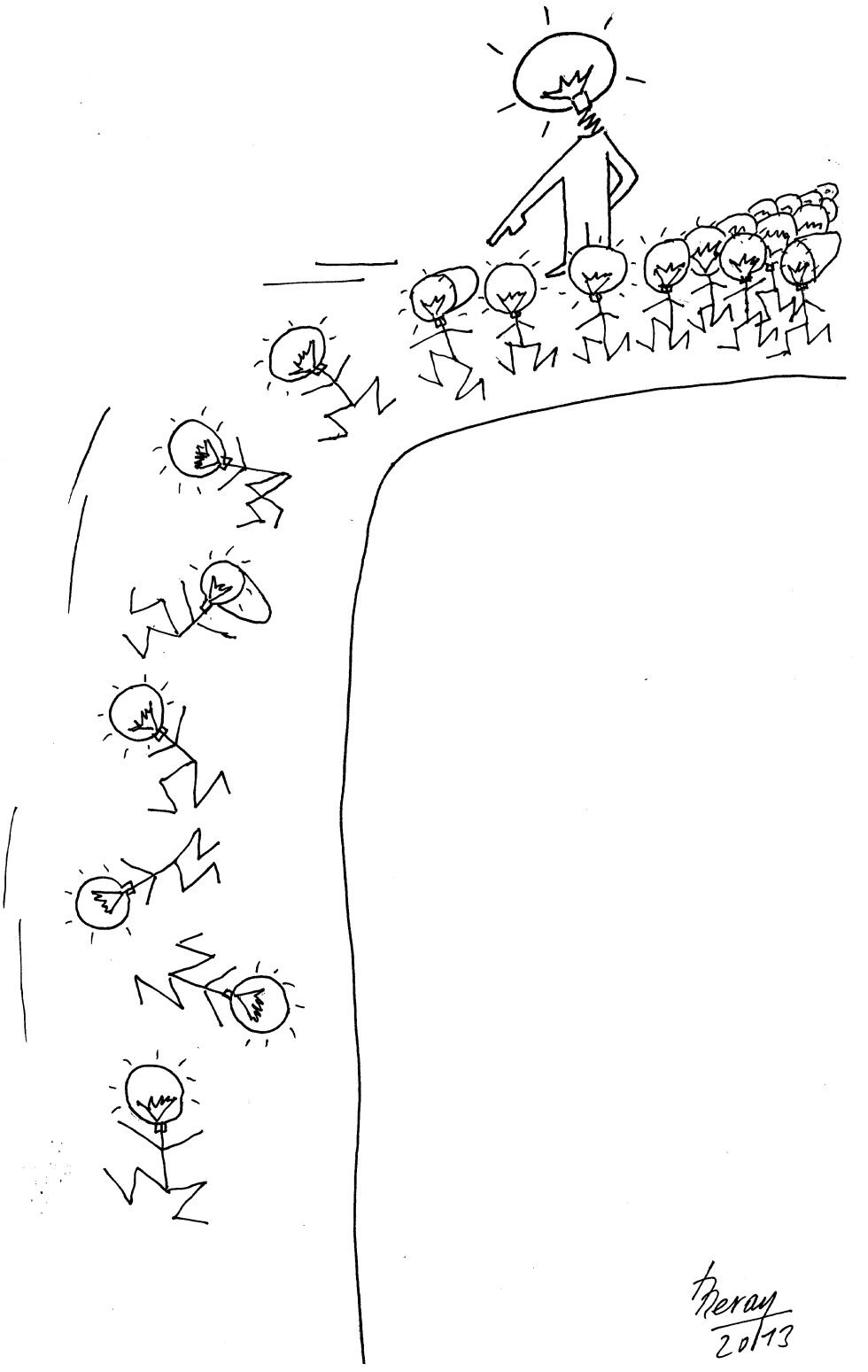

Kimsesiz akşamdı

A. KARABAĞ

Zengin akşamlardan kovulan
Lokmasız kimsesiz akşamdı

Gözlerin dilencisiydi
akıyla yıkandı
aydınlığıyla tarandı
merceğe konuklandı
yedi içti krallara özgü

Sabaha karşı kaşlara çekildi
geceyi de almıştı koynuna
Gözdikeğiyle
gözlerinde gecelendi
gözlerinde sabahlandı

Uyandığında
sabahsızdı gözleri
geceleyen gözlerle indi
gözler kentine
Şaşırdı
gözleri yüzer gözdü
köşebaş(ı)larında çörek satıyorlardı

Üstü
hırkasız kimsesiz sabahtı
varoşlardan kentin merkezine akıyordu.

Yıldız Dalı Yasaklı Gönül

23. Sanat Fuarı'nda "Müdahale Var mı?" adını taşıyan ve Taksim Gezi Parkı Direnişi'ni konu alan sergiye müdahale edildi. Müdahale ile birlikte adı "Kesin Bilgi: Müdahale Var" oldu. Yaşananları protesto etmek isteyen sanatçılar sergilenen eserlerin üzerine siyah bant çekerek durumu protesto etti.